SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

Director: D. GUSTI

ANUL III, Nr. 1-3 IANUARIE - MARTIE, 1938

INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN - SECȚIA SOCIOLOGICĂ
FUNDAȚIA REGALĂ CULTURALĂ „PRINCIPELE CAROL"

C U P R I N S U L

S T U D I I :

DOCUMENTE:

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE:

R E C E N Z I I :

C R O N I C I :

Î N S E M N Ă R I :

C O P E R T A :

Negustor ambulant într'un sat din Ţara Oltului. (Din colecţia de fotografii a Instit. Social Român).

SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

DIRECTOR: D. GUSTI

ANUL III, NR. 1-3 IANUARIE - MARTIE 1938

PLAN DE ACŢIUNE PENTRU 1938

Anul 1938 îi convinge, şi pe cei ce nu voiau să creadă, că lumea intră într'o epocă nouă. Trăsăturile ei se desluşesc tot mai bine.

Anii de stabilitate de după războiu au trecut. Nu mai e necontestată autoritatea niciuneia din marile puteri. Măsurătoarea nouă de forţe a unui nou războiu se apropie. Orice naţiune trebue să fie iar gata oricând la orice, dacă i-e dragă neatârnarea. Nu mai pot fi lăsate pe seama evoluţiei lente nici organizarea naţiunii, nici raporturile ei cu celelalte state. Împrejurările impun o dinamizare şi a politicii interne şi a politicii externe. Trebuesc înlăturate cât mai degrabă toate pricinile de slăbiciune ale naţiunii şi potenţate cât mai degrabă toate calităţile ei. Trebuesc folosite toate prilejurile de consolidare a situaţiei în lume a statului propriu, pe care le oferă politica celorlalte naţiuni, prevenite toate primejduirile ce decurg din ea.

Stilul nou de guvernare ce apare pretutindeni e de o energie şi de o perspicacitate necunoscută până acum. Conducătorii naţiunilor se servesc de un întreg stat-major de cercetători, care inventariază situaţia naţiunii proprii şi urmăresc la zi schimbările ce se întâmplă în statele străine, care pot avea vreo influenţă asupra situaţiei ei în lume. Pornind dela informaţia culeasă de acest enorm sensoriu, alcătuit din zeci de institute de cercetare şi de oficii de studiu, oamenii de stat mari ai zilelor noastre întocmesc planurile lor quadrienale şi cincinale de administraţie şi susţin jocul de şah îndrăzneţ al politicii lor externe.

Intrăm într'o vreme în care acţiunea de conducere a naţiunilor e neasemuit amplificată prin ştiinţele sociale. Constituite în epoca de prefaceri de după revoluţia franceză, ele au devenit de primă necesitate de abia acum, când rânduiala vieţii naţionale e iar în prefacere. Atenţia părăseşte ştiinţele dogmatice, ce comentează reglementările date vieţii naţiunilor: dreptul public şi dreptul internaţional, şi se aţinteşte asupra realităţii în prefacere, pe care ştiu s'o lămurească cercetătorii formaţi de ştiinţele sociale. Ei pot arăta nevoile ce se cer ţinute în seamă în administraţia totală a naţiunii şi pot stabili potenţialul statelor străine, în funcţiune de care trebue orientată politica ei externă.

Celor ce au în viaţa naţiunii funcţiunea de a face ştiinţă socială le revine o întreită misiune: să înlesnească, prin cercetări, guvernarea naţiunii; să ajute prin publicaţii formarea conştiinţei de sine a naţiuni, în sfârşit, să crească tineri capabili să continue opera de cercetare a realităţii naţionale.

Iată chipul în care ne vom îndeplini noi misiunea noastră de cercetători ai realităţii româneşti, anul acesta.

I. Vom contribui la *înzestrarea naţiunii noastre cu statul-major de institute de cercetare,* de care are nevoie, prin *organizarea temeinică a Oficiului de Studii al Fundaţiei Culturale Regale „Principele Carol"* şi *reorganizarea Institutului Social Român.* Intâiul va studia situaţia satelor româneşti şi a ţăranilor aşezaţi în oraşe ca muncitori, spre a documenta acţiunea de organizare a vieţii săteşti, pe care o duce Fundaţia Culturală Regală „Principele Carol". Institutul Social Român, în schimb, vrem să-l organizăm în aşa fel încât să devie centrul de coordonare al cercetărilor întreprinse de diferite Institute speciale: demografice, economice, agronomice, zootehnice etc. Existenţa unui Institut de Stat, a cărui prezidiu să alcătuiască planuri anuale şi pe lungă durată de problemele ce urmează a fi cercetate de Institute şi de cercetători individuali, de vreme ce lămurirea lor urgentă reprezintă o necesitate de stat, e de mult resimţită. Institutul ar urma să cuprindă şi câteva secţii consacrate unor probleme pentru a căror cercetare nu există până acum institute în România: una consacrată studiului structurii sociale a populaţiei României, alta Românilor de peste hotare, alta minorităţilor, alta studiului puterilor mari şi a statelor vecine (de geopolitică). Prin consolidarea Institutelor Sociale regionale existente, atât de strălucit confirmate prin lucrările însemnate pe care le-au dus la bun sfârşit în condiţiuni vitrege, — prin crearea altora, în provinciile în care nu au luat fiinţă astfel de Institute până acum, şi prin folosirea completă a posibilităţilor de cercetare de care dispun Echipele Regale, Institutul Social al ţării va fi înzestrat cu organele necesare pentru cercetările pe tot întinsul ţării, pe care urmează să şi le asume. Suntem siguri, că în oraşele şi satele ţării se vor găsi numeroşi oameni de bine preocupaţi de reorganizarea naţiunii, care socotind ca şi noi, necesară acţiunea unui astfel de Institut, să fie gata a se asocia lucrărilor lui. Pe ei îi invităm să ne comunice problemele localităţii sau a ţinutului, în care trăesc, şi lor ne vom adresa cu chestionarele, pe care le pregătim.

Întâia lucrare de mari dimensini, de care au acum neapărată nevoie conducătorii ţării, este întocmirea unei *Hărţi sociologice a României,* în care să fie consemnate starea fiecărui ţinut: desimea populaţiei, mijloacele de traiu, sănătatea, instrucţia, problemele speciale. Un astfel de atlas e condiţia nelipsită a acelei administraţii diferenţiate, despre care s'a mai vorbit în „Sociologie Românească", şi care singură poate aduce la egală înflorire toate ţinuturile ţării. În faţa hărţilor lui măsurile speciale, pe care le cere fiecare ţinut, pentru a ajunge la bunăstare, se vor desprinde cu uşurinţă. Experienţa cercetărilor întreprinse de Seminarul de Sociologie dela Bucureşti, de Secţia Sociologică a Institutului Social Român şi de Echipele Regale — şi colaborarea, de care suntem siguri, a Institutului nostru Central Statistic, ne îngădue să socotim realizabilă în destul de scurtă vreme această întreprindere.

II. Pentru a asigura *condiţii bune de formarea elementelor destinate să lucreze în statul-major de cercetători al conducerii de stat,* vom milita cu toată hotărîrea, printr'o serie de scrieri şi de comunicări pentru *întemeierea în România a unei Facultăţi de Ştiinţe Sociale,* plan vechiu [1]), a cărui realizare a devenit o necesitate imperioasă în împrejurările actuale, ce reclamă un întreg aparat de cercetători, în stare să studieze pentru conducătorii statului toate problemele interne şi externe ale vieţii naţionale.

Spre a deveni capabil să lămureşti o problemă ridicată de viaţa naţiunii, e nevoie să cunoşti nu numai economia politică sau numai dreptul, statistica, sau numai ştiinţa populaţiei, ori numai sociologia. E nevoie să cunoşti noţiunile fiecăreia din aceste ştiinţe, căci nicio problemă concretă nu e numai economică, ci tot odată şi socială şi sanitară, culturală, şi politică. Utile sunt pentru conducătorul Statului numai analizele, ce arată toate implicaţiile şi toate consecinţele. Nu-i folosesc studiile, care privesc numai din punct de vedere economic o problemă, de pildă, pe cea a ţăranilor ce rămân în oraş ca muncitori

---

[1]) L-am înfăţişat în Cuvântul Înainte la *Sociologia Militans,* după ce îl anunţasem încă în 1919 în studiul apărut în fruntea întâiului număr al „Arhivei pentru Ştiinţa şi Reforma socială".

în industrie, fără a ţine în seamă aspectul biologic, social, politic al problemei. Sunt chiar primejdioase, pentrucă sugerează măsuri în perspectivă exclusiv economică, ce pot trece cu vederea sau chiar primejdui sănătatea unei părţi a neamului, integrarea ei în naţiune şi pacea socială a întregei naţiuni.

Şcolile noastre superioare nu formează elemente, care să stăpânească egal toate ştiinţele sociale. Acestea sunt risipite la diferite Facultăţi. Sociologie şi Geografie politică se predă numai studenţilor în Filosofie şi Litere; Economia Politică numai studenţilor în Drept; Economie Politică şi Statistică numai studenţilor în Drept, dela Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale şi dela Politehnică; Ştiinţa Populaţiei nu se predă nicăieri. Cel ce vrea să înveţe toate ştiinţele sociale trebue să urmeze în România cel puţin trei Facultăţi. Aşa, rarii Români, capabili azi să cerceteze un fapt social complex, sunt autodidacţi, stimulaţi prin munci colective, cum au fost cercetările monografice ale Institutului Social Român, unde colaboraseră cu specialişti în fiecare din aceste ştiinţe.

Remediul la starea de azi nu poate fi decât crearea prin concentrarea catedrelor de ştiinţe sociale, a unei Facultăţi noui la Universitate, care să dea o educaţie integrală în ştiinţele sociale. Facultatea aceasta de Ştiinţe Sociale, căreia i-a venit vremea, vrem s'o înfăptuim.

III. *Informarea păturii de sus româneşti asupra structurii actuale a naţiunii noastre şi a împrejurărilor în care trăeşte, aşa încât să poată înţelege mai bine motivele ce determină măsurile pe care le cere buna conducere a Statului Românesc*, o vom întreprinde şi pe mai departe în această revistă.

Cetitorii „*Sociologiei Româneşti*" cunosc străduinţa noastră de a face această publicaţie periodică corespunzătoare misiunii ei însemnate, de a fi izvor de informaţie asupra naţiunii noastre şi a subunităţilor ei, în toată complexitatea lor.

Sumarele celor doi ani încheiaţi ai revistei arată măsura în care am putut înfăptui intenţia de a da tabloul ştiinţific al naţiunii româneşti de azi, ce decurge din convingerea că toate colectivităţile omeneşti trebuesc privite integral în toată complexitatea pe care o au în viaţă, care reprezintă ideea conducătoare a sistemului nostru de sociologie. Am prezentat în anii de apariţie încheiaţi ai „Sociologiei Româneşti", o frescă largă a împrejurărilor complexe şi am sugerat problemele numeroase pe care le ridică satele noastre şi ţărănimea românească. Vom începe de acum încolo să înfăţişăm oraşele noastre şi vom continua să urmărim starea Românilor de peste hotare şi a grupurilor de populaţie de alt neam de pe teritorul ţării noastre şi să promovăm cunoaşterea străinătăţii şi a îndeosebi stării statelor în mijlocul cărora trăim.

Cum „Sociologie Românească" este şi un organ menit să facă legătură între cei preocupaţi de studiul realităţii româneşti, ea va continua să aducă studii de teoria generală a ştiinţelor sociale şi de sociologie teoretică, recenzii şi informaţii bibliografice. Transformarea „*Arhivei pentru Ştiinţa şi Reforma Socială*" în publicaţie redactată în limba franceză, pentru oamenii de ştiinţă din străinătate, impune chiar o sporire a cuprinsului ei de acest gen.

Începem anul al treilea al „Sociologiei Româneşti" cu două inovaţii, menite să-i îmbogăţească cuprinsul şi să-i lărgească raza de răspândire.

1. Cu începutul acestui an revista, care a publicat şi până acum, pe lângă lucrările provenite din munca Secţiei Sociologice a Institutului Social Român şi a Seminarului de Sociologie, cercetări organizate de Oficiul de Studii al Fundaţiei Culturale Regale „Principele Carol", devine organ şi al acestei Instituţii. Ca atare, ea va putea beneficia în mai mare măsură de cercetările întreprinse, de acest Oficiu de Studii, prin zecile de Echipe Studenţeşti ce lucrează în ţinuturile deosebite ale ţării. Aşa rezultatele unora din anchetele, ce urmează a fi întreprinse de fiecare din Echipe, vor fi puse la îndemâna cetitorilor revistei alături de rezultatele preliminarii ale cercetărilor în vederea întocmirii Hărţii sociologice a României.

2. Organizăm un corp de corespondenţi ai „Sociologiei Româneşti" în oraşele şi satele ţării. Îi invităm pe toţi cei ce apreciază efortul nostru de cunoaştere a ţării, a cărui expresie este şi această revistă şi îl socotesc, împreună cu noi, cerut de împrejurările politice ale vremii, să se intereseze de răspândirea ei. Vom intra în legătură cu aceşti prieteni de îndată ce ne vor comunica această intenţie a lor.

Indeplinind acest plan de acţiune socotim să servim nu numai naţiunea noastră ci şi ştiinţa căreia ne-am consacrat. Sociologii de pretutindeni ar trebui să socotească că misiunea lor nu e numai teoria ci şi folosirea acesteia pentru lămurirea împrejurărilor vieţii naţionale. Faptul că al XIV-lea *Congres Internaţional de Sociologie* se va ţine la Bucureşti în toamna anului viitor, ne bucură tocmai pentrucă arată că această convingere a noastră e pe cale să câştige tot mai mulţi aderenţi.

D. GUSTI

SUGESTII PENTRU ORGANIZAREA UNEI FACULTĂŢI DE ŞTIINŢE SOCIALE DE TIP AMERICAN ÎN ROMÂNIA

Toate manifestările vieţii, atât cele fizice cât şi cele intelectuale, sunt supuse evoluţiei. Instituţiunile sociale pe care „organicismul" lui Spencer le-a considerat ca adevărate entităţi vitale, cu o vieaţă organică proprie, au şi ele evoluţia lor naturală, perioada lor de formaţiune, de desvoltare, de apogeu şi de descreştere, preschimbându-şi veşnic cadrele şi funcţiunile pentru a face faţă cerinţelor vieţii. Astfel concepute, apariţia sau dispariţia lor din societate, corespunde cu anumite faze ale vieţii colective şi existenţa lor trebuie văzută în raporturile ei cu cerinţele evoluţiei sociale.

Dacă considerăm de pildă Facultăţile de Ştiinţe Sociale din Statele Unite, înfiinţarea lor — chiar sub forma lor embrionară de catedre de economie politică, de sociologie, de psihologie socială sau de filosofie a Statului — corespunde cu o fază interesantă a vieţii naţionale americane, adică: cu sfârşitul perioadei de expansiune de la Middle West spre Far West şi cu necesitatea de a aşeza civilizaţia americană pe temelii durabile, corespunzând cu politica nouă a Statului federal care renunţă la cucerirea spaţiului pentru a adânci opera omului pe terenul cucerit.

Apariţia sociologiei în aceasă perioadă ca o ştiinţă menită să descopere realitatea socială, pentru a determina participarea omului la evoluţia socială, aduce un aport incontestabil disciplinei civice, îndrumătoare a progresului social, căci pentru mentalitatea anglo-saxonă voinţa dirijată trebuie să cucerească natura şi s'o supună cerinţelor vieţii individuale şi colective.

Ideea oportunităţii şi a utilităţii Facultăţilor de ştiinţe sociale, s'a răspândit cu încetul, după regulile transmiterii unui nou fenomen cultural dela focarul de emisiune, centrul inovaţiei, spre periferia ariei de dispersiune[1]). Centrul de radiere pentru introducerea sociologiei în învăţământul superior, fiind New-York-ul, undele imitaţiei s'au

[1]) *Boas*, F.: „Anthropology and Modern Life", (rev. edit. 1932). *Kroeber*, A. L. and *Waterman*: „Source Book in Anthropology", şi *Wissler Clark*: „Man and Culture" (1922) şi „Social Anthropology" (1929).

propagat spre Apus, câştigând, între 1894—1917, Middle-West-ul cu Chicago, pentru a atinge în ultimii ani coasta Pacificului

Înaintarea lentă a învăţământului sociologiei în universităţile şi colegiile americane, pare a fi trecut prin trei faze distincte, paralele cu desvoltarea sociologiei însăşi.

Intâia perioadă, de dibuire, nehotărîre, sfială şi scepticism, începe cu înfiinţarea primei catedre de sociologie în 1894, la o dată când această ştiinţă nu era decât un „burghez parvenit“ ce nu-şi primise încă „hrisovul de boerie“, pe care ar fi putut să i-l acorde cercetările ştiinţifice menite să-l ridice pe treapta socială a celorlalte ştiinţe naturale. În această perioadă de formaţiune şi de răspândire dela Răsărit spre Apus, sociologia a întâmpinat multe dificultăţi, mai ales din partea economiştilor, şi ei nou-veniţi pe arena ştiinţei, dar apăraţi de scutul lui Adam Smith, Ricardo, John Stuart Mill, mai puternic decât ştiinţa nouă a lui Auguste Comte, Gabriel Tarde, Herbert Spencer, Emile Durkheim, Max Weber şi a lui Pareto.

Faptul că şcoala lui Giddings, Lester Ward şi E. Cooley, a insistat asupra naturii fizico-psihice a fenomenelor sociale, face ca multe colegii şi universităţi din Middle West şi Far West să nu accepte noua ştiinţă socială în incinta universitară, altfel decât sub numele de „psihologie sociologică“ sau „sociologie psihologică“, denumiri care învederează lipsa de unitate de vederi a savanţilor americani în ceace priveşte critica şi interpretarea acestei idei.

Această introducere ilegală, sub masca „penelor împrumutate“ echivala aproape cu lipsa totală a sociologiei din programele de studii ale Colegiilor şi Universităţilor. În întunericul ce plana asupra menirii sociologiei era firesc ca unele Colegii „ultra-fundamentaliste“, care negau doctrina darwinistă şi evoluţia cosmică a lui Spencer, să respingă cu asprime, neîncredere şi dispreţ sociologia, socotită un fel de „socialism“, „comunism“, „anarhism“ şi drept o serie întreagă de alte „isme“, ce aveau darul de a produce o adevărată fobie în conştinţa puritană a Consiliilor de Administraţie şi de Educaţie ale Instituţiilor americane de Înaltă Cultură.

E deci firesc să asistăm chiar la ostracizarea severă a sociologiei, aşa cum s'a întâmplat la Universitatea din California şi la Stanford University din Palo Alto, unde despotismul eclectic şi egocentrismul dictatorial al unor economişti de seamă — preocupaţi numai de menţinerea prerogativelor pe care, admiterea exclusivă a Economiei Politice în sânul Universităţii, li le acorda — au dus o luptă înverşunată împotriva timidei „Sociologii“ care, în ciuda elocvenţei stăruitoare a lui E. A. Ross, Thornstein Veblen şi altora, nu ajunsese să aibă nici un vot favorabil.

Un dublu fenomen de desvoltare marchează începerea celei de a doua perioade de desvoltare a Învăţământului Sociologiei, care ţine de la 1917 până la 1930:

a) Numărul Colegiilor şi al Universităţilor ce introduc Ştiinţele Sociale, şi conferă titlul de doctor, creşte dela 14[2]) în 1917, la 24[3]) în 1930;

b) Numărul studenţilor care îşi trec doctoratul în sociologie, atinge 47 în 1930[4]) Cu toate că numărul acesta pare mic, totuşi tabloul comparativ care urmează ne arată că din cei 4.086[5]) studenţi care în decada din 1925—1935 şi-au luat doctoratul în facultăţile de ştiinţe sociale, la cele mai distinse Colegii şi Universităţi de Stat sau particulare 1.83°/₀ îşi luase doctoratul în antropologie, 28.53°/₀ în economie politică, care dimpreună

---

[2]) Educational Directory 1936, Part. III, United States Department of Interior, Ofice of Education, Bulletin 1936, Nr. 1 Government Printing office, Washington D. C. 1937 (1935 prin greşală tipografică)

[3]) Bulletin 1934. No. 20, United States Department of Interior. Office of Education Government Printing Office, Washington, D. C. 1935, pg. 58.

[4]) Folosim tabloul analitic a 77 Colegii şi Universităţi, întocmit de consiliul american al Educaţiei: American Universities and Colleges, edited by C. S. Marsh, Washington D. C., American Council on Education, 1936, pp. 63 şi 74.

[5]) Ibidem, pp. 55, 57, 59, 61, 63, 65, 67, 69, 71 şi 73.

cu istoria atrase numărul cel mai mare de candidaţi la doctorat, 21.19 % în psihologie, şi 9.96 % în sociologie, adică la fiecare zece candidaţi la titlul de doctor în ştiinţe sociale unul din ei devine sociolog.

Numărul titlurilor de doctorat obţinute între 1925 şi 1935 la 83 Colegii şi Universităţi americane şi şt. sociale.

Anul universitar: (1)	Nr. Colegiilor şi al Universităţilor (2)	Antropologie (3)	Economie Politică (4)	Istorie (5)	Psihologie (6)	Ştiinţe Politice (7)	Sociologie (8)
1925— 6	56	4	89	65	60	21	25
1926— 7	65	—	101	86	67	40	29
1927— 8	67	5	103	86	64	43	23
1928— 9	74	12	120	94	91	34	48
1929—30	77	5	143	132	95	49	47
1930— 1	79	6	138	121	95	37	47
1931— 2	77	6	127	131	98	40	58
1932— 3	77	14	134	140	95	44	38
1933— 4	79	10	108	141	103	55	35
1934— 5	83	13	103	159	99	44	57
Total...	—	75	1.166	1.165	866	407	407
Procentajul:	—	*1,83%*	*28,53%*	*28,53%*	*21,19%*	*9,96%*	*9,96%*

Totuşi, în ciuda acestei rapide desvoltări, sociologia nu reuşeşte să-şi câştige un loc de onoare printre celelalte ştiinţe. Ea continuă a fi prezentată sub egida „Facultăţii de Ştiinţe Politico-Economice“ [6]) cum a fost cazul cu Columbia University sau a „Facultăţii de Istorie“ (cum a fost la Western Reserve University din Cleveland) sau a „Facultăţii de Geografie umană“ cum s'a întâmplat la Clark University din Worcester Massachussets.

Universitatea din Chicago este aceea care acordă Sociologiei locul ei de onoare. În citadela miliardarilor şi a săracilor, Sociologia este tratată cu respectul pe care îl pretind verele ei bune „Antropologia“ şi „Psihologia“, şi, mai mult, i se cere ajutor în domeniul aplicaţiunilor practice a studiului problemelor sociale, pe care complexitatea vieţii de asociaţiune le prezintă în sânul unei comunităţi organizate, sub forma fenomenelor de dezorganizare individuală şi socială. Studiul şi cercetarea problemelor în strânsă legătură cu vieaţa duc astfel la creiarea unei Facultăţi speciale pentru studiul problemelor şi al administraţiei instituţiunilor privind asistenţa şi ocrotirea socială: „University of Chicago School of Social Service Administration“, facultate unică în felul ei, dat fiindcă este singură care acordă titlul de „Doctor în Ştiinţele Administraţiei sociale“.

Inovaţia Universităţii din Chicago deschide ochii, încetul pe încetul şi celorlalte instituţiuni de învăţământ superior, care îmbrăţişează neîntârziat sociologia, fie singură, ca ştiinţă, fie cu acolitele ei: disciplinele practice ale serviciului social. Ca atare asistăm la sporirea facultăţilor de ştiinţe sociale şi la crearea şcolilor de serviciu social, fie independente, fie sub egida facultăţii de sociologie sau de ştiinţe sociale. Importanţa problemelor de asistenţă şi ocrotire socială reclamă pregătirea tehnică a celor chemaţi să participe în mod practic la reformele sociale, prin: reeducarea şi socializarea individului rău adaptat cerinţelor vieţii de asociaţie, reabilitarea şi reeducarea delicvenţilor minori şi a criminalilor, îndrumarea şi însufleţirea vieţii colective în grupuri, cluburi, asociaţiuni sportive sau culturale, precum şi administrarea instituţiunilor de asistenţă

---

[6]) Până chiar în 1935. cursuri de sociologie teoretică sau aplicată ca: „Teoriile progresului social“; „Aspectele sociale ale Rasismului“; „Mobilitatea socială şi problemele imigrării“; „Problemele comunităţii şi autarhia“; „Principiile fundamentale ale Asistenţei sociale“; „Crima ca problemă socială„; „Metoda cercetării individuale, (social case-work) ca bază a ştiinţelor sociale“ şi altele au apărut pe cataloagele universitare ca: „Economics 181“, „Economics 182“, Economics 183“ etc.

şi ocrotire socială, a Caselor comunale, a Ateneelor populare, a Colonilor de vară şi a Centrelor supraveghiate de recreare publică etc.

După datele statistice culese de către Consiliul Educaţiei Americane în 1936[7]) douăzeci şi şapte din Colegiile şi Universităţile „acreditate“ (adică recunoscute de către „American Association of Colleges and Universities“) introduseseră în programul lor de studii câte o şcoală Superioară de Serviciu Social, fie dependentă de Facultatea Ştiinţelor Sociale, fie direct afiliată Universităţii respective. Pe lângă aceste Şcoli Superioare de Serviciu Social mai există alte trei, care se bucură de o deplină autonomie; în această categorie intră *„The New-York School of Social Work“*, cu totul independentă de „Columbia University“, dar care totuşi păstrează legături strânse cu Facultatea de Ştiinţe Sociale a acestei universităţi[8]).

Toate aceste şcoli, acordă fie sub egida universităţilor respective, fie în mod independent, o licenţă sau o diplomă de serviciu social, recunoscută de către Asociaţia Şcolilor de Serviciu Social, Americană şi internaţională, recunoaştere care dă drept absolvenţilor acestor şcoli să candideze la posturi de servicii sociale publice şi particulare. Este interesant de relevat că numai absolvenţii acestor şcoli profesionale au drept să se afilieze Asociaţiei americane a Asistenţilor Sociali[9]).

Într'a treia fază, dela 1931 încoace, asistăm la recunoaşterea necondiţionată a Sociologiei ca Ştiinţă şi la introducerea ei în programul tuturor Colegiilor şi Universităţilor, de Stat sau particulare, cu reputaţie, membre ale „Asociaţiei Colegiilor şi a Universităţilor din Statele Unite“, areopagul care decide rangul ştiinţific al Colegiilor şi al Universităţilor, după următoarele criterii: grad de cultură, metodă de lucru, seriozitatea cercetărilor şi facultatea de a decerne titlul de doctor.

Harvard University, care până la 1926 a fost potrivnică introducerii Sociologiei, a reuşit să atragă un număr considerabil de studenţi la cursurile lui Pitirim Sorokin, tot atât de apreciate ca şi faimoasele prelegeri de pe vremuri ale lui William James, E. B. Titchener şi Münsterberg.

La Universitatea Statului Washington, dela Seattle, Prof. Jesse F. Steiner afiliază Sociologia la Facultatea Ştiinţelor politico-sociale şi creiază Şcoala Superioară de Servicii Sociale, cu ajutorul D-şoarei Aline Johnsohn, distinsă absolventă dela The New-York School of Social Work. Universitatea din Tulane la (St. Louis, Missouri), Universitatea din North Carolina (la Chapel Hill) şi Vanderbilt University (la Nashville, Tennessee) înfiinţează Facultăţi de Ştiinţe Sociale care atrag sociologi de reputaţie mondială.

Succesul vădit al ştiinţelor sociale, sub imboldul regimului Preşedintelui Roosewelt. (New Deal cu faimosul *„Brain Trust“*) este prea bine cunoscut de lumea întreagă, pentru a mai insista asupra lui.

Să ni se îngădue numai să relevăm faptul, — cu consecinţe sociale de primă importanţă, — că în această fază ştiinţele sociale au trecut treptat dela incinta Colegiilor şi a Universităţilor în aşa numitele „Junior Colleges“ [10]) şi în şcolile secundare („High-Schools“).

In urma acestui proces de largă penetraţie, Facultăţile de ştiinţe sociale încep să joace un rol practic de mare însemnătate. Astfel ele desvoltă conştiinţa civică, aceea care permite fiecărui cetăţean liber să respecte libertatea aproapelui şi să subordoneze ambiţiile eului său cerinţelor colective ale Naţiunii.

---

7) American Universities and Colleges, edited by C. S. Marsh, Washington, American Council on Education 1936, pp. 149, 150.

8) Pe care de altfel a precedat-o, fiind înfiinţată în 1898 cu numele de „School of Philantropy“. Bulletin The New York School of Social Work, Vo. XXXI, Nr. 2,

9) Asociaţia aceasta cunoscută sub literile A. A. S. W. sau „American Association of Social Workers“ a avut în 1936 un număr de 10.040 membri, după „Bulletin The New-York School of Social Work“, Vol. XXXI, Nr. 2, January 1938, New York, The Charity Organization Society.

10) Colegii cu numai doi ani de studii universitare în loc de patru şi care nu decern niciun fel de titlu.

Dacă ştiinţele sociale nu au pătruns în mod formal în învăţământul primar, totuşi nu e mai puţin adevărat că metoda directă preconizată şi aplicată de Profesorii John Dewey, William Heard Kilpatrick, Harold Rugg, Jesse Newton şi de discipolii lor, împlineşte cu prisosinţă această aparentă lacună. Reluând ideile lui Rousseau, Pestalozzi, Fröbel şi ale Mariei Montessori [10]) etc., această metodă preconizează că educaţia are ca bază experienţa directă a individului. „Programul totalitar" al şcolii primare, — care alege o problemă centrală; sau aşa zis proiect de lucru: Robinson Crusoe, Fecioara din Orleans, Descoperirea Americei de către Columb, Expediţia Amiralului Byrd la Polul Sud, Descoperirile lui Pasteur etc. „în jurul căreia gravitează întregul program anual, — are ca ţintă să desvolte în fiecare copil simţul răspunderii individuale în realizarea unui plan colectiv şi conştiinţa datoriilor sale către comunitatea căreia aparţine. Astfel educaţia primară, secundară sau universitară, se eliberează treptat de obligativitatea unei pregătiri teoretice, necesare examenelor finale de trecere dela o treaptă a învăţământului la alta. Fiecare din aceste cicluri constitue o entitate cu un scop definit: pregătirea desăvârşită a viitorului cetăţean pentru îndeplinirea îndatoririlor sale civice, oricare ar fi treapta de învăţământ (şi deci şi gradul de cultură) la care, din cauza însuşirilor proprii sau a împrejurărilor, se opreşte educaţia lui.

Interesant pentru noi ar fi ca, revenind asupra Invăţământului Superior al Sociologiei, să analizăm programul de studii al unei Facultăţi de Ştiinţe Sociale. Acest program cuprinde ca materii:

a) Istoria civilizaţiei;

b) Teoriile Sociologice şi studiul societăţii moderne sub prisma progresului social şi a reformelor sociale;

c) Organizarea socială şi problemele comunităţii;

d) Metoda comparativă şi statistică ca instrument a monografiilor sociologice;

e) Instituţiile sociale şi studiul fenomenelor de desorganizare individuală şi socială;

f) Principiile fundamentale ale Economiei Politice;

g) Principiile fundamentale ale Psihologiei normale şi anormale;

h) Principiile fundamentale ale Serviciului social de asistenţă şi ocrotire;

i) Metoda anchetei sociale individuale (Social Case Work) ca bază Serviciului social dirijat;

j) Evoluţia socială şi economia dirijată;

k) Aspectele sociale ale crimei, ale rasismului, ale alcoolismului, ale bolilor şi tarelor etc;

l) Metoda de propunere a ştiinţelor sociale;

m) Biometria, geopolitica şi demografia.

Studenţii Facultăţilor de Medicină, Drept, Educaţie, precum şi cei dela Facultăţile de Educaţie Fizică şi de Ştiinţe Administrative sunt obligaţi să opteze pentru două din cursurile susmenţionate (în majoritatea aleg b. şi e., sau e. şi h. dat fiind că obligaţiile lor profesionale îi silesc să ia contact cu realitatea fenomenelor psihico-sociale din vieaţa zilnică).

II. Experienţa, încununată de rezultate preţioase, a Americanilor e bine să fie pusă la contribuţie şi la noi. Studiată în deaproape şi adaptată la situaţia şi nevoile noastre specifice, ea ne ar permite să păşim şi noi la o acţiune temeinică de organizare a naţiunii. Cele patru catedre, de sociologie din ţara noastră: una la Universitatea din Bucureşti, alta la Iaşi, alta la Cluj, şi a patra la Cernăuţi, nu pot face faţă nevoilor României de azi.

Crearea unei Facultăţi a Ştinţelor Sociale, în primul rând la Bucureşti şi apoi la celelalte universităţi (pe măsură ce utilitatea Facultăţilor de ştiinţe sociale se va face simţită) care umple golurile netăguite ale nevoilor sociale de azi, e o necesitate imperioasă.

---

[10]) *Childs:* Education and the Philosophy of Experimentalism; *Kilpatrick* and others: The educational Frontier; *Kilpatrick:* Education for a Changing Civilisation; *Tugwell* and *Keyserling:* Redirecting Education.

Pregătirea educatorilor, a avocaţilor, a medicilor higienişti, a reformatorilor şi a asistenţilor sociali (bărbaţi şi femei) reclamă fundament solid şi practică îndelungată, fără de care misionarismul social, nu poate da roadele aşteptate, chiar când el e înflăcărat de viziunea înălţătoare a idealului mişcării străjereşti.

Vieaţa de astăzi, cu structura ei complexă cere o pregătire technică pe cât de desăvârşită în amănuntele ei, pe atât de multiplă în domeniile studiate.

Tabloul grafic aci alăturat nu prezintă decât o sugestie, printre cele multe care s'au făcut până în prezent şi care se vor mai face şi de aci înainte asupra organizării unei Facultăţi de Ştiinţe Sociale la noi în ţară. Schema este susceptibilă de a suferi modificări în ceace priveşte detaliile cursurilor propuse. Ea explică însă, cred, în mod clar coordonarea ştiinţelor sociale între 'ele şi arată cum Sociologia, ce ocupă un loc de seamă printre celelalte discipline ştiinţifice, ar putea oferi cursuri de care ar profita nu numai studenţii ştiinţelor înrudite dar şi viitorii educatori şi reformatori sociali în mâna cărora rezidă îndrumarea ştiinţifică a progresului şi evoluţiei sociale.

Schema unei Facultăţi de Ştiinţe sociale

Antropologia I	Economia Politică II	Ştiinţele Administrative III	Sociologia IV	Serviciul Social sau ştiinţa sociologiei aplicate V	Psihologia VI	Istoria VII
			1. Organizaţia Societăţii şi Instituţiile Sociale. (a) 2. Teoriile asupra Evoluţiei Sociale. (a) 3. Cultura şi Civilizaţia. (a) 4. Filosofia pozitivă a Statului. (a) 5. Metoda sociologică şi statistica. (a) 6. Mobilitatea socială şi problemele imigraţiei. 7. Aspectele sociale ale rasismului. 8. Demografia. 9. Metoda de propunere a ştinţelor sociale (Educational Sociology). 10. Sociologia Rurală	1. Principiile fundamentale ale Serviciului social. 2. Economia Dirijată şi Serviciul social 3. Organizaţia Societăţii şi Problemele dezorganizării individuale şi sociale. 4. Administraţia Asistenţei Sociale şi Ocrotirii publice. 5. Metodele Organizării sociale Metoda Anchetei sociale (Survey) şi studiul de cazuri individuale (Social Case Word). 6. Ocrotirea Copiilor, Economia dirijată şi Asigurările sociale. 7. Problemele Muncii. 8. Problemele boalei, invalidităţii, şomajului, alcolismului, narcoticelor, prostituţiei etc. 9. Organizaţia, desvoltarea şi supravegherea recreaţiei publice, a cluburilor, a grupurilor, a căminelor culturale etc. 10. Natura şi varietatea conduitei umane. 11. Serviciul social psihiatric, 'anormalităţile mintale (pozitive şi negative) şi Higiena mintală. (a) 12. Aspectele individuale şi sociale ale crimei şi tratamentul modern al delicvenţilor minori şi a criminalilor.		

(a) Cursurile fundamentale, oferite şi studenţilor celorlalte ştiinţe sociale sunt marcate cu (a).

Schiţa aceasta ds organizare a unei eventuale Facultăţi a Ştiinţelor Sociale, privită prin prisma posibilităţilor pe care le-ar oferi Universitatea din Bucureşti, prezintă avantajul de a nu introduce nicio inovaţie care ar părea revoluţionară în aşezarea actuală a Universităţii noastre. Pornind dela cursurile universitare, în fiinţă şi care se bucură de o popularitate vădită, precum şi dela experienţa Şcoalei de Asistenţă socială „Domniţa Ileană" care sub auspiciile Asociaţiei Creştine a Femeilor Române a dovedit utilitatea ei socială pe terenul practic al asistenţei şi ocrotirii, schiţa aceasta propune numai o simplă coordonare şi o afiliare, pentru că coordonând sub egida Universităţii toate sforţările răsleţe să se poată obţine sistematizarea pregătirii sociale a conducătorilor de mâine.

Pentru realizarea programului social, atât de bine chibzuit de Îndrumătorul Suprem al Naţiunii, ca şi pentru propăşirea înaltelor idei de patriotism activ, de respect individual şi de demnitate naţională — pe care trebuie s'o menţinem şi s'o apărăm contra oricărui atac — a imita experienţa americană, prin crearea unei Facultăţi de Ştiinţe Sociale, care să înglobeze Şcoală de Asistenţă socială (pentru bărbaţi şi femei — fără a sustrage acesteia, din cauza egidei universitare, autonomia ei administrativă) constituie un imperativ categoric, insistent cerut atât de necesităţile actuale cât şi de evoluţia socială a Ţării noastre, care incontestabil, a intrat în faza celui mai contructiv naţionalism.

Dacă într'adevăr ideile sunt îndreptarul transformărilor sociale atunci străduinţele depuse de către Prof. Gusti pentru creearea Facultăţii româneşti de ştiinţe sociale[11]), trebuie să dea roadele lor, tot aşa precum în America, visul unui Lester Ward şi a unui F. H. Giddings a devenit, după 30 ani, o realitate de cea mai mare utilitate în acţiunea de organizare a naţiunii americane.

CHRISTINA GALITZI

TEORIA ABISALĂ A D-LUI LUCIAN BLAGA[1])

Am avut prilejul, până acum, să deplângem lipsa unei suficiente informaţii despre satul românesc. Mai mult decât atât: greşala hotărâtoare, care îi face pe mulţi să creadă că participarea la un fenomen este o sursă de informaţie corectă, copilăritul la sat implicând pătrunderea în tainele satului. Nu e mai puţin adevărat însă, că această critică nu atinge decât tangenţiál pe d-l Blaga, căci d-sa nu este, în primul rând, un constructor de teorii pe material românesc şi nici nu are drept scop principal lămurirea fenomenului românesc. Ci d-sa este urmărit de viziunea unei vaste teorii a stilului, înţeleasă ca o teorie de filosofie a culturii. Dacă satul românesc apare şi el în scrierile d-sale, apoi este mai mult ca o exemplificare ce se adaugă la şirul altora şi care aparţin, indiferent, culturii indice, barocului, culturii egiptene, germane etc., etc. Este şi firesc lucru, căci teoria d-lui Blaga este o teorie generală, deci abstractă şi universal valabilă, inspirându-se din şi aplicându-se pe oricare fenomen cultural, fie el românesc sau de pe alte meleaguri.

In ce ne priveşte vom restrânge însă zarea preocupărilor noastre la cultura românească, punând accentul pe sat, în primul rând. Aceasta nu înseamnă că vom putea lăsa de o parte, teoria generală a stilului pe care o foloseşte d-l Blaga ca pe o unealtă proprie de cercetare a culturilor, căci d-l Blaga studiază şi satul românesc cu ajutorul aceleiaşi unelte. Teoria d-sale ne interesează deci, pentru că rezultatele studiului său asupra satului românesc, vor fi bune sau rele şi măsura în care unealta teoretică folosită va fi fost bună sau rea.

Cerem deci, îngăduinţa cetitorului şi rugăm să fim iertaţi dacă ne vom abate câtva timp pe câmpul abstracţiilor filosofice, pentru ca să expunem miezul teoriei d-lui Blaga, pe cât vom putea mai credincios şi mai clar.

Încercarea nu va fi uşoară nici pentru noi, deoarece însăşi gândirea d-lui Blaga nu este atât de uşoară ! Metoda sa de expunere — şi pe cât se pare şi cea de elaborare — este

---

[11]) Gusti D. „Sociologia militans", Bucureşti. Editura Institutului Social Român, 1934, pp. 610, Seria A: Studii şi Contribuaţiuni, 3, pp. III — XII.

[1]) După analiza, din numărul acesta al revistei şi cel trecut, a metodei şi a teoriei d-lui Lucian Blaga, vom desbate în numerele viitoare problema satelor noastre, a culturii lor şi problema culturii româneşti orăşeneşti.

dramatică. Aci stă, de sigur farmecul deosebit al scrierilor sale: cetindu-le, ai impresia că stai de faţă la naşterea lirică a gândirii, care se desvoltă dialectic, din ea însăşi, dând luptă cu zgura faptelor, grăbită să ajungă la scop, căzând sub povară, zburând în metafore sau făcând popas în lucide luminişuri deschise în haos. Dar tot aci stă şi greutatea, aproape de neînvins, a exegetului care se trudeşte să ajungă la înţelegerea, seacă şi rece, a gândului, fără de contradicţiile dramatice ale laborioasei sale naşteri: veşnic te pândeşte primejdia să iei ad-literam ceeace nu poate fi decât metaforă, veşnic te surprinzi gata să crezi în cele o mie şi una de poveşti fermecate pe care le întâlneşti în cale.

Totuşi, vom încerca. Iar dacă uneori vom sta la îndoială, vom da textele contrazicătoare, ele înşile, astfel ca cetitorul să le poată singur judeca.

Teoria mătcilor stilistice. Am mai spus că d-l Lucian Blaga socoteşte stilul ca pe un fenomen esenţial al unei culturi. Este vorba aci, nu numai de un fel de a fi al operilor de artă, ci de ceva care îşi pune pecetea pe absolut orice faptă omenească, nicăieri şi în nimic neputând exista un vid stilistic (I, 8). Deci nu numai arta, ci şi metafizica, religia, credinţele, instituţiile şi structurile sociale (I, 11, 139, 162), adică întreg domeniul filosofiei, teologiei şi sociologiei, cunoaşte o cuceritoare lege, un atotputernic stăpân: stilul!

Ei bine, d-l Blaga crede a găsi explicaţia definitivă a acestui *stil.* Şi anume: stilul este efectul unui proces psihologic subconştient. Repetăm: analiza vieţii sociale înseamnă analiza stilului ei; iar analiza stilului înseamnă analiza subconştientului.

Ceea ce deci sociologia rezolvă, cu metodele ei multiple, se rezumă pentru d-l Blaga la o chestiune de laborator de psihologie, la o analiză *abisală* a sufletului omenesc.

O teorie asemănătoare formulase şi Freud, care şi el socotea cu putinţă o „psihanaliză" a societăţii, adică o analiză a fenomenelor subconştiente colective, care i se păreau a determina societăţile omeneşti. D-l Blaga vede însă în subconştient altceva decât Freud.

În teoria psihanalizei freudiene conţinutul subconştientului îşi are izvorul în anume gânduri, dorinţi şi porniri care, fiind izbite de o interzicere a censurii morale sau sociale, sunt alungate din câmpul conştiinţei omeneşti şi silite să se refugieze în subconştient. Acest subconştient apare deci ca o ţară de surghiun a tutulor „refulărilor" psihice.

Dar toate aceste refulări, care alcătuesc conţinutul subconştientului, încearcă evadări din ţara lor de surghiun, tinzând a străbate din nou la lumina conştiinţei. Neîndrăznind totuşi a se înfăţişa ca atare, pentru a nu fi recunoscute şi din nou ostracizate de către censură, refulările caută a se deghiza, a se costuma în aşa fel încât să fie de nerecunoscut. Conţinutul subconştientului trece deci în conştient, printr'un proces numit al „sublimării" îndelung analizat de Freud.

Acest mecanism psihologic nu este însă primit, tale quale, de către d-l Blaga. D-sa găseşte altă origine conţinutului subconştientului şi, în al doilea rând, un alt mecanism de trecere al acestui conţinut psihic, din domeniul subconştientului în acela al conştiinţei.

Teoria categoriilor subconştiente apriori. Subconştientul d-lui Blaga nu se alcătueşte din elemente ostracizate de conştient, nu este o ţară de surghiun a conştientului, ci este o parte din psihicul omenesc care e dotat cu un conţinut şi structuri proprii şi de sine stătătoare. Subconştientul se clădeşte deci cu *ale sale dintru ale sale* şi se află structurat după legi proprii. Deci, ceea ce la Freud era rezultatul unor împrumuturi din domeniul conştientului, o selecţie a unor elemente neplăcute din vieaţa psihică conştientă, pentru d-l Blaga este un domeniu care nu are nicio legătură cu conştientul şi nici cu experienţa propriu zisă: adevărate categorii quasi kantiene, existând aprioric.

Analizând acest domeniu autonom al subconştientului, d-l Blaga îl găseşte alcătuit din următoarele conţinuturi şi structuri, pe care d-sa le numeşte „*determinante stilistice*".

1. Subconştientul îşi creează o anume viziune despre spaţiu şi despre timp (de pildă Românii au un spaţiu ondulat „mioritic").

2. Subconştientul pune anumite accente axiologice, adică preţueşte în anume fel acest spaţiu şi timp (de pildă Românii sunt împăcaţi cu spaţiul şi timpul lor).

3. Subconştientul ia anumite atitudini de mişcare faţă de spaţiu (catabazic, adică de retragere, anabasic, adică de înaintare sau neutru, adică de stare pe loc: Românii iau atitudinea anabasică: legănata înaintare ondulată).

4. Subconştientul încheagă totul conform unor anumite năzuinţe formative (de pildă „stihialul" e românesc).

La aceste patru determinante stilistice principale, se mai pot adăuga un „şirag" întreg. Astfel în volumul II, cu prilejul unei analize mai amănunţite a fenomenului românesc, mai întâlnim cu valoare de determinante stilistice:

5. categoria organicului, determinantă stilistică a ortodoxiei.

6. Sofianicul „cea mai importantă determinantă stilistică a ortodoxiei" (II 79), ba chiar şi a artei, filosofiei, vieţii sociale etc, (II, 90, 105, 190). D-l Blaga o numeşte şi „metafizică latentă", (II, 146).

7. Dragostea de pitoresc, (II, 146).

8. un complex de determinante în ornamentică: măsura, discreţia, geometrismul static, năzuinţa stihială, orientarea spre nuanţă, (II, 161).

9. D-l Blaga vorbeşte şi de o „gândire mitică", „fenomen primar care nu cerşeşte altă explicaţie" (II, 117), numită şi „mentalitate creatoare de mituri", de o „sfială magică de reprezentare a chipului omenesc" (II, 157), de o „tendinţă schismatică atât de generală în Europa, dar mai puţin acută în cadrul ortodoxiei, şi-şi găseşte la români, spre deosebire de ruşi, un ventil în creaţiile de imaginaţie" (II, 121-122), de un „simţ metafizic popular" (120) şi de un „misticism latent popular" (II, 145).

Cele înşirate la punctul 9, nu sunt decât incidental citate, fără să se poată vedea clar dacă într'adevăr sunt şi ele determinante stilistice ori nu. In tot cazul nu este vorba de determinante stilistice dintre cele hotărîtoare.

Există deci „un număr impunător" (II, 6), de asemenea determinante stilistice, care sunt independente unele de altele, factori discontinui de aproape egală importanţă, acţionând paralel şi care adunându-se laolaltă divers, dau naştere unor „complexe abisale", numite „mătci" sau „matrici stilistice, (cf. complexele freudiene).

Fiecare din aceste determinante stilistice, precum şi complexele lor au un caracter de o „remarcabilă statornicie şi rezistenţă" (II, 6). „Matca este deci relativ atemporală, o substanţă în mare măsură neatinsă de contingenţele vremelnice şi istorice". Astfel de pildă în ceea ce priveşte poporul românesc, dacă „graiul românesc a putut să evolueze şi să îndure mutaţiuni; peisajul geografic chiar, a putut să fie inconstant, ceeace s'a păstrat, cu statornicie de cleştar a fost, dincolo de graiu şi de peisaj, spaţiul matrice" (II, 27).

Deci această „sinteză supremă a geniului unui întreg popor" poate fi socotit că a „rămas acelaş prin cel puţin zece veacuri" (II, 142).

Teoria dubletelor şi a personanţei. Dat fiind faptul că subconştientul, pentru d-l Blaga, nu este alcătuit din refulări, cum este teoria freudiană, trecerea conţinutului subconştientului la lumina conştiinţei se poate face direct, fără de „sublimări" şi „deghizări". Cele două părţi alcătuitoare ale psihicului omenesc, subconştientul şi conştientul, stau în relaţii statornice directe, cel dintâi cedând conţinutul său celui de al doilea, netălmăcit, prin aşa numitul proces de „personanţă", care dă naştere unui „dublet" conştient. Fiecare determinantă subconştientă îşi creează deci, prin personanţă, un frate geamăn, un dublet conştient care este creatorul stilului.

Teoria vârstei şi a sexului adoptiv. Pe temeiul aceleiaşi matrice stilistice pot naşte mai multe stiluri. Intre stil şi matcă nu există deci o legătură cauzală. Teoria d-lui Blaga este numai „funcţională", adică socoteşte stilul născându-se în funcţiune numai de această matrice şi de dubletul ei conştient. Astfel, în teorie generală, oricărei mătci stilistice îi pot corespunde, esenţial, două feluri de stiluri, stilul *minor* şi stilul *major*, datorită unei în-

tâmplări foarte ciudate, care se petrece de sigur tot în subconştient, fără însă a face parte din complexul matricei stilistice. Anume: oamenii pot adopta vârste deosebite. De pildă pot adopta vârsta copilăriei: în cazul acesta cultura lor va fi de stil minor. Dar pot adopta şi vârsta maturităţii: cultura lor va fi de stil major. Există chiar şi un „sex adoptiv", ceea ce dă naştere unor culturi majore femenine sau bărbăteşti şi unei culturi minore femenine sau bărbăteşti.

Vom trece de îndată la analiza mai de amănunt a acestor teorii. Să reţinem însă de pe acum atitudinea centrală a d-lui Blaga: analiza abisală (asemănătoare, şi totuşi nu, cu psihanaliza) este în măsură a ne arăta geneza stilului, adică însăşi secretul culturilor omeneşti.

In treacăt fie spus, d-l Blaga pare uneori a se abate de la această explicare „prăpăstioasă" a lumii, sau mai bine zis „abisală". Astfel d-sa ne spune că „complexul determinantelor în ornamentică" „constitue o constelaţie care figurează o singură dată pe cerul duhului uman", şi care se constată „pe un podiş înalt şi eterat" (II, 161-163), putându-se supune doar unei „analize spectrale" (terminologie de data aceasta, nu Freud, ci Keyserling) (II, 171). Socotim însă că este vorba de simple metafore, care nu trebuesc luate decât ca atare: teoria d-lui Blaga rămâne tot aceia, a psihologiei abisale.

Teoria mediului şi autonomia subconştientului. Nu ar avea nici-un rost să intrăm mai adânc într'o discuţie de psihologie. Aşteptăm ca cei în drept să ne spună ce cred despre această nouă psihologie a subconştientului.

În ce ne priveşte vom remarca numai că avem de a face cu o *teorie hotărît anti-sociologică.*

De ce afirmăm aceasta? Pentrucă sociologia caută, ca o biată ştiinţă pozitivă ce este, să urmărească seria întreagă a înrâuririlor, naturale sau sociale, care apasă asupra oricăror fenomene petrecute în societate. Sociologia, cel puţin în partea sa genetică, nu este decât o teorie a mediilor condiţionante.

D-l Blaga însă construeşte întreaga sa teorie tocmai în vederea unei putinţi teoretice de a se lepăda de această „teorie a mediului". Mai mult decât atât, d-sa afirmă că are misiunea de a elibera un certificat de deces acestei „teorii a mediului". Într'adevăr dacă matca stilistică este o categorie autonomă, care nu suferă înrâuriri externe şi dacă toată cultura este determinată de această matcă autonomă, sociologia culturii trebue să se socotească pierdută.

Numai că d-l Blaga nu este cel dintâi care îşi asumă misiunea de ofiţer de stare civilă, constatator al morţii ştiinţei. Iar certificatele acestea de deces, pe care le dau filosofii grăbiţi, ştiinţei şi metodelor ei, se dovedesc a fi .... cel puţin premature, dacă ne e îngăduit să vorbim ca Mark Twain.

Să analizăm de pildă valoarea acestui ultim certificat de deces, care omorând „teoria mediului" omoară şi „sociologia" şi pe care cu atâta bunăvoinţă ni-l eliberează d-l Blaga.

Să pornim analiza, de acolo de unde porneşte însăşi gândirea d-lui Blaga, adică de la o anume şcoală germană faţă de care autorul analizat se află în disidenţă.

O întreagă serie de cercetători germani ai morfologiei culturii pe care d-l Blaga îi citează deseori, rezumându-le tezele (Frobenius, Spengler, Riegl, Worringer) pornesc de la un foarte interesant punct de vedere: acela că orişice stil presupune parecă un anume peisaj, potrivit unui anume sentiment al spaţiului pe care îl au oamenii feluritelor pământuri ale lumii: „în cântecul rusesc descoperim, ca fundal, planul infinit al stepei; într'un cântec alpin, spaţiul înalt şi abrupt ca profilul unui fulger, al marelui munte; într'un dans argentinian, melancolia fierbinte a cărnii stârnită solar în omul ce aşteaptă deslegarea de o tensiune interioară în mijlocul pampelor sudamericane" etc.

Este deci vorba aci de o tălmăcire sufletească a unui peisaj geografic, de crearea unei anume psihologii etnice prin permanenta influenţă a unui mediu geografic: deci de o teză de anthropogeografie sau, mai bine zis, de o sociologie parţială materialistă cosmo-

logică. Teoria e ispititoare. În aproximaţiile ei foarte largi, poate fi uneori şi sugestivă. Desăvârşit incontrolabilă, ea oferă fiecăruia o temă care poate fi la infinit variată după talentul poetic pe care îl are.

D-l Blaga, profund înfluenţat de toată această şcoală a morfologiei culturii, procedează la o aspră critică a teoreticienilor, mai sus amintiţi, pe care îi acuză, nu de a fi forţat nota afirmând teza existenţei unui spaţiu latent în fiecare cultură, ci dimpotrivă de a nu fi dat destulă importanţă acestei descoperiri, ceeace îi face să „recadă, fără să-şi dea seama de la nivelul înalt şi anevoie cucerit al filosofiei culturii, la acel al teoriei mediului".

Unul din argumentele cele mai de seamă a d-lui Blaga este şi observarea faptului că în sânul aceluiaşi peisagiu geografic pot coexista mai multe culturi deosebite. Aceasta nu îl duce însă la concluzia că, în afară de mediul geografic, în crearea culturii mai intervine şi rasa, organizarea socială şi istoria ei, „sentimentul spaţiului" ca un fundal comun fiind inexistent, ci din potrivă, că există mai multe asemenea fundaluri spaţiale fiecare cultură avându-şi-l pe al său.

De unde concluzia extrem de drastică: între sentimentul spaţiului şi peisajul geografic nu există absolut nici o legătură. D-l Blaga afirmă că ajunge la această concluzie nu din spirit de împotrivire, căci şi-ar da „bucuros asentimentul la trecerea de la un nivel de cercetare la altul, dacă i s'ar arăta măcar o umbră de echivalenţă între peisajul unei culturi şi viziunea spaţială specifică acestei culturi" (I, 40).

În treacăt fie spus, de materialism simplist nu s'au făcut întodeauna vinovaţi nici morfologii culturii, căci atunci când ei vorbesc de pildă de sentimentul spaţiului simbolizat prin „corpul izolat" al culturii antice, sau de „infinitul tridimensional" al culturii occidentale, suntem departe de o simplă schematizare a unui peisaj geografic. Dar lăsând de o parte critica acestei critici a d-lui Blaga, să vedem ce este cu lipsa măcar a unei „umbre de echivalenţă" între mediu şi fenomenul cultural.

D-l Blaga afirmă, de repetate ori, această poziţie esenţială pentru teoria d-sale: între sentimentul spaţiului şi mediul geografic nu există nici o legătură, după cum nu există nici între nici una din determinantele stilistice abisale şi nici unul din factorii mediului exterior.

Astfel ni se afirmă cu tărie: „subconştientul îşi creiază prin simpla actualizare a latenţelor sale, ca o întâie proiecţiune, un cadru primar organic, de natură orizontică" (I, 130).

„Subconştientul îşi creează singur un orizont spaţial, cum melcul îşi clădeşte casa de var" (I, 129) (termenul de „conchilie" e folosit şi la II, 16).

„Inconştientul individual sau colectiv, îşi durează un orizont sub presiunea esenţei sale native" (I, 73), „ca o prelungire firească a sa" (I, 73),... „ca o desfăşurare firească a sa" (I, 73).

„Orizontul face parte integrantă şi organică din subconştient" (I, 74). Există un „primar apetit de cadru al sufletului" (I, 81) etc.

Deocamdată teoria este foarte clară şi coherentă: nici o legătură nu există între determinantele stilistice subconştiente şi contingenţele materiale externe. Subconştientul îşi clădeşte într'adevăr matricea cu ale sale dintru ale sale.

Însă, de îndată chestiunea se complică: teoria mediului, cea decedată şi despre care ne-am fi aşteptat să nu mai auzim pomenindu-se, reînvie şi se amestecă în treburile abisale.

Cea dintâi constatare tulburătoare este că toate aceste categorii subconştiente nu sunt general umane, aşa cum li s'ar fi cuvenit să fie ca unor adevărate „categorii" ce sunt. Ci ele se schimbă de la grup social la grup social.

Unde este însă schimbare, trebuie să fie şi pricini ale schimbării. Aceste pricini de schimbare, pentru ca teoria d-lui Blaga să rămâie în picioare, ar fi urmat a fi explicate tot ca fenomene autonome ale subconştientului, fără de nici o legătură cu fenomenele exterioare ale „mediului" acela pentru totdeauna izgonit din filosofie. Se întâmplă însă că aceste variaţii ale matricelor sunt paralele cu variaţia factorilor geografici, istorici, biologici sau sociali.

Ar putea să fie efectul unui simplu hazard: de pildă putem interpreta astfel, pe temeiul unei filosofii a hazardului, următoarea frază a d-lui Blaga: „Orizonturile subconştiente pot fi aceleaşi la o mulţime de indivizi, la un popor, la un grup de popoare... la popoare despărţite prin mari intervale geografice sau de timp".

Cu alte cuvinte s'ar putea să fie vorba de o simplă potrivire misterioasă, cu totul întâmplătoare, care deci nu ar aduce după sine consecinţe teoretice prea grave.

Însă d-l Blaga mai găseşte şi alte asemenea iviri simultane ale determinantelor stilistice de o parte şi fenomenelor mediului exterior, de alta, care sunt din ce în ce mai tulburătoare:

„Un anume spaţiu matrice se poate naşte şi cristaliza aproape în orice fel de peisaj" (II, 26), cu alte cuvinte *nu în oricare* peisaj. O anume limită a independenţei viziunii orizontice există deci!

„Pentru indivizii aparţinători unei anume populaţii, unui anume loc şi timp, orizontul subconştient, poate fi, ce-i drept, comun, colectiv" (I, 105). Mai mult decât atâta există o tendinţă de echivalenţă între un fenomen şi altul: „Această matcă stilistică rămâne de obiceiu aceeaşi în cadrul unei întregi colectivităţi".

Avem însă de aface numai cu o simplă echivalenţă, sau e mai mult decât atât: un amestec al peisajului în geneza sentimentului spaţial? D-l Blaga spune:

„Cert lucru: peisajul poate să fie un moment prielnic care să înlesnească plămădirea unei anume viziuni spaţiale: stepa rusească — planul infinit" (I, 72). Ca atare, în concluzie, există un „duh stilistic al locului".

Iată dar o serie de „umbre de echivalenţe", dacă nu chiar de echivalenţe desăvârşite.

Dacă însă determinantele stilistice variază concomitent cu variaţia unor factori ai mediului extern, partida d-lui Blaga este pierdută: cu nici un chip nu putem crede că variabilă independentă este subconştientul; iar variabila dependentă mediul extern, că adică s'ar schimba peisajul, istoria, rasa şi societatea după schimbările interne ale subconştientului.

Ştiu: d-l Blaga încearcă a ocoli întrebarea aceasta de pierzanie, afirmând că oamenii *îşi aleg peisajul* în care trăiesc, potrivit determinantelor lor stilistice. Se poate. Odată născute aceste deosebiri, admitem ca omul să-şi aleagă peisajul ce se potriveşte stilului lui sufletesc: omul care tânjeşte după planul infinit, va merge în stepă; iar omul care tânjeşte după „spaţiu mioritic" va merge în „plaiuri"

Aceasta îţi va permite să afirmi, fără umbra unei dovezi, că „ciobanul român, împins de valurile istoriei, a colindat sute şi sute de ani, toţi Carpaţii şi toate meleagurile balcanice, orizontul mioritic subconştient l-a menţinut cele mai adesea în peisaj de plaiu şi i-a dat o permanentă, irezistibilă fobie faţă de altele" (II, 28), ceeace reprezintă o foarte subtilă şi admirabil de complicată explicaţie a transhumanţei şi a necesităţii ciobanului de a-şi aduce oile, la văratec, după iarbă, sus la munte,... la izvor!

Dar în sfârşit să admitem teza. Ea tot nu răspunde întrebării: cum se face că oamenii între ei sunt deosebiţi: unii tânjind după stepă; iar alţii tânjind după plaiuri?

Şi chiar dacă echivalenţa dintre „spaţiu" şi „peisaj" geografic ar fi astfel lămurită, rămân alte echivalenţe care refuză această explicaţie, căci nu numai cu peisajul are legături matricea stilistică, ci şi cu fenomenele biologice. Astfel d-l Blaga ne spune că: matricea stilistică este egal de determinantă cu factorul biologic, căci „el colaborează la definirea unui popor, tot atât de mult ca sângele şi graiul". Ni se arată şi existenţa unui „spirit etnic" şi a unor „substanţe etnice" (II, 112) în „legătură de sânge cu matca etnică" (II, 175) şi ni se afirmă că „pasiunea pitorescului ţine de anatomic" (II, 134) sau că „spiritul epigramatic" al lui Caragiale e peninsular „venind neapărat de la sud, prin rasă".

În sfârşit aflăm un fapt senzaţional: acela că ţiganii nu au matrice stilistică!

Abilitatea logică folosită în cazul argumentului cu mediul geografic, nu mai poate fi repetată aci. Căci, într'adevăr, dacă admitem, la mare nevoie, că ciobanul român îşi alege locul de aşezare la munte de dorul spaţiului mioritic, iar nu din nevoile păstoritului, de data aceasta nu vom putea admite că cineva îşi alege rassa din care face parte, po-

trivit matricei sale stilistice! Desbaterea se rezumă astfel în absurd: ţiganii, pentru că nu au nici o matrice stilistică se nasc ca membri ai neamului ţigănesc. Iată concluzia logică a premiselor d-lui Blaga. Lăsând de o parte o altă contrazicere: D-l Blaga după ce afirmă că nu există nicăieri un vid stilistic, găseşte totuşi un întreg neam care nu are absolut nici un stil, următor faptului că nu are nici matrice stilistică. Ceeace din nou este absurd.

Concluzia la care putem ajunge, în urma analizei de mai sus, făcută pe temeiul argumentelor pe care însuşi d-l Blaga ni le dă, este că, dacă primim ca certă existenţa unui orizont spaţial subconştient, determinat şi structurat în anume chip, apoi va trebui să-l supunem „teoriei mediului" şi să-l socotim ca o variabilă în funcţiune de diverse colectivităţi istorico-geografice!

De altfel, de ce să mai insistăm? Fraza de mai sus, nu este a mea, ci a d-lui Blaga. D-sa spune că: *„există un orizont spaţial, determinat şi structurat în anume chip al subconştientului, o variabilă în funcţiune de diverse colectivităţi istorico-geografice"*. Cetitorul poate găsi această concluzie în „Orizont şi Stil" pagina 110.

Ei atunci! Dacă era vorba să ajungem aci, adică la o teorie a mediului clar exprimată, ce nevoie mai era să eliberăm în prealabil certificate de deces?

În concluzie, putem afirma pe dreptate, că teoria abisală a d-lui Blaga, în cazul cel mai bun, nu este desăvârşit închegată logic, deoarece nu se vede clar opţiunea făcută între două teze contradictorii, amândouă afirmate: este subconştientul autonom? sau suferă condiţionări geografice, biologice şi sociale în genere (istorice cum le numeşte d-l Blaga)? Dacă subconştientul suferă determinările faptelor exterioare, fie venite direct, biologic, fie trecute, indirect, prin înrâuririle externe, exercitate asupra vieţii sufleteşti conştiente, toată încercarea d-lui Blaga este caducă: era zadarnic ca d-sa să se revolte împotriva „teoriei mediului", pentru a sfârşi să admită clandenstin în cursul argumentării ceea ce refuzase în premise!

Dacă dimpotrivă subconştientul este autonom, născându-se din sine, atunci ar fi trebuit, în primul rând, ca d-l Blaga să nu mai facă apel, în niciun chip, la „mediul" acest dispreţuit şi să rămână la simplele sale „analize abisale". Şi dacă ar fi făcut aşa, ne-ar mai fi rămas doar să ne întrebăm asupra necesităţii acestei teorii, care încearcă să explice un fenomen neclar (stilul), printr'un fenomen încă mai neclar (psihologia abisală).

Marginile explicaţiilor filosofice. Pentru a putea închide această discuţie pur teoretică, ne rămâne să ne întrebăm asupra valorii pe care o poate avea teoria filosofică, în genere, ca explicatoare a fenomenelor sociale.

După credinţa noastră, teoria d-lui Blaga este insuficientă nu numai pentrucă, în construcţia ei sunt unele greşeli, de logică internă, ci şi pentrucă problemele culturii omeneşti nu sunt de natură a fi explicate, fără rest, printr'o filosofie. D-l Blaga s'a condamnat singur la greşală, adoptând un punct de vedere duşmănos ştiinţei.

Mai întâi reducerea unei întregi culturi la *stilul* ei, este abuzivă. O cultură are nu numai un stil ci şi un conţinut. Stilul este doar formativ, nu creator de vieaţă socială. Pecetea lui se poate într'adevăr pune pe orice faptă de viaţă omenească, deci şi pe viaţa socială a oamenilor, dar aceasta nu înseamnă că geneza acestei vieţi stă exclusiv în stil. Această viaţă socială este alcătuită din faţete multiple, ca o sinteză de conţinuturi economice, spirituale juridice, politice, cu structuri care îi sunt autonome etc. Când descrim, când analizăm o societate, cu dorinţa de a o înţelege, putem fără îndoială să căutăm a vedea care este stilul general de a cărui lege estetică ţine seama societatea respectivă. Dar când vrem să aflăm mecanismul de naştere, geneza acestei societăţi, este o greşală să reducem totul la stil, după cum greşală ar fi să reducem totul la o anume psihologie, un anume sentiment de dreptate, un anume sistem de valori morale sau religioase sau la oricare altă unică pricină. Trebue să dăm stilului ce este al stilului, dar numai atât. Este drept că, deobicei sociologii nu acordă destulă importanţă fenomenului stil. În ce ne priveşte, recunoaştem cinstit că din cetirea d-lui Blaga, ne-am ales cu această învăţătură: va trebui să urmărim mai atent amestecul stilului în procesul de formare a societăţilor.

Cu alte cuvinte, aşa cum am mai spus, când vom vorbi de amestecul vieţii psihologice în geneza fenomenelor sociale, o specială atenţie o vom da-o stilului.

Aceasta vom putea-o face şi va trebui să o facem, chiar dacă nu primim teoria abisală a d-lui Blaga, ci vedem în stil un fenomen de psihologie normală, conştientă. În această muncă vom găsi deseori în operile d-lui Blaga analize asupra stilului românesc, descrieri şi intuiţii pe care să ni se dea voie, după atâta critică, să le numim *admirabile* fără ca cineva să ne poată bănui de părtinire.

Aceasta nu ne va împiedica însă, de loc, să ducem mai departe o luptă înverşunată înpotriva *exclusivismului* explicării prin stil, căci despre combaterea acestei teze este vorba în rândul întâi.

Ori şi ce exlusivism teoretic ni se pare primejdios. De ce afirmăm aceasta? Pentru că ştim că nu există fenomen mai complicat decât viaţa neamurilor. A-l reduce la simplu, este a-l judeca simplist. Fatal, în sociologie, formula simplă este o formulă înşelătoare, imperialismul unei singure dogme fiind imperialismul improvizatorului grăbit.

Mentalitatea ştiinţifică, din nefericire, nu este încă destul de răspândită şi de bine cunoscută. Vechile încrederi în puterile desăvârşite ale raţiunii care analizează o realitate ea însăşi raţională, ordonată după un principiu unic, nu au pierit. Mai ne ispiteşte găsirea formulei magice care să ne facă stăpânii „principiului unic", mai credem în „numele secret", în „Cuvântul" pe care e de ajuns să-l cunoşti pentru a te putea substitui Creatorului. De aceea atât de bucuroşi suntem când ni se pare că am găsit asemenea principii magice, precum de pildă „spaţiul mioritic", „năzuinţa stihială" sau alte asemenea formule, care sunt misterioase numai prin sonoritatea lor, (analizaţi de pildă ce minunat e ales în acest scop cuvântul de „mioritic") ci şi prin originea lor. Undeva în subconştient, nu se ştie nici pentru ce, nici cum, nici de când, există sâmburele acesta mistic, matricea stilistică. O are fiecare dintre români, o are neamul întreg. Şi atât e de ajuns pentru a ne lămuri cu desăvârşire despre toată soarta culturii acestui neam. Oridecâteori, un membru al acestui neam, va creea un bun cultural, spaţiul mioritic, năzuinţa stihială, categoria organicului îl vor determina din adâncuri. Creaţia ca atare, conţinutul ei istoric şi fenomenal, cultura care există *hic et nunc* sunt lucruri de minimă importanţă: formula cea din adâncuri e singurul tâlc al culturii.

Ei bine, împotriva acestei iluzii trebue să luăm atitudine. Să presupunem că teoria d-lui Blaga ar fi fost minunat închegată logic: ea tot ar fi însemnat punerea în disponibilitate a întregei istorii româneşti.

În realitate însă, aceasta înseamnă punerea în disponibilitate a însăşi neamului românesc şi reducerea lui la o formulă magică. Înlocuirea străduinţelor lui de veacuri, printr'o „esenţă".

Cultura unui neam nu este ceva care se creează, veşnic spontan, ca o ţâşnire mereu întâmplându-se la fel ca în ziua întâia, din adâncurile unei formule subconştiente. Ci cultura unui neam alcătuieşte o zestre, care se transmite din generaţie în generaţie. Stilul unei culturi, el însuşi, se formează pe încetul, prin necontenitele adausuri ale vieţii sufleteşti dintr'un rând de oameni, la străduinţele altor rânduri. Cei tineri cresc în neîntreruptă legătură cu această zestre culturală primită de la înaintaşi, se formează la stilul ei, îl duc mai departe lăsându-l moştenire fiilor. Ceeace face deci uniformitatea culturii noastre ţărăneşti, ceeace formează însăşi cultura noastră ţărănească, nu este miezul ei subconştient (chiar dacă acesta într'adevăr ar exista) ci *tradiţia conştientă ca atare.* O poezie populară, Mioriţa de pildă, nu ţâşneşte gata făcută din „spaţiul mioritic", ci se şlefueşte încetul cu încetul, prin necurmata ei vieţuire în mijlocul unui neam, de care se află legată prin nenumărate fire. Este iluzoriu să crezi că ai explicat ceva din geneza Mioriţei, prin spaţiul mioritic!

Ci Mioriţa trebue înţeleasă în legătură cu vieaţa oamenilor de pe acest pământ, cu credinţele lor despre ce este lumea, moartea, cu riturile atât de răspândite şi de adânc înrădăcinate ale nunţii cu moartea, care toate sunt lucruri ce nu ies dintr'un sâmbure subconştient, latent, ci din închegarea conştientă şi manifestă a traiului omenesc într'o

obştie supusă tuturor puterilor care vin din pământul pe care trăiesc, din rasa căreia aparţin, din curentele culturale cărora au fost supuşi, din amintirea şi trăirea întregei zestre culturale păstrată necurmat de-alungul unei nesfârşite istorii care vine de la cei dintâi oameni ai pământului, până la noi.

De aceea singurul lucru pe care îl putem spune dacă e vorba să formulăm o lege a fenomenului românesc, este că peste tot, întâlnim *„obştea pe temei de tradiţie difuză“*, aşa cum am arătat.

Această obşte trăieşte pe planul istoric. Soarta ei se petrece în veac. Aci trebue deci să găsim lămurirea.

Poate mă fac mai lesne înţeles dacă arătam de pildă, că ortodoxismul, atât de adânc înrâuritor al vieţii noastre populare, nu poate fi redus la o „matrice stilistică“. Încercarea pe care o face în această direcţie d-l Blaga, căutând să arate că „stilul“ ortodoxiei se explică tot prin inconştient, este o încercare temerară care nu poate fi primită. Oricât ai pune problema adevărului „stilistic“, iar nu a celui „sinodal“, Românii sunt ortodocşi pentrucă, istoriceşte, la anume an al vieţii lor, au dat ascultare chemării creştine a Bisericii ortodoxe, iar nu pentrucă „matricea lor stilistică“ are anume determinante precum „organicul“ şi „sofianicul“.

Soarta aceasta în veac a culturii româneşti o socotim noi de hotărîtoare importanţă. Aci va trebui să ne punem toată puterea de muncă, pentrucă aci vom putea găsi noi, dacă nu o „formulă“ magică şi o „cheie de aur“, cel puţin mai bună înţelegere a tradiţiei necontenite, căreia noi suntem datori a-i da ascultare şi supunere.

Ca atare, socotim că trebue să facem sociologia acestei culturi populare, iar nu metafizica ei, nu pentrucă din întâmplare suntem sociologi iar nu metafizicieni, ci pentru că toate faptele care se petrec în veac sunt supuse legii veacului, ceea ce înseamnă că, chiar dacă nu am fi sociologi, ar trebui să ne hotărîm a fi.

H. H. STAHL

CELNICII ŞI FÂLCAREA

O INSTITUŢIE MILENARĂ A AROMANILOR NOMAZI

Primele menţiuni istorice despre Aromâni datează de pe la sfârşitul secolului al 10-lea. Cel mai vechi cronicar bizantin care-i pomeneşte este Kedren. Cel dîntâi document, cu dată oarecum sigură (anul 980), în care sunt pomeniţi Aromânii, este un chrisov al împăratului Vasile II Bulgarochtonul, păstrat de cronicarul bizantin Kekavmenos, în cronica lui intitulată „Strategicon“.

Încă dela aceste prime apariţiuni în istorie, ei se înfăţişează cu două caracteristici, pe care unele grupe le-au păstrat până în zilele noastre:

1. Sunt arătaţi ca nomazi „Vlahon oditon“, vlahi călători, zice Kedren, vorbind despre vlahii, care ar fi omorât, pela anul 976 pe David, fratele ţarului Samuel, potrivnicul lui Vasile II. Mai precis încă, Ana Comnena, vorbind despre Vlahii, dintre care tatăl ei, Alexie Comnen, a înrolat un număr în armatele sale, spune: „Cei ce duc *o viaţă nomadă* (nomada vion eilonte) şi care, se numesc în limba comună Vlahi (Vlorhous toutous i koini kalein oide dialectos“.

2. Ei sunt arătaţi ca având conducători care se numeau, atunci ca şi astăzi, *celnici.*

Aceste două caracteristici sunt de altfel nedespărţite una de alta. Instituţia celnicatului este legată în chip inseparabil de starea de nomadism. Ea se întâlneşte şi persistă până astăzi numai la grupele nomade de aromâni. Aromânii sedentari, cei care se ocupă cu negoţul, cu meşteşugurile sau cu agricultura, n'au avut cum să păstreze forme atât de specifice. Ei au trebuit să se integreze în normele generale de viaţă socială ale târgului sau ţinutului în care locuesc.

Ce au fost, ce sunt celnicii?

I. Ce au fost în trecut putem să ne facem idee numai pe cale de reîntregire a ceace a mai rămas până astăzi din această instituţie şi pe cale de analogie. Căci amănunte şi date din trecut nu ni s'au păstrat.

Cuvântul *celnic* vine dela terminul slav *celo*=frunte. Ar însemna deci fruntaş. De fapt înţelesul cuvântului cuprinde mult mai mult. Kekavmenos îi dă ca echivalent bizantin instituţia de *srateg*, *„strategos“ = comandant.* [1]) Aceasta înseamnă că, pe vremea lui, în secolul al 11-lea, celnicii aveau şi atribuţia de comandanţi militari. Celnicatul era deci indentic cu *kneziatul* românilor din stânga Dunării, din vremea de înflorire a acestei instituţii, înainte de formarea ţărilor române.

Ambele instituţii, atât *cneziatul* cât şi *celnicatul*, au suferit cu timpul, transformări. *Kneziatul*, a trebuit în cele din urmă, să dispară fiind anihilat, peste munţi, prin întărirea stăpânirii maghiare iar în principate fiind absorbit de puterea covârşitoare a domnitorilor. Celnicatul, datorită formelor mai puţin strânse ale cârmuirii şi administraţiei turceşti, a reuşit să străbată prin veacuri, păstrându-se, la unele triburi, până în zilele noastre.

De abia ultimele aşezări ce au intervenit în urma înlăturării stăpânirii turceşti din ţinuturile locuite de Aromâni, îi vor pune capăt.

Iată cum se înfăţişa această instituţie acum două trei decenii când am cunosct-o noi.

Celnicul este conducătorul unui prup de familii al căror număr poate varia dela caz la caz, ridicându-se cam până la 100. Grupul se numeşte *„fâlcare“*.

Ridicarea celnicului în fruntea grupului nu este legată de norme formale. Averea, renumele, prestigiul, sunt factorii determinanţi în constituirea autorităţii celnicului asupra „fâlcării“.

Sâmburele „fâlcării“ îl constituie familia, fraţii, verii, rudele, apoi oamenii din serviciul celnicului: ciobanii, dela turmele lui şi bacii dela stâni; în sfârşit alte familii, care găsesc cu cale să se alăture grupului iniţial. Este de observat că la Aromâni, în genere, dar mai ales la cei nomazi, simţământul de familie şi legăturile de rudenie sunt foarte desvoltate. Rudenia alcătuieşte un element de coheziune de o importanţă covârşitoare.

De regulă fiul sau un frate al celnicului urmează celnicului în conducerea „fâlcării“, dacă întruneşte elementele necesare care să-l impue: Avere, prestigiu renume. Raportul de obedienţă nu este întemeeat pe niciun text de lege. Nu există nimic coercitiv. Autoritatea celnicului este un fapt, pe care-l admit ai săi şi de care ţin seamă şi autorităţile, fără a fi încadrat în vreo lege sau dispoziţie oficială.

Dăinuirea celnicatului se explică; în primul rând, prin utilitatea lui. În al doilea rând, prin stările patriarhale din administraţia turcă, administraţie care se bizuea mai mult pe oameni decât pe articole şi paragrafe de legi şi regulamente precise.

Care ar fi dar obligaţiile celnicului ca conducător al fălcării? Celnicul este deopotrivă un cârmuitor al intereselor economice ale grupului, un înţelept, un părinte şi un ocrotitor puternic al tuturor din fâlcarea sa, ca şi al fiecărui în parte.

Celnicul reprezintă, apără şi intervine pentru întreaga „fâlcare“, în toate întâmplările ce se ivesc în relaţiile ei cu lumea de afară. El soluţionează toate problemele grupului în

---

[1]) G. Murnu, Vlahia Mare, pag. 26, în notă.

legătură cu fiscul. Pentru membrii grupului perceptorul nu există. Aranjamentele cu fiscul, dijma pe oi ş. a. sunt treaba celnicului.

Toate vitele: oi, cai, catâri, etc; din care se compune averea fiecării familii alcătuitoare a grupului, sunt socotite, faţă de fisc, ca aparţinând celnicului. Deci lui are să i-se adreseze toţi aceia care ar avea ceva de pretins în legătură cu acest avut.

Turmele de oi au nevoie de locuri de păşune la mare, iarna, la munte, vara. Izlazul pentru păşunat la mare iarna, ca şi muntele pentru păşunat, vara, îl închirează celnicul.

Celnicul are în grija sa conducerea exploatării economice a turmelor. De cu iarna se vând o parte din miei. Apoi, îndată ce „fălcarea" şi turmele se ridică la munte, în primăvară, se aşează stânele, se începe prelucratul laptelui, desfacerea produselor lui: unt, brânză, caşcaval, lână. Sarcina de a valorifica, în chipul cel mai avantajos posibil, toate aceste produse revine celnicului. El se tocmeşte, el arvuneşte, el încasează, el face plăţile.

Spre toamnă, când se apropie timpul de „arniu", adică sorocul pornirii spre şes, unde grupul urmează să erneze, celnicul face socoteala de tot ce s'a încasat, de tot ce s'a cheltuit, scoţând şi simbria ciobanilor şi bacilor, şi câştigul net îl împarte fiecăruia, după numărul capetelor de vite ce a avut în turmă.

În vremurile mai vechi, când drumurile de fier nu existau, fălcarea mai avea, pe lângă oi, şi herghelii de cai, pe care îi păştea în poenile erboase de pe înălţimile munţilor spre a-i vinde în târguri sau a-i întrebuinţa în caravane pentru transportul de mărfuri.

Caravanele, alcătuite din zeci şi uneori sute de cai sau catâri, însoţite de un întreg personal pentru încărcat, descărcat, paza pe drumuri şi de conducători pentru cumpăratul şi desfăcutul mărfurilor ş. a, străbătea drumul dela mare, unde încărca produse mediteranene: lămâi, portocale, smochine, stafide, măsline, untdelemnuri, boia de ardei roşie, sare de mare ş. a. şi mergea spre N. Peninsulei balcanice, până la Dunăre, spre Ţara Românească sau spre Ungaria. De acolo se întorcea cu încărcături de alte produse, care aveau căutare spre Sud. Exploatarea caravanelor era bazată pe aceleaşi norme de tovărăşie, închegată prin autoritatea celnicului, ca şi cea a turmelor.

„Fălcarea" se prezintă deci cu o unitate economică şi socială desăvârşită.

Fălcarea este un fel de cooperativă ideală, fără statute şi regulamente, fără registre complicate de contabilitate dar având în schimb un substrat de frăţie, de solidaritate indistructibilă, izvorând din încrederea nelimitată a membrilor grupului în celnicul lor, din autoritatea lui morală indiscutabilă asupra membrilor grupului.

Dar cu aceasta nu s'a isprăvit. Ca ocrotitor al fălcării rolul celnicului este de a face, prin toate mijloacele ce-i stau la îndemână, ca „fălcarea" în întregime şi fiecare membru al ei în parte să se strecoare prin toate greutăţile şi primejdiile ce li se ivesc în cale cu minimum de pagube.

Se întâmplă ca un membru al „fălcării" să cază într'o culpă gravă, să comită un delict, o crimă. Celnicului -- ajutat de altfel de solidaritatea necondiţionată a oamenilor din fălcarea lui — îi revine sarcina de a pune în mişcare totul spre a-l face scăpat sau, în caz de e prins, a obţine achitarea lui sau măcar reducerea pedepsei. Trecerea turmelor dela munte la mare şi dela mare la munte ridică, la fel, o sumă de probleme.

În drum, turmele trebue să păşuneze. Ele trec peste izlazurile unor moşii aparţinând unor propietari unici sau unor sate. Pretutindeni celnicul trebue să dispue de legături şi prietenii ca să domolească nemulţumirile ce oamenii săi le-ar provoca. De multe ori ciobanii, care nu au altă grije decât paza şi buna stare a oilor, în dorinţa de a le vedea săturate, dă prin semănături. Se ivesc pagube, urmate de certe, de bătăi, uneori omoruri. Ciobanii înarmaţi nu ştiu multe. Uşor pun mâna pe pistol şi trag. Ei ştiu că în dosul lor stă celnicul şi fălcarea întreagă, care nu-i va lăsa. De altfel, dacă dispar imediat din învălmăşeală şi nu sunt prinşi pe loc, în momentul comiterii faptului, greu să mai dea cineva de urma lor. În orice caz, se ivesc procese, revendicări ş. a. care toate cad în cârca

celnicului. Căci, dacă un cioban se poate ascunde, celnicul este un personaj care nu poate şi nici nu se gândeşte să facă la fel.

Spre a ieşi din asemenea încurcături, care dealtfel i se întâmplă aproape necontenit, celnicul are nevoie de cunoscuţi, de prieteni, de sprijinitori puternici în toate ramurile aparatului de Stat. Un celnic vrednic de acest nume trebue să aibe intrare la toţi dregătorii mai mari sau mai mici şi la propietarii (beii) cu influenţă ai ţinutului.

Cu moravurile care stăpâneau organele aparatului de Stat şi pătura din care se recrutau elementele funcţionăreşti sub Turci acest postulat nu era greu de atins.

Clasa stăpânitoare din Turcia era alcătuită din elemente slave şi albaneze trecute la mahomedanizm mai mult decât de elemente cu adevărat turceşti. Balcanice prin provenienţa lor, aceste elemente erau străbătute de datini comune tuturor popoarelor balcanice.

Astfel, pentru un albanez, musulman, prietenul moştenit dela părinţi era ceva sfânt. Omului a cărui masă ai împărtăşit-o, în a cărui casă ai fost găzduit sau care te-a adăpostit vreodată, îi erai dator întotdeauna recunoştinţă şi atenţie deosebită.

Era destul să aminteşti unui căpitan de jandarmi, unui poliţist sau chiar unui procuror sau judecător de instrucţie că ai cunoscut pe tatăl său, sau că tatăl tău a fost prieten cu tatăl său ca, dintr'o, dată să înceapă a te privi cu alţi ochi de cât aceia ai unui inchizitor. Iata de ce casa celnicului trebuia să fie larg deschisă pentru a primi, ospăta şi găzdui, iar reţeaua relaţiilor sale să fie cât mai întinsă.

Acolo unde legăturile prieteneşti nu se arătau îndestulătoare, interveneau şi alte mijloace. Câţiva miei, câteva roţi de caşcaval, câteva ocale de unt trimese diverşilor demnitari la sărbătorile Bairamului sau cu ocazia vreunei solemnităţi de familie: le câştigau numai decât buna dispoziţie în favoarea celnicului.

Încă ceva: Nu trebue să pierdem din vedere că vieaţa „fălcării“ şi a turmelor se petrecea în munţi, care în tot timpul cât a durat stăpânîrea turcă, au fost populaţi, pe lângă turmele românilor, şi de bande de haiduci, de comitagii sau de simpli hoţi de codru. Adăpostul cel mai natural al acestor bande erau stânile aromânilor. Să refuze a-i adăposti nici nu era de gândit. Ciobanii puteau fi omorâţi, iar turmele, siugurul avut al aromânului, distruse.

Găzduirea acestor bande din care unele luptau în contra stăpânirii, era iarăşi o problemă din cele mai gingaşe. Să fii bine şi cu banda revoluţionară şi cu autoritatea turcă părea o imposibilitate. Totuş celnicii ştiau să iasă din încurcătură, în felul lui Constantin Brâncoveanu, slujind unora şi mulţumind pe ceilalţi.

Astfel celnicul putea oferi, în fiece moment, alor săi o ocrotire efectivă, în orice împrujurare, oricât de grea.

La rândul lor oamenii stăteau zid în jurul celnicului, aşa cum stau copiii în jurul unui tată venerabil sau fraţii în jurul unui frate mai mare, înţelept şi respectabil. Celnicul era un element mai mult moderator în mijlocul unui tineret impulsiv şi îndrăzneţ decât aţâţător. Dacă însă cuvântul lui s'ar fi rostit pentru o acţiune oricât de grea, fiecare ar fi fost gata de sacrificii supreme. În acest sens, lesne ne putem închipui că în diverse faze ale trecutului, în momente de mari zguduiri, de răscoale, cum a fost de pildă aceea a Grecilor, dintre anii 1821—1829, sau altele încă şi mai îndepărtate în trecut, celnicii, cu feciorii din fâlcarea lor, au fost şi căpetenii militare, Pentru asemenea cazuri, care în Imperiul Bizantin s'au repetat la intervale dese şi pe care unele le descrie însuş Kekavmenos în opul său citat mai sus, calificativul de strateg, comandant militar, cu care acesta tâlmăceşte pe cel de „tzelnicos“, se poate aplica din plin celnicului.

Cu acest complex de atribuţiuni, de mijloace şi de procedee, celnicii şi celnicatul au stăbătut veacurile păstrându-se, cum am mai spus, la unele triburi până în zilelenoastre.

Aromânii, grupaţi în „fălcări“, au trăit, în micile lor unităţi, o viaţă complect autonomă, închisă oricării posibilităţi de a fi subordonaţi normelor generale de cârmuire ale Statului în care se desfăşura vieaţa lor.

Ca să ne putem face o idee cât de departe putea merge această sustragere de sub reţeaua normelor generale, aduc următorul caz:

Prin anul 1928 un grup de români nomazi din regiunea munţilor Rodopi, ţinutul Serres, Macedonia grecească, s'au hotărît să vie în ţară spre colonizare. După ce au obţinut, prin mijlocirea scritorului acestor rânduri, cuvenita autorizare, s'au izbit, la plecarea din Grecia de o piedică neaşteptată, pe care au trecut-o cu multă greutate şi cu mari pagube: Autorităţile greceşti, deşi n'ar fi avut niciun regret de a-i vedea plecaţi, susţineau că nu le pot elibera paşapoarte sau permise de emigrare de oarece aceşti oameni nu figurau în registrele de stare civilă ale niciunei primării. Li se cerea să dovedească cu acte că sunt cetăţeni sau supuşi ai statului grec, ceace li era imposibil.

Au trebuit mari stăruinţi din partea consulului nostru dela Salonic ca în cele din urmă guvernatorul Macedoniei să ordone autorităţilor de a li se elibera permise de emigrare.

Până la obţinerea acestui rezultat au trebuit să stea 2-3 săptămâni, cu toate familiile, la Salonic, cheltuind din greu. Ba au perdut şi vaporul, cu care socotiseră că vor putea pleca şi care nu i-a putut aştepta pe dânşii.

Oamenii aceştia trăiseră deci până atunci fără ca existenţa lor să fie înregistrată oficial în registrele statului.

Făceau în grup sau individual drumuri lungi dela munţi la mare, dela mare la munte, aşezau vara stânile, păşunau turmele, lucrau şi desfăceau laptele, târguiau prin sate şi oraşe, se aşezau iarna la câmp, prin alte sate, vindeau velinţe, împletituri, efecte de îmbrăcăminte ş. a. m. d., fără ca să fie însemnaţi, undeva în vreun registru al statului, că există.

Acte de naştere? La ce le-ar fi folosit? A le avea ar fi fost un motiv de încurcătură mai mult decât de vreun folos. Ar fi însemnat un spor de obligaţii fiscale, o mai mare posibilitate de a fi urmăriţi şi identificaţi. A nu le avea însemna a fi liberi cu pasărea pădurilor, a fi ca şi inexistenţi pentru statul dela care nu puteau avea niciun folos şi dela care nu puteau aştepta decât sarcini.

Că au putut trăi astfel sub regimul deslânat al Turcilor, n'ar fi greu de înţeles. Dar că au făcut acelaş lucru şi sub regimul grecesc, mai bine organizat, timp de 16 ani, dela 1912—1928, iată un record cu adevărat surprinzător.

De câţiva ani, totuş, celnicatul începe să cedeze. Decadenţa lui datează de mai de mult.

Am spus că celnicatul este inseparabil de starea de nomadism. O mare parte a românilor a părăsit însă de mult această stare. Sunt grupe de aromâni care, de sute de ani duc o vieaţă sedentară ocupându-se cu comerţul, meşteşugerile, agricultura. La aceştia nici pomeneală de celnicat. Sunt alte grupe chiar de nomazi, la care instituţia nu mai are, de mult, aceeaş tărie. De pildă grupele care locuesc vara multe familii la un loc, cum este cel al *Gramostenilor* [1]) dela Livezi, din Meglenia. In comuna Livezi din munţii Megleniei se adunau peste 1.500 de familii. Este vădit că un aşa mare număr de familii nu pot încăpea sub un singur celnic. Este o imposibilitate de fapt. Trebue să fie aşa dar mai mulţi, fiecare cu interesele divergente ale grupului său. Se nasc rivalităţi, desbinări care aduc slăbiri. Celnicul nu mai poate fi un factor de coheziune îndestulătoare.

Un ferment de slăbire a celnicatului au fost şi luptele naţionale, trezite de mişcarea pentru redeşteptarea naţională a Aromânilor. In aşezările mari, Aromânii s'au împărţit în două tabere. Aromânii naţionalişti şi Aromânii conservatori ai tradiţiilor vechi, aşa zişii grecomani.

Luptele dintre ambele tabere au fost păgubitoare vechii şi proverbialei solidarităţi a grupului. Ele au contribuit şi la slăbirea celnicatului.

---

[1]) *Gramostenii* sunt un trib de aromâni, care avrut ca centru de radiere marea aşezare aromânească din trecut Gramostea, devastată, pela începutul secolului al 19-lea, de Ali Paşa, un guvernator din Epir revoltat în contra Sultanului. Unii Gramosteni s'au aşezat în ţinutul Megleni, formând comuna Livezi.

Adevărata tărie a celnicatului s'a menţinut la acele grupe de nomazi care au trăit departe de influenţa curentelor culturale şi mai ales la cele care n'au format îngrămădiri de mai multe „fâlcări" astfel că au rămas singure cu celnicul lor.

Acestea, chiar dacă au fost prinse în raza mişcărilor cultural-naţionale, au rămas bloc în jurul celnicului. A trecut la mişcarea naţională întreaga „fâlcare" cu celnic cu tot, păstrându-şi coheziunea, sau au rămas pe vechea linie retrogradă a grecomanismului de asemenea întreaga fâlcare cu celnicul în frunte.

In prezent însă şi la aceste grupe celnicatul este pe ducă. Aceasta din cauza modificărilor radicale ale condiţiilor de existenţă:

Vieaţa nomadă nu mai e posibilă în ţările balcanice şi mai ales în Grecia, ţinutul clasic al românilor nomazi. Guvernele greceşti, în urma acordului pentru schimbul de populaţie cu Turcia, au adus din Asia Mică, din Tracia şi Constantinopol peste 1.500.000 de conaţionali în schimbul a vreo 200—300.000 de musulmani plecaţi. Alţi imigraţi au venit din Bulgaria. Grecia s'a încărcat deci cu un plus de populaţie de peste 1.200.000 de locuitori. Pentru procurarea de loturi agricole acestei populaţii, au trebuit să se exproprieze şi parceleze toate terenurile Statului, toate moşiile particulare mai mari dela câmp şi deal. Aceasta a făcut ca Aromânii să nu mai poată găsi păşuni suficiente şi astfel a făcut imposibilă întreţinerea de turme şi transhumanţa dela munte spre mare, după anotimp a devenit cu neputinţă; prin această nomadismul a primit o lovitură de moarte şi odată cu el, şi instituţia milenară a celnicatului.

Se duc dar falnicii celnici aromâni, aceşti regi nerecunoscuţi, dar efectivi ai munţilor din Balcani şi cu ei dispare un întreg trecut de romantism şi poezie. Odată cu celnicatul, dispare cea mai puternică redută de conservare a unor datini care au păstrat sufletul de oţel al acestei populaţii romanice prin toate vicisitudinile a 10 secole de adversităţi necontenite.

Dispariţia celnicatului, cu tot ce-a făcut farmecul unei vieţi arhaice trăită în libertate şi vitejie este urmarea, cu neputinţă înlăturat a unei situaţiuni fatale. Totuş, în faţa dispariţiei lui, când l-ai cunoscut în vremuri când era în floare, nu poţi fi împiedecat de la un sentiment de o adâncă melancolie, chiar dacă ştii că nu se poate altfel, aşa cum nu poţi rămâne rece în faţa dispariţiei cuiva care ţi-a fost drag, chiar când ai şti că a fost condamnat fără putinţă de salvare de ştiinţa medicală.

CONSTANTIN NOE

SITUAŢIA FUNCŢIONARILOR DE STAT

Vom arăta mai jos salarizarea funcţionarilor ministerelor.

Problema este foarte importantă la noi, deoarece, după cum se ştie, salariaţii de Stat constituesc una din păturile însemnate ale structurii noastre sociale[1]), iar salariul reprezintă factorul de diferenţiere în sânul ei.

Numărul total al acestor salariaţi se ridică aproximativ la 310.000. Această cifră nu cuprinde pe salariaţii judeţeni şi comunali (care este în jurul a 45.000), cuprinde însă pe salariaţii tuturor regiilor autonome, administraţiilor comerciale şi direcţiilor speciale, care cifrează aproximativ 100.000 de persoane (din care 50.000 la C. F. R.).

---

[1]) A susţine că clasa funcţionarilor în România este proporţional mai numeroasă sau mai puţin numeroasă decât în alte State este greu, din cauză că structura economică şi socială diferă dela Stat la Stat.

Nu vom discuta aci decât salarizarea funcţionarilor ministerelor.

Numărul lor este în jurul a 200.000 şi a suferit în ultimii ani următoarea variaţie:

Exerciţiul	Numărul funcţionarilor înscrişi în buget	Exerciţiul	Numărul funcţionarilor înscrişi în buget
1930	198.558	1934/35	198.676
1931	186.209	1935/36	201.199
1932	190.135	1936/37	202.772
1933/34	187.561	1937/38	210.008

Această variaţie a numărului funcţionarilor are următoarele explicaţii:

1. Reducerea numărului funcţionarilor în timpul crizei economice şi mărirea lui cerută de nevoile administraţiei atunci, când ea a devenit posibilă [2]).

2. Introduceri în bugetul Ministerelor a unor categorii de funcţionari, care înainte erau plătiţi fie din bugetele locale, fie din bugetele instituţiunilor autonome. Astfel se explică majorarea numărului de funcţionari în exerciţiul 1932, de când notarii comunali (aproximativ 5.500) figurează în bugetul Statului.

Acest număr (de 210.000 funcţionari în exerciţiul 1937/38) cuprinde pe salariaţii Statului din toate departamentele.

Aproape jumătate din ei (42%) fac parte din Ministerul Educaţiei Naţionale, Cultelor şi al Artelor; 18% se găsesc la Ministerele Apărării Naţionale, Aerului şi Marinei; 15% aparţin Ministerului Internelor, 11% depind de Ministerul Finanţelor, iar restul de 14% sunt distribuiţi la alte Ministere.

In ceea ce priveşte evoluţia procentului clasei funcţionăreşti în România, găsim următoarele date:

Populaţia totală pe categorii profesionale (în procente)

CATEGORII (1)	1860 (2)	1912 (3)	1930 (4)
A. *Economice*:			
1. Exploatarea solului	*82,2*	*75,5*	*72,4*
2. Industrie, comerţ, credit, transport	*7,3*	*17,2*	*16,3*
B. *Neeconomice*			
(Instituţii publice, sănătatea publică, pensionari, rentieri, profesii libere)	*10,5*	*7,3*	*11,3*

cu următoarele concluzii:

„Până la 1912 categoria industrie, comerţ, credit, transport, se desvoltă, o parte din populaţia agricolă şi o parte din cea neeconomică, salariaţi de Stat, profesii libere, fiind împinsă către profesiuni lucrative în domeniul arătat

Din 1912 până în 1930, situaţia se răstoarnă: profesiunile lucrative sunt părăsite pentru cele neeconomice; ba chiar mai mult, surplusul satelor se repede şi el asupra bugetului, dând inflaţia de funcţionari cunoscută: astăzi suntem din punct de vedere structural economic ceva mai înapoiaţi decât în 1860. Populaţia a crescut şi odată cu ea şi problema structurală, în loc să se soluţioneze, a fost dimpotrivă extinsă şi intensificată!

(*Paul Sterian*. Idealul panromânesc şi desvoltarea economică a ţării. Bucureşti, 1938).

Numărul funcţionarilor variază după mărirea centrelor de populaţie. Astfel în 1934/35 la fiecare funcţionar reveneau:

la Bucureşti	19 locuitori;	la urban II (oraşele mici)	45 locuitori
la urban I (oraşele mari)	32 locuitori;	la rural	168 locuitori

In numărul funcţionarilor intră numai funcţionarii de Stat (inclusiv regii autonome etc.) cotizanţi la Casa Generală de Pensiuni, exclusiv militarii.

[2]) Astfel numărul învăţătorilor a fost mărit dela 38.746 (1933/34) la 47.932 (1937/38).
Personalul fiscal (Administraţia exterioară a Ministerului de Finanţe) dela 17.986 (1933/34) la 19.421 etc.

Toţi salariaţii Statului pot fi împărţiţi în următoarele categorii mari: 1) Funcţionarii propriu zişi (personal administrativ); 2) Specialiştii de tot felul (profesorii, medicii, magistraţii, inginerii, avocaţii etc.); 3) Personalul tehnic inferior şi, în fine, 4) Personalul de serviciu.

Principalele categorii de salariaţi publici sunt:

Totalul salariaţilor Statului (exerciţiul 1937/38)	210.000
Corpul didactic	65.800
Ofiţeri şi subofiţeri	43.400
Corpul eclesiastic	21.300
Poliţie şi administraţie (Ministerul de Interne)	21.100
Personalul fiscal	18.100
Alţii	40.300

În categoria „Alţii" intră, în afară de specialişti (medici, magistraţi, ingineri de toate specialităţile, avocaţi etc.), personal administrativ din toate ministerele, personal tehnic auxiliar, personal de serviciu.

Masa funcţionarilor publici poate fi clasificată şi după retribuţia lunară.

Avem salariaţi care primesc peste 35.000, precum şi salariaţi care primesc numai câteva sute de lei lunar.

Neavând distribuţia funcţionarilor după ultimul buget, dăm mai jos cu cifre indicative distribuţia funcţionarilor ministerelor după bugetul pe 1934/35. (Anuarul statistic al României pe 1935/36).

Salarii lunare [5]) Lei	Procentul categoriei faţă de totalul funcţionarilor	Salarii lunare [5]) Lei	Procentul categoriei faţă de totalul funcţionarilor
Până la 2.000	*15,44*	5.000 — 7.999	*10,15*
2.000 — 2.999	*38,51*	8.000 — 9.999	*4,88*
3.000 — 3.999	*17,55*	10.000 şi peste	*4,76*
4.000 — 4.999	*18,71*		

Acest tablou ne spune:

1. Cea mai numeroasă categorie de funcţionari (aproape 40%) primea în exerciţiul 1934/35 între 2.000 şi 3.000 lunar.
2. *Totalul funcţionarilor care primeau salariul lunar sub 4.000 se ridică la 72%*.
3. Numărul celor care primeau peste 6.000 lunar reprezintă sub 20% din totalul funcţionarilor.

Cifrele de mai sus se referă la anul bugetar 1934/35. Ori, anul 1934 a fost anul cu costul vieţii cel mai scăzut.

În ce condiţii putea să trăiască un funcţionar cu familie în acel an cu 4.000 lei?

Statistica preţurilor şi a costului vieţii pentru 1934 (editată de Institutul de statistică generală a Statului), ne dă următoarele cheltuieli lunare ale unei funcţii din clasa salariaţilor mijlocii compusă din 5 persoane, din care 3 copii.

Pentru Bucureşti	10.596 lei
Pentru oraşele mari	7.500 — 9.000 lei
Pentru oraşele cu vieaţa mai ieftină	5.500 — 6.000 lei

Se înţelege dela sine că faţă de acest cost de vieaţă nivelul de trai al majorităţii funcţionarilor este foarte scăzut. Funcţionarul caută să-şi completeze salariul câştigând în altă parte şi este tentat să primească „ajutoare" pentru servicii ilegale.

[5]) Aceste salarii sunt înscrise în buget. Funcţionarii nu le primesc integral ci aproximativ 90% din ele.

Această chestiune a fost mult desbătută. Iată câteva din concluzii:

„Salariile funcţionarilor nu sunt salarii neîndestulătoare, ci salarii de foamete şi de mizerie, salarii care nu acopăr nici strictul necesar unei vieţi omeneşti“ . . . (*Prof. Ghiulea,* Tribuna Financiară Nr. 29 935).

„Publicul plăteşte şi întreţine funcţionarii în două chipuri: prin buget şi prin bacşişuri, şi astfel, salariul bugetar plus „salariul privat“ ajung să dea funcţionarilor minimum de existenţă de care acesta are nevoie şi la care are dreptul.

Prin aceasta, problema, pentru legiuitor se simplifică. El trebuie să privească realitatea în faţă şi să urce salariile, mai ales să stabilească salariul minimal al funcţionarului public, care nu poate fi pentru cel mai umil funcţionar, 2.000 lei, ci 4.000 (pentru Bucureşti . . . “). (*Paul Sterian,* Prezentul Nr. 297 din 1936).

„Salariile funcţionarilor publici, a micilor slujbaşi, sunt o sfruntată ironie. Ele reprezintă ultimul hal de mizerie umană într'o şandrama de intelectual . . . (*C. Scripcă,* „Revista Funcţionarilor Publici“, Nr. 1—2/1938).

Măsura Guvernului de a reveni, începând din 1 Decemvrie 1937 la salariile din 1932, cu alte cuvinte de a le ridica cu 10 % pentru Bucureşti şi oraşele mari şi cu 12,5 % pentru restul oraşelor şi satelor a fost deci binevenită.

Cota cu care s'au mărit salariile este însă prea mică faţă de nevoile slujbaşilor Statului. Situaţia funcţionarilor este mai rea astăzi decât în timpul crizei, căci vieaţa s'a scumpit mai mult decât cu 10 %.

Într'adevăr, indicele preţurilor de detaliu a avut în ultimii 4 ani următoarea evoluţie

Indicele preţurilor de detaliu (după Institutul Central de Statistică)

Baza 1929 = 100

	1934	1935	1936	1937	1938
Trimestrul I	*54,7*	*53,6*	*61,0*	*62,6*	*75,3*
Trimestrul II	*52,0*	*56,7*	*61,5*	*65,2*	—
Trimestrul III	*51,2*	*57,1*	*60,6*	*68,3*	—
Trimestrul IV	*53,3*	*60,0*	*61,4*	*72,8*	—

Deci pe când salariile au fost urcate faţă de 1934 cu 10 %, vieaţa s'a scumpit cu 42 % (faţă de trimestrul III al anului 1934).

Şi dacă în anii crizei, salariile au fost, cum spune Prof. Ghiulea, de mizerie, cum le putem caracteriza acum când disproporţia între costul vieţii şi salarii a crescut.

La Bucureşti numai chiria unui modest apartament cu două camere costă 3.000 lei. Funcţionarul cu astfel de retribuţie nu poate să se însoare şi avea copii. Una din cauzele natalităţii foarte scăzute din oraşele noastre, a căror populaţie are un procent mare de funcţionari, este, de sigur, şi nivelul de vieaţă mizer al acestei pături.

Ştim că împrejurările actuale nu permit majorări mari a bugetului la capitolul personalului.

Problema poate fi atacată însă din altă parte: cea a reducerii costului vieţii, a înfiinţării creditului funcţionăresc, a cooperativelor funcţionăreşti.

I. MEASNICOV

INVENTARUL ŞI BUGETUL REAL AL UNEI GOSPODĂRII ŢĂRĂNEŞTI DIN ŢARA OLTULUI

Spre a da expresia cea mai sintetică şi cea mai fidelă celulei economice şi sociale din Ţara Oltului, cu toate particularităţile ei, dăm aici inventarul economic real al unei gospodării din Ţara Oltului şi dăm şi bugetul ei anual de venituri şi cheltuieli.

În inventar am cuprins toate realităţile economice ale gospodăriei, cu valorile locale reale.

Am înregistrat chiar şi elementele de inventar mici ca valoare economică, ţinând seama că toate sunt importante în descrierea şi prezentarea celulei social-economice.

Clasificarea averii am făcut-o în funcţie de rolul economic pe care-l au diferitele părţi de avere în gospodărie, formând pentru averea activă două grupe principale mari: *averea fondiară* şi *averea consumabilă şi circulantă.*

Descrierea elementelor de inventar am făcut-o amănunţit, tot în interesul observaţiilor de ordin social-economic.

Pentru prezentarea bugetului de venituri şi cheltuieli am căutat o formă care să satisfacă cerinţele contabile moderne şi să ne dea prin aceasta o tehnică uşoară de cercetare, de observaţie, de desvoltare a bugetului şi, la nevoe, chiar de o aplicare şi întrebuinţare practică a lui şi pentru alte gospodării.

Atât în inventar, cât şi în buget, am înscris şi am menţinut, conform formularului întocmit de noi, în prealabil, unele articole pe care realităţile gospodăriei cercetate nu le pretindeau, dar care pot fi importante pentru considerarea formularului ca model.

INVENTARUL ŞI BUGETUL GOSPODĂRIEI DUMITRU MUNTEANU DIN COMUNA UCEA-DE-SUS, JUDEŢUL FAGĂRAŞ [1]

(1 Noemvrie 1936 — 1 Noemvrie 1937)

I. Membrii familiei

1. Dumitru Munteanu, cap de familie.....de 42 ani.
2. Paraschiva „ soţie .... „ 40 „
3. Paraschiva „ mamă .... „ 55 „
4. Leonte Munteanu fiu .... „ 16 „
5. Olimpia „ fică................ „ 15 „

II. Inventarul gospodăriei (1 Noemvrie 1936)

A. Inventarul averii fondiare.

1. Terenuri:

Curtea şi grădina (numai val. terenului)	lei	75.000
Arătură 7 jug........................	„	140.000
Fâneţe 9 jug........................	„	135.000
Pădure	lei	—
Parte din pădurea comunei 3/4 jug......	„	3.000
„ „ composesorat pădure 4, 1/4 jug	„	500
„ „ islaz („Margini“) 1 jug.......	„	10.000
„ „ islazurile comunale 2.110 m²..	„	500
Total...	„	364.000

[1] Gospodăria este tipică, pentru cele mai bune din Ţara Oltulului. Gospodarul a fost primar al comunei Ucea-de-Sus. El a dat concurs, cu deplină înţelegere, la întocmirea inventarului şi bugetului. Învăţătorii Ion Bărbat şi Dumitru Pandrea din Ucea-de-Sus au participat activ la constatarea, evaluarea şi înscrierea tuturor poziţiilor din inventar şi din buget

2. Construcţii:
Casă de locuit (constr. din cărămidă).. lei 50.000
Şură, grajd (constr. din cărămidă-lemn) „ 50.000
„ 100.000

3. Întreprinderi:
Parte din moară. .... lei 5.000
„ „ joagăr .... „ —
Cazan de fiert rachiu .... „ —
„ 5.000

4. Animale de muncă:
Bivoli de jug b. 2 .... lei 10.000
Bivoliţe .... —
„ 10.000

5. Maşini, unelte, vehicule:
Car b. 1 .... lei 3.000
Căruţă .... „ —
Plug b. 1 .... „ 1.500
Maşină de tras ţărână b. 1 .... „ 1.000
Grapă b. 1 .... „ 400
Rotile b. 1 .... „ 400
Sape b. 5 .... „ 150
Lopeţi b. 2 .... „ 50
Furci b. 7 .... „ 115
Greble b. 4 .... „ 50
Frângător, meliţă, etc. .... „ 500
Războiu de ţesut, spete, etc. .... „ 1.500
Butoaie, troci, diverse, etc. .... „ 1.000
„ 9.665

6. Mobilier şi alte articole care nu se pot separa de existenţa gospodăriei:
Mese 2 b. à 250 .... lei 500
Paturi 3 b. „ 300 .... „ 900
Scaune 4 b. „ 60 .... „ 240
Icoane 12 b. „ 80 .... „ 960 lei 2.600
Ţesături decorative în casă, de arniciu, lână, etc. val. globală .... „ 10.500
Haine de pat în curs de utilizare ...... „ 2.100
Îmbrăcăminte „ „ „ „ ...... „ 7.200
Vase de bucătărie, etc. .... „ 1.120
„ 23.520

B. Inventarul averii consumabile şi circulante 1 Noemvrie 1936.

1. Culturi:
Numai suprafaţa însămânţărilor şi val. lucrărilor efectuate pentru culturile în curs de desvoltare:
Grâu 1 jug. .... val lei 2.000
Secară $1^1/_2$ jug. .... „ 1.700
Lucrări pentru diverse culturi de primăvară .... „ 2.000
Pomi 48 bucăţi .... „ 1.240
„ 6.940

2. Animale de rentă:
Bivoliţe b. 2 .... lei 8.000
Viţei de bivol b. 2 .... „ 3.000
Vaci .... „ —
Porci b. 1 scroafă .... „ 2.000
Purcei 5 de 6 luni à lei 400 .... „ 2.000
Oi 5 buc. à lei 400 .... „ 2.000
Miei 3 „ „ „ 200 .... „ 600
Găini 32 „ „ „ 25 .... „ 800
Gâşte 4 „ „ „ 50 .... „ 200
Raţe — — — — — .... „ —
Stupi 5 buc à lei 300 .... „ 1.500
„ 20.100

3. Cerealele, diverse produse alimentare, lemne, produse textile, etc.:
Grâu kg 350 à lei 4 .... val. lei 1.400
Secară „ 1.000 „ „ 2 .... „ „ 2.000
Ovăz „ 1.400 „ „ 2,50 .... „ „ 3.500
Porumb „ 1.680 „ „ 2,50 .... „ „ 4.200
Cartofi „ 14.000 „ „ 0,75 .... „ „ 10.500
Fasole „ 200 „ „ 5 .... „ „ 1.000
Mazăre „ — — — — .... „ „ —
Sământă de cânepă kg. 30 à lei 8 .. „ „ 240
Fructe (mere, pere) kg 700 à lei 7 .. „ „ 4.900
Fructe uscate kg. 20 à 12,5 .... „ „ 250
Ciuperci şi fasole uscată kg 5 à lei 40 „ „ 200
Varză, murături, legume .... „ 500
Carne afumată kg 50 à lei 20 .... „ 1.000
Slănină kg 70 à lei 30 .... „ 2.100
Untură „ 30 „ „ 40 .... „ 1.200
Brânză .... „ —
Lemne de foc 20 m³. .... „ 2.500
Fân kg 12.000 .... „ 12.000
Paie „ 10.000 .... „ 5.000
Lână „ 10 à lei 50 .... „ 500
Fire şi ţesături de lână (rezerve neintreb) „ —
Fuior, fire şi ţesături de cânepă (rezerve) „ —
„ 52.990

4. Numerar, depuneri, acţiuni, etc.
Numerar .... lei 2.000
Depuneri .... „ —
Acţiuni la bancă .... „ 2.000
Parte la coop. de consum .... „ 600
Titluri de rente, etc .... „ —
„ 4.600

C. *Inventarul datoriilor:*
Datorie la banca .... lei —
„ „ prăvălii şi alte dat. .... „ —

Recapitulaţie:
A. Inventarul averii fondiare:
1. Terenuri .... lei 364.000
2. Construcţii .... „ 100.000

3. Intreprinderi	„	5.000	
4. Animale de muncă	„	10.000	
5. Maşini, unelte, vehicule	„	9.665	
6. Mobilier, etc.	„	23.520	lei 512.185

B. Inventarul averii consumabile şi circulante:

1. Culturi	lei	6.940	
2. Animale de rentă	„	9.100	
3. Cereale şi diverse prod.	„	52.990	
4. Numerar, depuneri, etc.	„	4.600	lei 84.630
		Total	„ 596.815

III. Bugetul pe 1936—37. (1 Noemvrie 1937)

VENITURI

A. *Capital şi rezerve:*

1. Averea fondiară inalienabilă	lei 512.185		
2. Rezerva animalelor şi alte rezerve	—		
3. Valori şi rezerve consumabile şi circulante (fond. de rulment) la 1 Noemvrie 1936	„ 84.630		

B. *Venituri ordinare:*

4. Venitul semănăturilor şi plantaţiilor:

Grâu	560 kg	lei	2.240	
Secară	1.050 „	„	3.150	
Ovăz	1.500 „	„	1.800	
Porumb	2.250 „	„	5.500	
Cartofi	10.000 „	„	5.000	
Fasole	150 „	„	750	
Mazăre		„	—	
Mere	500 kg	„	2.500	
Pere	100 „	„	500	
Prune	100 „	„	500	
Nuci	50 „	„	500	
Sămânţă de cânepă	20 kg	„	120	
„ „ bostan	30 „	„	150	
Legume		„	250	
Seminţe de legume		„	20	
Bostani	400 buc.	„	200	
Cânepă	200 mănuşi	„	600	
Paie	6.000 kg	„	3.000	
Fân	8.000 „	„	8.000	
Coceni (de porumb)	500 buc.	„	250	
Val. păşunatului vitelor (vite mari, oi, porci, etc.)		„	500	

5. Venitul animalelor de rentă:

Lapte	360 l.	„	1.080	
Lână	10 kg.	„	500	
Ouă	1.000 b.	„	750	
Pui	50 „	„	750	
Viţei	1 „	„	600	
Purcei	12 „	„	1.200	
Miei	3 „	„	300	
Miere de albine, ceară		„	150	
Gunoi de grajd (30 care à 60 lei)		„	1.800	„ 7.130

6. Venitul industriei casnice şi al păduritului (valoarea producţiei):

Ulei de seminţe	6 l.	lei	300	
Turte de ulei	— n.	„	—	
Rachiu de fructe	20 l.	„	600	
Oţet	60 „	„	180	
Fructe uscate	30 kg	„	450	
Magiun, dulceţuri	5 „	„	200	
Ciuperci uscate	3 „	„	120	
Fasole păstăi uscate	5 „	„	150	
Varză acră, murături	— „	„	500	
Carne afumată	60 „	„	1.500	
Cârnaţi, cartaboşi, etc.	20	„	600	
Slănină afumată	50 „	„	1.500	
Untură (unsoare de porc)	30 kg	„	900	
Brânză făcută acasă	15 kg.	„	300	
Pâine	660	„	3.300	
Mămăligă		„	1.500	
Ţesături de cânepă	m. 100	„	1.500	
„ „ lână		„	1.000	
„ „ bumbac, amestecate, etc.		„	3.000	
Lemne de foc	20 mc.	„	2.500	
„ „ construcţie		„	—	lei 20.100

7. Vânzarea porcilor graşi:

— ....

8. Venitul industriei ţărăneşti:

Val. măcinatului	„	300	
Venituri directe dela moară	„	75	
Venituri dela Joagăr	„	—	
Venituri dela stână (brânză 10 kg)	„	300	lei 670

9. Venitul capitalului mobiliar:

Dobânzi la depuneri	„	—	
Parte la benef. cooperativei	„	30	
Beneficii după acţiuni, rente, etc. lei	„	—	lei 30

C. *Venituri extraordinare:*

10. Venit din negustorii probabile	„	1.000

11. Venit din munci agricole făcute pe plată .... lei —
12. Venituri neprevăzute ...... „ 300 lei 1.300

D. *Venituri ținute în evidență:*

13. Val. muncilor în natură, făcute pentru gospodărie:
Cu carul 70 zile .... lei 7.000
Cu mânile (toți membrii familiei) 115 zile .... „ 3.450
Val. muncii pt. îngrijirea vitelor..................... „ 750
Val. muncii de bucătărie, etc. „ 3.650
Val. muncii pt. topit, frânt, tors, țesut, cusut, spălat, etc.... „ 5.010 lei 19.860
14. Val. prestațiilor în natură pt. lucrările publice, (comună, județ, școală, biserică, etc.):
Cu carul 5 zile .... lei 500
Cu mânile 5 zile............ „ 150 lei 650

Totalul veniturilor: lei 682.090
Deficit „ 8.045
lei 690.135

Cheltuieli.

A. *Capital și rezerve:*

1. Averea fondiară inalienabilă..........lei 512.185
2. Rezerva animalelor și alte rezerve.... „ —
3. Valori și rezerve consumabile și circulante (fond de rulment)............ „ 84.630

B. *Cheltueli ordinare:*

4. Întreținerea și reparațiunea clădirilor.. „ 1.000
5. Întreținerea și rep. mașinilor și uneltelor „ 1.500
6. Amortisment la clădiri, (fonduri)...... „ —
7. Amortisment la mașini și unelte (fond.) „ —
8. Asigurări (dacă există)............... „ —
9. Impozite și dări comunale........... „ 800
10. Biserică, școală, cărți si alte contribuții culturale probabile................ „ 100
11. Cheltueli medicale probabile.......... „ 1.000
12. Însămânțările:
Val. produselor date pt. însemânțare:
Grâu (pentru însemânțări din toamna 1937)............. lei 700
Secară (pentru însemânțări din toamna 1937)......... „ 600
Ovăz (pentru însemânțări din primăvara 1937).......... „ 500
Cartofi (pentru însemânțări din primăvara 1937)...... „ 800
Porumb (pentru însemânțări din primăvara 1937)...... „ 50
Valoarea îngrășămintelor:
Naturale...................... „ 1.800
Artificiale................... „ 300 lei 4.750
13. Alimentația familiei:
Păine kg. 660............... „ 3.300
Mămăligă kg. 560........... „ 1.500
Legume verzi, fasole verde castraveți, ardei, ceapă, etc. lei 250
Varză acră, murături........ „ 500
Carne afumată kg. 6......... „ 1.500
Cârnați, cartaboși kg. 20 .... „ 600
Slănină kg. 50 .... „ 1.500
Untură kg. 30 .... „ 900
Carne proaspătă kg. 15...... „ 300
Pui buc. 30................. „ 450
Găini gâște buc. 10......... „ 300
Ouă buc. 1000 .... „ 750
Lapte litri 300.............. „ 900
Brânză kg. 25 .... „ 600
Fructe verzi kg. 200......... „ 1.000
„ uscate kg. 30......... „ 450
Miere de albine............. „ 100
Cartofi kg. 300 .... „ 225
Fasole kg. 90.......... ..... „ 450
Mazăre..................... „ —
Ciuperci uscate kg. 3........ „ 120
Fasole păstăi kg. 5.......... „ 150
Magiun, dulcețuri kg. 5...... „ 200
Ulei de semințe kg. 6........ „ 300
Zahăr kg. 5................. „ 160
Sare, piper, orez, griș, etc.... „ 600
Rachiu litri 40.............. „ 1.200
Vin și alte băuturi litri 30.... „ 360
Oțet litri 60 .... „ 120
Diverse..................... „ 200 lei 18.780
14. *Îmbrăcămintea:*
Val. îmbrăcămintei date de ind. casnică spre folosire... „ 4.000
Val. hainelor și articolelor de cumpărat .... „ 4.000
Material pt. întreținerea și spălatul îmbr. (săpun etc.) „ 300 lei 8.300

Fig. 1. — Comuna Ucea-de-Sus, jud. Făgăraş. Vedere generală spre Munţii Făgăraşului.

Fig. 2. — Gospodăria lui Dumitru Munteanu.

15. *Întreținerea vitelor:*

Paza vitelor la câmp (plăți în numerar sau în natură)....	„ 400		
Val. pășunatului dat vitelor de tot felul................	„ 500		
Valoarea alimentelor:			
Fân ....kg. 8.000...	„ 8.000		
Bostani (lubenițe) „ 400...	„ 200		
Cartofi .... „ 5.000...	„ 3.750		
Ovăz........... „ 1.100...	„ 1.100		
Secară .... „ 700...	„ 1.400		
Porumb .... „ 1.200...	„ 2.400		
Turte de uleiu... —...	—		
Coceni.......... buc. 500...	„ 250		
Pae ....kg. 2.000...	„ 1.000		
Așternut (pae)... „ 3.000...	„ 1.500	lei	20.500

16. *Luminat și încălzit:*

Lemne de foc mc. 20	„ 2.500		
Petrol....... l. 90	„ 450	lei	2.950

17. Materia primă dată pt. ind. casnică și diverse cheltuieli făcute pentru această industrie

Sâmburi de bostan pt. uleiu...kg. 30...	„ 150		
Fructe pt. rachiu. „ 200...	„ 200		
„ „ oțet... „ 100...	„ 100		
„ date la usc. „ 100...	„ 300		
Fructe date pentru magiun, dulcețuri kg 30............	lei 90		
Zahăr dat pt. magiun, dulcețuri.....................	„ —		
Fasole verde și ciuperci date la uscat..................	„ 100		
Varză cumpărată sau produsă pt. murat	„ 200		
Castraveți și ardei dați la murat	„ 150		
Porci grași buc. 2...........	„ 4.000		
Lapte dat pt. prepararea brânzei în casă lit. 60..........	„ 180		
Grâu dat pt. prepararea pâinii kg 240	„ 1.680		
Secară pt. prepararea pâinii kg 240	„ 480		
Porumb dat pt. prepararea mămăligii kg 560	„ 1.400		
Mănuși de cânepă date ind. cânepei buc. 200...........	„ 600		
Săpun pt. albitul pânzelor...	„ 100		
Lână dată pt. fabricarea țesăturilor de lână kg. 10.......	„ 500		
Cheltuieli cu piua etc........	„ 100		
Bumbac cumpărat și țesut...	„ 1.500		
Arniciuri, lâniță etc.........	„ 300		
Plata biletelor de pădure....	„ —	lei	12.130

C. *Cheltuieli extraordinare:*

18. Cheltuieli neprevăzute	„ 1.000		
19. Dobânzi după datorii........	„ —	lei	1.000

D. *Cheltuieli de evidență:*

20. Val. muncilor în natură făcute pt. gospodărie:

Cu carul zile 70.............	lei 7.000		
Cu mâinile zile 115..........	„ 3.450		
Val. muncii pt. îngrijirea vitelor	„ 750		
„ „ de bucătărie etc..	„ 3.650		
„ „ pt. topit, frânt tors, țesut, cusut etc............	„ 5.010	lei	19.860

21. Val. prestațiunilor în natură pentru lucrările publice, (comună, județ, școală, biserică):

Cu carul zile 5.............	lei 500		
Cu mâinile zile 5	„ 150	lei	650
Totalul cheltuielilor		„	690.135

Din inventar se evidențiază caracterul închis, autarhic, al gospodăriei.

Gospodăria, așa cum este ea concepută, în spirit autarhic, este foarte bine dotată, cu tot felul de elemente de inventar.

Din buget se evidențiază puternic același spirit autarhic. Se produc tot felul de produse pentru gospodărie și nimic sau foarte puțin pentru vânzare, pentru schimb.

Bugetul este *deficitar* [2]).

El *indică necesitatea unei noi organizări gospodărești.*

Organizarea cea mai nouă trebue să țintească să realizeze *produse multe și superioare de vânzare.* Ea trebue să urmărească *o specializare economică.*

Din buget se poate evidenția și *standardul de vieață al țărănimii din Țara Oltului.*

Cheltuielile care rezumă standardul de vieață sunt următoarele:

Alimentația familiei.....................	lei 18.780
Îmbrăcămintea	„ 8.300
Luminatul și încălzitul................	„ 2.950
Culturale	„ 100
Medicale.............................	„ 1.000
Cheltueli extraordinare	„ 1.000
Total...	„ 32.130

Repartizând suma asupra celor cinci persoane care intră în compunerea familiei, constatăm 6.426 lei cheltuieli de viață pentru o persoană.

Varietatea articolelor alimentare și de îmbrăcăminte, — ce apar în capitolul cheltuelilor din buget arată un nivel de vieață destul de ridicat.

AL. BĂRBAT.

---

[2]) Deficitul se acopere din venituri extraordinare, gospodarul profesând și cojocăritul. Am lăsat înadins forma deficitară a bugetului, ea exprimând nota reală a gospodăriei agricole.

IMPĂRŢIREA PE MOŞII ŞI PE TRUPURI DE MOŞIE A SATULUI NEGOEŞTI-MEHEDINŢI[1]

Cercetarea vechilor forme de vieaţă a satului românesc, este o muncă de desgropare, din mâlul adus de valuri străine, a unei vechi culturi şi civilizaţii.

In vieaţă vechiului sat românesc, respectul valorilor, era ceva sfânt. Respectul dreptului şi împlinirea datoriei erau săpate adânc în sufletul moşneanului şi răzeşului român. Obiceiul şi tradiţia diriguiau vieaţa mai înţelept şi mai sigur decât toate legiuirile moderne.

Vieaţa vechiului sat românesc, oglindeşte o adevărată cultură.

Negoeştii, ca multe alte sate vechi, ne oferă un exemplu.

Negoeştii, e un sat din partea de miazănoapte a judeţului Mehedinţi, aşezat sub cotitura munţilor Carpaţi, acolo unde aceştia se apleacă spre Dunăre.

Cine vine dela T.-Severin pe şoseaua Floreşti-Baia de Aramă, la km. 22, urcă versantul de apus al Dealului Mare şi apa, scoboară forţat priporul Brăzişorilor, oprindu-se în albia râului Motru. Aci Motrul curge pe un loc strâmt străjuit de dealuri, pe care localnicii îl numesc „Chee". Şoseaua apucă pe sub pantă, străbătând această Chee, cam 1 km şi apoi, apare un luminiş.

Orizontul se lărgeşte pe o distanţă de 5 km. Râul se depărtează de poala Dealului Mare, încât lasă loc de aşezare sătească.

De aci, dela ieşirea şoselei din Chee, începe satul Negoeşti şi se întinde pe o distanţă de 4 km, până când Motrul, este iarăş strâns de dealuri, în „Cheia dela Fagul cel Mare".

Satul este format din cătunul Apa-Neagră şi Negoeştii propriu zis şi este aşezat pe un trup de moşie, care se mărgineşte la miazănoapte cu moşia satelor Tarniţa şi Padeşul — moşie boerească şi mânăstirească.

Spre răsărit se mărgineşte cu moşia satelor Celei şi Racoţi — moşie mânăstirească şi moşnenească.

Spre apus se mărgineşte cu moşia satului Pestriţa, iar spre miazăzi cu moşia satului Māmueşti — moşie moşnenească.

Cât de mare este hotarul moşiei Negoeştilor, ne spune un act dela 1780. Iunie 25.

„Din luminata poruncă a Măriei sale lui Vodă, fiind noi doi boeri rânduiţi drept 12 prin cartea dumnealui Grigore Razul biv-vel clucer caimacamul Craiovei, ca să hotărîm moşia Negoeştilor, orânduindu-se şi portărel anume Radu, care după poruncă fiind la faţa locului, unde fiind toţi moşnenii răzăşi de faţă am tras, moşia pe trei locuri, după vechiul obiceiu.

Şi s'au găsit la trăsura dela răsărit din piatra moşiei Sf. mânăstiri Baia de Aramă, ce este dată danie de Mihail Băiaşul, tot dintr'acest hotar Negoeşti, în jos, până la hotarul Săcelului, stânjeni 1578, răs. i mijlocul stânjeni 1280, i apus stânjeni 1582".

Prin tradiţie s'a păstrat că un stânjen peste hotar, are un pogon şi jumătate.

Adică o făşie de pământ, lungă din Pestriţa, până în Racoţi şi lată de 1 stânjen, are un pogon şi jumătate.

Mărimea trupului de moşie este, deci, cam de 6.015 pogoane, sau 3.007 ha.

Mărimea hotarului — cu aproximaţie mi-au dat-o şi informatorii. Părintele Petrache Tămâş, de 82 de ani, mi-a spus: „Păi hotarul nostru îi cam de 1.600 de stânjeni. O piatră era la Teiul Galben, între trei hotare (Celei, Racoţii şi Negoeştii). Altă piatră vine la Igrelişte, iar între trei hotare. (Igreliştea, e un punct în partea de miazăzi a satului).

De remarcat că informaţiile părintelui Tamâş, se potrivesc cu datele din actul dela 1780. Intre aceste pietre, s'a făcut măsurătoarea dela răsărit de s'au găsit 1.578 stânjeni.

Satul Negoeşti este la o depărtare de 10 km de Mânăstirea Tismana şi de aceea toate terenurile bune din jurul său a fost proprietatea mânăstirii. Luncă Padeşului, lunca Celeiului, lunca pe care este aşezat cătunul Apa Neagră, o parte din Dealul Mare, cu pădurile de stejar, au fost proprietatea Tismanei.

Pământul pe care-i aşezat satul Negoeşti, nu-i prea blagoslovit de Dumnezeu, pentru agricultură.

---

[1]) Din lucrările Seminarului de *Monografie Sociologică* de sub conducerea lu *H. H. Stahl.*

In schimb, prin dealurile lui pline de ascunzişuri, cu văi întortochiate, era minunat loc de aşezare sătească, pentru vremurile acelea tulburi.

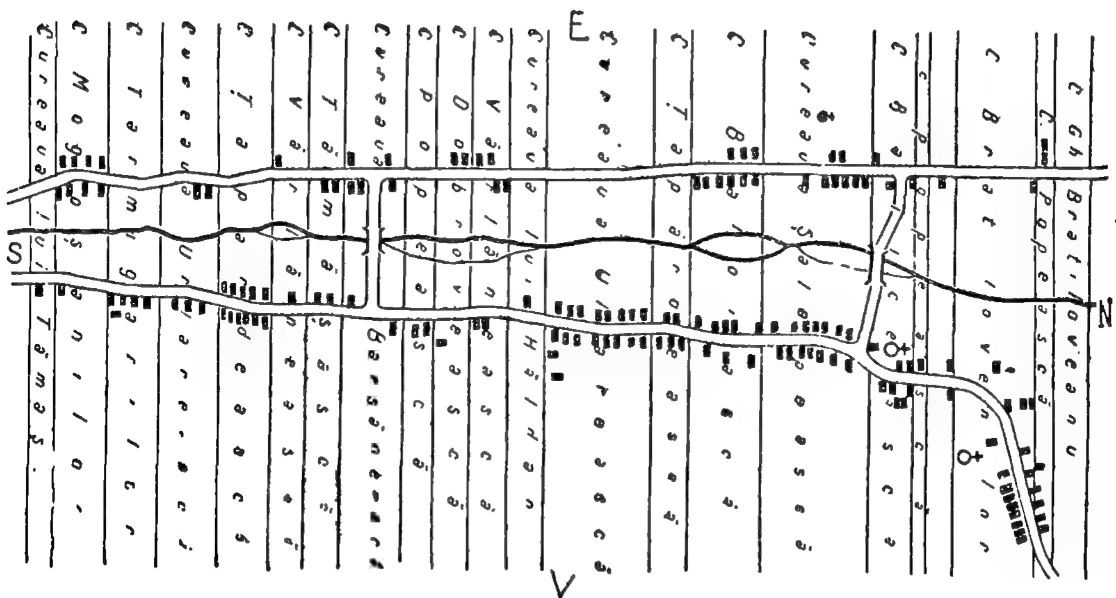
Moşia satului, e împărţită în două de apa râului Motru. In partea de apus a moşiei, şi în partea dreaptă a Motrului, se află culmea Dealului Mare, de aproape 500 de metri înălţime şi format: din roci cristaline şi silicioase.

Vegetaţia o formează pădurile de fag, iar prin locurile despădurite creşte nişte iarbă măruntă şi aspră, pe care o pasc mai mult oile.

Casele sunt aşezate aproape geometric, pe două şosele ce merg paralel cu râul. Aşezarea aceasta ordonată, pare a fi o aşezare omenească din vremurile de linişte — o aşezare proaspătă. Aşa şi este.

Casele n'au fost dela început aliniate pe malurile Motrului, ci au fost răspândite pe văi şi vâlcele pe tot cuprinsul moşiei.

Rânduirea lor la şosea este de curând. Părintele Tamâs, îmi spunea că a auzit dela un Moş-Matei al Gheorghiţoanei Ularu, că pe vremea când moşul

In partea stângă a Motrului, se află o culme dispusă dela N. la S. sfârtecată de ogaşe în o mulţime de dealuri şi aci vegetaţia-i slabă. Cresc mai mult pomi şi fâneţe.

In partea de răsărit a moşiei, se află o vale adâncă, care înconjoară aproape jumătate din hotar şi poartă numele de Valea-Mare. Pământul e argilos, cu puţin nisip şi e cel mai bun pentru agricultură. Localnicii îl numesc „pământ de-al mare".

Faptul că rezistă la secetă a făcut să se încetăţenească expresia „Valea Mare niciodată nu te lasă".

O vale la fel de roditoare, se află şi în partea de miazăzi a moşiei satului numită Leurdiş. Leurdişul, are direcţia răsărit-apus.

Vatra satului, se află de o parte şi de alta a Motrului, sub pantele dealurilor.

acesta era copil, de umbla în „piţărăi", (colindeţi), erau numai şase case la şosea. Una în dosul Ciuţii, una la Crovul lui Filimon, una la Mihăiasca şi una la schitul călugărilor. Două nu-şi mai aduce aminte unde a auzit că erau. Părintele Tamâs, spune: Eu când m'am pomenit erau vreo 50—60 de case.

Moş Matei al Gheorghiţoanei, a murit în vârstă de 120 de ani şi de atunci sunt 45 ani.

Va să zică acum 160 de ani, casele abia începuse să se aşeze în vatra satului. Aceasta cam în jurul anului 1780, de când avem şi actul pomenit, prin care s'a făcut împărţirea pământului. Cam în jurul acestui an, s'a făcut ieşirea definitivă, prin participarea şi a oficialităţii, din devălmăşie.

Locuitorii satului, sunt împărţiţi pe neamuri. Aceste neamuri, aşezate în vatra satului, constituie

un fel de mahalale și poartă numele moșului din care se trag.

La căpatul de miazănoapte al satului. avem „linia Bratilovenilor și apoi se înșirue la rând până la capatul de miazăzi: linia Balicilor", a Șalapilor, a Baloeștilor, a Ularilor, a Tăpărdoilor, a Tarmiganilor și a Mogașănilor.

Avem prin urmare opt neamuri cu o suprafață mai mare în sat și care dau numele unei părți din sat.

Moșia satului, este și ea împărțită în curele care merg paralel, din hotarul Pestriței, până în hotarul Racoților.

In partea de miazănoapte, avem cureaua lui Ghiță Bartiloveanu, luată dela Hârgot, de 60 de stânjeni. Această curea a fost ruptă din cureaua popească, de 100 de stâjeni. Vine apoi: cureaua popească, cureaua Bratilovenilor, iar o curea popească, cureaua balicească, cureaua salopească, cureaua baloiască, cureaua tăpârdoiască — pe care neamul Tăpardea a vândut-o păstându-și altă curea ca vatră de sat, — cureaua ulărească, cureaua lui Holdan, cureaua Vărlănească, cureaua dobrovească, cureaua popească, cureaua bârsănească, cureaua tărmâșască, iar cureaua vărlănească, a doua curea tăpârdoiască, a doua curea ulărească, cureaua Tarmiganilor și cureaua Mogoșănilor.

Ceea ce observăm e că moșia este împărțită în mai multe curele, decât câte neamuri am văzut că se află în sat.

Sunt o mulțime de stăpânitori, de curele, care n'au o spiță de neam bogată și cărora nu li se recunoaște un anumit loc, în sat care să le poarte numele. De ex. nu se spune: linia Bârsanilor sau linia Mârlanilor.

Aceste familii, au venit în sat și s'au introdus în moșie prin cumpărătură sau prin înzestrări.

Dintre neamurile cu suprafață, în vatra satului, vedem că Ularii și Tăparzii au câte două curele, intercalate. Aceasta probabil, datorită vreunui amestec între moșii înainte de a scoborâ în vatra satului.

Moșii Negoeștilor, la început au stăpânit pământul în devălmășie și tocmai târziu, au ieșit din devălmășie, după ce mult timp au trăit o fază intermediară, între *devălmășia generală* și proprietatea individuală.

La început, s'a trecut dela devălmășia totală la o *devălmășie restrânsă* pe neamuri. Ex. Șalopii s'au stabilit într'o parte a satului și au stăpânit acel trup de moșie, în devălmășie numai sunt membrii neamului Șalopa. Și astăzi se văd urme ale acestei vechi vieți devălmașe pe neamuri. Acestea le vom vedea pe larg, când vom vorbi despre manifestările vechiului sat devălmaș.

Mai târziu, și curelele acestea mari ale neamurilor s'au împărțit în alte curele mai mici după numărul familiilor și astfel s'a făcut ieșirea definitivă din devălmășie.

Această ieșire s'a făcut greu, cu multă sfadă și cu intervenția autorităților de stat. Mulți moși își alesese o bucată de pământ, unde își pusese vie, își făcuse casă și care, acum, nu mai cădea în cureaua ce li se rezerva. Mulți trebuiau să renunțe la unele bucăți de pământ și să primească alt pământ pe care nu-l stăpânise. Acest fapt a produs mari turburări.

Actul dela 1780 spune: „Acești stânjeni (e vorba de stânjenii moșilor Tarmigani), s'au ales după pietrile care li s'au pus, să-i aibă a-i stăpâni cu bună pace de către ceilalți moșneni, dar viile, casele, pometurile de se vor întâmpla a cădea dela unul la altul, să aibă a le stăpâni înfundat și drept acel loc ce-l are cuprins să-i dea livadă sau loc arătoriu din partea lui. ss. Cașoi Chiv vel pitar. ss. Strati Clucer. Leat 1780, Iunie 25.

Totuși moșnenii nu renunțau la unele locuri pe care le stăpânise și de aceea stăpânirea avea de furcă cu ei. Iată: „Gheorghe Tămuși, i Vasile Tămuși, i Dumitrașcu Tarmigan ot Negoești, aici ni se jălui acest Gheorghe Pârcălabu ot Glogova, zicând că având moșie împreună cu voi acolo la Negoești, și zice că după hotărnicia ce vi s'a făcut de d-lui răposatul pitar Coșoi și d-lui Strați Clucer nu ați fi urmând ci v'ați sculat de arați locurile ce au căzut în partea lor, pe care iată că vă poruncim căutați după hotărnicie, stăpâniți până când iarăși cu boeri hotarnici vi se va face altă hotărnicie și nimic unii la locurile sau ținuturile altora ce au căzut în partea fieștecăruia să nu vă amestecați sau de aveți să răspundeți să veniți față. Că neurmând poruncii și mai viind să ne jăluiască, veți fi aduși cu treapăd și prin neurmarea poruncii veți lua certare. Aceasta. (ss) Cornea Brăiloiu, 1785, Mai 8.

Alt act. Moșnenii nici acum nu s'au supus poruncii:

„D-lui Zapciului al plășii Băii, sosit de vreme că acești mai sus numiți nu s'au supus poruncii ca să urmeze cu stăpânirea după hotărnicia ce s'au făcut sau să vie față, să facă pe aceștia ca după cum au stăpânit dela hotărnicie până acum așa să urmeze și de acum înainte până când de isnov li se va face alegere cu alți boeri ce vor luoa. Iar

fiind pricina într'alt chip şi nu vei putea împăca, de acolo cu pricina în scris pe amândouă părţile îi vei trimite aici. Aceasta. (ss) Cornea Brăiloiu. 1785, Mai 23.

Ieşirea definitivă din devălmăşie a produs multe nemulţumiri, cu toate că la hotărnicie „toţi moşnenii au fost faţă".

Nu în toate satele s'a întâmplat la fel. Au fost sate unde ieşirea din devălmăşie s'a făcut în linişte şi pe nesimţite.

Oficialitatea a venit numai să recunoască o stare de fapt nu să o creeze. La Negoeşti situaţia a fost mai complicată din cauza conformaţiei şi constituţiei solului. Iată acest fapt consemnat şi în actul dela 1780 „şi făcându-se cercetarea atât a cărţilor de moştenire cât şi a zapiselor de cumpărare, cine ce au avut, la împărţirea ce i s'au făcut fiind moşia de sus mai bună şi fiindu-le casele, viile, pometurile pe aceia, le-am făcut două împărţiri".

Hotărnicia întreagă a satului nu ne este cunoscută, fiindcă n'am găsit actul în care a rămas consfiinţită.

Moş Petrache Bugeac, când l-am întrebat de numărul curelelor, mi-a spus „Păi, mă nepoate, mi-am uitat eu că era trecut într'o „colnică" a hotarului, făcută de „anginerii" ăia care au hotărît pământul. Era una la Costea, una la Hâldan şi una la noi (adică la primărie). A dela noi a venit Alampie dela Baia cu un „anginer" — Cucu îi zicea — şi a luat-o. Il trimesese Statul să vadă cât pământ au Negoeştii că Hârgat se băgase pe Stat. El mi-a dat o dovadă, da el s'a dus dracului şi eu am rămas cu hârtia".

„Colnica" de care ne vorbeşte moş Petrache ne-ar fi ajutat mult la lămurirea problemei.

In cazul că nu vom găsi-o, ne rămâne un singur mijloc, după cum spune d-l Stahl. Acela de „a studia prezentul şi a-l înţelege, până la epuizare".

In cazul problemelor de faţă şi în lipsă de acte este singurul mijloc care mai rămâne. Dar nu trebue să uităm că prezentul se prezintă aşa de complicat încât unuia singur îi trebue mult timp pentru „a-l studia până la epuizare".

In cazul Negoeştilor se poate ajunge la o lămurire a problemei plecând dela starea de azi.

Intre curele este un anumit raport, sunt anumite potriviri cantitative, dela care plecând, te poţi urca până la împărţirea primă.

Bătrânii ştiu mărimea curelelor, şi-ţi pot indica semnele de hotar.

Informaţiile obţinute astfel nu se pot prelucra în lucrarea de faţă, fiindcă n'am putut până acum să le confrunt şi să le verific la teren, pentru a le prezinta cu o concluzie valabilă.

Ceea ce este de reţinut e că împărţirea pământului Negoeştilor s'a făcut cu o preciziune matematică.

Se ştie că un stânjen peste hotar are un pogon şi jumătate şi atunci lăţimea oricărei curele îţi dă şi suprafaţa ei în pogoane.

Curelele merg paralele cu o lăţime aproximativ aceeaşi în toată lungimea. Spun aproximativ pentrucă lăţimea curelelor variază cu „lipsă şi spor". Adică în unele locuri cureaua are o lăţime mai mică decât cea stabilită, în alte locuri mai mare.

Lipsa şi sporul depinde, în multe cazuri de conformaţia terenului.

Bătrânii ştiu mărimea curelelor, cu lipsa şi sporul lor. Te uimeşte să vezi cum un bătrân ştie câţi stânjeni are de exemplu cureaua salopească şi ştie şi câţi stânjeni are fiecare familie care are pământ în cureaua şalopească.

Această cunoaştere a măsurătorilor se transmite din tată în fiu.

Un părinte simte ca o datorie să iniţieze pe fiul său în această împărţire. Şi această cunoaştere, o consideră ca un secret, pe care se îngrijeşte să-l lase unuia din fii, ca ceva de preţ.

Nu rare ori vezi pe câte un bătrân cu fiul său pe o muche de deal arătându-i „Uite până la pomul rotat e cureaua cutare cu atâta lipsă sau atâta spor". Nu numai că-ţi dă date precise, dar îţi face şi un adevărat istoric al fiecărui trup de moşie: cine l-a stăpânit, cine l-a vândut, etc.

Fiecare ţăran din vechile sate devălmaşe este un priceput inginer.

Satele de clăcaşi nu cunosc această înfrăţire istorică între om şi pământ. Ceea ce-i trist e că această spiritualitate merge spre desagregare.

Tinerii cresc mai mult pe la Bucureşti şi nu-şi mai bat capul să ştie numărul de stânjeni al fiecărei curele. Şi bătrânii mor de ciudă de prostia tinerilor.

Trupurile de moşie datorită înmulţirii populaţiei se fărâmiţează din ce în ce. Locuitorii nu se mai aşează pe neamuri şi pe trupuri de moşie, ci se răspândesc în tot satul pe bucăţi de pământ cumpărate.

Astfel, dela diferenţierea lui pe neamuri şi dela împărţirea moşiei în curele, satul tinde spre uniformizare.

GH. SERAFIM

TIPURILE DE CASĂ DIN COMUNA ŞANŢ-NĂSĂUD[1]

Cu greu ne putem închipui ca locuinţele unui sat, să fie construite după acelaşi calapod. Dacă, însă, nu e posibilă o identitate între formele de casă, există totuşi o asemănare între diferitele lor caractere şi particularităţi, după care ele pot fi clasificate în mai multe tipuri.

Din acest punct de vedere, casele din com. Şanţ, pot fi: 1) tipice şi 2) netipice.

In primul caz, în forma, poziţia, dimensiunile şi chiar materialul lor de construcţie, se observă o linie trasată de anumiţi factori de ordin, sociologic şi geografic: condiţiuni cosmologice, tradiţie, posibilităţi de traiu ş. a.

In grupa caselor netipice, intră toate cele care sunt mai puţin rezultatul tendinţelor de progres — aşa cum s'ar crede la prima vedere — şi mai mult a unor cauze de ordin mai mult sau mai puţin personal: ocupaţie, gust, situaţie materială ş. a.

Anumite trăsături comune, ne fac să împărţim prima categorie în două tipuri distincte de case.

Inăutru fiecărui tip, se disting mai multe forme, în care asemănarea caselor — în ceeace priveşte caracteristicile care ajută le stabilirea tipului — poate merge până la identitate.

A. *Case tipice*. 1) *Tipul I*. Din aceste două tipuri, primul — cel vechiu — se recunoaşte uşor după aceea că celturile (grajdurile şi şura), fac corp comun cu casa.

Formele pe care le înglobează acest tip sunt:

a) Cameră, şură şi grajd;

b) cameră, cămară, şură şi grajd;

c) cameră, tindă, şură şi grajd;

d) cameră, cămară, tindă, şură şi grajd.

Prima formă constitue cel mai simplu, sărăcăcios şi vechiu exemplar al acestui tip. Ultima, cel mai evoluat. Celelalte două sunt forme intermediare.

In general, casa de tipul I se prezintă astfel: In ceeace priveşte dimensiunile, e mică. Are acoperiş înalt şi mai totdeauna de draniţă (şindrilă). Ferestrele reduse atât ca număr, cât şi ca mărime. E pămâstită (văcăluită, muruită) pe dinafară — puţine sunt nepămâstite — şi văruite cu alb, sau cu albastru mai deschis sau mai închis.

Uneori are târnaţ (galerie), însă numai atât cât ţine camera; în dreptul şurei şi grajdului, nu. Târnaţul poate fi numai în partea din curte a camerei, în curte şi la drum şi foarte rar numai la drum. Alteori nu are târnaţ, ci prispă. In acest caz, prispa e numai în partea din curte şi numai atât cât ţine camera; foarte rar şi spre drum. De cele mai multe ori, însă, lipseşte atât târnaţul, cât şi prispa.

Mai totdeauna e aşezată cu „sapa" la drum, deci cu faţa în curte (intrarea în casă nu se face, aşa dar, direct din drum, ci prin curte). Când e formată din cameră, şură şi grajd, din drum intri în curte pe o poartă stil românesc sau nu, din curte în şură, iar de aici în cameră. Uşa prin care intri în şură, e vecină cu cea mare, prin care intră carul în şură. (Vezi planurile tipurilor de casă, gospodăria 385 A, Ion Anca). Camera („casa", cum îi zic şănţenii) e mai totdeauna spre drum, iar grajdul spre fundul curţii. In acest caz, şura serveşte şi de tindă. Deaceea dimensiunile ei, sunt mai mari ca ale camerei şi chiar decât ale grajdului. Şura-tindă îşi păstrează caracterul de şură, prin aceea că nu are tavan şi acela de tindă, pentru că în ea se găseşte uneori sobă (plotăn cu cuptor, plotăn sau vetriţă) şi unele obiecte ce se ţin deobiceiu în tindă. Nu prea rar camera prezintă în spatele ei, cămară. In partea opusă camerei e grajdul. Intre grajd şi şură nu există uşa. In el — ca şi în şură — se intră direct de afară, însă pe o uşă cu mult mai mică decât a acesteia (de dimensiunile celei a casei).

Când, însă, casa prezintă şi tindă, atunci de afară intri în tindă — după ce, mai întâi, treci prin târnaţ, în care intri printr'o uşă mică — iar de aici, la stânga, în cameră. Cămara, atunci când casa are, ţine cât camera şi foarte rar cât camera plus tinda. In şură, carul intră de afară printr'o uşă cât tot peretele ei din spre curte (construită din scânduri), iar omul printr'o altă uşă de mărime obişnuită şi tăiată în prima (care deobiceiu stă închisă) ceva mai sus dela pământ, aşa încât rămâne un prag înalt de aproximativ 35—40 cm.

Alteori, când casa e aşezată cu faţa la drum — caz rar — iar în spatele celturilor este grădină de mălaiu, şura mai are o uşă tot atât de mare cât

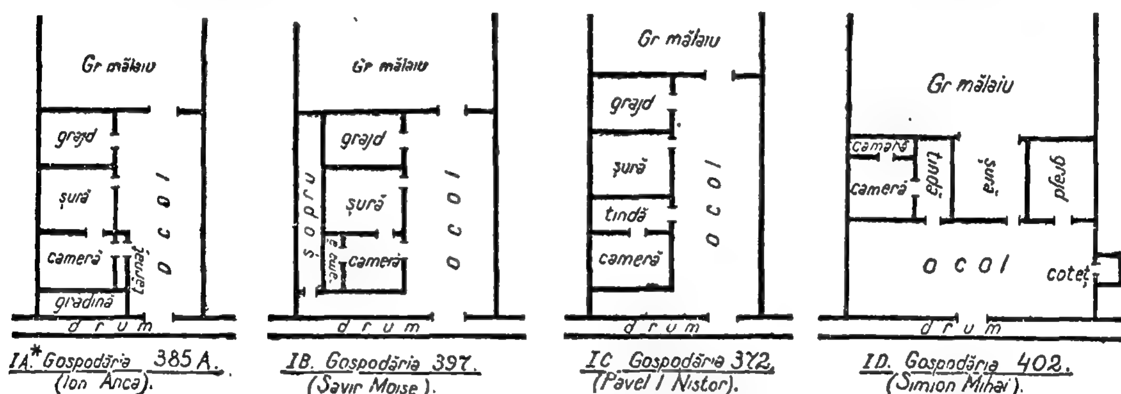
[1]) Din lucrările Echipei monografice Şanţ (August—Septemvrie 1936).

prima, sau ceva mai mică, în fundul ei. Nici în cest caz — ca în niciunul altul, de orice tip ar fi casa — între grajd și şură nu există comunicație directă.

Curtea („ocolul") e mai totdeauna mică.

Casa aparținătoare acestui tip e construită rudimentar. Primitivitatea construcției se explică prin faptul că multe din ele sunt vechi; unele sunt construite din timpuri când aici nu se cunoştea fierăstrăul.

In interior, camerele mici — cu atât mai puțin încăpătoare cu cât sunt mai vechi — sunt nepodite şi văruite cu alb şi mai rar cu albastru deschis. Sobele sunt reduse ca număr, una sau două. In cameră: horn cu plotăn, plotăn cu cuptor sau plotănaş. In tindă: plotăn. Când are în cameră plotăn, în tindă nu are niciun fel de sobă. Foarte rar, vetriță, în tindă, la casele vechi. In cămară, nu există sobă decât numai în caz excepțional.

1. Formele tipului I.

(1)	Tipul I Cameră, şură, grajd (2)	Cameră, cămară, şură, grajd (3)	Cameră, tindă, şură, grajd (4)	Cameră, tindă, cămară, şură, grajd (5)	Total (6)
Satul Şanț	16	16	27	22	81
Cât. Valea-Mare .	2	—	—	2	4
Comuna Şanț . . .	18	16	27	24	85

In ceeace priveşte numărul caselor acestui tip, acesta e destul de mic. Casa compusă din locuință făcând corp comun cu grajdul, corespunde unei vieți relativ rudimentare. Aceasta s'a despărțit de grajd, condiție cerută de progresele civilizației, sau a fost lipsită complet de grajd — ca în cazul formelor-abateri regresive, destul de numeroase la tipul I — aceasta datorită unor împrejurări vitrege, aşa cum vedea în cele ce vor urma.

Tipul I, învechit, trebue să susțină lupta atât cu formele sale regresive, cât şi cu tipul II, (care ar putea fi socotit ca o formă progresivă a acestui tip), ambele cu exemplare mai numeroase decât el

2. *Tipul II.* Al doilea tip se deosebeşte fundamental de primul prin aceea că celturile nu mai fac corp comun cu casa, nici chiar atunci când sunt în rând cu ea. Ele sunt construite aparte.

Tipul acesta marchează un stadiu evolutiv mai înaintat decât primul. Şi e uşor de dedus că el derivă din acesta.

Mai întâi, celturile s'au desprins de locuința propriu zisă. Apoi, alături de cameră şi tindă, rămase izolate în urma despărțirii lor de celturi, s'a adăogat o altă cameră.

Acestea s'au desprins de locuință din următoarele motive principale:

1) Intr'un stadiu înaintat în ceeace priveşte civilizația, felul de traiu al omului schimbându-se în sensul înmulțirii trebuințelor lui, casa trebuia să prezinte condițiuni care să satisfacă aceste nevoi crescânde. Intre altele, trebuia să fie mai încăpătoare.

2) De asemeni, înmulțirea membrilor familiei — ca şi a întregii populații — a făcut să se resimtă nevoia înmulțirii camerelor. Construirea locuinței (compusă din camere numeroase) în acelaş corp — deci cam în acelaş timp — cu celturile (compuse acum nu numai dintr'un grajd şi o şură, ci din mai multe), era nu numai un lucru greu, dar

şi costisitor. Dovadă: nici astăzi — aşa despărţite — celturile nu se construesc în acelaş timp cu casa; deobiceiu acestea mai întâi, iar casa mai târziu, când viitorul proprietar, îşi mai face bani.

3) Atât evoluţia celturilor, cât şi a locuinţei se reflectă în mărirea dimensiunilor lor. Ori, diferenţa dintre ritmul măririi dimensiunilor acestor două părţi împiedica progresul — în ceeace priveşte volumul — a uneia din aceste părţi (celturi-locuinţa).

4) Dar cea mai însemnată cauză e o mai puţin strânsă legătură dintre om şi animalele sale de muncă, ce se accentuează din ce în ce mai mult şi care e pricinuită, în ultima analiză, tot de lărgirea orizontului civilizaţiei.

Formele acestui tip sunt: *a)* cameră, tindă, cameră; *b)* cameră, tindă, cameră, cămară; *c)* cameră, tindă, cameră plus două cămări.

Aşa dar, cel mai simplu fel numără trei încăperi. Celealte două se deosebesc prea puţin de acesta, prin adăogirea uneia sau a două cămări, în spatele unei camere sau la amândouă. Deobiceiu tinda ţine cât camera, plus cămara. Rar, una din cămări se prelungeşte şi în spatele tindei.

Tipul acesta de casă satisface mai mult condiţiunile elementare de iluminat, aerisire, ş. a. Camerele sunt ceva mai voluminoase ca la primul tip. Cea dinspre drum, când casa e aşezată cu „sapa" la drum, sau una din ele, când casa e situată cu faţa la drum, e ţinută ceva mai curat şi serveşte, în cazuri nu tocmai dese, la primit musafirii. Ea se numeşte „casă de paradie".

Ferestrele sunt mai mari (în medie 80/95 cm). Mai totdeauna e podit, toate camerele sau numai unele din ele, pe jos. O caracteristică însemnată a acestui tip e lipsa tavanului din tindă. Explicaţia e uşoară şi logică: mai înainte — şi uneori şi acum — în tindă era vetriţa (un fel de sobă joasă, de cărămidă, fără horn), a cărei fum s'ar fi împrăştiat în tindă, dacă aceasta ar fi avut tavan. Numărul vetriţelor e mai mic decât al caselor fără tavan, în tindă (89 faţă de 106), ceeace denotă nu numai că vetriţa se poate înlocui cu un altfel de sobă mai uşor decât aceasta, dar şi că lipsa tavanului poate ajuta şi la alte scopuri (să urce mai repede obiecte mai mari decât uşa podului ş. a.). Casele cu tavan, în tindă sunt, mai toate, relativ recent construite. Unele din acestea împlinesc lipsa vetriţei prin cuptorul de fiert haine, din curte.

Pe dinafară, în majoritatea cazurilor, e vacăluită. E văruită cu alb sau albastru deschis. Uneori, ca podoabe au cruci frumos desenate, sau scoase în relief, pe pereţi. Ele sunt, în multe cazuri, de altă culoare decât peretele (ex. casele Nr. 374, 260—1). Casele de tipul II au târnaţ [2]) în mult mai dese cazuri decât cele ce fac parte din pri-

---

[2]) Nu numai că *târnaţul* se întâlneşte la un număr destul de mare la case, dar şi pentru faptul că el e o caracteristică a caselor tipice — şi mai ales a tipului II — arăt aci întrucât el e un element care contribue la stabilirea tipurilor de casă.

Din totalul de 468 case, 323 au târnaţ (ceeace reprezintă un procent de 69,02%), 22 au prispă (4,69 %), iar 123 (26,28 %) nu au nici târnaţ, nici prispă.

Pentrucă poziţia târnaţului e în strânsă legătură cu a casei şi pentrucă, pentru a înţelege mai bine în care părţi casele sunt mărginite de această galerie, e necesar să ştim mai întâi poziţia casei faţă dc drum, — împărţim, mai întâi casele în 2 grupe: cu faţa la drum şi cu faţa în curte şi apoi arătăm în ce parte a caselor există târnaţ.

	Cu faţa la drum						Cu faţa în curte								Total cu târnaţ	Total cu prispă	Total deloc
	Faţă-sape	Faţă-sapă	Faţă	Faţă-fund	Prispă	Deloc	Drum-faţă-fund	Drum-faţă	Drum-fund	Drum	Faţă-fund	Faţă	Prispă	Deloc			
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)	(18)
Satul Şanţ	37	20	23	1	16	57	71	78	2	22	34	13	6	55	301	22	112
Căt. Valea-Mare	9	4	4	2	—	9	2	—	—	—	—	1	—	2	22	—	11
Com. Şanţ	46	24	27	3	16	66	73	78	2	22	34	14	6	57	323	22	123

Aproape ¾ din numărul total al caselor prezintă această particularitate. Dintre acestea mai mult de ¼ au târnaţ atât în faţă, cât şi în ambele părţi („sape"). In proporţie ceva mai mare se găsesc casele cu târnaţ numai într'o singură parte. Un număr prea mic — 22 — au prispă.

Ce importanţă are târnaţul? El dovedeşte că proprietarul casei are o situaţie materială cel puţin potrivită. Din târnaţ, apoi, omul poate supraveghea cu uşurinţă întreaga sa gospodărie. Prispa se rezumă, de multe ori, la câţiva bolovani înşiraţi în faţa casei şi rustic pămăstiţi. Ea apare ca o parodie a târnaţului.

Un alt amănunt, care însă contribue într'o slabă măsură la stabilirea tipului de casă este *filigoria*. Se numeşte filigorie boltitura din acoperiş, în faţa casei, susţinută de 4 stâlpi şi căreia îi corespunde jos o ieşitură a târnaţului. Numai 8 case prezintă această particularitate, toate în satul Şanţ. Dintre acestea una e de tipul I, 5 de tipul II şi 2 de tipul II derivat.

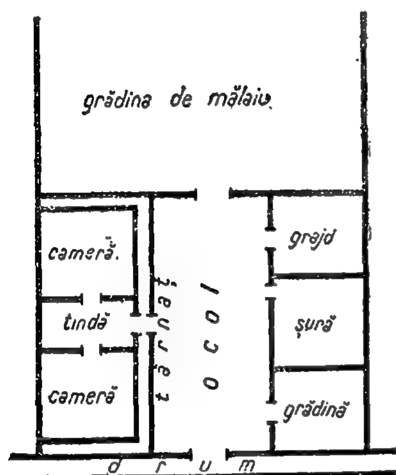
E interesant de observat că filigoria nu se întâlneşte la toate formele evoluate de casă, ci aproape numai la tipul II, care nu e cel mai evoluat. Totuşi, numărul mic de case ale acestui tip, care prezintă acest amănunt, nu-mi dă dreptul să afirm că aceasta e o caracteristică a tipului II.

mul tip şi nu atât de scurt ca la acestea. Temelia e totdeauna construită din bucăţi mari de piatră. Inălţimea ei poate ajunge până la 1 m; e, deci, mai mare ca a tipului I. Curtea e ceva mai mare. Celturile sunt încăpătoare şi în spatele lor se află grădina de mălaiu (porumb), zarzavat, cânepă şi altele.

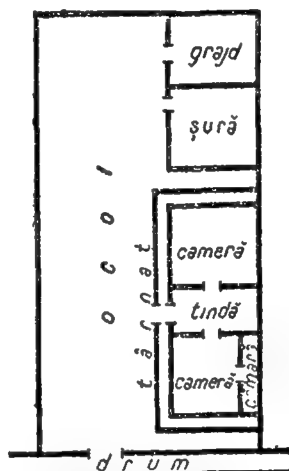
Ne dăm mai bine seama de situaţia acestor două tipuri de casă, dacă vom cunoaşte raportul numeric dintre ele.

Cifrele acestea constituiesc primul pas către înţelegerea situaţiei numerice a tipurilor de casă.

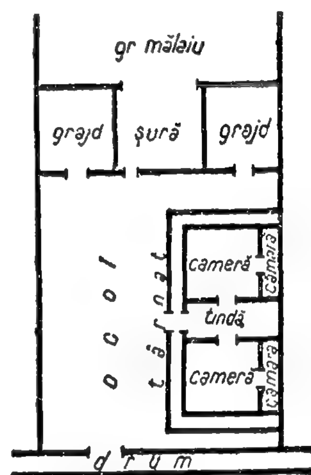
Mai deprte, tabloul de mai jos ne arată, în primul rând, că exemplarele pe care le numără fiecare formă a acestui tip sunt cu atât mai numeroase cu cât şi numărul camerelor lor e mai mare. Se observă, deci, progres nu numai între tipuri, ci şi înăuntrul aceluiaşi tip. Apoi, în ceea ce priveşte lupta dintre cele două tipuri, iese în evidenţă superioritatea celui de al doilea. Intr'adevăr, mai orice casă de tipul I, învechită, după ce a fost dărâmată, nu mai e înlocuită cu o alta de acelaşi tip, ci de al II-lea.

II A. Gospodăria 349 A. (D-tru Sângeorzan).

II B. Gospodăria 334. (Ion Căntea)

II C. Gospodăria lui Tănase Olari.

2. Formele tipului II.

In ceea ce priveşte poziţia numerică a celturilor faţă de casă, lucrurile stau astfel:

468 3) < 370 < 106 (99 + 7) < 85 / 21
                264 (244 + 20)
        98

Mai întâiu, din cele 468 gospodării ale acestei comune, 370 au celturi, iar celelalte — 98 — nu.

Din aceste 370, 106 fac corp comun cu celturile, iar 264 au celturile despărţite de casă (cifrele din paranteză reprezintă casele din satul Şanţ şi cât. Valea-Mare).

Dar, casele care fac corp cu celturile pot face parte din primul tip, dar pot fi şi din acelea încadrate în forme de tranzaţie sau chiar netipice. Cele dintâiu sunt în număr de 85; celelalte, 21.

	Tipul II				
	Cameră tindă-cameră	Cameră tindă-cam. + cămară	Cameră tindă-cam. + 2 cămări	Total tipul II	Total tipul I
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Satul Şanţ	24	34	59	117	81
Cât. Valea-Mare .	5	4	2	11	4
Com. Şanţ	29	38	61	128	85
				27,30 %	18,16 %

O comparaţie a acestui tablou cu acela privitor la casele de tipul I, ne arată că la ambele

3) Numărul caselor redat de lucrarea de faţă este mai mic decât acela al recesământului (1930), pentrucă în studiul acesta nu s'au socotit:
1. Casele temporar locuite, cari trebuiesc studiate aparte,
2. Casele părăsite (din vatra satului) şi
3. Locuinţele fabricei din cât. Valea-Mare,
iar „casele duble“, locuite de obiceiu de câte 2 familii, au fost numărate de autor, ca o singură casă, nu două ca în recensământ.

tipuri, cele mai numeroase case sunt de formele mai înaintate, dar pe când la primul tip cele mai multe case numără nu cel mai avansat fel de casă, ci cel mai obişnuit (cameră, tindă, şură şi grajd), la al doilea tip, casele cu mai multe încăperi sunt cele mai numeroase. Aceasta pentrucă ultimul fel de casă a primului tip (cameră, tindă, cămară, şură şi grajd), prin numărul încăperilor, pare a fi caracteristic oamenilor nu prea nevoiaşi; ori aceştia îşi fac case de tipul următor. La menţinerea acestei forme a contribuit mult tradiţia. Aşa îşi construiau altădată casele oamenii mai înstăriţi, aşa cum acum cei cu frumoasă situaţie materială îşi construiesc case de formele progresive ale tipului II.

Observaţiile la teren asupra acestui tip de case duc la următoarele concluzii:

1. Şănţeanul nu e învăţat să trăiască prea confortabil. De multe ori, toată familia doarme numai într'o cameră, iar tinda serveşte de bucătărie. Cealaltă — deşi e prea mare pentru aşa ceva — ţine loc de cămară. Uneori, mai ales când casa e construită numai de 2—3 ani, nici nu e terminată. Aceasta, în afară de lipsa de mijloace materiale suficiente, pentrucă nu se simte neapărată nevoie de ea. Sunt cazuri când numai tinda e locuită (casa Nr. 543, căt. Valea-Mare).

2. Se observă o oarecare independenţă între familii. De îndată ce doi tineri se căsătoresc, părăsesc casa părintească (excepţie, când nu rămân să moştenească părinţii). Dacă părinţii lasă casa ca moştenire la doi fii căsătoriţi (la două familii, deci), aceştia despart tinda în două părţi, printr'un perete de lemn sau de zid, dând naştere, cum vom vedea mai departe, unui nou fel de casă. Aşa încât, casa are rareori camere multe din cauza numărului mare al membrilor familiei.

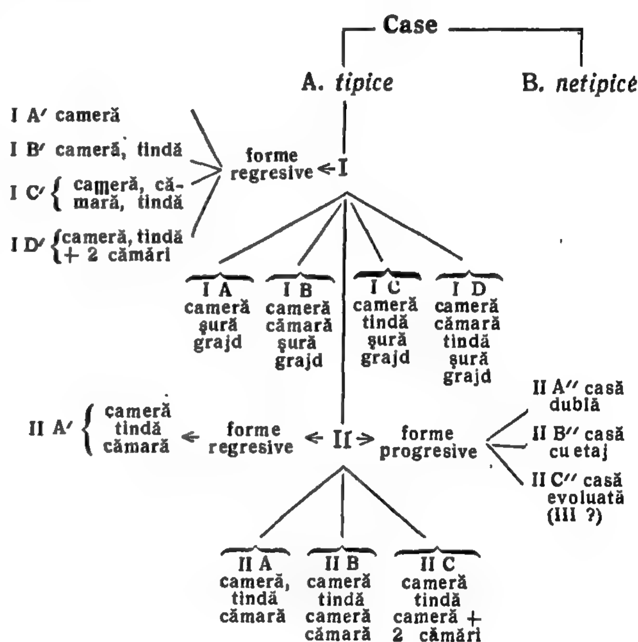
3. Situaţia economică a săteanului nu-i permite „mobilarea" mai multor camere. Solul pietros nu-l ajută. (Casa este, deci şi în această ordine de idei, în strânsă legătură cu cadrul cosmologic). Săteanca lucrează toată vara din greu pentru a se alege toamna cu grânele necesare traiului şi — în ceea ce interesează de aproape lucrarea de faţă — cânepa trebuincioasă confecţionării unei bune părţi din îmbrăcăminte. Rar le rămâne un supliment de lână necesară diferitelor obiecte casnice de ornament, în afară de cea trebuincioasă hainelor. Mai multe camere locuite necesită, în timpul iernii, lemne prea multe; pentru facerea curăţeniei, ţăranca trebue să răpească prea mult din timpul necesar procurării celor necesare traiului.

La începutul acestei lucrări, am împărţit casele — după cum respectă sau nu în construcţie, numărul camerelor şi aranjarea lor, dimensiuni, etc., anumite norme — în: tipice şi netipice.

Sunt însă unele case, care — prin conformaţia lor — nu sunt perfect tipice, dar nici nu pot fi socotite ca netipice. Ele sunt forme de tranziţie — „forme-abateri" — între aceste două categorii pe de o parte şi între cele două tipuri, pe de alta.

In ce constă acest rol de tranziţie, vom vedea în cele ce vor urma.

Impărţirea caselor s'a făcut după următoarea schemă:

Formele-abateri. Formele-abateri ale oricărui tip le-am împărţit în: *a)* regresive şi *b)* progresive.

Cele regresive pot fi socotite ca o treaptă mai joasă, pe scara progresului, decât tipul căruia aparţin.

Cele progresive constituiesc o treaptă mai înaltă decât tipul căreia aparţin.

Ambele se supun anumitor reguli mai puţin decât cele complet tipice şi mai mult decât cele netipice.

Formele-abateri ale tipului I. Dacă progresul pe scara civilizaţiei a cauzat desprinderea celturilor de locuinţă, dând astfel naştere celui de al

doilea tip, lipsa condiţiilor elementare de civilizaţie a impus absenţa acestora.

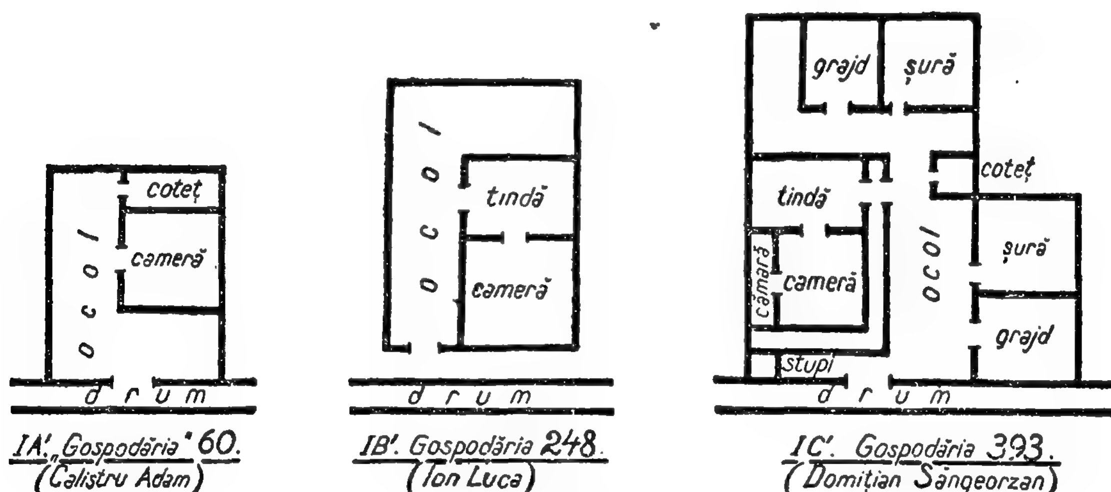
De asemeni, aceia a căror profesiune nu necesită grajdul în compunerea casei (tăietori de lemne, lucrători la fabrică, etc.) şi-au construit case asemenea celor de tipul I, dar fără celturi. Aşa s'a întâmplat mai ales spre Plaiul Moldovei, unde majoritatea bărbaţilor sunt lucrători la fabrica din Valea-Mare.

O altă cauză, căreia se datoreşte în mare măsură acest fel de casă, este şi lipsa de mijloace materiale. Când aceste cauze îşi dau mâna, rezultatul e, cu uşoare excepţii, o casă degenerată — aş zice. Exemplele nu sunt prea puţine. Astfel: la capătul dinspre Valea-Mare al satului Şanţ (pe malul drept al Someşului), pe Cobăşel în sus şi la capătul dinspre Rodna al Şanţului.

Casele ce se abat dela tipul I sunt numai de formă regresivă şi sunt compuse din: *a)* cameră; *b)* cameră, tindă; *c)* cameră, tindă, cămară; *d)* cameră, tindă şi 2 cămări.

Casele cu o singură cameră, sunt exemple de sărăcie lucie, în ceea ce ne priveşte. Numărul lor este mic. Uneori au alături câte un coteţ (casa Nr. 60), alteori nimic (139 C.).

A doua formă — cameră şi tindă — ne arată vădit legătura ei cu tipul I. Dispoziţia încăperilor a rămas aceeaşi ca şi mai înainte de a se despărţi de celturi, cărora — în acest caz — le-a luat locul vreun coteţ sau grăjduleţ, însă fără şură şi de dimensiuni reduse. Grajdul acesta poate fi în rând cu casele (ex. casa Nr. 148), în spatele tindei (casa 160) sau altfel. (In privinţa poziţiei grajdului la acest fel de casă nu există nici o regulă). Alte ori nici nu există (casele 156, 157). Când numărul membrilor familiei e ceva mai mare, iar lipsa de mijloace materiale nu îngădue construcţia unei case mai încăpătoare, atunci se mai adaugă o cămară. Aceasta este mai totdeauna în spatele casei, lungimea tindei fiind cât a camerei, plus a cămării. Rareori e la tindă (ca la casa Nr. 357). Cămara nu are decât o uşă care dă în cameră.

3. Formele abateri ale tipului I.

Un alt caz e atunci când în afară de cameră şi tindă, casa are două cămări: una în dreptul camerii, cealaltă în dreptul tindei (casa 381). Aceasta, însă, mai rar.

In toate aceste cazuri tinda e ceva mai lată. Ea e aproape de mărimea unei camere (a acestei forme de casă).

Formele de casă descrise mai sus, sunt caracteristice Ţiganilor, locuitori ai comunei Şanţ. Puţine aparţin Românilor săraci.

In ceea ce priveşte numărul caselor, acesta reprezintă un procent de 26,07% din casele acestei comune. Acesta — împreună cu altele expuse mai sus — constituiesc motive serioase, care să fi determinat cercetarea lor aparte.

E interesant de observat în tabloul de mai jos că cel mai mare număr de case îl constitue acelea formate din cameră şi tindă, cel mai obişnuit fel dintre toate aceste patru; numărul lor mare e un motiv în plus ca aceasta să fie socotit ca o primă formă, care a derivat din cea fundamentală a tipului I.

Formele-abateri ale tipului I (regresive)

(1)	Cameră (2)	Cameră tindă (3)	Cameră tindă cămară (4)	Cameră tindă + 2 căm. (5)	Total (6)
Sat. Şanţ	4	92	15	4	115
Căt. Valea-Mare .	—	7	—	—	7
Com. Şanţ	4	99	15	4	122

Formele-abateri ale tipului II. Dacă formele tipului I se datoresc nu numai neparticipării lor la progresul săvârşit prin trecerea unora din ele la tipul II, ci chiar regresului lor determinat de cauzele analizate mai sus, formele-abateri ale tipului II se datoresc în special continuei tendinţe de progres şi inovaţie în materie de construcţie a casei, mai ales. Lupta ce se dă între aceste două tipuri — deoparte — şi celelalte neîncadrate în vreun tip, este suportată în mod inegal de aceste tipuri. Pe când primul suportă puţin, micşorarea numărului caselor lui datorându-se mai cu seamă luptei dintre cele două tipuri, din care câştigă secundul şi care continuă scădere e contrabalansată de anumite cauze ce favorizează construcţia acestui fel de case, însă reuşind numai să micşoreze numărul caselor care trec la celălalt tip — cel de al doilea este direct angajat în această luptă. Factorii care întreţin lupta dintre primul tip şi derivatele sale (sărăcia ş. a.) sunt mai puternici decât ceilalţi (inovaţie, gust, etc.), care dau imbold luptei dintre tipul II şi derivatele (formele-abateri) lui. Dar pe când primii sunt staţionari, ceilalţi sunt în plină creştere. Ne aşteptăm deci, ca într'un viitor nu prea depărtat, formele noi, evoluate, să progreseze în dauna numerică a celor vechi. Aceasta, în mod normal.

Singura formă regresivă o constituie casa compusă din cameră, tindă şi cămară. Felul acesta de casă e asemenea celui mai simplu din acest tip, numai că ultima cameră şi-a redus dimensiunile şi rolul dela camera de locuit la cămara de păstrat alimentele, precum şi unele unelte puţin voluminoase.

Superioritatea acestui tip de casă, deci, se poate socoti şi după sărăcia în ceea ce priveşte numărul formelor sale regresive, precum şi — aşa cum vom vedea mai jos — bogăţia în forme progresive.

Ca forme progresive, avem:

a) „Casa dublă" este o locuinţă de tipul II, a cărei tindă e împărţită în două printr'un perete longitudinal. Pentru aceasta, se înţelege că dimensiunile casei sunt ceva mai mari ca a celeia obişnuite. Ea înumără, de obiceiu, de o parte şi de alta a peretului despărţitor câte o cameră, tindă şi cămară. E locuită mai totdeauna de două familii.

b) O treaptă mai sus o constituie „casa cu etaj". In majoritatea cazurilor „parterul" este rezultat din necesitatea de a nivela terenul mai înalt spre fundul curţii decât în faţă (ex. casa Nr. 25). Singura casă într'adevăr cu etaj, deci cu parterul complet, e a lui Petre Filipoi (Nr. 192—193) [1].

Acest fel de casă e socotit de asemeni ca o formă derivată din tipul II, încât atât aranjamentul cât şi numărul camerelor e asemenea acestui tip, atât la parter cât şi la etaj. Exemplu tipic e casa 192—193 pomenită mai sus, al cărui parter e format din 2 camere şi 2 cămări (la fiecare cameră câte o cămară), despărţite prin tindă. Etajul, la fel. La celelalte case „cu etaj", parterul e format numai dintr'o cameră, cămară şi tindă, aşa încât aceste case par cu etaj numai atunci când sunt privite din faţă (de pe drum).

c) In fine, ultima sub-categorie ce se desprinde din tipul II, prezintă aceleaşi caractere; ea dovedeşte, însă, un real progres în arta construirii caselor. Acestea sunt înalte, camerele voluminoase, ferestrele mari, târnaţul în curte şi spate, curtea mare, celturile la fel. Casa prezintă numeroase înfloriturі pe la streaşină, şi târnaţ. In ceea ce priveşte numărul camerelor şi aşezarea lor, deosebirea între casa aceasta şi cea de tipul din care derivă, e prea mică. Uneori una sau ambele cămări sunt prefăcute în camere de dormit sau de lucru, pre-

[1]). D. I. Simionescu, vorbind de tipurile de casă din vechiul regat, spune:

„Cele mai multe case sunt simple cu un rând (cu un etaj n. n.). Prin Oltenia, mai ales, sunt case cu două rânduri; cel de jos e un beciu sau magazie pentru unelte. O scară duce la odăile de sus". (I. Simionescu: „Tipurile de casă din vechiul Regat" rev. „V. Adamachi", vol. IX, Nr. I, 1922).

Cercetări proprii la contactul dintre munţi şi zona subcarpatică a Buzăului a dus la constatarea — în număr mai mic — a aceloraşi „case cu etaj".

Se adevereşte, deci, că această formă de casă nu e specifică meleagurilor Şanţului, ci e determinată de relief.

Fig. 1. — Casă de tipul I (abateri). Se observă „celturile" în curte.

Fig. 2. — Casă de tipul I abateri. Alături de casă e grajdul (fără şură). E interesant felul rudimentar în care e construită (încheeturile grinzilor).

Fig. 3. — Interiorul casei de tipul I. Fotografia reprezintă o parte din şură. In dreapta grajdul, în stânga camera de locuit.

Fig 4. — Casă de tipul II cu 2 camere, tinda şi 2 cămări (cea din faţa e prefăcută în cameră de dormit). Se remarcă un exterior îngrijit. Casa e aşezată pe „drumul ţării".

Clişee: *Dode* (Fund. Reg. „Principele Carol").

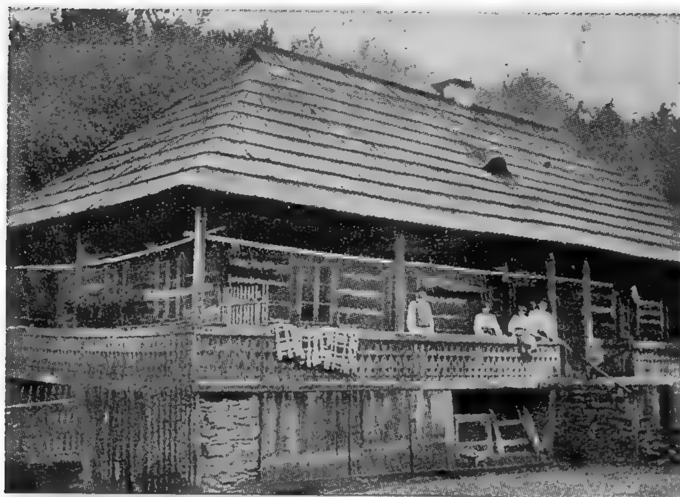

Fig. 5. — Casă „nevăcăluită" de tipul II. Se observă progres în dimensiuni.

Fig. 6 .— Casă cu foişor.

Fig. 7. — Tip de casă „dublă" — ca de obiceiu — cu faţa la drum.

Fig. 8. — Casă „dublă", cu faţa în curte. Pe pereţi se văd cruci albe (casa e văruită cu albastru deschis).

Fig. 9. — Tip de „casă cu etaj", asupra căreia se observă influenţa cosmologicului. (*Parterre*-ul este reeşit din nevoia de a nivela terenul).

Fig. 10. — Tip de casă cu etaj (singura casă de acest tip cu *parterre*-ul complet).

Fig. 11. — Casă de tipul II evoluat, care tinde spre crearea celui de al treilea tip. Se vede bine progresul realizat atât în ceeace priveşte forma, cât şi dimensiunile, estetica etc.

Fig. 12. — Model de casă netipică. „Boldă" evreească de pe drumul ţării. Nu numai că nu are nimic şănţenesc în aspectul ei, dar nici măcar ceva ţărănesc.

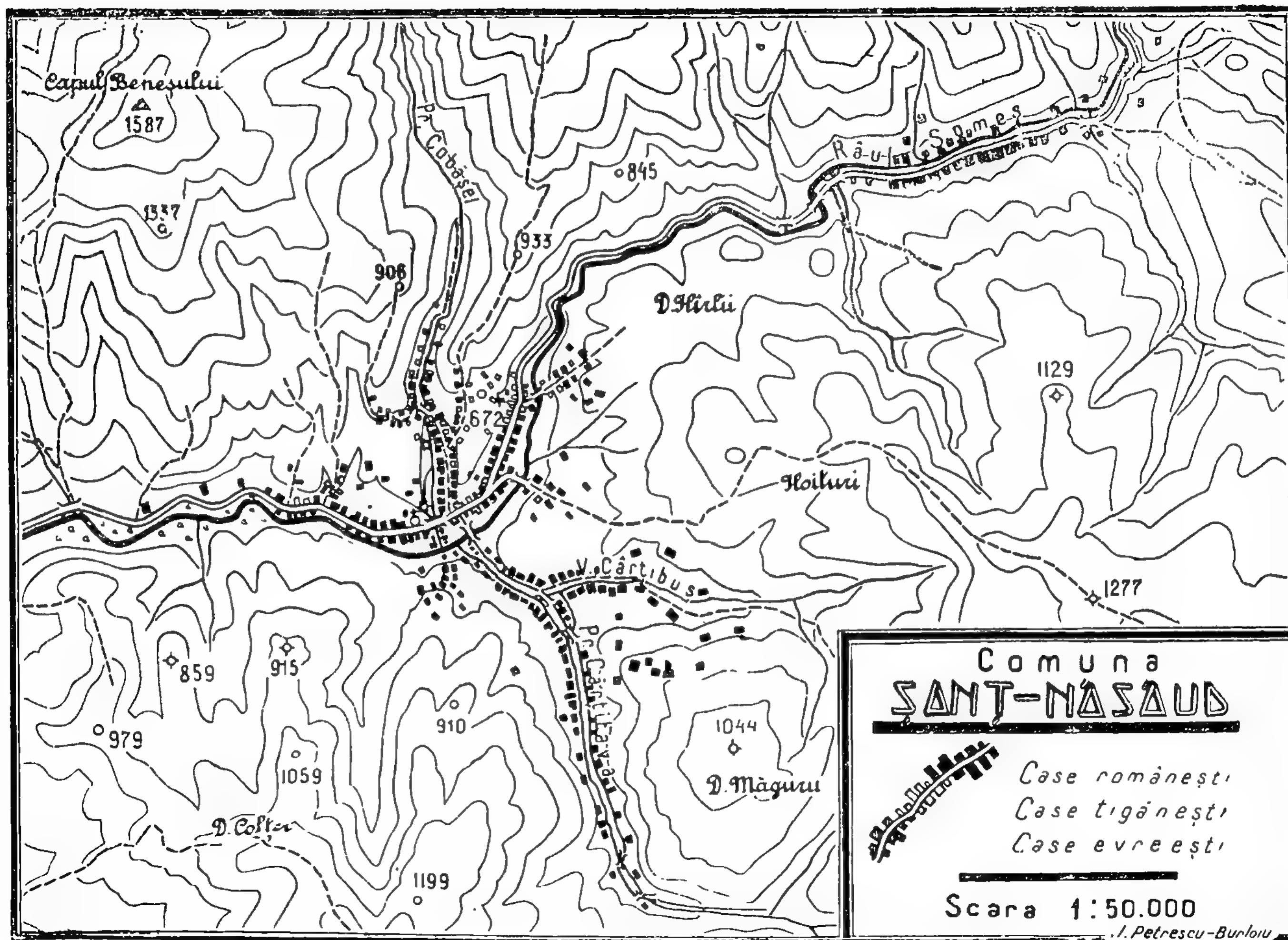
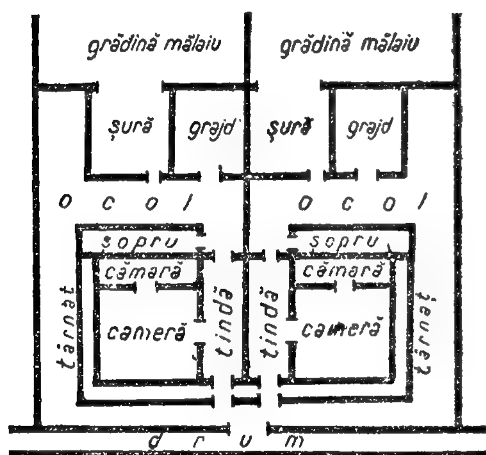

Fig. 13. — Distribuţia caselor în comuna Şanţ.

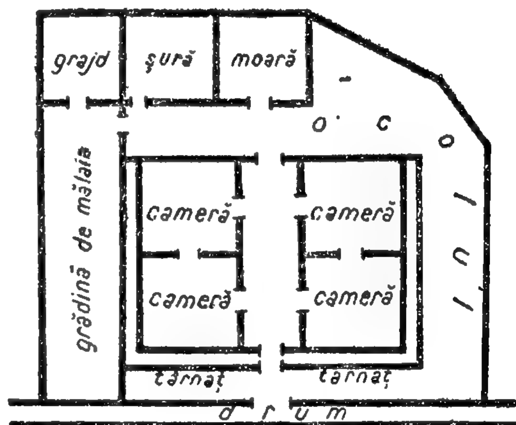
zentând dimensiuni mai mari decât ale unei cămări obişnuite.

Tendinţa spre progres a acestui fel de casă se reflectă uneori nu numai în împodobirea ei, ci şi în alte elemente, care interesează direct şi în mai mare măsură studiul de faţă, ca: dimensiuni,[2]), numărul camerelor, materialul şi felul de construcţie ş. a. Inmulţirea numărului acestor case, precum şi o mai mare precizare a acestor factori, ar putea da naştere — aşa cum pare că se va întâmpla — unui al treilea tip de casă, pe care l-am numi tip evoluat.

exemplarele înglobate în această categorie sunt destul de multe. Numărul lor este aproape tot atât de mare cât şi acela al caselor ce compun formele-abateri ale tipului I. E interesant de observat că o singură formă regresivă înumără mai mulţi indivizi decât toate cele trei forme progresive. Dintre formele de a doua categorie, cel mai mare număr de case îl are „casa evoluată". Aşa încât acest tablou ne ajută să răspundem la întrebarea: spre ce formă se îndreaptă evoluţia tipului II? Nici spre casa dublă, nici spre cea

IIA". Gospodăria 281-2.
(Scridon Câmpan şi Ilarion Pătrăşcan)

IIC". Gospodăria
Octavian Cicşa (Valea Mare)

4. Formele abateri ale tipului II.

In ceea ce priveşte numărul formelor-abateri ale tipului II şi a proporţiei dintre ele, următorul tablou ne arată că:

Formele-abateri ale tipului II

	Regresiv	Progresiv			Total
	Cameră tindă cămară	Casă dublă	Casă cu etaj	Casă evoluată	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Sat. Şanţ	66	12	4	17	99
Căt. Valea-Mare .	1	3	—	4	8
Com. Şanţ	67	15	4	21	107
	14,31 %	8,55 %			22,86 %

„cu etaj", ci spre felul de casă pe care l-am numit „evoluat".

Numărul lor — şi tendinţa lui de a se mări — dovedesc, între altele, că într'adevăr se tinde către crearea unui nou tip de casă.

B. *Case netipice.* A doua mare grupă o formează casele la care, în complexul de factori care dau naştere tipului (formă, dimensiuni, poziţie, etc.), nu se observă nicio regulă. Aceasta se datoreşte cauzelor (ocupaţie, gust ş. a.), care prin însăşi natura lor fac ca urmările lor — în ceea ce ne priveşte — să fie variate dela caz la caz.

Acestea sunt situate mai mult pe drumul ţării, atât în centrul satului Şanţ cât şi a cătunului

[2]) Intr'un sat de tip răsfirat (Ion Conea: „Geografia satului românesc", extras din „Sociologia Românească", Nr. 2—3, 1937), în care deci, casele sunt aşezate la oarecare distanţă unele de altele, variaţia dimensiunilor — şi cu acestea a numărului camerelor, poziţiei ş. a. — e explicabilă.

Valea-Mare. Numărul camerelor, de obiceiu, e mai mare de cinci. In aranjamentul lor nu există — de altfel, ca şi în celelalte puncte de vedere — nici o normă.

Mai toate sunt locuite — aşa cum e şi natural — de străini, în special evrei.

In ceea ce priveşte numărul lor, sunt aşa de puţine, încât pot fi comparate cu una din formele unuia din cele două tipuri.

Numărul lor mic, precum şi faptul că nu pot fi încadrate în niciun tip, fac să scadă din importanţa lor.

E interesant de observat că *locuinţele Românilor* se deosebesc de ale *Ţiganilor* şi ale *Evreilor*.

In privinţa numărului, fireşte că cele mai multe sunt ale Românilor; urmează ale Ţiganilor şi apoi ale Evreilor.

Casele ţigăneşti sunt grupate în două părţi: pe valea pârâului Cobăşel şi la capătul satului spre Valea-Mare (pe malul drept al Someşului). Puţine, la capătul din spre Rodna.

Desigur, nu e vorba de un tip de casă ţigănesc. Totuşi, acestea au anumite caractere comune, ceea ce le deosebeşte de ale Românilor. Casele ţigăneşti sunt scunde. Mai toate fac parte din formele de regresiune ale tipului I. Ele sunt formate, mai adesea din cameră şi tindă, sau chiar numai cameră. Câteva aparţin tipului II. De cele mai multe ori nu au târnaţ, ci prispă, sau — cel mai frecvent caz — nici prispă, nici târnaţ. Uneori sunt nepodite sau podite parţial (numai camera sau numai tinda) şi au ferestre mici. Curte mică, uneori aproape inexistentă (spre Valea-Mare). Nici nu poate fi vorba de poartă românească; de multe ori nu au de niciun fel şi — desigur — nici gard. Grajduri, mai niciodată. Uneori, coteţe mici şi puţine. Alteori, singurul animal care-l au îl adăpostesc în vreo cameră. Cu păsările rezolvă problema mai uşor: când nu au coteţ, le culcă în tindă, în vreo cutie mai mare (probabil că acest „coteţ" îl ţin în tindă pentru a nu fi furat noaptea), care rămâne acolo şi în timpul zilei. E lucru rar când au câte un petec de grădină în spatele casei.

Locuinţele ţigăneşti au caracteristic: sărăcia şi neîngrijirea într'un grad destul de înalt.

Mult mai puţin poate fi vorba de o locuinţă evreească. Dacă cele ţigăneşti fac parte din formele derivate ale tipului I, deci sunt întrucâtva tipice, cele evreeşti sunt — aproape fără excepţie — netipice. E şi natural să fie aşa, deoarece Evreii constituiesc neamul cel mai neasimilabil. Casele lor sunt, deci, tot atât de străine de cele româneşti, după cum ei înşişi sunt străini de noi.

Evreii nu au case construite de ei, aici. Casele lor sunt cumpărate sau numai închiriate dela Români. Oricum ar fi, casele lor sunt tot netipice, pentrucă ei cumpără numai acele case care convin ocupaţiei lor (comerţul) — care case sunt netipice, iar dacă nu, adaugă la acestea alte camere sau despart pe cele existente în aşa fel încât dispare ceeace casa avea tipic. Casele lor au între 4 şi 8 camere.

Au gospodării bogate şi îngrijite. Deobiceiu nu au culturi, nici cai sau sanie, de altfel ca şi Ţiganii. Au însă şopruri, coteţe, etc. Munca „grădinii" cu mălaiu o execută Românii, pentru care ei primesc plată.

Concluzii. Există în comuna Şanţ 2 tipuri de casă: unul vechiu, a cărui primă caracteristică e că locuinţa face corp comun cu celturile şi altul nou, la care locuinţa e despărţită de celturi. Inăuntrul fiecărui tip se disting mai multe forme.

Nu toate casele din această comună pot fi încadrate în aceste două tipuri. Anumite condiţiuni independente de om sau dependente de el au făcut ca ele să se abată dela unele reguli, pe care tradiţia le păstra fidel. Astfel au luat naştere formele-abateri regresive şi progresive. Primele marcă un stadiu mai înapoiat decât tipul respectiv; celelalte o fază mai înaintată. Ambele constituiesc, totodată, forme de tranziţie între tipuri. Cel puţin numărul exemplarelor care intră în aceste forme — aşa precum ne dovedeşte tabloul de mai jos — le dă o importanţă, pe care un studiu mai amănunţit n'o poate neglija.

(1)	Tip I (2)	Abateri tip I (3)	Tip II (4)	Abateri tip II (5)	Total tipice (6)	Total netipice (7)	Total (8)
Satul Şanţ	81	115	117	99	412	21	433
Cât· Valea-Mare	4	7	11	8	30	5	35
Com. Şanţ	85	122	128	107	442	26	468

Intre aceste tipuri de casă se duce o luptă interesantă, cauzată, mai ales, de tendinţele de înaintare pe scara civilizaţiei, a căror urmări sunt diminuate de anumite piedici, cu efect pronunţat îndeosebi asupra tipului I.

In fine, un capitol aparte îl formează casele netipice. Numărul lor e mic ca şi interesul ce-l prezintă.

După această sumară expunere a punctelor principale ale acestui studiu, se impun următoarele concluzii:

1. In studiul civilizaţiei locuitorilor acestei comune, casa marcă — alături de ceilalţi indici de civilizaţie — un grad relativ înaintat. E deajuns să ştim că aici există (afară de locuinţă) un tip de celturi — lucru pe care-l întâlnim rar în alte părţi — pentru a ne da seama dela început de stadiul în care se află civilizaţia acestor locuitori.

2. Această civilizaţie e în plin progres. Faptul acesta se oglindeşte fidel în evoluţia casei. Am văzut că din tipul I s'a deslipit al II-lea, desprindere cauzată de necesităţile impuse de progresul general al tuturor factorilor civilizaţiei, cu care casa trebuia să fie în pas. Din acest tip se tinde la crearea unui al III-lea.

3. In ceea ce priveşte evoluţia casei, e de făcut o constatare: aceasta a evoluat în cadrul specificului regiunii. Nici o influenţă din afară n'am observat să fi înlăturat-o de pe linia trasă de evoluţia ei normală. Intr'adevăr, ce poate fi mai clar decât cele trei tipuri, cu derivatele lor — după cum s'a observat, cred, în cursul lucrării — de asemeni clare?

4. Ca o urmare a acestui fapt: într'un stadiu de civilizaţie înaintat, tipurile de casă nu numai că se înmulţesc — ceea ce e şi natural, — dar se amestecă, dând naştere uneori unui haos (am spune) de forme. Cu toată înmulţirea tipurilor de casă, totuşi acestea se descifrează relativ uşor.

Cele ce urmează întru completarea studiului casei în comuna Şanţ, vor întări aceste concluzii cu altele noi, care vor avea — în plus — valoarea lor aparte.

Nu sunt socotite printre cele 468 case ale comunei Şanţ, locuinţele lucrătorilor fabricii de cherestea din Valea-Mare. Acestea fac parte din corpul fabricii.

Ele nu se integrează în nici unul din tipurile cercetate mai sus. Pentrucă ar putea constitui o specie aparte de case netipice, nu le-am descris la rând cu celelalte case netipice, de care se deosebesc din anumite puncte de vedere, ci am preferat să le înfăţişăm aparte. De altfel, interesul ce-l prezintă aceste case pentru lucrarea de faţă este redus.

Din totalul de 22 locuinţe, 18 sunt cu câte o cameră, iar 4 cu câte 2 camere.

Cu câte o cameră						Cu câte 2 camere					
Cu 1 lucr. (1)	Cu 2 lucr. (2)	Cu 3 lucr. (3)	Cu 4 lucr. (4)	Cu 5 lucr. (5)	Cu 7 lucr. (6)	Cu 3 lucr. (7)	Cu 4 lucr. (8)	Cu 8 lucr. (9)	Cu câte 1 cameră (10)	Cu câte 2 cameră (11)	Total locuinţe (12)
1	5	5	2	4	1	2	1	1	18	4	22
numărul lucrătorilor											
1	10	15	8	20	7	6	4	8	71	18	89

Aceste camere sunt locuite de 89 lucrători [4])

I. PETRESCU-BURLOIU

JIŢURILE UNEI BISERICI DIN ŢARA MOŢILOR, MIJLOC DE A SURPRINDE IERARHIA DIN SAT [1])

O întâmplare a dat la iveală câteva fapte semnificative de ierarhizare socială, în cătunul Gueşti, al comunei Vidra. Trebuia reparată biserica. Cu această ocazie, urmau a fi făcute din nou toate jiţurile. Pe când repararea bisericii cădea în sarcina consiliului parohial, jiţurile urmau să rămână în a proprietarilor. Când să se treacă la fapte, iată dificultatea. Proprietarii răsăriseră ca din senin prea numeroşi. Astfel, una şi aceeaşi persoană avea mai multe jiţuri şi încerca să le vândă. Alţi patru fraţi, din două mame — legitimă şi nelegitimă, recunoscută şi ea mai târziu — pretindeau toţi dreptul la acelaşi jiţ; discuţii între mamă şi fiică: eu am dela mamă, tu eşti noră, caută-l după măta. Alt jiţ era pretins de nu mai puţin de 14 persoane.

[4]) După statistica Echipei Regale Şanţ 1936.
[1]) Din lucrările campaniei 1937 a Echipei Regale studenţeşti Vidra.

O revizuire, față de această situație se impunea. Este ușor de înțeles însă, că fiecare va lupta din răsputeri să nu piardă dreptul la jiț. Lupta aceasta, de a păstra un grad, cu semnificația lui la sat, prin stăpânirea unui jiț, a fost chestie de viează și de moarte. Iată, de pildă, întâmplări chiar stranii: în comuna Vidra, frământările pe această temă nu numai că au fost mari și de lungă durată, ci s'a ajuns la admonestarea preotului; s'au născut procese — dintre care unul a ajuns până la Casație!

Problema odată pusă, trebuia soluționată chiar cu ajutorul poporului. „Văzându-mă în situația aceasta, ne spune preotul D. Ciurea, ce să fac? Stăi că fac regulament! Mă gândii să iau jiturile dela toți, dar îmi săreau toți în cap. Am adunat toate neamurile ca să-și deie fiecare toate plângerile. După ce am fost în posesia materialului de plângere, am convocat consiliul și adunarea poporului. O, dar am lucrat cu arbore genealogic. Așa am făcut. Să vezi cum i-am determinat la fiecare pe bază de genealogie jițul! Am adus aci martori din cei mai bătrâni. Să vezi cum am procedat: i-am chemat sub prestare de jurământ să facă declarații. Apoi, pă tablă lucram cu ei; cu cretă albă și cretă albastră. Cu alb însemnam femeile, cu albastru, bărbații. Să vezi, am găsit multe cazuri ciudate: apăi pe mine, zicea, m'o băgat soacra în jiț; moștenitorul de drept spunea că a băgat-o de prietenie, dar nu că a avut dreptul. Când lucram la tablă, vine una plângând, că are drept la jiț.

— Mă ai drept?

— Am!

Când luam epitrahilul la gât și-i puneam crucea în față, abdică, zicea că i-au spus alții. Și în strană mergeau. Dădeau pe cantor afară, că au dreptul la jiț, de cânta cantorul în mijlocul bisericii! Dar de acolo i-am dat afară".

Regulamentul, deși alcătuit în colaborare cu poporul, neîndoios că el este un refugiu dibaci al preotului. Căci, întâi de toate, el închide din voința legitimă a lui, în vederea stabilirii unor norme pentru viitor. Așa că nu atât regulamentul în sine, cât mai ales poziția stăpânitorilor jiturilor, cu ocazia discutării lui, oferă minunate piese pentru concluziile ce vor urma. Principiul de bază la întocmirea regulamentului, este: jiturile nu se pot moșteni decât în linie directă bărbătească sau femeiască. In felul acesta, — după ce principiul fusese admis și votat de popor, au rămas multe jituri libere, care s'au vândut prin licitație (unul a ajuns la 1.500 lei!), realizându-se peste 4.000 lei.

Regulamentul are și alte părți interesante, noi însă, pentru concluzia urmărită, ne mulțumim doar cu transcrierea unora din ele aci.

1. „Jiturile se pot obține, fiind vândute de organele parohiale, prin licitație publică, despre care se va dresa cuvenitul proces-verbal, ce va rămâne în arhiva bisericii. *a)* Judecatul cel pe care va rămâne licitația, nu poate fi om cu purtări neloiale față de biserică, care să fi fost pedepsit de un for judecătoresc, pentru o crimă penală; *b)* care ar trăi în concubinaj; *c)* care ar avea copii neieșiți la vârstă și i-ar ține departe de împlinirea tainelor bisericești, în mod voit sau obligație materială față de biserică.

2. Jițul obținut, se poate lăsa moștenire, din tată în fiu, și în general, numai în linie dreaptă de înrudire, avându-se în vedere înrudirea de sânge cu aceia, că dacă unul dintre urmași s'a făcut vinovat de unul din cazurile prevăzute la punctul I, sau *a, b, c, d,* vor urma a fi tratați întocmai, adică își pierde, față de biserică dreptul de moștenitor și, în cazul că ar fi unicul la părinți (urmaș), antecesorii se consideră ca rămași, fără urmași; jițul urmând a se vinde după expirarea dreptului lor prin licitație publică.

3. Se consideră ca moștenitori ai jițului, cu drept de apel egal, toți copii născuți din aceeași părinți, care au deținut în Sf. Biserică, în modul următor:

a) Jițul după tată nu va putea fi moștenit decât în linie directă, avându-se în vedere sexul, adică jițul tatălui se va moșteni în mod egal și de drept de toți copiii de sex bărbătesc, excluzându-se fetele. Iar când unul din tinerii urmași vor contraveni celor prevăzute la part. I, își pierde dreptul de moștenire numai pentru sine și urmașii lui, ce se vor naște, după ce părinții sau părintele și-au pierdut acest drept, considerându-se cei moștenitori de drept numai cei născuți anterior pierderii dreptului;

b) Jițul după mamă, nu poate fi moștenit decât ca mai sus, de fiică, sau de partea femeiască, înrudită în linie directă, cu aceleași condițiuni ca mai sus.

4. Nimeni, având jiț în biserică, nu-l poate vinde sau dărui, în afară de prevederile de mai sus, acest drept fiind rezervat exclusiv bisericii;

a) De asemenea nu pot fi cedate jițurile de către unchi la nepoți sau de către mătușe la ne-

poate, și în cazul când antecesorii vor avea moștenitori, jițul revine de drept bisericii, care îl va vinde prin licitație.

5. Fiul nu poate moșteni jițul după ambii părinți, adică tata și mama, ci numai ca fel cei îndreptățiți după sex, de asemenea nu poate moșteni fiica, trecând peste drepturile de sex, și aceasta când sunt copii de un singur sex:

a) Se face excepție atunci când părinții moștenitori de un singur sex și anume: fiul sau fiica care va susține pe acest fel de părinți în vremea bătrâneții lor, purtându-le de grijă, are dreptul a moșteni jițul părintelui de sex contrariu, pentru soția sau soțul său".

Cele petrecute în Guești, ridică stăruitor problema ierarhizării sociale a satului. Satul, într'adevăr, are categoriile sale de oameni, bine deosebite: a fruntașilor (cu toate nuanțele: în sens de cel mai bogat, în sens de coborîtor din o familie stimată, în sens de cuvios, ș. a.), a mijlocașilor, a săracilor; în unele locuri este și acea a veneticilor, a coloniștilor. In vieața orașelor, distincția între categoriile sociale este ușor de făcut. La sat, prin însăși faptul că toată vieața de acolo este prinsă și dominată de directivele urbane, avem impresia că e vorba de o nivelare socială destul de avansată. In realitate, nu este așa. E drept că nu poți vorbi în sate de categorii sociale cu nuanțe așa de precizate, dar sunt totuși ierarhizări cu legi imuabile, justificate. In sat, de pildă, o prăbușire a fruntașului, departe de a prilejui bucurie ca la oraș, în asemenea cazuri, ar fi un moment de panică, de desorientare. In vieața socială sătească, persistă încă: conștiința superiorității individuale și recunoașterea acestei superiorități de către obște. De aceea, după cum văzurăm, țăranii din Guești stăteau — *fiindcă aveau drepturi necontestate de nimeni — în strană,* „de cânta cantorul în mijlocul bisericii". Și pentru aceasta, *nu se supăra* nici *cantorul* și nici nu se auzea murmurul poporului.

Ceea ce înseamnă că încercarea preotului de a pune ordine în chestia jițurilor a dat peste o ierarhizare în vieața socială puternică, asupra căreia, în genere s'ar cade să se insiste mai mult. Și această încercare a însemnat o perturbare în rosturile oamenilor. Fiindcă, acela care nu numai a adâncit vieața satului nostru, dar a răușit să se lase prins în angrenajul aspirațiilor și sentimentelor ei, știe că pe lângă capul familiei, până și copilul nevârstnic, mâine moștenitor, simte o mândrie deosebită, știind că ai săi au drept undeva, în cazul de față, în biserică, în raport cu vecinul său, care are totdeauna loc întâmplător în locașul Domnului.

Cât nu exprimă și această expresie, care se mai aude, ici, colo, cu tot consimțimântul dat al poporului: *îmi luă popa jițu!*

FLOREA FLORESCU

„POCĂIȚII" DELA GHINDENI-DOLJ

Satul este așezat la 15 km de Municipiul Craiova; odinioară era înconjurat de păduri, azi mai rămânând pădurea Lumașu, fostă proprietate a Banului Mărăcine, ce-l mărginește în partea de Nord-Est.

Existența sa este afirmată încă din anul 1480, când îl găsim *clăcaș* pe moșia mânăstirii Bistrița-Vâlcea.

Starea de clăcaș, a fost schimbată în stare de proprietar deplin, de abia prin legile de împroprietărire dela 1864, 1879, 1889, 1895, 1921, însă, numai pentru o parte de cetățeni, restul rămânând perpetuu colon, clăcaș, muncitor cu ziua, pe moșiile boierești. Reținem această situație de fapt și de drept.

Vieața religioasă. Biserica este clădită de paharnicul Kinezu și, este așezată în mijlocul satului, ceea ce ne arată că, zidirea s'a făcut în timpuri mai apropiate.

Majoritatea locuitorilor sunt creștini ortodoxi. Dar, din starea de robie, pe care am arătat-o, s'a ivit, după războiu, secta „pocăiților", după cum o numesc aderenții, în număr de circa 40. Am vă-

zut, în ziua de Duminecă, 17 Octomvrie 1937, cum treceau pe la ora 14, bărbaţi, femei, copii, spre casa „fratelui Alexandru", spre a se ruga. Au părăsit biserica, pe care o privesc ca o sarcină, povară; ca atare inutilă. Fiecare posedă Evaghelia, tipărită de Societatea Anglicană, cu pasagii subliniate. Iţi răspunde după ea. Intrebat Marin Ciupitu, de ce nu se închină la „Icoane", mi-a răspuns cu un pasaj din Evanghelie: „Să nu te închini la icoane". I-am spus, că aceste cuvinte se referă la închinarea la „Idoli", şi în tot cazul este o traducere greşită. Mintea lui este copleşită de această Evanghelie, pare fanatic, cu slabe speranţe de îndreptare, argumentul credinţei strămoşilor săi, neavând niciun efect. De asemenea, i-am zis să se ducă la biserică, care ne-a ajutat şi ne ajută. Mi-a răspuns tot cu un text din Evanghelie: „Unde vor fi adunaţi doi sau mai mulţi în numele meu, acolo este biserica voastră".

Explică părăsirea ortodoxismului, că numai aşa au putut să se lepede: de înjurături, furt, bătăi, beţie, etc. Dacă ar fi ortodox, n'ar putea ca în acelaşi timp să fie şi ortodox şi fără să înjure, fure, etc. Această transformare de credinţă rituală, a avut puterea să-l îndepărteze şi să-i îndepărteze dela faptele arătate.

Ca orice iubitori de idei, de credinţă, pocăiţii luptă să facă prozeliţi, ucenici, se dedau la acte de teroare în cercul lor, asupra rudelor. Există un proces la Tribunalul Dolj, secţia IV, prin care sunt daţi judecăţii, că au ars „icoanele" în stradă, deci, în faţa lumii. Am văzut inculpaţii: tineri cu figuri blânde, slabi, supţi la faţă, femei palide, bătrâni cu privirile în pământ.

Ca iniţiere, Marin Ciupitu, a frecventat casele din Craiova, şi după aceea a spus ce a văzut şi de aci, întinderea acestei idei, susţinută şi de agenţi, care-i frecventează.

In general, toţi sunt oameni săraci, şi un cetăţean, mi-a comunicat că a fost un timp, când aproape întreg satul era să treacă la această formă a credinţei. Intrebat să explice aceasta, mi-a spus că din cauza taxelor de cununie, botez, morţi, lumânări, etc.

Dacă ei explică această transformare în modul arătat, subsemnatul am şi altă părere:

a) Starea de colon, clăcaş, prin perpetuitatea sa, a avut nenorocirea de a degrada judecata omului. De pildă, legiuitorul, prin legea pentru organizarea agriculturii, din 22 Martie 1937, a reglementat muncile agricole, determinând plata zilei de lucru, făcută pe moşia boerească. Cu toate că exista această lege, cu toate că s'a dat o decizie de Camera de Agricultură Dolj, semnată de delegatul proprietarilor şi al sătenilor, totuşi ei au declarat că, proprietarul nu va respecta legea, pe simplul motiv, că dacă refuzi munca, va da locurile la alţi oameni, care, din cauza înmulţirilor, sunt nevoiţi să primească oricum, numai să aibă ce munci. Orice documentare, că această părere nu poate sta în picioare, de oarece însuşi proprietarul a consimţit la modul de plată a muncilor, este în zădar.

Le-am propus o asociaţie, un sindicat, au spus: bună şi asta, dar la noi nu merge. Consider aceste judecăţi ca o deviere, de oarece, s'a luptat pentru această lege, s'a promulgat şi acum să n'ai încredere, fără cel puţin să fi încercat aplicarea ei.

Contrariu părerii anticilor, natura nu cunoaşte starea de clăcaş, robie, ci starea de luptător, stăpân, fie cât de mică proprietate, stare ce singură poate înfrânge obstacolele vieţii.

In satul Ghindeni, oamenii fiind mereu *clăcaşi*, pe moşiile altuia, şi-au pierdut judecata de independenţă, dar mai cu seamă judecata de a fi capabili să lupte singuri sau cu familiile şi cetele lor. Ţinuţi mereu sub aceeaşi presiune, munca din zori până în noapte, nicio zi liberă de gândire, de mergere la biserică, aşa cum făceau moşnenii în satele moşneneşti.Că, este aşa, avem dovada că Dumineca, zi de odihnă, era zi de „curăţat" moşia;

b) Din această stare, nici procese (judecăţi), n'au avut, în trecut, care oricât s'ar spune, deschid mintea; acte de comerţ n'au îndeplinit, constituiri de cete n'au avut, în sfârşit, orice manifestare de activitate socială le-a fost interzisă;

c) Spre a înţelege mai bine această vieaţă, ne servim de *metoda comparativă* şi arătam cum se prezintă *vieaţa religioasă într'un sat moşnenesc.* Să luăm satul cel mai apropiat Coşovenii-de-Jos.

In acest sat, nu există nicio sectă religioasă, nu s'au arătat nemulţumiri contra schimbării calendarului, toţi locuitorii sunt creştini ortodoxi; deci, o superioritate în păstrarea credinţei strămoşeşti, întărită de starea lor de oameni liberi.

Biserica este clădită de moşneni, pe câtă vreme biserica din Ghindeni, este clădită de proprietar, deci o mai mare răspundere, grija pentru Casa Domnului, pe cât timp în Ghindeni, neluând parte la această construcţie, o privesc, ca pe ceva străin de ei; au făcut danii de pământ, cărţi religioase, erau dascăli, preoţi, cu un cuvânt, întreaga vieaţă a lor era îmbinată de vieaţa religioasă, pe cât

timp aici, se pare că toate aceste manifestări erau absente. Taxele pentru cununii, morţi, le privesc ca răsplată pentru muncă, ştiind că, orice muncă trebue plătită, pe cât timp, în Ghindeni, după spusele oamenilor, le privesc ca o povară.

Sunt capabili să fie creştini ortodoxi, fără să înjure, fure, etc., şi pentru aceasta nu este nevoie, să sufere o transformare de credinţă, aşa cum ne explică pocăitul Marin Ciupitu din Ghindeni, că numai prin trecerea la „pocăiţi", s'a lăsat de înjurături, etc.

Sunt vreo câţiva moşneni, care duc adevărata viează creştină ortodoxă. De pildă, locuitorul Ion P. Bărăgan, posedă următoarele cărţi religioase: Psaltirea, Biblia, Pe urmele lui Cristos, cărţi-rugăciune predate de I. Dumitrescu, jud. Dâmboviţa, carţi de rugăciuni primite dela Prodromul din Sf. Munte, cartea Sf. marelui mucenic Gheorghe, cartea de rugăciuni numită „Lumina Sufletului", cartea celor 24 de vămi şi vieaţa Sf. Vasile cel Nou, cartea cu 64 minuni a Maicii Domnului, cartea Vieaţa Sfinţilor, cartea Sfârşitul Lumii. Toată această superioritate se datoreşte vieţii lor de oameni liberi, moşneni, care a avut darul să întreţie în mod armonios judecata lor. Trebue să recunoaştem, însă, că, în unele sate de moşneni, cum este Leu-Romanaţi şi Coşovenii de Sus-Dolj, s'au ivit martori de meserie şi au o purtare arţăgoasă, pe când în comuna Ghindeni, cu toate că există această sectă, încă n'au apărut aceşti călcători de jurăminte;

d) Vieaţa noastră religioasă, presupune o vieaţă economică, mai bună, deci, din cauza şi a acestei vieţi, se pare că „pocăismul" a prins rădăcini în acest sat. Am văzut o femeie, cu cămaşa neagră, în zi de sărbătoare, multe case înghesuite, lipite una de alta, într'o curte 2—3 case şi un nămol îngrozitor din cauza prea multor oameni, animale, păsări, care trăiesc în ea.

Pământul este nisipos, nu-i ajută, mulţi pelagroşi. Nu există bancă populară, cooperativă, asociaţie ţărănească, dispensar. Câtă diferenţă între acest sat şi satul Işalniţa-Dolj! Muncesc mult, aşa că Dumineca, „nu le mai arde de biserică", deci, oameni necăjiţi. Totuşi, „pocăiţii" se întrunesc regulat Dumineca şi găsesc astfel timp şi pentru odihna sufletească. Reiese deci, ca munca nu este un factor determinant în părăsirea bisericii.

Demn de reţinut, este cazul tânărului, vecin cu pocăitul Marin Ciupitu, care la încercarea acestuia de a propaga credinţa sa, l-a combătut magistral. Aici, orice idee nouă prinde cu o uşurinţă de neînchipuit, şi am asistat astfel, la revolta din 1907, care s'a încheiat cu 7 cadavre, aduse într'un car dela Cărcea, unde au fost împuşcaţi;

e) După războiu, s'au ivit şi *agenţi*, unii chiar evrei de prin Basarabia, adevăraţi microbi de răspândirea boalei. Aici a găsit terenul slab, datorită faptelor expuse, de oarece vieaţa materială şi spirituală, n-au mers mână în mână, ci una a şchiopătat şi alta a alergat.

Concluzie. Ivirea acestui fenomen în vieaţa noastră religioasă, ne inspiră oarecare îngrijorare. Dar, după cum tot noi am creat această îngrijorare, tot noi trebue s'o înlăturăm. Această îngrijorare o înlăturăm prin însuşi faptul că, la circa 600 capi de familii creştini-ortodoxi, sunt de abia vreo 20 „pocăiţi". Să li se satisfacă dorinţa, ne mai percepându-se nicio taxă pentru ceremonii, lăsând să dea ce vor voi. De altfel, trecutul nostru ne vorbeşte în acest sens, care nu a cunoscut impunerea taxelor pentru serviciile religioase.

Pentru a scoate aceşti oameni din toropeala în care sunt, de va fi posibil să li se creieze o cooperativă, o asociaţie, unde vor fi întrebuinţaţi. In felul acesta vor avea împrejurarea să se manifeste în mod cinstit pentru binele obştesc, aşa după cum lupta ei, şi va înflori şi vieaţa lor economică decăzută, din cauza ocupaţiei de noua formă a credinţei „pocăismul". Prin această ocupaţie, vor fi sustraşi acestor gânduri rele.

Vor fi păstoriţi de cele mai bune elemente, înlăturându-se astfel orice critică.

Se va stimula apoi vieaţa economică a întregului sat, se va îngriji de sănătatea locuitorilor şi apoi se va implânta vieaţa culturală.

Incurajaţi şi sfătuiţi bine, alături de ei, în tot momentul, am încrederea că vor deveni cele mai bune elemente.

V. PETRESCU-CRAIOVA

LA BIVOLARII BASARABENI DELA MARGINEA BUCUREŞTILOR

Dacă iei tramwai-ul 8 şi ajungi cu el până în comuna Dudeşti-Cioplea, la *Monument*, de acolo mai ai de mers cale de încă 45 de minute făcute cu piciorul. Trecând de Pulberărie şi de linia ferată de centură, ajungi la nişte grădini, la nişte vii, — mici, dar bine îngrijite. In dreapta drumului, în spatele grădinilor, până în marginea Popeştilor-Leordeni, sat de Pavlicheni, se întinde *lunca*, o talpă de pământ, cu iarbă măruntă, pe care bivoliţele pasc în turme numeroase.

„Odăi" şi bivolari. Pe limba aceasta de luncă, între drum şi Dâmboviţa care se prelinge soioasă pe sub un mal chel de orice fir de iarbă, sânt „odăile" bivolarilor, povârnite, leproase, lângă cumpene răschirate, răstignite pe tavanul cerului.

Bivolarii, oameni amărîţi, dorm în odăile acestea puturoase, cu capul pe saci de tărâţe, ori pe un putinei de muls. Mizerie şi murdărie lucie!! Bivolarii dorm în două reprize: odată se culcă spre două noaptea, să se scoale în zori, şi altă dată, în mijlocul zilei.

Am stat la ei o zi întreagă. Trudă multă, fiindcă bivoliţa deşi nesimţitoare şi leneşă, e destul de neastâmpărată şi încăpăţânată. Până să le aşeze paznicul la locul lor pentru muls, până să le mulgă, momindu-le cu un pumn de tărâţe, ia vreme bună. Munca e grea şi lungă.

Din vorbă în vorbă, mai de una mai de alta, despre bivoliţe şi despre stăpânii lor, despre simbrie şi despre alte necazuri, am ajuns să ne împrietenim bine şi ei să-mi răspundă fără frică şi neîncrederea dela început, la tot ce voiam să ştiu. Venisem anume să-i cunosc şi să aflu de pe unde sânt, ce i-a făcut să vină aci.

Am vorbit cu mulţi dintre ei, trecând din odaie în odaie. I-am lăsat să mă suspecteze fiecare pe rând şi să se uite temători, aproape mârâind la mine, cel care venisem să le tulbur tihna ceasurilor zilei, unele la fel cu altele. Cu mulţi am vorbit, dar nu i-am ţinut minte pe toţi şi de sigur nici tot ce mi-a spus fiecare din ei.

Câţiva. Anton, un vlăjgan voinic, bălan, — de acum doi ani, de când a terminat armata, ca ordonanţă la un sublocotenent, aici, în Bucureşti, n'a mai plecat, că a auzit că pe acolo, prin Basarabia, pe la Soroca, se moare de foame. Ştia să zugrăvească. A crezut că va face ceva cu meseria lui. Dar la Bucureşti n'a mers. A crezut că la Constanţa va putea face ceva, mai ales că acolo avea un prieten, hamal în port, Toma, tot din judeţul Soroca, din Cuhureşti. L-a găsit pe Toma, dar şi el o ducea prost, că vieaţa în port era slabă. Au hotărît să vină amândoi la Bucureşti. Cum au ajuns bivolari, nici ei nu ştiu bine. Au fost angajaţi odată cu alţii, o ceată întreagă de oameni, basarabeni de pe la Cetatea Albă unii, alţii de prin judeţul Tighina.

Odată angajaţi, Anton şi Toma au scris repede şi cu bucurie la cei de pe acasă. Mirare mare i-a cuprins când drept răspuns la cartea lor poştală, s'au pomenit la vreo două săptămâni cu veri şi fraţi, lihniţi de foame. Stăpânul mai n'a avut ce face cu ei, mai s'a gândit că or fi buni la treabă aspră, i-a angajat şi pe ei, pe unii la bivoliţe, pe alţii la nisip.

Grigore, cu voce mlădioasă, moale şi caldă, îmi spune: *„Pi mini m'o adus Maltei. Ş'o vinit di m'a hâţânat bini de-acas, dela nevastă şi dela copii şâ m'o adus aişi, la stăpân. M'o hâţânat Maltei, ia, dar mai m'o hâţânat şî foamea".* Dacă l-am întrebat de ce a venit tocmai la Bucureşti, mi-a răspuns: *„Apăi aişi s'o adunat totie cărboavilie şî pi la noi nişi una nu ma i. Li-o prăpădit seşieta şî năcazurile, pi răchiu şî pâne".*

Grigore e un om în vârstă, puţintel de statură, fumează ţigare după ţigare, trage fumul adânc în piept şi vorbeşte rar, rar şi fără nicio intonaţie. El a venit de pe la Paşti, cu alţi vreo douăzeci de bărbaţi care sânt la cariera de nisip. E însurat şi are două fetiţe. Abia aştepta zăpada, ca să se întoarcă acasă, îi era dor de ai lui. Îi luceau ochii în lacrămi când mi-a spus că i-a scris nevasta de fetiţe şi de ie, că s'a făcut puţin „gamai", că l-a făcut vin...

Matei Alion, a fost informatorul cel mai important, el mi-a vorbit pe 'ndelete şi ca un staroste peste ceilalţi basarabeni. Erau alţii mai în vârstă decât el, adunaţi roată în juru-mi, dar îl lăsau pe Matei să vorbească. Simţise Matei ce trebuia să ştiu şi îmi vorbea ca şi când mi-ar fi dictat ca să scriu.

Mi-a spus că bivolarii domnului Manta sânt basarabeni de pe la Bălţi şi au venit odată, ceată, de cum s'a topit zăpada, astă primăvară. Cinci din ei au rămas la bivoli, ceilalţi la carierele de nisip ale lui Plăvan. Cei dela Patraulea sânt uni dela Cetatea Albă, alţii dela Soroca, câţiva dela Hotin. Nădăjduiesc să strângă parale şi de iarnă să se întoarcă cu ele acasă.

Simbria e de 700 lei pe lună şi de-ale gurii: mălai şi lapte. Ce împuţinează banii e tutunul. Cât ar fi de ieftin cel mai prost tutun, de mult ce fumează, tot se duc o grămadă de bani în fiecare zi.

Necazurile se ţin lanţ de capul lor.

Acum o lună, o bivoliţă a căzut într'un puţ, nimeni nu ştie cum s'a putut. N'ar fi fost nimic cazna să o scoată, dacă ar fi scos-o teafără, dar au scos-o moartă, fiindcă se întâmplase să cadă cu capul în mâl. Au plătit-o cu bani buni.

Nisiparii au păţit o groaznică nenorocire: un mal s'a surpat şi l-a îngropat pe Simeon. Au sărit şi bivolarii să-l scoată repede de sub nisip, dar Simeon era de ceară şi ţeapăn. Au pus mână dela mână, ca să aibă cu ce să-l îngroape.

Ce folos, că dacă strângi două parale cu amar, după ce ai dat pe tutun, pe bivoliţa răposată în puţ şi pe capetele lui Simeon — iarna, în sat, amărît şi plictisit strici tot câştigul pe rachiu. Vii acasă mai necăjit decât ai plecat, mai fără minte decât atunci când ai plecat şi-ţi iei nevasta şi copiii la bătaie — înjuri şi uiţi că eşti. Te bagi sub ţol şi horcăi o zi şi-o noapte. Nevastă-ta plânge mai mult de mizerie decât de vânătăi, copiii plâng mai mult de foame decât de cucuie.

Sfătos şi expresiv, Matei Alion povesteşte într'o limbă blajină şi din băerile inimei. Barba albă, înroşită de tutunul pipei, şi-o resfiră cu degetele: *„Şi Colea al meu scuipă sânge la optsprezece ani cât are, şi domnişoru' Mircea, coconul domnului Patraulea, mă 'njură şi mă 'mbrânceşte, când eu am copii ca el. Intri în puşcărie şi isprăveşti înjurăturile înjurând mereu. Cine te aude!?"*.

In spatele lui, în jurul lui, basarabeni, bivolari slinoşi, pufăind fumul pipelor, sânt încinşi de vorbele spuse de Matei. Se aud şoapte şi se înoadă scrâşniri şi mârâeli. Dau din cap a dojană, unii suspină, alţii se uită în jos. După un timp te privesc toţi. Ochii lor parcă au plâns. Dacă i-ai ascultat, te imploră să faci ceva pentru ei. Dacă ai venit în mijlocul lor, dacă i-ai ascultat, ţi-ai plecat urechea la atâta suferinţă, înduioşat cum eşti, începi să crezi cu ei, că poţi să-i salvezi, să le îmbunătăţeşti vieaţa. Lucrul acesta îţi face penibilă plecarea. Îngăimezi câteva cuvinte de încurajare: „Lasă, au să se îndrepte lucrurile. N'o să fie mereu aşa! Chiar au început să se ia măsuri ca să aibă oricare cetăţean pâinea zilnic măcar asigurată". Îi încredinţez că se lucrează la aceasta. Că niciunul din ei nu vor mai fi nevoiţi să-şi lase casa, bătrânii, nevestele, copiii şi să plece după un ban tocmai la Bucureşti. Îndrugi vrute şi nevrute, dai mâna cu toţi, îi îmbărbătezi, îi baţi pe umăr, ţi-i apropii, îi ai prieteni, te iubesc şi te cinstesc, iar tu dai îndărăt neputincios. Pretextezi că se lasă noaptea — uite-o cum se lasă, neagră ca o bivoliţă — şi pleci cu capul între umeri fără să te mai uiţi înapoi, mic şi gol.

Semne. Te-ai uita înapoi când ai fi departe de luncă, în şosea... Ciorile din plopii Pulberăriei, croncănind cu zarvă mare, prevestesc că lucrurile nu s'or întoarce prea grăbit în bine. Ţi-e ruşine să mai priveşti odată în urma ta. Ciorile înegresc cerul ca lăcustele şi relele pe pământ sânt multe cât şi ciorile din plopii Pulberăriei.

Cu semnele acestea bătut, abătut, ajuns la *Monumentul* Eroilor din Cioplea, iei tranwai-ul 8 şi te înfunzi în larma Bucureştiului făţarnic, unde nimeni nu ştie nimic despre bivolarii din lunca Dâmboviţei, de „odăile" lor jegoase, de perna lor: un putinei, ori un sac de tărâţe, de strigătele lor, cu care îndeamnă bivoliţele la adăpat, de podul palmelor scorojite şi crăpate ca scoarţa copacilor.

„Dă-mi o corespondenţă!".

Cu fiecare staţie, uiţi câte puţin ochii plânşi, înjurăturile ostenite, suspinele înfundate.

ŞTEFAN POPESCU

IZVOARELE DE INFORMAŢIE STATISTICĂ ASUPRA REALITĂŢII ROMÂNEŞTI

Un inventar, ce să consemneze izvoarele unde se găsesc datele necesare pentru lămurirea problemelor unei colectivităţi poate fi de mare utilitate. El face cu putinţă documentarea completă şi raţionalizarea muncii, scutindu-i pe cercetători de cheltuiala de timp a căutatului izvoarelor de documentare.

Dăm aci un astfel de inventar al izvoarelor de informaţie statistică asupra realităţii româneşti.

Datorită timpului scurt de care dispunem, prezentăm aci o primă redactare, în care indicăm pentru fiecare problemă publicaţiile statistice (oficiale şi particulare, generale şi speciale, cu date proprii şi cu date împrumutate), mai importante, ce cuprind date cu privire la ea.

Am vrea, însă să înfăptuim cât de curând intenţia noastră dintâiu şi anume de a prezenta publicului românesc un inventar complet, critic şi amănunţit.

Cel mai important *izvor general de informaţie statistică* îl constitue *Anuarul statistic al României*, editat de Institutul Central de Statistică. A apărut pentru întâia dată, în 1902, publicat fiind de Direcţiunea statisticii din Ministerul Finanţelor. Al doilea volum, a ieşit în 1909, iar al treilea în 1912; acestea au fost editate de Ministerul Industriei şi Comerţului. După războiu, în anul 1919, apare al patrulea volum, cu datele privitoare la Vechiul Regat din 1915—16. Intâiul volum care prezintă date cu privire la România întregită este Anuarul pe 1922, editat de Institutul de Statistică Generală al Statului. De atunci, anuarul apare regulat. Ultima ediţie, mult îmbunătăţită, atât în privinţa conţinutului cât şi a prezentării, este Anuarul Statistic al României pe 1935 şi 1936, care prezintă cifrele anului 1935. El conţine 303 tabele statistice, care tratează următoarele probleme: 1. Cadrul fizic şi administrativ (coordonate geografice, climatologice, organizarea administrativă); 2. Cadrul biologic şi social (populaţia, migraţiuni, igienă şi sănătate, învăţământ, justiţie, muncă); 3. Producţia (agricultura, păduri, pescuitul şi creşterea animalelor, industria extractivă, industria transformatoare, construcţii); 4. Căi de comunicaţie şi transporturi (drumuri, autovehicule, transporturi aeriene, transporturi pe apă, poştă, telegraf, telefon); 5. Comerţ (interior, exterior, preţuri); 6. Finanţe, capital, monedă (finanţe publice, finanţe private, societăţi anonime, burse, cursuri); 7. Diverse (incendii, măsuri şi greutăţi, brevete de invenţiuni).

Această publicaţie, atât de completă, are un singur neajuns: apărând cu întârziere, nu dă date la zi. Suntem convinşi însă că, odată cu noua organizare a statisticei româneşti, întârzierea aceasta va fi înlăturată.

Buletinul statistic al României, scos, în fiecare lună, de Institutul Central de Statistică, nu remediază decât în parte acest neajuns al Anuarului. E la zi. Dar numai partea lui întâiu, cea demografică (care pune la îndemână materialul publicat în „Buletinul demografic al României"), despre a cărui cuprins vorbim mai departe, e completă. Partea a doua, cea economică e, în schimb, fragmentară.

Rezultatele definitive ale *recensământului general al populaţiei, din 1930*, sunt în curs de apariţie.

Până la publicarea lor, inventarul statistic, întocmit atunci, al realităţii româneşti, nu e cunoscut decât prin Indicatorul statistic al satelor şi unităţilor administrative din România, prin unele tabele publicate în Anuarul statistic al României şi, prin câteva studii care prezintă şi interpretează cifre privitoare la unele probleme.

Indicatorul statistic al satelor şi unităţilor administrative din România, apărut în 1932, cu-

prinde următoarele date preliminare privitoare la structura populației: numărul clădirilor, al gospodăriilor, al locuitorilor și întreprinderilor comerciale și industriale pentru fiecare sat, oraș, plasă și județ.

In capitolul *Populația* din „Conjunctura economiei românești", I, 1—2 936, cea dintâi încercare de prezentare a aspectelor populației țării noastre după războiu, datorită d-lui D. C. Georgescu, dela Institutul Central de Statistică, se găsesc cifrele privitoare la distribuția populației pe medii, sexe, grupe de vârstă, stare civilă, neam, profesiuni, comparativ cu alte State.

Patru studii ale d-lui Dr. Sabin Manuilă, directorul Institutului Central de Statistică *Les problèmes démographiques en Transylvanie* (Revue de Transylvanie, I, 1/934); *România și revizionismul*, considerații etnice și demografice (Arhiva pentru Știința și Reforma socială, XII, 1—4/934); *Le développement des centres urbains en Transylvanie*, (Revue de Transylvanie, I, 4/935) și *Aspects démographiques de la Transylvanie* (La Transylvanie, 1938, p. 793 urmă.), informează asupra *structurii etnice a României*, îndeosebi a Transilvaniei, și despre *Românii de peste hotare*.

Știința de carte a populației României e prezentată în studiul datorit tot d-lui Dr. S. Manuilă publicat în „Omagiu Prof. Gusti, XXV ani de învățământ universitar, II, 1936; poate fi cunoscut aci procentul analfabeților pe județe medii și sexe.

Date privitoare la *profesiunea populației rurale*, pe județe, pot fi găsite în publicația Băncii Naționale a României: Contribuțiuni la problema reorganizării creditului în România, vol. I (1938), care distinge următoarele clase: agricultori, viticultori, pomicultori, pescari, crescătorii de animale, muncitori forestieri, patroni meseriași, lucrători industriali, alții.

Intreprinderile recenzate în 1930, sunt prezentate, într'un alt studiu datorat d-lui D. C. Georgescu, în „Conjunctura economiei românești, I, 3—4, 1936. Tabelele oferite dau cifrele privitoare la totalul întreprinderilor și al personalului, pe grupe și clase de întreprinderi.

Date statistice asupra realității românești, se mai găsesc în toate *publicațiile statistice speciale*, oficiale și particulare.

Mișcarea populației. Datele privitoare la mișcarea populației apar regulat, începând din 1932, în *Buletinul demografic al României*, publicație lunară, editată de Institutul Central de Statistică, de sub direcția d-lui Dr. S. Manuilă. Principalele date puse la îndemână, sunt următoarele: numărul nașterilor, natalitatea, numărul deceselor, mortalitatea generală, mortalitatea infantilă, numărul căsătoriților, al divorțaților și excedentul natural, pe județe și medii. Apoi, nașterile, decesele pe sex și starea civilă, născuții vii și decesele pe neamuri, decesele pe grupe de vârstă, pe cauze de boli, îmbolnăvirile prin boli infecțioase, etc. Institutul stabilește și tipărește, la sfârșitul fiecărui an, datele provizorii anuale. Datele definitive ale mișcării populației au apărut în broșuri anume, pe anii: 1929, 1930, 1931, 1932, cu bogate studii introductive.

Sănătate. Dispunem, în afară de informațiile cuprinse în Buletinul demografic al României, de mai multe publicații speciale. *Buletinul statistic al Eforiei Spitalelor Civile* (1938, anul IV), care arată mișcarea bolnavilor în spitalele ce țin de această eforie. Clasifică pe bolnavii tratați, după boli, după proveniență, după vârstă, etc., și arată activitatea laboratoarelor. O publicație similară este *Cronica neuro-psihiatrică* (1938, anul IV), buletinul lunar al Institutului de boli mintale, nervoase și endocrinologice din București, care arată mișcarea bolnavilor din acest institut. De asemenea, *Buletinul sanitar al Municipiului Cluj*, ce apare lunar (1938, anul IV), dă mișcarea populației din acest municipiu, activitatea medicilor oficiali, activitatea Oficiului de ocrotire al laboratorului regional, situația bolnavilor din spitalele acestui municipiu, etc.

Instrucția publică. Secția de studii, documentare și statistică a Ministerului, publică neregulat *Statistica învățământului din România.* Ultimul volum cuprinde datele pe 1921/22—1928/29. In acest volum găsim datele privitoare la numărul copiilor în vârstă de școală, precum și situația elevilor înscriși la finele anului școlar, în școlile de toate gradele. Elevii sunt repartizați pe clase, sexe, religie, cetățenie, neam, etc. El cuprinde și datele privitoare la corpul didactic. Datele mai noi se găsesc mai scurt prezentate în Anuarul statistic.

Munca. Publicația oficială a Ministerului Muncii, e *Buletinul Muncii.* Apare trimestrial dela înființarea acestui minister (1920). Dă datele statistice asupra conflictelor colective, a șomajului, a

migraţiunilor, a activităţii tribunalelor de muncă, a activităţii Oficiilor de plasare, a salariilor stabilite în angajamentele prin Oficiul public de plasare, a preţului muncii, a indicilor generali de salarii, etc.

In domeniul *economic*, buletinul trimestrial *„Conjunctura economiei româneşti"*, dă studii ce privesc toate ramurile economiei, având o anexă bogată în tabele statistice, în special de indici, fapt care nu satisface totdeauna nevoia de informaţiune statistică cu cifre absolute. Acest buletin apare din 1936 şi continuă *Buletinul Institutului românesc de conjunctură*, care a funcţionat în perioada 1932—35. El prezintă studii privitoare la următoarele capitole: agricultură, industrie, mişcarea preţurilor, comerţul exterior, transporturi, finanţe publice, piaţa monetară, piaţa capitalului. Ca date statistice inedite, menţionăm indicele preţurilor de gros (general, industrial, agricol), indicii producţiei industriale (pe ramuri de industrie, indicele general, indicele bunurilor de consumaţie şi a mijloacelor de producţie, etc.). Altă publicaţie, ce dă cifrele privitoare la conjunctura economică, dar în perspectiva operaţiilor de bancă, este *Bulletin d'information et de documentation*, scos de Banca Naţională a României. Acest buletin apare lunar, începând din 1929. Pe lângă situaţiile sumare ale Băncii Naţionale această publicaţie prezintă datele statistice lunare, privitoare la finanţele publice, finanţele private, producţie şi consumaţie, preţuri, comerţul exterior, transporturi, şomajul, activitatea oficiilor de plasare, proteste şi falimente în jud. Ilfov, etc. Cu toate că aceste date sunt împrumutate din alte izvoare, Buletinul B. N. R., este unul din cele mai de seamă izvoare pentru cercetătorul vieţii economice, prin faptul că apare lunar şi regulat, cu date recente.

Datele privitoare la *Agricultură*, se găsesc deosebit în *Buletinul Informativ al Ministerului Agriculturii şi Domeniilor*, care a intrat în al IX-lea an de apariţie. In această publicaţie se pot găsi datele privitoare la suprafeţele însămânţate, producţia agricolă, preţurile produselor agricole, statistici zootehnice, numărul vitelor tăiate în abatoare, exportul produselor agricole, exportul animalelor, etc. In afară de această publicaţie lunară, ministerul, mai scoate anual *Statistica agricolă*, care cuprinde 2 părţi: 1. Suprafeţele însămânţate; 2. Producţia agricolă. Tot Ministerul Agriculturii şi Domeniilor, scoate anual *Statistica animalelor domestice*, care dă numărul animalelor, pe specii şi pe judeţe.

Revista Pădurilor, care apare de 50 de ani, ca organ al Societăţii „Progresul silvic", dă unele date asupra exploatărilor forestiere şi a exportului de produse forestiere (cuprinde şi date comparative cu alte state).

Cifrele privitoare la *industria extractivă*, se pot găsi în *Statistica Industriei extractive* (apărută înainte sub titlul *Statistica minieră)*. Publicaţia aceasta apare regulat din 1899 şi dă datele privitoare la producţia minieră şi metalurgică (petrol, cărbuni, metale, sare, producţia carierelor). Ultimul volum apărut, dă şi statistica personalului întrebuinţat în industrie. *Monitorul petrolului*, („Moniteur du pétrole roumain") fondat în 1900 şi scos în limbile română şi franceză, se ocupă de problemele petrolului în România şi străinătate, din punct de vedere industrial, comercial, financiar şi economic, şi dă statistici amănunţite asupra producţiei consumaţiei şi exportului produselor petrolifere.

Indicatorul Industriei Româneşti, ce apare neregulat sub conducerea Ministerului Industriei şi Comerţului, publică un repertoriu al întreprinderilor industriale, pe ramuri de industrii (metalurgie, textilă, chimică, ceramică, sticlărie etc.), arătând pentru fiecare întreprindere: sediul, capitalul social, capitalul investit, numărul maşinilor, forţa motrice, numărul lucrătorilor şi producţia.

Bulletin de la Caisse autonome des Monopoles du Royaume de Roumanie, organ oficial al C. A. M., publică în afară de rezultatele financiare ale exploatării şi cifrele privitoare la recolta, producţia şi vânzarea tutunului, producţia, vânzarea în interior şi exportul sării, producţia şi vânzarea chibriturilor. *Buletinul informativ al Industriei zahărului*, scos de S. A. R., cu acelaşi nume, dă producţia şi consumaţia pe judeţe a zahărului.

Datele privitoare la *transporturi* le putem găsi în *Buletinul Statistic C. F. R.*, editat de Serviciul statistic al acestei Regii autonome. Buletinul comunică în afară de rezultatele financiare ale Regiei şi date privitoare la traficul de călători, de bagaje, de mărfuri (cărbuni, petrol, cereale, etc.), venituri din fiecare trafic, accidente, etc. Datele din buletin sunt strânse în *Anuarul Statistic al*

C. F. R., care le comentează într'un studiu amănunțit.

Statistica P. T. T., apare anual, cu oarecare întârziere, dând cifrele privitoare la corespondența internă, numărul scrisorilor, cărților poștale, ziarelor, telegramelor, etc., interne și internaționale, expediate și primite, precum și încasările respective, numărul oficiilor poștale și telegrafice, rezultatul financiar al exploatării, etc.

Raportul Statistic P. C. A., dă cifrele privitoare la traficul maritim și fluvial, mărfurile în transit, etc.

Comerțul exterior al României, editat de Serviciul statisticei financiare a Ministerului de Finanțe (Vama Poștei), apare trimestrial, în 2 părți. Prima dă cantitatea și valoarea mărfurilor importate și exportate pentru fiecare articol vamal și subdiviziunea lui și pentru fiecare țară. Partea doua, prezintă aceleași date totalizate, pe categorii de mărfuri (32 la număr), balanța pe țări, importul și exportul, pe mărfuri, după clasificarea dela Bruxelles, etc. Datele provizorii ale comerțului exterior (cifre pe categorii de mărfuri și pe țări) sunt publicate lunar, în Monitorul Oficial.

Cu privire la *prețuri*, apar mai multe publicații: *„Buletinul prețurilor"* editat de Institutul central de statistică și scos lunar, începând din August 1937 (prețurile en gros, prețurile de detaliu ale principalelor articole de consum pentru fiecare capitală de județ, indicele prețurilor de detaliu). *Buletinul Camerei de Comerț și Industrie din București*, organ al acestei Camere (scris în românește și franțuzește), publică prețurile en gros de pe piața București. *Excelsior*, ziar economic săptămânal; *Argus* și *Prezentul*, cotidiane economice informează și ele asupra Bursei mărfurilor. Argus publică în fiecare lună indicele prețurilor de detaliu.

In domeniul *finanțelor publice*, *Bugetul general al Statului*, prezintă evaluări la venituri (impozite directe, indirecte, excedentele regiilor publice, a caselor autonome, a veniturilor ministerelor) și prevederi la cheltuielile ministerelor (cheltuieli de personal, material, datoria publică, pensii, etc.). *Expunerea de motive* ce-l însoțește, cuprinde considerațiuni asupra executării bugetului pe exercițiul precedent, cercetarea amănunțită a veniturilor și cheltuielilor pe exercițiul curent, un studiu asupra finanțelor locale, precum și unul asupra situației economice și financiare a țării. Expunerea prezintă o anexă bogată în tablouri statistice privitoare la finanțele publice și vieața economică. Modul de executare al bugetului poate fi cunoscut prin publicația oficială *Situațiunea tezaurului public*, ce apare trimestrial, sub îngrijirea Direcției generale a Contabilității Statului.

In privința *finanțelor private*, găsim informații în buletinul pomenit al Băncii Naționale, și în câteva alte publicații. *Statistica societăților pe acțiuni*, editată până în 1935 de Institutul de Statistică generală a Statului, e pe cale de a fi reorganizată de Institutul Central Statistic. In ea se poate cunoaște activul și pasivul băncilor, a întreprinderilor industriale și comerciale, a societăților de asigurare. *Buletinul Consiliului Superior Bancar*, care apare din 1934, de când a fost înființat acest organ de control, publică bilanțurile semestriale ale băncilor precum și conturile de profit și pierderi. *Analele Băncilor*, revistă care apare lunar și e scoasă în limbile română și franceză, publică studii și date statistice, privitoare la profit și pierderi, prețul aurului pe piețele străine, etc.

Buletinul Bursei București, apare lunar, de 10 ani, sub conducerea Bursei, ca organ oficial. Prezintă datele asupra volumului de tranzacții încheiate, a cotațiunilor pe compartimentele: valori cu venit fix (rente) și valori cu venit variabil (acțiuni). *Bursa*, revistă economică săptămânală, scoasă și în limba franceză, apare din 1901. Publică în afară de studii și articole și rapoarte asupra piețelor de textile, metalurgie, etc. Datele asupra bursei se pot găsi și în ziarele economice pomenite.

Datele privitoare la cooperație se pot găsi în *Anuarul Cooperației*, editat de O. N. C. Acest anuar dă datele asupra cooperației românești în general: bănci populare, cooperative, de consum, de producție, de exploatare de păduri, obștii de cumpărare de pământ, cooperative de arendare pe provincii și județe. Datele se referă la: numărul unităților cooperative, la împrumuturile acordate, la capitalul social, fonduri de rezervă, etc.

Ing. *I. MEASNICOV* și
V. V. PROTOPOPESCU

SOCIOLOGIA AMERICANĂ ȘI ROLUL EI ÎN ORGANIZAREA STATELOR-UNITE

I. Caracteristica predominantă a sociologiei americane — limitând înțelesul acestui epitet la aportul individual al savanților americani la desvoltarea științelor sociale, al căror patrimoniu fiind universal nu poate fi îngrădit de niciun monopol național — este pe de o parte, sforțarea sociologilor americani de a clădi științele pe *temelii solide* de beton-armat, care să poată suferi fără nicio primejdie adăugirile din ce în ce mai bogate ale cercetărilor de azi și de mâine, și pe de alta, o filosofie impregnată de *pragmatismul* lui William James și contaminată, poate, de *utilitarismul* lui Jeremy Bentham, filosofie care se desprinde din majoritatea cercetărilor sociologiei americane, și care, *pune în serviciul acțiunii practice de îmbunătățire a societății, adevărurile descoperite*.

Astfel interpretarea sistematizată a fenomenelor sociale care duce la formularea teoriilor sociologice, nu are ca finalitate numai *descoperirea legilor* care conduc realitățile sociale, deci promovarea exclusivă a științei pure, ci și *aplicarea rezultatelor obținute la îmbunătățirea mijloacelor de trai ale indivizilor*, considerați în cadrul lor natural: familie și profesiune, și a *guvernării Statului*.

A cerceta mijloacele prin care sociologii americani au reușit să scoată sociologia din grămada încâlcită a teoriilor à priori, care nu puteau, în formule steriotipate să redea oglindă exactă a realităților sociale, veșnic în preschimbare, a înfațișa subiectele tratate și varietatea cărărilor deosebite în care s'au aventurat, și a preciza aportul lor la progresul Statelor-Unite, prin promovarea progresului social, acestea constituie cele trei puncte esențiale a căror deslegare o urmărește prezentarea de față.

II. Până la *1894*, când cea dintâi catedră americană de sociologie a fost înființată la „Columbia University" din New-York, atât *Franklin Henry Giddings* [1]), eminentul profesor și cugetător, președintele Societății Americane de Sociologie, pe care a creat-o, precum și al Institutului Internațional de Sociologie, cât și ceilalți sociologi americani, contimporanii săi, depuseseră o muncă îndelungată pentru a așeza sociologia americană, dacă nu pe locul de onoare, cel puțin la rang de egalitate cu celelalte științe pozitive, care mult timp au refuzat să admită sociologia în tovărășia lor. Știința socială, care a debutat în America, sub pavăza monumentală a lui *Herbert Spencer* (cu „Social Statics", 1851; „Synthetic Sociology", în 10 volume, dintre care: „Principles of Psychology", 1855; „First Principles", 1862; „Principles of Biology", 1864; „Principles of Psychology", 1872; „Principles of Sociology", 1880; „Principles of Ethics", 1879); a lui *Lester Ward* (cu „Dynamic Sociology", 1883; „Outlines of Sociology", 1898; „Pure Sociology", 1903), și a lui *William Graham Sumner* („Folkways", 1907; „Science of Society", 1927, în 4 volume, în colaborare cu A. G. Keller, iar ultimul cu Keller și M. R. Davie), a ajuns treptat, treptat, în decursul celor 40 de ani de investigațiuni, să-și clădească propriul ei edificiu, prin contribuțiile savanților și cercetătorilor americani. Aceștia, urmând imboldul de muncă al predecesorilor, au reușit, — în mod cu totul independent, în majoritatea cazurilor, de cercetările contemporane din alte țări, — să redea și să interpreteze realitatea socială descriind și analizând instituțiile și fenomenele sociale, acțiunile și reacțiunile indivizilor izolați sau grupați în asociațiuni felurite, pentruca din repetarea fenomenelor constatate, să deducă principiile fundamentale sociologice.

---

1) Să mi se ingădue libertatea de a aduce aci tributul meu de adâncă recunoștință distinsului sociolog a cărui studentă am avut onoarea să fiu beneficiind de seminarele private de sociologie pe care le ținea după eșirea sa la pensie. In tot timpul cercetărilor mele asupra problemelor de asimilare ale imigranților români din Statele Unite, sprijinul moral al profesorului Giddings cât și a succesorului d-sale, a Profesorului Robert M. Mac Iver, mi-au fost un imbold înalt la muncă. Profesorul Giddings mi-a făcut onoarea deosebită de a prezida comisia examinatoare a tezei mele de doctorat, ultima pe care a prezidat-o. Moartea sa, survenită in 1931, nu a stins făclia acestei inteligențe care continuă să ilumineze cercetările sociologice ale elevilor și urmașilor săi, și care va continua a îmbogăți generațiile viitoare.

Astfel, din scrutarea și interpretarea fenomenelor și teoriilor asupra evoluției sociale, *Giddings*, (în „Elements of Sociology", 1898; „Inductive Sociology", 1901; „Studies in the Theory of Human Society", 1922), ajunge la convingerea că, omenirea, sub influența mediului fizico-social, este veșnic împinsă către progresul social, fiind însuflețită de un elan organic neîncetat, care se manifestă prin etape succesive, atât timp cât nu este stânjenit de intervenția umană. In prealabil, Giddings insistase asupra necesității de a studia fenomenele sociale izolate, ori privite în complexele din care fac parte, cu preciziunea, scrupulozitatea și minuțiozitatea celorlalte științe pozitive, în deosebi biologia psycho-fizică. De aci, necesitatea imperioasă de a determina o metodă de lucru care să asigure și să mențină cercetărilor sociologice un caracter empiric. Influențat de studiile statistice importante ale unor Quetelet, Le Play, Block, von Mayr, Meitzen, De Morgan, Sir Rawson W. Rawson, Schäffle, Elderton, Bawley, și de distinsul său coleg universitar Franz Boas, întemeietorul școlii istorice și biologice a etnografiei americane, care a aplicat statistica la măsurătorile fizice ale omului („Changes in Bodily From of Descendants of Immigrants, 1912), Giddings a aplicat metoda statistică, ca o unealtă de preciziune științifică, la evaluarea fenomenelor sociale, care, după interpretarea sa, sunt determinate de „conștiința homogenității", („the consciousness in kind"), condiționată, la rândul ei, de categoriile de timp, spațiul și mediu psicho-fizico-social. Uneori, el a împins cultul său pentru metoda statistică până la extrem, preconizând (în „Inductive Sociology", 1901, și în „The Scientific Study of Human Society", 1924), că fenomenele sociale, odată stabilită uniformitatea condițiilor ce le determină, pot fi anticipate, după calculul probabilităților și cu un minimum posibil de eroare („coefficient of probability error in standard deviation"), întrucât legea cauzalității operează la baza determinismului științific.

Aceste valoroase contribuții ale decanului sociologiei americane s'au răspândit repede pe întreg continentul american, influențând astfel cercetările sociologice atât ale contimporanilor lui Giddings cât și acelea ale urmașilor săi.

Unul după altul, sociologii americani au cercetat, descris, analizat și reconstituit fenomenele psicho-sociale, aplicând metoda statistică și istorico-comparativă a lui Giddings. Ne vom mărgini să menționăm printre cei mai distinși cercetători ai științelor sociale, — căci o enumerare completă ar depăși cadrul acestei prezentări, — pe: *Charles Horton Cooley*, dela Universitatea din Michigan, la Detroit, care a contribuit (Social Organisation, 1909; Social Process, 1918; Human Nature and Social Order, 1922, în ediție nouă: Social Theory and Social Research, 1930), foarte mult la stabilirea, recunoașterea și popularizarea științei noi, și care, împreună cu vecinul său dela Madison, *Allport E. Ross*, profesor la Universitatea din Wisconsin, a adus contribuții însemnate la interpretarea psihologică a fenomenelor de asociație și a instituțiunilor sociale; *Howard W. Odum*, dela Universitatea din North Carolina, la Chapel Hill, care proclamă necesitatea de a sintetiza studiile izolate ale fenomenelor și instituțiunilor sociale, insistând asupra studiului coordonat, integral al tuturor manifestărilor economice, psihologice și sociale, în cadrul totalitar al unei regiuni geografice, care, prin resursele sale naturale, prin vieața sa economică și tradițiile sale culturale, formează un tot deosebit de celelalte regiuni învecinate; *William F. Ogburn*, dela Universitatea din Chicago, care s'a specializat în problemele de lentă adaptare a societății la progresele din ce în ce mai rapide ale Tehnicii, și care, atribuie gradul imanent de desorganizare socială, tocmai acestei lipse de paralelism armonios între progresele tehnologice și aplicările lor, sau mai bine zis, întârzierea în popularizarea și aplicarea lor practică. Totuși, atât profesorul Ogburn cât și majoritatea sociologilor americani, cred, în conformitate cu tendințele teleologice ale sociologiei americane, că, dezechilibrul social, oricare ar fi cauza sa reală sau aparentă, poate fi redus la minimum, sub controlul inteligenței, prin mijlocirea și aplicarea unui plan determinat în vieața economică și socială, ceea ce redă mai bine expresia în englezește de „planned economy"; *Case* și *Emory S. Bogardus* dela „University of Southern California", din Los Angeles, care au împins investigațiile lor sociologice, pe terenul psihologiei *„Gestalt"* a lui Köhler și Koffka, încercând să demonstreze procedeul de continuă integrare și preschimbare între mediul fizico-social și indivizii grupați în asociațiuni.

Este foarte greu a urmări toate cărările deosebite, și uneori intortochiate, în care s'au aventurat cu mai mult sau mai puțin succes, sociologii americani. De ajuns să relevăm cele mai însemnate din cercetările lor științifice.

Astfel *individul* ca entitate psicho-sociologică, studiat în cadrul natural al familiei şi al ambianţei lui sociale, a fost preocuparea esenţială a lui *Cooley* (Human nature and the Social Order, ediţie revăzută, 1922), a lui *Edward Lee Thorndike* („Original Nature of Man, 1913; Measurement of Intelligence, 1926), a lui *William Mac Dougall* („Body and Mind", 1920; „Outlines of Abnormal Psychology", 1926; „Character and the Conduct of Life", 1927; „Introduction to Modern Psychology", ediţia treia revăzută, 1931; „The Frontiers of Psyhology", 1936); *John Boradus Watson* („Psychology from the Standpoint of the Behavorist", 1919; „Behavorism", 1925, rev. 1931; „Ways of Behavorism", 1929); *Ellsworth Faris* („The Nature of Human Nature and Other Essays in Social Psychology", 1937), şi mulţi alţii.

Familia, ca instituţie socială, fundamentală, în sânul căreia se desvoltă potenţialităţile individuale prin ciocnirea, adaptarea şi armonizarea caracterelor, precum şi evoluţia acestei instituţiuni, din punct de vedere al eugenismului, al fertilităţii rasiale, al eredităţii caracterelor mendeliene „recesive", preocupă în deosebi pe: *E. Mowrer,* (The Modern Family, 1927; „The Changing Problems of the Family", 1927; „Family Disorganisation and Reorganisation"); *Davenport* şi pe distinşii săi colaboratori dela Institutul de Eugenie din Long Island, *Willystine Goodsell* („Problems of the Family", 1937), *T. H. Morgan,* („Physical Basis of Heredity", 1932), *Popenoe* and *Johnson* („Applied Eugenics", 1932), *Robert Briffault* („The Mothers", 1930), *I. M. Rubinow* (Somme Statistical Aspects of Marriage and Divorce, 1936), *Dr. R. Latou Dickinson* (A Thousand Marriages, 1937), *Genevieve Parkhurst* (Should Marriage be subsidized, 1937), *A. H. Estabrok* („The Jukes in 1915", un studiu comparativ al procesului de degenerare fizică, care continuă constatările făcute în 1875, de R. I. Dugdale, în cartea sa „The Jukes"), etc.

In ceea ce priveşte problemele de *asimilare şi adaptare ale individului,* la cerinţele colectivităţii şi ale instituţiilor sociale din cadrul ei, un număr prodigios de cercetări a încercat să le clarifice, pentru îndrumarea ulterioară a cetăţenilor:

a) Problemele educaţiei în general, şi în deosebi ale educaţiei de specialitate, ambele variind ca program şi metodă pedagogică după însuşirile individuale ale elevilor şi chiar a adulţilor, în care au excelat şi reuşit să capete o faimă internaţională: *John Dewey* („Democracy and Education" 1916, „The School and Society" 1915, „Human Nature and Conduct" 1922, „Experience and Nature" 1925, „The Quest for Certainty" 1929, „A Common Faith", 1934), *William Head Kilkpatrik,* (Education for a Changing Civilisation), *Charles H. Judd* („Measuring the Work of Public Schools", 1916, „Introduction to the Scientific Study of Education", 1918, „Problems of Education in the United States", 1933, „Education and Social Progress", 1934), *Stephen Duggan, Paul Monroe* şi alţii;

b) Problemele delictelor săvârşite de minori, ale căror exponenţi cei mai de vază sunt: *Dr. William Healy* (The Individual Delinquent 1915), *Myriam Van Waters* („Youth in Conflict", 1927), Sheldon and Eleanor T. *Gluck* („One Thousand Delinquent Boys", 1935, „Five Hundred Delinquent Cases", 1933), *E. W. Sutherland* („The Professional Thief", 1937), *Thomas Mott Osborne* (Within Prison Walls", 1915) etc.;

c) Problemele imigraţiei în general, şi în deosebi cele ale adaptării la condiţiile de vieaţă ale mediului social american, ceea ce americanii denumesc „americanization problems", precum şi problemele inerente la orice transplantare: conflicte de cultură între diferitele grupări etnice, conflicte de clasă, de rasă, metisajul şi consecinţele lui rasiale, conflictele de tradiţii, de religie, de moravuri, care au fost studiate de o pletoră de sociologi, printre care: *H. G. Duncan* („Race and Population Problems" 1929), *H. P. Fairchild* „Immigration", 1925), *G. M. Stephenson* („A History of American Immigration", 1930), *I. Thomas* and *Florian Znaniecki* („The Polish Peasant", 1918), *Lawrence Guy Brown* („Immigration", 1933);

d) Problemele antagonismelor de rasă, între albi şi negri în special în Statele meridionale, unde intransigenţa şi ostracismul rasei albe a menţinut pe negri pe un nivel inferior de cultură, şi care au fost foarte bine studiate de către *Booker T. Washington* (Up from Slavery", 1901; „Tuskegee and Its People" 1905; „The Story of The Negro", 1909), care preconizează independenţa economică a negrilor pentru a-şi menţine identitatea etnică în mijlocul rasei albe atât de copleşitoare; *Benjamin Brawley* (Negro Builders and Heroes, 1937), *Bertram W. Doyle* (The Etiquette of Race Relations in the South");

e) Problemele reeducaţiei şi reabilitării criminalilor ce au îmbogăţit sociologia penală cu operile lui *J. L. Gilin* („Criminology and Penology"), *F. E. Haynes* („Criminology"), *Roscoe Pound*

(„Criminal Justice in America"), *H. H. Lou* (Juvenile Courts in the United States), *H. H. Hart* („Cotage and Congregate Institutions"), *R. W. Holland* („The Law Relating to the Child"), *L. E. Lewis* („20.000 years in Sing Sing", 1934) şi altora. Interesant este de relevat că toţi sociologii americani care s'au interesat de problemele delicvenţei minorilor şi criminalităţii la adulţi, s'au ridicat împotriva Şcoalei antropologice a criminaliştilor italieni, în frunte cu Lombroso şi contra şcoalei Neo-Lombrosiene a lui Nicola Pende, Verdoni, di Tulio, care menţin determinismul ineluctabil al eredităţii criminale, pe când americanii adevăraţi *Environmentalists*, susţin indeterminismul conduitei criminale, pe care o atribue, cu optimismul care caracterizează un popor tânăr, „influenţei mediului";

f) Problemele religiei, care pasionează gândirea puritanică a descendenţilor primilor colonişti din Noua Englitera: *Raymond Fosdick* (The Meaning of Prayer), *J. H. Leuba* (The Psychological Study of Religion), *E. W. Hopkins* (Origin and Evolution of Religion, 1923), *Lewis Browne* (From Calvary şi This Believing World), *Henry Morton Robinson* (The Mind in the Making, 1923), *Shervood Eddy;*

g) Problemele dezorganizării şi desintegrării individuale, pricinuite de narcotici, alcoolism, prostituţia, cu urmările lor nefaste asupra colectivităţii studiate de: *M. E. Minor* (The Slavery of prostitution 1916), *Fundaţia Russell Sage* (The Pittsburgh Survey, 1916), *H. B. Woolston* (Prostitution in the United States, 1921), *I. H. Stokes* (Today's World Problem in Disease Control, 1919), *W. C. Watermàn* (Prostitution and Its Repression in New York City, 1932), Dr. *Thomas Parran* (Shadow on the Land, 1937) şi alţii;

h) Problemele sociale ale sănătăţii publice, asistenţei sociale şi ocrotirii copiilor, precum şi fenomenele de desorganizare individuală şi socială, datorite boalei, invalidităţii, bătrâneţii şi şomajului, care au preocupat un număr considerabil de cercetători ştiinţifici şi reformatori sociali, printre care: *Haven Emerson, I. V. Hiscock* (Comunity Health Organization, 1934), *H. T. Devine* („Principles of Relief", 1904; „Misery and Its Causes", 1909; „The Family and Social Work", 1912; „Social Work", 1921; „Progressive Social Action" 1933), *R. W. Kelso* (The Science of Public Welfare) *Klein* şi colaboratorii săi (A Social Study of Pitsburgh, 1928), *Jane Addams* (Twenty Years at Hull House", 1910; şi „Second Twenty Years at Hull House", 1930), *Porter Lee, Gordon Hamilton, Clarence King, Edith Abbot* şi *Sophonisbe Breckinridge, Grace Abbott* şi *Katherine Lenroot.*

Ar trebui pentru completarea cadrului diferitelor domenii, în care s'au avântat sociologii americani în cercetările lor ştiinţifice, să mai adăugăm studiile demografice, în sensul monografiilor Şcoalei d-lui Profesor D. Gusti, care, în Statele Unite, pune în relief caracterul specific, pe care o regiune o impune asupra instituţiilor şi fenomenelor sociale, din sânul ei. Astfel interpretată, noua ştiinţă a demografiei sociologice, a fost îmbogăţită, chiar înainte de a fi supranumită *„Ecologia"*, cu aportul ştiinţific a lui: *S. Harrison* („The Pittsburg Survey", 1916), a lui *I. Thomas* şi *E. W. Burgess* din Chicago, a soţilor *Robert S. Lynd* şi *Helen Merrell Lynd* („Middletown, 1931 şi „Midletown în Transition", 1937), a căror operă în ansamblul problemelor tratate a devenit clasică.

Bogăţia cercetărilor sociologice a desvoltat în Statele Unite conştiinţa civică a cetăţenilor, care aspiră la un nivel mai ridicat de vieaţă, la fericirea maselor lucrătoare. Totodată, ea a dat naştere la o tendinţă, vădit manifestată la Profesorul *Robert M. Mac Iver* de la „Columbia University" („The Community", 1927, „Society Its Structure and Changes", 1931) şi la *Pitirim Sorokin* de la Harvard University, (fost preşedinte al Institutului Internaţional de Sociologie), de a găsi *o interpretare filosofică a fenomenelor sociale*, supuse scrutării ştiinţifice, ajungând astfel, printr'o operă de sinteză a cercetărilor parţiale, la filosofia societăţii, visul lui Auguste Comte.

III. Nu este de mirat, deci, să constatăm influenţa formidabilă, pe care investigaţiile sociologice au exercitat-o asupra politicianilor şi reformatorilor sociali, care le-au considerat drept condiţia sine qua non a reformelor sociale preconizate, fie de partidele politice, fie de fundaţiuni cu caracter ştiinţific, ca: *Smithsonian Institution* (instituită în 1846), care se ocupă de promovarea tuturor branşelor ştiinţelor anthropologice; *Milbank Foundation* (1905), care se ocupă de îmbunătăţirea condiţiilor fizice, mintale şi morale ale omenirii; *Russell Sage Foundation* (1907), care vizează ameliorarea condiţiilor de vieaţă şi ridicarea nivelului de trai (the standard of living), ale claselor muncitoreşti; *Rockefeller Foundation* (1913),

al cărei scop este promovarea științelor medicale, fizico-chimice, sociale și a dreptului internațional, precum și protecția sănătății publice, în general, și, în deosebi, lupta contra bolilor tropicale și a cancerului; *Julius Rosenwald Fund.* (1917), care se interesează la toate problemele referitoare la reabilitarea socială a negrilor. Toate aceste fundațiuni, au urmărit de aproape evoluția socială din Statele Unite și au încercat să îndrumeze organizarea vieții în Statele Unite.

Astfel asistăm la înrâurirea, pe care a avut-o chiar din 1911, cercetările ample ale comisiei *Industrial Investigation*, Comisie numită de Președintele Thedore Roosevelt, (Rapoartele asupra lucrărilor a patru ani de investigare, dela 1907—1910, au fost prezentate în 31 volume la 1911), a caror rezultate imediate, au dus la formularea principiilor de protecție a Mamei și a Copilului, de către prima Conferință din Washington, la 1909, și la crearea, în 1912, a unui *Federal Children's Bureau*. Această instituție, are ca scop studiul științific al tuturor problemelor care privesc ocrotirea copilului. Să ni se permită să reamintim că această primă conferință dela Casa Albă, a dus la reîntărirea principiilor, ce au fost adoptate cu unanimitate, la a doua conferință dela Washington, internațională de data aceasta (în 1919), și care a proclamat protecția copilului și a mamei, ziua de opt ore de lucru, prohibiția lucrului de noapte a copiilor și a femeilor. Mai târziu, în 1930, a treia conferință din Washington, a consacrat din nou aceste principii, în *Children's Chart* (Cartea Magna a Copiilor), care este declarația drepturilor copiilor la o ereditate fizică, sănatoasă, la condițiuni favorabile, pentru desvoltarea, educația și progresul tineretului în sânul familiei și în mijlocul unei societăți, care s'ar interesa de aproape la crearea și promovarea mijloacelor celor mai desăvârșite, pentru desvoltarea potențialitaților latente în ei.

Tot cercetările sociologice, întreprinse de data aceasta, de către Comisia de Investigare a Președintelui Hoover (în 1931), a redat oglinda fidelă a condițiilor sociale din Statele Unite, după crahul din 1929. Investigațiile acestei Comisiuni, editate în 1933, *(Report on Social Trends)* au servit de bază la reformele sociale ale Președintelui Roosevelt: celor 850 coduri ale regimului *New Deal* sau *NRA*, adică National Reconstruction Administration), pentru apărarea claselor muncitorești, pentru libertatea contractelor colective, pentru dreptul la grevă și, în general, pentru armonizarea raporturilor dintre capital și muncă.

La fel, investigațiile *Comisiei Wickersham*, asupra problemei generale a crimei, — fenomenul social cel mai primejdios în Statele Unite — consemnate într'un raport de unsprezece volume, ieșit în 1931, a reușit să atragă atenția conștiinței civice americană, asupra importanței capitale a acestei probleme atât de dureroasă și costisitoare. Cetățenii americani, și-au dat seamă că bugetul anual al națiunii, este încărcat cu 13.000.000.000 de dolari, pentru reprimarea crimelor (în această sumă, intră întreținerea a celor 400.000 internați în școli de re-educare, în colonii de muncă, în închisori și penitenciare, precum și aceea a întregii poliții a Statelor și guvernului federal), pe când bugetul total al educației publice, pentru cei 24.000.000 de copii, din școlile elementare și secundare, nu depășește suma de 2.800.000.000 de dolari pe an, ceea ce în cifre mai concrete, revine la precizarea următoare: cetățenii americani, nu cheltuiesc decât 99 (nouăzeci și nouă) de dolari, anual pentru fiecare din elevii școlilor primare și secundare, față de 300 (trei sute) de dolari, costul mediu al întreținerii unui criminal internat. Din cauza acestui adevăr amar, care se desprinde din rapoartele Comisiei Wickersham, a fost natural ca opinia publică să se alarmeze și să salute cu încredere și o oarecare ușurare, *Institutul pentru Reprimarea Crimelor* din New York, de sub conducerea d-lui Dr. *Sheldon Glueck*, precum și reorganizația și reîntărirea Serviciului de Investigațiuni *(Federal Bureau of Investigation*, trecut în limbajul polițienesc, ca *„G-men")* de sub conducerea d-lui *J. Edgar Hoover*.

Nu este branșă de activitate publică sau particulară, care, în Statele Unite, să nu aibă armata sa de tehnicieni, cercetând realitatea fenomenelor economico-sociale, pentru a dirija reformele necesitate de noile cerințe ale vieții naționale și internaționale.

Astfel, *„The Economic Research Council"*, din orașul New York, studiază și prezintă, anticipat, cu o săptămână, prevederile fluctuațiilor de Bursă din New York, cu aceeași scrupulositate, cu care *Institutul Rockefeller*, de sub conducerea doctorilor *Flexner* și *Alexis Carrel*, smulg zilnic secretele naturii. *„The Agricultural Research Council"*, (Consiliul de Cercetări Agricole), de pe lângă Ministerul de Agricultură, studiază problemele de producție și circulație, ale produselor agricole

Şi aşa mai departe. In fiecare organizaţie administrativă, comunală, municipală, de Stat sau a guvernului federal, consiliile de tehnicieni, acumulează informaţii, cifre, probe convingătoare, care determină reformele. Tot cercetările sociologice, au adus organele administrative de Stat şi ale instituţiilor publice şi particulare, să-şi dea seamă de importanţa şi seriositatea problemei de pregătire tehnică a personalului de care au nevoie, pentru buna funcţionare a lor.

Şomajul, declanşat din pricina crizei dela 1929, a necesitat mobilizarea unei armate de 35.000 de asistenţi (bărbaţi şi femei) sociali, din care numai 9.980 au avut o pregătire temeinică, fie la universitate, fie la şcoli speciale de serviciu social. Această constatare a pricinuit desvoltarea imediată a noi *şcoli de serviciu social,* pe când cele deja existente, au fost mărite pentru un număr dublu de studenţi. Universităţile din Statul Washington, din California, din Denver şi altele, care nu aveau *Facultăţi de Ştiinţe Sociale,* nici şcoli de serviciu social, au înfiinţat catedre noi, pentru pregătirea tehnică a viitorilor asistenţi sociali.

In aceeaşi ordine de idei, Statul, văzând bancruta democraţiei — sau mai bine zis a demagogiei de partid — şi inspirat, poate, de *Consiliul de Tehnicieni (Brain Trust),* a Preşedintelui Roosevelt, a creat *şcoli speciale pentru administraţia publică,* ca cele dela Harvard University, Columbia University, Pennsylvania University, California University, Washington University şi în special *„The National Institute Of Public Administration",* din oraşul Washington, unde studenţii universitari, care îşi prepară tezele de doctorat în chestiuni de administraţie publică, au posibilitatea de a face un *stagiu* de nouă luni, ca oaspeţii guvernului federal, la *unul din ministere sau la una din instituţiunile de Stat.*

Pretutindeni, în America, se constată pe tărâmul ştiinţelor sociale, un imbold către pregătirea tehnică, către deşteptarea inteligenţii prin ştiinţă, către cercetările ştiinţifice, care nu e întru nimic mai prejos celui de pe tărâmul ştiinţelor fizice şi biologice.

O problemă de bază, pe care nu au ajuns s'o rezolve cercetătorii americani, — poate din cauza că timpul sau oportunitatea le-au lipsit, — este aceea *a sistematizării cercetărilor* însăşi. Când sociologii americani vor ajunge să arate savanţilor din alte ţări că pentru ridicarea sociologiei la rangul de ştiinţă pură, trebue ca toţi să respecte şi să ducă din mâini în mâini, cercetările ştiinţifice ale predecesorilor lor, stabilind astfel o filiaţiune şi continuitate de sforţări şi cercetări obiective între o generaţie de sociologi şi alta, fără nicio discontinuitate, aşa cum se procedează în domeniul ştiinţelor bio-chimice sau electro-dinamice, atunci, cercetările sociologice, coordonate într'un ansamblu sistematizat, vor ajunge să consolideze edificiul ştiinţelor sociale şi să dea maximum de rezultate, la care încercările izolate nu pot ajunge.

CHRISTINA GALITZI

REALITATEA ROMÂNEASCĂ

NICOLAE CARANFIL: *Cum renunţăm anual la miliarde*. Bucureşti, 1938.

Procesul mare de transformare a vieţii poporului nostru, provocat de contactul lui cu cele câteva popoare, cărora le e datorită înfăţişarea actuală a Europei, nu e încă terminat. Dacă în unele laturi ale vieţii noastre sociale noi suntem contimporanii prezentului, sunt încă altele, foarte importante, în care suntem cu mult întârziaţi. Neavând răgazul să avem o evoluţie firească, împrejurările ne silesc să trăim, de mai bine de o sută de ani, într'o continuă grabă, fără să avem timpul necesar nici celei mai mici reculegeri; nici măcar, timpul să ne bucurăm de atâtea lucruri mari şi frumoase pe care le-am înfăpuit în această goană, nu ne-a fost îngăduit. Am avut noi liniştea necesară ca să ne pătrundem, prin bucurie, de toată frumuseţea zilelor Unirii, de pildă? Ne-am putut gândi îndeajuns cu câte jertfe am ajuns aici şi cât de mult ne îndatorează ele pentru zilele de mâine? Nimic din toate acestea... Abia zilele Unirii trecute şi nevoile ne-au absorbit din nou, Nu le-am putut stăpâni îndeajuns, aceasta se poate constata azi. Mare parte din timp a fost pierdut, aşa constată, oricine se uită înapoi peste anii din urmă. Unele lupte şi unele rătăciri,— care nu apar motivate în niciun fel — ne-au luat prea mult din timp şi din energie. Intre cele ce se puteau face până acum este şi înjghebarea unui mare program de lucrări publice; lipsa acestuia constitue una dintre cele mai grave întârzieri care nu trebue iertată anilor ce s'au scurs după războiu. Ea face obiectul cărţii de faţă. Cu toată aşezarea noastră naturală în condiţii favorabile, sărăcia este inamicul nostru Nr. 1' constată d-l ing. Caranfil: drumurile, edificiile publice, şcolile, armata, toate au suferit din cauza lipsei de fonduri. Este oare îndreptăţită această lipsă de fonduri?

Iată câteva date: din cauza căilor de comunicaţie necorăspunzătoare timpului, pierdem anual 2 miliarde de lei, numai la exportul cerealelor; populaţia agricolă, pierde, prin lipsă de activitate aproape 160 de zile dintr'un an (ceea ce înseamnă o pierdere anuală de 5 miliarde); apoi: energia neutilizată a apelor şi a gazului natural, lipsa unor silozuri necesare exportului de cereale, lipsa unor porturi moderne, randamentul agricol redus, exportul nostru făcut pe vase străine, exportul de cereale în mâini străine, petrolul de asemenea, mare parte din industrie şi comerţ în mâini străine, câte pierderi înseamnă?

Să ne gândim că 37% din gospodăriile rurale nu au nicio vită trăgătoare, că trei sferturi din numărul familiilor acestei ţări au un venit brut de circa şapte mii de lei, că sute de mii de familii vor fi şi mai sărace, în curând (prin fărămiţarea proprietăţii agricole), să ne aducem aminte de cum sunt locuinţele şi cum este alimentaţia pentru ca să ne întrebăm: ce folos că ţara este bogată dacă noi suntem aşa de săraci? Stăpânii Dunării, ai petrolului, ai pădurilor unui întreg lanţ de munţi, ai unui subsol plin de bogăţii, ai atâtor câmpii şi dealuri, trăim de azi pe mâine. Ce scuză avem?... N'are niciun rost s'o căutăm. Timpul ne cere să ieşim din acest impas. Altfel, bogăţiile noastre vor fi acaparate de alţii: „Dacă nu le vom pune noi înşi-ne în valoare, le vor pune străinii, căci actualmente ne găsim în curs de angrenare în complexul european din care nu ne putem sustrage. Ca să facem faţă problemelor de mai sus, trebue ca Statul nostru să dispună de mijloace de comunicaţie, rapide şi ieftine, de o bună administraţie publică, de un utilaj naţional important, de o agricultură şi o industrie cu eficienţă asemănătoare ţărilor concurente pe pieţele internaţionale, să aibe o populaţie sănătoasă, instruită şi educată şi în fine, să aibe o armată puternică"; pentru îndeplinirea acestora, din nefericire, timpul ne este măsurat: „lâncezeala era posibilă înainte de 1914 în această parte a Europei, mai e posibilă azi pe alte continente, dar aici unde se află România, pentru cei ce au viziunea viitorilor ani, până la capătul acestui secol, este o chestiune de vieaţă sau de moarte, completarea organismului acestui Stat (pag. 10).

Mai departe, în desfăşurarea programului pe care îl propune pentru îndeplinirea celor citate, d-l N. Caranfil, arată pe rând, ce bogăţii şi ce mijloace le pot pune în valoare; d-sa are grijă să demonstreze că urmărirea unui mare plan de lucrări publice, unit cu unul de ridicare a veniturilor populaţiei, ar costa mai puţin decât provizoratul de azi, iar înviorarea pe care ar da-o ţării, înseamnă garanţia vieţii ei în viitor. Sunt utilizate hărţi şi cifre, dimpreună cu alte date menite să nu lase nicio îndoială asupra posibilităţii de realizare a celor preconizate.

Trebue să mărturisim că pe lângă partea ei bună, — arătându-ne ce putem face şi ce avem datoria să facem — cartea d-lui N. Caranfil, are şi o latură care ne întristează: arătându-ne plastic posibilităţile şi lipsurile noastre, ne face să ne gândim, nu numai la cât suntem de vinovaţi, pentru tot ce am făcut, — deşi trebuia şi se putea — ci şi la datoria, aşa de presantă, a răspunderilor zilei de azi. Suntem obligaţi să ştim precis dacă merităm locul pe care suferinţele de-a-lungul sutelor de ani care sunt în urmă, ni l-au dat pe bună dreptate. D-l N. Caranfil a făcut un bine, publicând broşura de faţă. Apare tocmai acum când ritmul care ne duce spre răspunsul de care vorbim, e şi mai precipitat decât era în momentul în care s'a gândit s'o scrie. Incepem lupta de trezire, pentru ca să urmeze imediat o luptă de educaţie care să ne obişnuiască cu orizonturile mari. Până acum, toate le vedeam prea mici. N'am avut curajul dimensiunilor întinse peste momentul şi locul de lângă noi. Se spune că Mitiţă Sturdza nu voia să vadă niciodată palatul Poştei: era prea mare pentru "ţărişoara noastră". Faptul acesta ascunde o adâncă semnificaţie, referitor la complexul de inferioritate care ne-a dominat ca popor. Trebue să ne intre în cap că suntem un popor de 20 de milioane şi să tragem toate consecinţele care rezultă pentru atitudinile noastre.

D-l Caranfil deplânge lipsa cercetărilor în vederea unui astfel de plan de lucru; regretăm că trece cu vederea eforturi de felul celui al Şcolii Prof. Gusti.

Dumitru Dogaru

PAUL STERIAN: *Idealul panromânesc şi desvoltarea economică a ţării*. Bucureşti, 1938.

Graţie unui mult preţuit prieten spiritual, — de clipa şi locul de odihnă al căruia ne desparte un secol întreg şi nenumărate leghe, — am aflat pentru întâia dată (it is long time ago!) că adânc ştiutorul şi proteicul Lord Bacon de Verulam ar fi făcut cândva o surprinzătoare constatare sau (sacrilegă) afirmare. Şi anume, că nu poate fi vorba de o adevărată şi deplină *frumuseţe* fără existenţa sau, mai curând, prezenţa unui anumit grad, sau sâmbure, de *ciudăţenie*.

Se pare deci, că formula clasică a placidei şi desăvârşitei frumuseţi, a fericitei secţiuni de aur, a canoanelor auguste prescrise în raporturi şi proporţii neclintite nu mai poate satisface (şi încă din clipa deşteptării sale), spiritul dinamic al lumii moderne. Astăzi, taina frumuseţii unei opere (dacă şi câtă există) trebue căutată alături de centrul geometric al celei din urmă; stă adică în acea subtilă asimetrie interioară, care îngăduie, nu actul minor de contemplaţie (admirare sau supunere), ci participarea, trăirea, integrarea ei necesară în datele oricărei ecuaţii individuale. Prin care se poate nădăjdui o soluţie, sau împăcare.

Deferenţa observată totdeauna faţă de cititorii noştri ne obligă să mărturisim că această aparent insolită introducere constitue, în primul rând, un răspuns la o dedicaţie primită. Pe de altă parte însă, se poate susţine că sumarele consideraţii precedente sunt valabile şi pe alte planuri. In măsura în care ar fi în stare să justifice opoziţia tot mai accentuată a spiritului modern în faţa lucrurilor catalogate, împotrivirea sa la acceptarea şi mânuirea nesfârşitelor serii de prejudecăţi (zise şi infailibile), metode sau tehnici, unelte de gândire sau înfăptuire. Contestaţia nu priveşte eficacitatea imediată, mecanică, a instrumentului, ci valabilitatea sa universală.

Magia positivistă, cu toate implicaţiile sale în diferitele domenii de gândire şi activitate omenească, nu mai ispiteşte, — ca pe ucenicul vrăjitor de odinioară. Şi nici nu-l mai surprinde, fiincă astăzi acesta cunoaşte desăvârşita caducitate a formulelor, care nu duc nicăieri, decât iîn cazul când sunt susţinute sau absolvite de însăşi finalitatea spre care tind. Iar aceasta, în forma sa ideală, preexistă şi, prin firea ei, este unică, totală, ireductibilă. De aceea, adevăratele soluţii sunt valabile o singură dată!

Pe planul acesta de preexistenţă şi unicitate aşează Paul Sterian *idealul panromânesc*, pe care aproape se refuză să-l definească sau să-l justifice, într'atât îl socoteşte evident, clar, necesar: „domn al idealurilor româneşti". Iscoditoarea stăruinţă a autorului îl descopere mereu prezent, mărturisit sau nu, niciodată împlinit însă, dea-

lungul întregii desfăşurări istorice a vieţii neamului românesc. Astăzi îi denunţă prezenţa şi afirmă categoric necesitatea iminentă a orientării tuturor eforturilor conştiente spre împlinirea acestui ideal panromânesc, dat fiind că „revoluţiunile au fost făcute".

Nu avem intenţiunea de a face o dare de seamă a studiului, remarcabil din toate punctele de vedere, al lui Paul Sterian. Cititorii noştri n'ar avea decât de pierdut dacă s'ar mulţumi cu o simplă expunere critică, fie chiar mai detailată.

Definirea elementelor structurale ale economiei româneşti, analiza subtilă a problemelor esenţiale care se pun, originalitatea perspectivelor deschise, justifică efortul unei cercetări amănunţite din partea tuturor celor pe care destinele vieţii economice şi rosturile neamului românesc îi interesează.

Pe aceasta din urmă autorul o subordonează în întregime idealului panromânesc. Vieaţa economică nu poate fi concepută ca un scop, ci numai un simplu mijloc în slujba acestui ideal permanent.

Elementul fundamental al economiei româneşti este *agricultura*, care „are drept nu numai de întâietate, ci de preţuire mai presus de orice activitate economică la noi; de o preţuire morală, mai înainte de orice consideraţie economică"... „Agricultura, înainte de a fi o ocupaţie, este o *virtute* în ţara noastră şi cată să rămână ca atare".

Ne găsim deci în faţa unei schimbări de perspectivă, prin promovarea punctului de vedere moral şi naţional în locul prejudecăţii înrădăcinate a primatului funcţiei economice a agriculturii Toate acestea fiind valabile în măsura în care există o autentică vieaţă ţărănească familială, manifestată în cadrul unei economii familiale, unitate naturală care trebue păstrată şi ridicată cu orice preţ, constituind însăşi garanţia de permanenţă, de identitate şi continuitate a neamului românesc. *Industria* chiar trebue pusă în slujba economiei familiale ţărăneşti; iar pentru a se integra organic în economia naţională, renunţând la debuşeul oferit de Stat, trebue ca, paralel cu primul obiectiv, să fie concepută în sensul unei puternice expansiuni balcanice, sau orientale în genere.

Rostul Statului în acest proces economic este de a fi un instrument de păstrare şi desvoltare a valorilor româneşti. In acest scop autorul militează pentru „elaborarea unui *statut economic al Statului*, rezultat al unei viziuni generale a activităţii economice naţionale, în lumina întregii desvoltări a României". Şi afirmă că, de fapt şi practic vorbind, esenţiale sunt numai chestiunile de procedură. O procedură oportună, adecuată, eficientă, având mereu trează conştiinţa idealului urmărit.

In ordinea realizării acestui ideal, după părerea autorului, în primul loc se aşează, ca mijloc, „desvoltarea *capitalului inteligenţei* — tehnic, cultural, etnic, — cel mai preţios capital economic, dacă nu singurul".

Postularea capitalului naţional al inteligenţei face cinste curajului şi mărturiseşte simţul de răspundere al autorului în faţa gravelor probleme pe care le ridică viitorul economiei româneşti. Acest capital al inteligenţei l-am dori însă mai complet formulat.

Ca încheiere mărturisim că (în genere) suntem de acord în mai mult decât o singură parte cu prietenul nostru Paul Sterian; atât pe planul punctelor teoretice de perspectivă şi definire a caracterelor esenţiale constitutive ale economiei româneşti, cât şi în privinţa căilor de soluţionare pe care le propune.

O singură observaţiune temeinică avem de făcut. In acest „breviar de economie panromânească", n'am întâlnit nicăieri *satul românesc*. Ce înseamnează această unitate firească de vieaţă românească, care este importanţa sa socială şi economică, în ce măsură constitue climatul necesar şi însăşi garanţia fiinţei şi permanenţei familiei ţărăneşti (element esenţial al vieţii economice, după însăşi mărturia autorului), este de prisos să subliniem. Pentru bunul motiv că în nenumărate rânduri am avut prilejul să cercetăm, împreună cu vechiul nostru prieten Paul Sterian, şi să cunoaştem acest sat românesc.

Aşteptăm deci ca satul românesc, a cărui prezenţă este în măsură să amplifice perspectivele şi să uşureze soluţionările, să-şi găsească locul cuvenit cu prilejul unei mai amănunţite şi mai vaste ediţiuni, pe care autorul exegezei panromânismului ne-o făgăduieşte în introducere, ediţiune pe care o dorim cât mai apropiată şi pe care o vom relua cu un interes mărit.

D. C. Georgescu

PETRU RAMNEANŢU, Dr.: *Problema căsătoriilor mixte în oraşele din Transilvania, în perioada dela 1920—1937.* Cluj, 1938.

Există, în câmpul activităţii academice a centrului universitar care este Clujul, o categorie

de preocupări în care s'ar putea susține că acesta excelează. O dublă orientare caracterizează în deosebi aceste preocupări. Pe de o parte, cercetarea științifică propriu zisă, stăruitoare și circumspectă, pe de altă parte afirmarea priorității imperativelor naționale, în slujba cărora cea dintâi se înscrie conștient și susținut, fără a trăda însă riguroasa obiectivitate a adevărului științific.

In această ordine de idei se așează întreaga activitate a Institutului de Igienă și Sănătate Publică din Cluj, precum și cea a Secțiunii Eugenice și Biopolitice a „Astrei", — conduse de profesorul Dr. *Iuliu Moldovan*, cel dintâi teoretician în țara noastră al *„capitalului uman"* și al *„Igienii Națiunii"*. Consecuent scopurilor urmărite, profesorul I. Moldovan a înțeles să activeze și pe tărâmul realizărilor practice, creând instrumentele de lucru necesare, instituțiile amintite mai sus, înconjurându-se de o pleiadă de elevi și colaboratori eminenți și isbutind să realizeze la Cluj o adevărată și temeinică școală. Dovadă stau cercetările și anchetele nenumărate organizate la teren, precum și impresionanta colecție a „Buletinului Eugenic și Biopolitic", care, deși a avut de luptat cu mari dificultăți materiale, a intrat astăzi în al IX-lea an de apariție.

Din această ambianță științifică și rodnică activitate, desprindem astăzi studiul remarcabil al doctorului *Petru Râmneanțu* asupra *căsătoriilor mixte în orașele din Transilvania*, în perioada 1920—1937, adică practic vorbind dela Unire și până astăzi.

Subliniem mai întâi faptul că, pentru a obține seria de tablouri cu elemente corelate, autorul a trebuit să depună o muncă deosebită, dacă se ține seama de cantitatea importantă de material brut statistic adunat. Noi înșine, care am activat în acest domeniu, știm prea bine ce însemnează prelucrarea statistică a unui număr de 133.115 unități, câte căsătorii au fost înregistrate în mediul urban al provinciilor românești de dincolo de Carpați, în perioada considerată. Cititorii trebue să fie convinși că efortul cerut de această prelucrare nu constitue mențiunea cea mai puțin importantă care merită să fie subliniată cu prilejul unei cercetări de natura celei întreprinse de dr. Râmneanțu.

Cât privește problema însăși, autorul prezintă și analizează următoarele capitole: a) *frecvența căsătoriilor pure și mixte între grupările etnice principale din Transilvania;* b) *neamul căsătoriților în raport cu profesiunea bărbaților;* c) *evoluția numerică a căsătoriilor mixte dela 1920 și până în 1937;* d) *căsătoriile mixte și divorțurile.*

Trimețând pe cititori la lucrarea originală, vom desprinde totuși câteva cifre sumare, dintre cele mai semnificative, precum și unele din concluziile autorului.

In primul rând, este legitim să ne întrebăm cum se situează românii, în raport cu celelalte neamuri, în privința căsătoriilor mixte? La care întrebare se poate răspunde prin arătarea *frecvenței* relative (procente) a bărbaților și femeilor de același neam cari, se căsătoresc între ei, adică:

Neamul (1)	Frecvența căsătoriilor endogame: la bărbați % (2)	la femei % (3)
Români	*69,1*	*82,4*
Germani	*71,1*	*70,1*
Unguri	*82,3*	*71.1*
Evrei	*92,6*	*92,8*

Din aceste cifre se constată, prin diferență, că bărbații contractă totdeauna căsătorii mixte mai frecvent decât femeile, — excepție făcând numai femeile germane, care leagă mai deseori căsătorii mixte decât bărbații de același neam. *Cei mai înclinați spre căsătorii mixte sunt românii, frecvența soțiilor de alt neam fiind la aceștia de 30,9%*, valoare neatinsă de niciun alt grup etnic. In special, evreii practică cu o rigurozitate remarcabilă endogamia, fie că este vorba de bărbați (92,6%), fie de femei (92,8%). In opoziție cu bărbații români, româncele sunt mai refractare la căsătorii mixte decât femeile de neam german și maghiar.

In ceea ce privește *intensitatea* căsătoriilor mixte, tot românii se așează în frunte. Autorul constată că bărbații români se căsătoresc cu unguroaice de trei ori mai frecvent decât ungurii cu romànce. In linii generale, amestecul este mai frecvent cu grupul etnic al maghiarilor (femei și bărbați).

Ca *repartiție geografică* căsătoriile mixte cu femei de neam maghiar se întâlnesc de predilecție în orașele din Sud-Estul Transilvaniei, precum și în cele dealungul graniței apusene a României. Sunt regiuni în Transilvania, în care majoritatea absolută (50%+1) a românilor se căsătoresc cu unguroaice. Astfel ar fi: Gheorghieni (66,7%), Tg.-Săcuesc (65,5%), Odorhei (63,1%),

Šalonta (59,1%), Miercurea-Ciuc (53,0%), Sf. Gheorghe (52,7%). Dacă la acestea vom adăuga oraşele: Tg.-Mureş, unde românii iau unguroaice în proporţie de 49,5%, Oradea (47,4%), Baia Sprie (47,2%) şi Satu-Mare (39,8%), — vom constata că observaţia autorului, în privinţa distribuţiei geografice, este valabilă mai ales pentru români. Cu femei germane se căsătoresc românii într'o proporţie mult mai redusă, maximum 28,5%, în Reşiţa şi, 23,1%, în oraşul Orşova. Celelalte oraşe, în care amestecul românilor cu femei germane ar avea o importanţă mai deosebită (între 10 şi 20%) sunt: Timişoara, Lugoj, Carei, Caransebeş şi Oraviţa. In linii generale, frecvenţa căsătoriilor femeilor române cu bărbaţi de alt neam urmează aceeaşi răspândire geografică, dar cu o intensitate mai redusă. Fenomenul frecvenţei geografice a căsătoriilor mixte, ca atare, pare să fie legat direct de însăşi aşezarea teritorială a diferitelor neamuri conlocuitoare.

Un aspect de o deosebită importanţă pe care îl atacă autorul este cel al căsătoriilor mixte în raport cu *profesiunea bărbaţilor*. Din acest punct de vedere, situaţia se preznită astfel:

Frecvenţa căsătoriilor endogame (între cei de acelaşi neam) în raport cu profesiunea bărbaţilor

Profesiunea bărbaţilor	Frecvenţa în procente a căsătoriilor endogame la:			
	Români	Unguri	Germani	Evrei
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Funcţionari de Stat	*68,1*	*62,2*	*60,7*	*89,0*
Funcţionari particulari	*60,1*	*80,8*	*76,9*	*90,1*
Ofiţeri şi subofiţeri	*75,8*	*74,1*	*70,3*	*76,0*
Liber profesionişti	*68,8*	*84,4*	*77,5*	*93,2*
Meseriaşi	*59,1*	*81,5*	*70,9*	*92,8*
Agricultori	*89,9*	*89,8*	*81,7*	*94,1*
Alţii	*70,3*	*80,8*	*66,2*	*93,4*

In cazul românilor, cei care acuză rezistenţa maximă la căsătorii mixte sunt agricultorii. Abia 10,1% dintre ei se căsătoresc cu femei de alt neam. In schimb, meseriaşii, precum şi funcţionarii particulari români, practică pe o scară foarte întinsă exogamia (40,9% şi 39,9%). La niciunul din celelalte neamuri, în special la unguri şi evrei (întrucât germanii par mai sensibili decât cei dintâi la solicitările exogamiei), nu se observă acest fenomen cu aceeaşi intensitate ca la români.

Funcţionarii de Stat, liber profesioniştii şi militarii români dau, de asemenea, procente importante de căsătorii mixte.

In sfârşit, cercetând ultimele două aspecte ale problemei: *evoluţia numerică a fenomenului exogamiei*, precum şi *stabilitatea* sau gradul de *coeziune*, de *rezistenţă* al acestuia, autorul constată: în primul caz, că intensitatea căsătoriilor mixte la români se păstrează uniformă dealungul întregei perioade; iar cât priveşte stabilitatea lor, căsătoriile românilor contractate cu femei de alt neam apar tot atât de temeinic aşezate ca şi cele făcute cu romånce. Excepţie ar face căsătoriile românilor cu evreice, care se desfac prin divorţ, într'o proporţie de 15,3%, deci încă odată şi ceva mai frecvent decât în cazul căsătoriilor cu unguroaice sau femei germane.

In rezumat, dr. Râmneanţu constată deci: un amestec intens între neamurile conlocuitoare în oraşele transilvane, în genere; o stabilitate relativă a acestui fenomen dealungul celor 18 ani cercetaţi; o participare predilectă a românilor şi, în sfârşit, — denunţă primejdia iminentă pe care acest amestec îl prezintă pentru fiinţa etnică a românilor din oraşele provinciilor de peste munţi, şi pentru năzuinţa de cucerire temeinică a acestor centre de rezistenţă minoritară. Raţiunea acestei atitudini negative o sprijină pe argumente de ordin biologic, istoric şi naţional, pe cari în bună parte ni le însuşim. Dacă este vorba de realizat o încrucişare, autorul este pentru: o infuziune lentă între indivizi de neam asemănător, sau chiar de acelaşi neam însă proveniţi din regiuni deosebite ale ţării; dar se opune categoric unui amestec intens al românilor cu neamuri prea eterogene, ca dat biologic.

Pentru stăvilirea tendinţelor observate şi rezolvarea problemelor ridicate de faptul căsătoriilor mixte, autorul propune o serie de soluţii, călăuzit fiind în formularea lor de câteva obiective esenţiale care se cer împlinite, adică: cucerirea de către români a oraşelor transilvănene, organizarea unei baze temeinice biologice pentru familiile orăşeneşti, — odată cu ridicarea nivelului educaţiei fizice şi mintale, care va duce la desvoltarea conştiinţei de neam.

Pentru prevenirea amestecului, excesiv şi primejdios, denunţat, autorul socoteşte că două sunt căile care trebuesc urmate.

Una de ordin *legislativ*, sintetizată în următoarele puncte:

a) *pe tot cuprinsul ţării, toţi ofiţerii, subofiţerii şi funcţionarii publici plătiţi de Stat, judeţe şi comune, să fie obligaţi a se căsători exclusiv*

cu femei de origine certă românească (din naştere);

b) *toţi copiii născuţi din căsătorii mixte ale românilor (bărbaţi sau femei), să fie obligaţi a frecventa numai şcoli româneşti;*

c) *ridicarea inamovibilităţii tuturor funcţionarilor publici români (bărbaţi sau femei), în toate judeţele de frontieră.* Toate aceste măsuri fiind mijloace imediate de prevenire şi acţiune.

O a doua cale de intervenţie eficace, în domeniul care ne interesează, ar avea un caracter de ordin *educativ*, adică o acţiune complexă de lungă durată în sensul organizării timpului liber al diferiţilor profesionişti, şi în special pentru masa importantă a meseriaşilor şi lucrătorilor din oraşe. Pentru a realiza ceea ce astăzi nu există încă, şi anume: simţul răspunderii faţă de imperativele biologice ale neamului, cultul tradiţiei şi conştiinţa neclintită a idealului naţional.

La această operă ar fi chemaţi să răspundă: Ştatul ca organ tutelar şi singur în măsură de a procura mijloacele materiale, precum şi un personal special pregătit şi riguros selectat în acest scop.

In sfârşit, autorul subliniază necesitatea unei intervenţii cât mai grabnice, întrucât acuitatea problemelor deschise de către fenomenul căsătoriilor mixte în oraşele din Transilvania nu mai îngădue nicio amânare.

Din partea noastră, — recunoscând în întregime deosebita calitate a studiului dr. Râmneanţu, ale cărui constatări rămân perfect valabile ca fapte şi semnificaţii, — ţinem să facem totuşi, două observaţiuni de ordin metodologic. Una priveşte categoriile profesionale stabilite. Am fi dorit să ni se arate criteriile de definire profesională şi conţinutul fiecărui grup de profesiuni. De pildă, unde au fost înglobaţi meseriaşii angajaţi în instituţiunile de stat, judeţene, comunale, casele autonome, etc.; la meseriaşi sau la funcţionari publici? De asemenea, inginerii, medicii, advocaţii, etc., plătiţi într'o formă oarecare de Stat, judeţe, comune, case autonome sau direcţiuni speciale, au fost trecuţi la funcţionarii publici sau la liber profesionişti?

Toate aceste nelămuriri privesc însă numai un aspect al problemei, adică relaţia dintre profesiuni şi fenomenul exogamiei, deci sunt de o importanţă mai redusă, faţă de ansamblul problemei.

Cea de a doua obiecţiune poartă însă asupra însăşi fondului lucrării, întrucât priveşte chiar intensitatea sau, mai exact, sensul fenomenului de exogamie. Autorul a avut la îndemână, pentru determinarea originei etnice sau neamului în genere, două criterii de orientare, singurele pe care le oferiau registrele de stare civilă consultate, şi anume: *numele* şi *religia* celor căsătoriţi. In privinţa *religiei* de pildă, românii pot fi ortodocşi şi greco-catolici; dar şi rutenii sunt ortodocşi sau greco-catolici. La fel germanii sunt fie catolici, fie luterani, însă şi ungurii sunt catolici, pe lângă cei de confesiune calvinistă.

In aceeaşi ordinei de idei, *numele* poate preta la confuziuni, dacă se ţine seama de îndelunga şi stăruitoarea operă de maghiarizare dusă de fosta stăpânire ungară împotriva românilor, germanilor şi rutenilor, acţiune care, fără îndoială, nu a trecut fără să fi lăsat urme serioase în onomastica patronimică a locuitorilor.

Ţinând seamă însă de eficienţa reală a coroborării celor două criterii menţionate, de anumite indicaţiuni preţioase isvorîte din aşezarea teritorială a minorităţilor din Transilvania, precum şi de încercatul spirit de discernământ, de probitatea ştiinţifică deosebită a autorului, un bun cunoscător al stărilor şi realităţilor locale, — suntem convinşi că toate aceste piedeci au fost conjurate şi încredinţăm pe cititorii noştri că toate constatările obţinute de Dr. P. Râmneanţu se înscriu cu titlul de date certe şi într'adevăr preţioase în patrimoniul ştiinţei româneşti.

D. C Georgescu

AL. IORDAN: *Les relations culturelles entre les Roumains et les Slaves du Sud. Traces des voévodes roumains dans le folklore balkanique.* (M. O., Imprimeria Naţională, Bucureşti).

Relaţiile avute cu Slavii din Sud au fost deseori examinate. Ele au fost privite din punct de vedere istoric şi quasi-literar. De fapt relaţii între masa slavă şi cea română au fost totdeauna şi de natură socială. Trăirea Românilor din Timoc, cei din lungul Dunării, coama Balcanilor şi Rodope în mijlocul massei slave a creat astfel de raporturi. Imperiul româno-bulgar nu poate decât să confirme această ipoteză. Cum avea să ia naştere, dacă cele două popoare conlocuitoare nu se cunoşteau reciproc sau nu se sprijineau?

Cu toate astea fenomenele de ordin social au fost totdeauna neglijate când s'au pus în discuţie raporturile noastre cu Slavii din Sud.

Pe lângă aceasta mai avem de semnalat şi următorul fapt: niciodată, pentru lămurirea oricărei probleme în legătură cu relaţiile avute cu cei de peste Dunăre, nu se găsesc printre argumente şi Românii amintiţi.

De ce? Nu este cam greu să-ţi imaginezi că raporturile le-au încheiat Slavii direct cu Românii din Nordul Dunării? De sigur. Dar dacă ţi-i închipui pe Românii din Bulgaria mijlocitori? Totul pare mai firesc. Omul nostru de ştiinţă se „miră" de relaţiile primilor noştri Domnitori cu Ţarii bulgari. Alţii doar le înşiră, fără să le explice geneza lor.

Bulgarii, de pildă, afirmă cu tărie că s'au întins şi peste Dunăre câtva timp. Faptul se ţine sub tăcere la noi. Dar până când? Fiindcă nimic nu pledează în defavorul nostru.

Profesorul C. Noe semnalează undeva — după notările notarului lui Bela IV — că voevodul *Glad* era din Vidin; că acest Glad cu reşedinţa aci stăpânea Banatul. Acelaş profesor semnalează faptul că Timocul prin secolul al IX-lea era gubernie aparte şi vrea „deslipirea" de imperiul bulgar spre a se alătura la cel Franc. E vorba prin urmare de urmărirea până azi a fizionomiei deosebite a regiunii Timocului ca aspect etnic. Şi dacă un voevod al nostru cu reşedinţa în *Vidin* stăpânea în Nord, ne putem închipui şi un bloc românesc solid în acele locuri pe care se bizuia.

Apoi, faptul că Ţarii bulgari erau obişnuiţi cu stăpânirea asupra populaţiei româneşti din Bulgaria, putea constitui aceasta pentru ei o dorinţă de a încerca să stăpânească aceeaş populaţie streină şi peste Dunăre. Un lucru este cert: Glad este ultimul voevod al Timocului. Cu toate acestea, în tot decursul istoriei de aci încoace, *toţi* Domnitorii români au pus piciorul dincolo şi au vrut să şi-l menţie. Niciodată Bulgarii nu s'au uitat în Nordul Dunării. Deci, dacă forţa unui imperiu i-a împins pe Ţarii străluciţi ai Bulgarilor să treacă şi peste Dunăre temporar, Românii încontinuu au urmărit stăpânirea politică asupra regiunilor româneşti, *din recunoaşterea aceluiaşi organism etnic*. Până astăzi poporul român n'a încetat să-şi vadă realizarea visului său, de a trasa graniţele până acolo unde se întinde elementul românesc.

Cartea d-lui Al. Iordan utilizează tot ce s'a scris. Raporturile dintre Români şi Slavii din Sud le examinează pe baza celor relevate până acum de cercetători. Partea aceasta mai mult de natură istorică, e clară, dar din ea lipseşte semnalarea faptelor *vii*. In sensul celor indicate până aci, zadarnic vei căuta lămuriri. Şi cred că urmărind o problemă sub aspectul examinat de d-sa, s'ar fi putut ajunge la concluzii care nu numai că ar fi demonstrat veracitatea atâtor fapte istorice închise în folklorul balkanic Slav, dar şi căile concludente prin care a ajuns să circule aci.

Sunt atâtea şi atâtea lucruri relevate de d-l Al. Iordan, care, dacă ar fi căzut şi sub ochiul sociologului ce ştie că sunt atâtea determinante ale vieţii, şi, mai ales, are mereu în faţă întrebarea de ce aşa şi nu altfel, am fi avut astăzi un manual pe care ar fi păcat dacă orice om de cultură şi de orientare sigură nu l-ar fi ştiut. Şi aşa autorul mi se pare că este cel dintâi care obiectiv, întemeiat riguros, pe date, înfăţişează după stadiul cercetărilor, cel mai bine relaţiile cu Slavii din Sud.

Figuri de baladă sunt mai toţi Domnitorii noştri de început: Vladislav şi Radu Basarab, Dan I Basarab, Mircea Basarab, Mihai Viteazul.

Sunt rânduri care prezintă viu şi înduioşător pe Domnitorii noştri. Baladele au mereu grija să spună şi pământul stăpânit de ei.

Şi credem că numai Românii din Bulgaria şi Serbia, care există până astăzi, au făcut ca să dăinue amintirea plină de simpatie a Domnitorilor noştri. Aci a putut fi un bilingvism parţial. Colportor era şi *Colă Ioniţă* de pe lângă Negotin, care cânta cu o voce impresionantă, prin 1923, succesiv: balade româneşti şi balade sârbeşti.

Alături de Românii din Bulgaria, acelaşi rol, au avut desigur şi armatele mercenare ale Domnitorilor noştri.

Chestiunea înfăţişată admirabil de d-l Al. Iordan, va trebui să primească adăugiri în sensul celor indicate de noi.

Florea Florescu

OBREJA, ALEXANDRU TH.: *Târgurile din Moldova în veacul al XIX-lea*. Chişinău 1936.

In Nr. 4 din 1936, al revistei *„Arhivele Basarabiei"*, dela Chişinău, care are reputaţia unei serioase publicaţiuni de cercetări istorico-geografice, a apărut lucrarea intitulată: „Târgurile din Moldova, în veacul al XIX-lea", datorită d-lui *Alexandru Th. Obreja*.

Problema târguşoarelor din Moldova, a fost desbătută de mulţi. Chiar dacă am lăsa la o parte concluziile şi interpretările autorilor, pentru a nu lua odată cu ele şi eventuala patimă cu care au fost discutate, există totuşi un imens material documentar tipărit, care-ar putea da folositoare îndrumări. Autorului îi lipsesc însă dela bibliografie, tocmai lucrările cele mai obiective, cum sunt următoarele *catagrafii:*

1820. — *„Catagrafia locuitorilor din Moldova făcută la 1820* (Dosarele acestei catagrafii care se păstrau la arhiva Statului din Iaşi, au fost trimise Arhivei Statului din Bucureşti, unde se află actualmente, afară de 4 dosare care s'au pierdut).

1831. — *„Catagrafia locuitorilor din Cnejia Moldovei, făcută la 1831"* (Care a fost întocmită în condiţiuni f. bune, pregătită dinainte cu sancţiuni aspre împotriva celor ce s'ar sustrage, cu formulare tipărite etc. Catagrafia e făcută în fiecare ţinut, pe ocoale, pe sate şi pe târguri Se găseşte în Arhiva Statului din Iaşi sub. Trsp. 885, Op. 1.011/ Nr. 1 — 62 şi Trsp. 644, Op. 708).

1838. — *Catagrafia locuitorilor Moldovei din 1838.* Toate acestea au fost publicate în parte, în ceea ce priveşte târguşoarele şi oraşele din Moldova.

şi următoarele *recensăminte*, care stau la îndemâna oricui, fiind tipărite:

1848. — *„Notiţe statistice asupra Moldovei"*, de Prinţul N. ŞUŢU. (Traducere de T. KODRESCU, 1852).

1859. — *„Lucrări statistice făcute în anii 1859 - 1860"* (Publicate de Directia generală de statistică din Ministerul de Interne a Moldovei Iaşi, 1861).

1899. — *„Recensământul General al Populaţiei României"*, Bucureşti, 1905.

1912. — *„Dicţionar Statistic al României întocmit pe baza rezultatelor definitive ale Recensământului General al Populaţiunii dela 19 Decemvrie 1912"* (Bucureşti, 1914).

1930. — *Indicatorul Statistic al statelor şi unităţilor administrative din România, cuprinzând rezultatele recensământului general al populaţiei din 29 Decemvrie 1930"* (Bucureşti, 1932).

Dacă autorul le-ar fi cercetat mai îndeaproape şi-ar fi putut preciza între altele: chestiunea evoluţiei târguşoarelor, chestiunea etnicului lor, chestiunea datei apariţiei lor etc...

De asemeni, autorului îi lipsesc din bibliografie, lucrările de bază asupra chestiunii, cum este cea a d-lui *N. Iorga. (Istoria Evreilor în ţările noastre.* — An. Acad. Rom. XXXVI/1913-14), a lui *I. B. Brociner. (Chestiunea israeliţilor români.* Buc., 1910), a lui *G. Bogdan-Duică. (Românii şi Ovreii.* Buc., 1913), a d-lui *I. Berkowitz (La question des israélites en Roumanie,* Paris 1923), a d-lui *Em. D. B. Vasiliu. (Situaţia demografică a României.* — Cluj, 1923), etc..., pentru a nu cita decât pe cele mai cunoscute, care se ocupă despre *târguşoare,* — şi pe care dacă le consulta, — o mare parte din concluziile la care ajunge autorul, ar fi suferit transformări, sau ar fi dispărut cu totul din lucrarea d-sale.

Neadâncirea bibliografiei nu îndreptăţeşte pe nimeni să afirme că: „majoritatea tîrgurilor din Moldova nu s'au bucurat de vreo consideraţie mai deosebită. Numai în cazuri cu totul izolate, apar la lumină informaţii necomplete..." (p. 3).

Din cauza lipsei de informaţii şi documentare, s'au strecurat în lucrarea citată, o serie de erori pe care-mi iau permisiunea să le semnalez. Este necesar aceasta cu atât mai mult, cu cât asemenea chestiuni stârnind discuţiuni aprinse, au fost mai de mult încă desbătute pe toate feţele, de cercetătorii anteriori.

Prima greşeală — din care decurg apoi mai multe, — e, că autorul nu separă *Târgurile vechi,* de *Târguşoarele,* apărute în sec. XIX. (O face doar în schiţa de hartă, însă atât de puţin distinct, că nu poţi deosebi unele de altele, decât dacă le cunoşti mai dinainte vechimea!), tratându-le la un loc pe toate. Distincţiunea aceasta nu e numai formală. *Târgurile şi Târguşoarele* sunt două soiuri de aşezări cu totul deosebite. Târgurile sunt vechi, unele cu mult mai vechi decât unele oraşe mari. (Hârlăul mai vechi decât Botoşanii, Neamţul mai vechi decât Piatra-Neamţ, Trotuşul mai vechi decât Bacăul etc...). Ele au avut o desvoltare, întru totul identică oraşelor în Moldova. Mai mult decât atât. Până târziu în istorie, la noi nici nu se spunea oraşelor altfel, decât: *târguri,* Ex.: — *Târgul Sucevei,* deşi era capitală şi avea după, unele însemnări cca. 30.000 de locuitori, — ceea ce însemna oraş mare pe atunci, — *Târgul Bârladului,* deşi e unul dintre cele mai vechi oraşe ale Moldovei, *Târgul Iaşului,* oraş mare şi bine populat; Romanul veche capitală şi oraş încă de prin sec. XXIV, era „Târgul de Jos", sau *Târgul Roman,* (până şi documentele vechi slavoneşti le transcriu pe acestea: *Aski Torgâ, Romanovă Torgâ),* etc.

Aşa dar, adaosul de *târg* pe lângă numele unor oraşe, nu spune nimic. Unele l'au pierdut, altele nu. Şi nu e nici o socoteală geografică, în această pierdere. De altfel, chiar în documente cu totul recente, chiar de prin veacul XIX, găsim spunându-se şi *Tg. Herţa,* dar şi simplu: Herţa; şi *Tg. Hârlău* dar şi simplu: *Hârlău;* şi *Tg. Fălciu* dar şi simplu: Fălciu, etc... Unele oraşe şi-au putut pierde prin prescurtare adaosul acesta, altele nu, pen-

trucă numele adevărat rămăsese ca o locuţiune adjectivală pe lângă adaosul de târg. (Se spune *Tg. Frumos* pentrucă nu se poate spune numai *Frumos*. La fel cu Tg. Ocna, Tg. Neamţ, etc...). Cu alte cuvinte adaosul de *târg* era necesar doar pentru precizarea senzului adevărat al noţiunii, încolo ele erau oraşe ca toate oraşele. — Dimpotrivă, sunt târguşoare adevărate, care printr'o desvoltare mai grabită şi-au pierdut vechea titulatură de târg (Ex. Fălticenii, Paşcanii,..) deşi ele fac parte din categoria aceasta nouă a târguşoarelor.

Aşa dar, simpla coincidenţă topică — titulatura de *târg* — nu îndreptăţeşte pe nimeni să le amestece cu o categorie de aşezări fundamental deosebite. Altfel am cădea în eroarea de-a considera şi Tg. Jiu sau Tg. Mureş' printre tîrguşoare; poartă doar topicul de *Târg*. *Târgurile vechi erau aşa dar oraşe* — decadente dacă vreţi; — şi atunci pe baza cărui criteriu să le amestecăm cu târguşoarele cele noi?

Neprecizându-şi aşa dar, nici sfera noţiunei despre care tratează [1]) era de aşteptat ca autorul să alunece şi spre alte erori. Astfel d-sa crede că târguşoarele din Moldova au fost la început româneşti şi numai pe urmă s'ar fi întrăinat.[2]) Şi e cu atât mai regretabilă această eroare, cu cât ea conţine însăşi *miezul* chestiunii pe care o tratează: *sunt târguşoarele o creaţiune evreiască sau una românească?*

Afirmaţia d-lui *Obreja, se potriveşte Târgurilor* vechi, care într'adevăr au avut multă vreme o populaţie românească, deşi chiar despre unele dintre ele, nu se ştie precis, dacă au fost fundate de români. Câteva se bănueşte a fi creaţiuni de-ale saşilor (Baia, Siretul, Neamţul...), altele poate de-ale ungurilor (Bacăul, Trotuşul...) altele, în fine, de-ale armenilor (Botoşani...), etc... Cât priveşte însă *târguşoarele, s'a dovedit că în majoritate ele apar dintru început evreieşti*. De aci aspectul lor original de *ghetto*, în mijlocul satelor româneşti, cu altă structură şi formă, de aci şi funcţiunea lor socială şi economică deosebită, etc...

D. O. afirmă categoric că *„este neverosimil a lega apariţia sau desvoltarea tîrgurilor exclusiv de evrei. Multe tîrguri mici din Moldova, de jos şi chiar de sus, existau înainte de prezenţa acestui element“* [3]). Dovada pe care o aduce, e următoarea: „Când tîrgul avea şi o funcţiune administrativă de *ocol*, sau *centru de plasă*, nu se simţea nevoia evreilor cu atât mai mult, fiind substituită de acest rol. Ni se dă ca exemplu Vutcanii din jud. Fălciu, unde după 1907, evreii fiind alungaţi, calitatea de „centru de plasă“, a fost suficientă să-l menţie ca aşezare de târg curat românească (p. 13).

Lăsând la o parte faptul că, cu un singur exemplu, nu s'ar putea hotărî soarta celor vro 66 de târguşoare, lăsând la o parte şi faptul că în acel exemplu nu e vorba de o populaţie primordial românească, ci de una primitiv evreiască, care a fost alungată, lăsând locul românilor — după cum afirmă d-l O. — adică întocmai ceea ce susţin şi eu, trebue să atrag atenţia că e vorba şi aice de o eroare. *Vutcanii n'au fost niciodată târguşor*, niciodată n'au căpătat vr'un hrisov de întemeiere ca celelalte târguşoare, ci au fost întotdeauna sat, un sat mai mare, în care s'a aşezat reşedinţa subprefecturii şi care, ca aşezare mai prosperă, poate va fi atras cândva un număr oarecare de evrei, care-au fost mai apoi alungaţi. Atât. Deci nu trebue amestecat între târguşoare.

Care sunt acum argumentele care dovedesc că târguşoarele au apărut dela început ca aşezări evreieşti şi că numai incidental au cooperat la crearea lor şi alte elemente etnice? Voi cita câteva documente (hrisoave domneşti) pe care întâmplător le am la îndemână:

Cu privire la întemeierea TG. MIHAILENI (Vlădeni, cum se numea la început); „Iată dăm voie Domnia Me, ca să să facă târg pe numita moşie Vlădenii, adăugându-să *jidovii şi alţii numai din cei străini de peste hotar iar nu din locuitorii pământului acestuia*“ (Hrisov dat de Alex. Const. Moruzi, în 12 Iulie 1792. Publicat de SCHWARTZFELD: Din istoria evreilor, etc.).

Privitor la întemeierea TG. BUCECEA: „Iată ăi dăm toată voie şi slobozenie, ca să facă târg pe numita moşie Bucecea cu a dumisale cheltuială şi *din oamenii străini, cari să nu fie din locuitorii altor târguri sau sate, fără nici un amestec de vreo dare în pământul acesta*“. (Hrisov dat de Ioniţă Sandu Sturza în 16 Ianuarie 1828. Publicat de SCHWARTZFELD: *Din ist. Evreilor*,... p. 112).

---

[1]) De aceia noi întrebuinţăm termenul de *Târguşoare*, — care este de altfel uzitat şi de populaţie şi de autori — pentru micile aşezări apărute în sec. XIX, *Târg* rămânând o noţiune care se leagă fie de vechea numire a oraşelor, fie de funcţiunea economică care le-a dat naştere, adică *târgul* suu *bâlciul* (din ungureşte) sau *iarmaracul* (din nemţeşte: Iahrmarkt).

[2]) Această afirmaţiune e repetată de mai multe ori (v. p. p. 12, 15, 26,...). „Structura etnică a târgurilor, primordial este românească după 1831 apare însă, o epocă de înstrăinare, datorită înfiinţării negustorilor (?) de peste hotare“ spune d. OBREJA (p. 15).

[3]) „Părerea lui SCHWARZFELD este greşită — afirmă încăodată d. O. — vechile tg. Moldoveneşti nu apar datorită evreilor nici cele mai noi din Muntenia care nu cunosc evreii până târziu. Cauzele apariţiei, sunt cu totul de altă natură“ (pag. 13).

Privitor la întemeierea TG. IVEŞTI: — „Pentru naţia jidovilor să le dea proprietatea loc de şcoală, feredeu şi loc de înmormântare fără plată de bezmăn, la a căror clădire se va ajuta şi de proprietate la cheltuială" (Art. 8 din Hrisovul dela 1856. Publicat de BROCINER: — *Chestiunea israeliţilor români.* p. p. 35 — 36. „Curierul judiciar Nr. 21 din 1902).

Din toate acestea se vede clar că: nu numai că nu românii, erau fundatorii târguşoarelor (decât doar dintre vechii bejenari, care trăiseră un timp dincolo de hotar), dar *legal* ei nici nu aveau voe să se aşeze în noile târguşoare, sub ameninţare de aspre pedepse. De altfel în toate actele contemporane şi în toate hrisoavele de întemeiere, se poate vedea limpede aceasta. In unele se vorbeşte şi mai precis, ca noii veniţi să nu cumva să fie români. *„Numai oameni birnici de ai ţării să nu îndrăsnească a merge cu nume de străini, că, aflându-să, nu numai că să vor da de grumaz înapoi, să vor pedepsi ca nişte spărgători de sate, cum şi târgoveţii de mare pedeapsă vor fi de vor primi locuitori ai ţării, într'acest târg".*[4]. Fuseseră prea mulţi fugari, ţara se depopulase, înmulţirea străinilor însemna înmulţirea birnicilor, deci creşterea vistieriei. Nu era nici un interes ca noile aşezări să se creeze pentru români, de aci constrângerile ca ei să nu se aşeze în noile târguşoare.

Dar în afară de aceste puţine hrisoave pe care le-am avut la îndemână, însuşi, d-l Obreja, ne furnizează un argument în plus, prin publicarea la anexa lucrării d-sale, a hrisovului de întemeiere a *Tg. Dracşani* (devenit mai pe urmă *Tg. Suliţa)* din jud. Botoşani. Citez câteva fragmente referitoare la fundarea acestui târguşor:

§ 4 — „*Jidovii* să fie slobozi aşi ţine un scaun sau două de căsăpii plătind avaetul moşii câte două parale de mel, patru parale de oae şi berbec, şase parale de viţel" etc.

§ 5 — „Pâine şi cofrigi vor fi slobozi jidovii de a face şi vinde fără opr're".

§ 11 — „Pentru două şcoale de adunarea jidovilor, două casă a hahamilor lângă scoală, feredau pentru un ţintirim afară din târg să nu fie supăraţi cu plată de bezmăn" (Hrisov dat de Sc. Calimachi, la 1819).

Cercetând un număr cât mai mare de hrisoave de întemeiere şi convenţii de bezmăn cu privire la târguşoare, autorul s'ar fi convins de sigur că *evreii* — în marea majoritate a cazurilor — *stau la baza întemeierii târguşoarelor.* Dealtfel chiar şi'n *Regulamentul Organic,* sunt unele dispoziţiuni, în care, împărţindu-se evreii în două categorii — *a)* evrei pământeni şi *b)* evrei hrisoveliţi (adică cei care în baza unui *hrisov,* au căpătat dreptul de-a întemeia târguşoare) — se dau indicaţiuni oficiale în această privinţă.

D-l Obreja, greşeşte dacă-şi închipue cumva, că în felul acesta susţine vreo cauză naţionalistă, metamorfozând târguşoarele evreeşti în aşezări româneşti. Cauza naţionalistă nu primeşte întru apărarea ei falsuri, ci numai adevărul curat. In loc să falsificăm adevărul, spunând că târguşoarele n'au fost evreieşti, să facem constatarea reală că *târguşoarele au apărut şi au rămas nişte nuclee străine de masa rurală, în care s'au ivit şi pe care n'au înţeles'o n'au slujit'o, ci numai au exploatat-o.* Raportul dintre aceste mărunte centre şi micul Hinterland de sate din jurul lor, păstrează în el ceva anormal. A studia în intimitatea ei această anomalie, e ceva tot atât de ştiinţific, ca şi cele mai importante laturi ale chestiunii. Problema unei supra-structuri economice străine, peste marea masă românească, trăgându-şi sursele de vieaţă, un veac întreg, din această masă, dar continuând să nu se unifice cu ea, ci să rămâe tot atât de străină, ca şi la început; iată cum apare problema în lumina ei adevărată.

Sunt în lucrarea citată, câteva mici scăpări de vedere, asupra cărora de asemeni îmi permit să atrag luare aminte. *„Moldova de jos",* — aşa cum se numea odinioară — nu trebue confundată (v. pag. 17), cu Moldova sudică, nici istoriceşte, nici geograficeşte. E ştiut că în vechime — chiar până în sec. XVIII — sub numele de *Moldova de sus,* se înţelegeau ţinuturile din spre munte şi cele din ţinutul dealurilor mari din podiş (chiar şi ţinutul Bacăului, până mai la Sud de Trotuş), iar prin *Moldova de jos,* se înţelegeau regiunile îndeobşte cu altitudine mai mică, dinspre răsăritul ţării (chiar şi ţinutul Iaşului, al Orheiului şi Sorocei [5]). Se vede aşadar că, cei vechi — chiar fără a avea la îndemână tot materialul cartografic de astăzi asupra Moldovei, — aveau totuşi o mai bună intuiţie pentru a deosebi *josul* de Sud şi *susul* de Nord.

Autorul vorbeşte apoi despre Baia, ca despre o veche aşezare *ungurească,* în care astăzi ar mai fi rămas „urme de unguri, vestigii a expansiunii statului unguresc de altădată", (p. 23). Ori, se ştie că ungurii, erau cu totul rari la Baia, mai rari chiar decât armenii. Localitatea era cunoscută însă, ca

[4]) Hrisov dat de Gr. Calimah Vv. in 3 Iulie 1763. Publicat de N. IORGA — *Docum fam. Callimachi,* vol. I p. 458-70.

[5]) Vezi pentru aceasta: VINTILĂ MIHĂILESCU: *Moldova* (cu o hartă a vechilor ţinuturi moldoveneşti) în Bul. Soc. Regale Rom. de Geogr. Tom. 1927, p. 160.

veche așezare *săsească*. Chiar d-l *Năstase*[6]), pe care-l citează d-l O., spune lămurit lucrul acesta; ba mai mult, dă și numărul sașilor, de acolo, care după *Bandinus*, ar fi ajuns cândva la 6.000 suflete, pe când pe unguri, îi numărai pe degete.

Sunt de asemenea în lucrarea citată, unele mici erori gografice care ar putea lipsi. Ex.: — Tg. Sulița, Bucecea, etc..., nu se află pe linia de contact dintre *Stepa Jijiei* și *Dealurile Mari ale Siretului* (pag. 20). O simplă privire a hărții ne arată Tg. Suliței, aproape la jumătatea distanței dintre acea linie de contact și Valea Jijiei, iar Bucecea de adreptul în lunca Siretului... etc...

Totuși aceste erori, rămân... inofensive pe lângă altele, prin care autorul ține să introducă inovații în geografie. D-sa are fantazia de-a lega localizarea geografică a târgușoarelor din Moldova..., de curba topografică de 200 m. (?) Cu toată insistența d-lui O., care revine asupra acestei *descoperiri geografice* de patru-cinci ori (v. pp. 5, 15, 20, 25, etc...), nu ne poate convinge că ar exista vreo legătură între *târgușoare* și curba de 200 m.! Mai întâiu, ce reprezintă, caracteristic această isohypsă de 200 m. în morfologia Moldovei? Nicăeri în Moldova — afară de împrejurimile Iașului — ea nu prezintă caracterul de *limită* între regiuni naturale. S'a dovedit că există însă linii de mult mai mare interes geografic, dar acele sunt legate de un întreg complex de elemente fizice și umane. De ce dar să ne oprim la o curbă de nivel? Iată ceea ce e straniu în lucrarea d-lui O.

Dar s'o cercetăm puțin. După lucrarea citată s'ar părea că linia aceasta — curba de nivel de 200 m, — ar avea ascunsă în germene, posibilitatea de a fi creatoare de târgușoare. Ori realitatea e, că nici măcar *nu grupează în lungul ei decât cam 13% din totalul târgușoarelor moldovenești*. Atunci, se spulberă miracolul și după el... întreaga teorie, iar curba de 200 m. rămâne ceea ce e în realitate: o simplă linie fictivă.

Tot cu privire la localizarea geografică a târgușoarelor autorul are și alte concluzii grăbite și necontrolate. Astfel d-sa afirmă că târgușoarele lipsesc din regiunile de stepă și din cele păduroase fiind îngrămădite pe *linia de contact* dintre aceste două (v. pag. 15). Adevărul e tocmai pe dos. Stepele nu sunt[7]) lipsite de târgușoare, ci cuprind cca. 23% din totalul lor, iar regiunile de pădure adăpostesc o mare majoritate a târgușoarelor, adică 64%. *Așa că, tocmai locurile în care autorul afirmă că târgușoarele lipsesc, cuprind 87% din totalul lor, în timp ce, pe liniile de contact, se află doar 13%.* Cum rămâne atunci și cu această regulă?

Luată în cercetare, e explicabilă lipsa târgușoarelor de pe *linia de contact*. Se știe că această linie a atras de timpuriu îngrămădiri de străvechi așezări omenești. Târgușoarele, ca așezări foarte recente, au găsit îndeobște ocupate, cu însemnate densități omenești, aceste porțiuni. Nu tot același lucru se poate spune cu privire la orașe. Acestea, ocupă în cea mai mare parte, într'adevăr porțiunile de contact dintre regiunile naturale (55%); ceea ce e iarăși explicabil, orașele fiind îndeobște așezări mai vechi.

Ca material cartografic lucrarea e întovărășită de două schițe de hărți: una cu târgușoarele în raport cu *curba de nivel de 200 m.* (sic), alta cu târgușoarele *în cadrul județelor;* adică și una și alta lipsite de interes geografic. (Ar fi fost mai necesară, cred, o hartă a târgușoarelor în raport cu *regiunile naturale*. Sau în raport cu data apariției lor, pentru a se putea urmări în spațiu, fenomenul înaintării lor în cuprinsul țării. Sau în raport cu procentul evreilor din fiecare, putându-se astfel stabili chiar unele zone, pe întinderea Moldovei). Dar să le luăm așa acum sunt. Autorul nu uită să se iscălească pe nici una din ele, însă numele târgușoarelor rămân nescrise, așa că nu le poate dibui decât cine le știe mai dinainte, sau cine..., are un atlas la îndemână. Rezultatul hărților rămâne așa dar nul, căci scopul unei reprezentări cartografice e în primul loc de a da lămuriri asupra localizării.

Curba de 200 m e dusă tendițios, anume forțată ca să treacă prin diferite târgușoare; doar *trebue* să treacă, pentru a justifica o afirmație din text. O deplasare de 2—3 mm. a liniei, la scara hărții (care e de 1 : 2.415.000 și nu 1 : 2.000.000, cum greșit se dă) înseamnă o deplasare de cca. 7 km. pe teren!

Sunt târgușoare notate pe hartă, cu semnul respectiv al târgușoarelor *dispărute* (Ex.: Mamornița, Buhuș, Foltești, Vlădești, etc... și chiar orașe ca Piatra Neamț), deși aceste târgușoare trăesc și probabil că încă vor să mai trăiască și de aci înainte.

---

[6]) GH. NASTASE: *Ungurii din Moldova la 1646* (Arh. Basarabiei, 1936).

[7]) Pentru exactitatea acestor cifre, stau la dispoziție cu tabelul altitudinei tuturor târgușoarelor din Moldova, extras după harta M. S. Major, la Sc. 1:50.000.

Unele târguri şi târguşoare n'au fost trecute de loc în hartă (Tg. Neamţ, Pungeşti, Plopana, etc...).

Pentru ca să iasă la socoteală mai multe *dublete* de târguşoare pe Prut, autorul mai inventează târguşoare şi acolo unde ele nu există. (Oare dece atâta râvnă?! Doar descifrarea fenomenului nu aparţine d. O., căci el se găseşte chiar în cursul de Antropogeografie a d-lui *Gh. Năstase*, după cum şi în manualele mai vechi de curs secundar ale d-lui *S. Mehedinţi)*. Astfel, în faţa Ştefăneştilor, este pus un târguşor; acolo însă e doar un modest sat, Braniştea. De asemenea, în faţa Bivolarilor, e pus iarăşi un târguşor; acolo însă e Balotino, sat, nu târg, etc...

Accetuăm că nu trebue să se deformeze realitatea pentru a o încadra în regulele noastre, ci pe acestea să le scoatem neforţat, din studiul obiectiv al realităţilor, altfel riscăm să sărim dincolo de limitele ştiinţei adevărate.

Pentru a fi mai lămuriţi, să dăm încă un exemplu. Autorul face afirmaţia că Valea Siretului adăposteşte în lungul ei puţine târguşoare. Pentru ca să-şi susţie afirmaţia aceasta neexactă, d-sa citează numai pe unele dintre ele şi anume: Lespezi, Paşcani, Sascut, (pag. 21). Ori, în afară de acestea, se mai înşirue în Valea Siretului şi următoarele: Mihăileni, Bucecea, Liteni, Onişcani, Dămieneşti, Adjud, Domneşti, etc... [8]), adică vreo zece din cele vreo 66 câte sunt în toată Moldova.

Dat fiind că scopul acestei note nu e de a recenza lucrarea d. Obreja, ci numai de a clarifica unele laturi ale problemei târguşoarelor din Moldova şi a restabili unele adevăruri, trecem peste măruntele lipsuri de redactare, cum sunt câteva contraziceri, citate neexistente, sau fraze şi expresii nepotrivite şi ne permitem a recomanda o mai aprofundată analiză a problemelor urmărite; altfel chiar unele observaţiuni bune, riscă să rămână înmormântate în labirintul erorilor.

Dr. Victor Tufescu

ROMÂNII DE PESTE HOTARE

POPOVICI, Dr. A. I.: *O Ţinţarima.* Belgrad, 1937.

Sub titlul „O Ţinţarima", d-l Dr. A. I. Popovici, profesor la universtiatea din Belgrad, a publicat acum 10 ani, în 1927, o lucrare care a trezit un interes foarte viu, printre cărturarii de origine aromână, din diverse ţări. Ea a fost tradusă şi în româneşte, de cunoscutul publicist macedo-român, C. Constante.

Acum, cartea a reapărut în ediţia a doua, completată cu date şi materialuri noi, care, fără osteneala învăţatului iugoslav, ar fi rămas inaccesibile cercetătorilor români, ai acestei ramuri interesante a neamului nostru.

Cartea d-lui Dr. I. A. Popovici, aşa cum se prezintă acum, este o lucrare peste care niciun cercetător serios al Aromânilor nu va putea trece în viitor. Ea caută să redea o fizionomie completă a vieţii elementului aromânesc din regiunile cercetate de autor, studiindu-l sub toate aspectele.

Deoarece însă, autorul, în studiul său, şi-a mărginit investigaţiile numai la aromânii de pe teritoriul vechii Serbii şi la cei din ţinuturile, foste austriace, unde ei apar abea prin secolul al 17-lea, el n'a putut cunoaşte, decât numai ramura de meşteşugari şi de comercianţi, a elementului aromân.

Ramurile aromânilor nomazi, au rămas în afară de posibilităţile sale de cercetare. La fel şi trecutul medieval al românilor.

Această limitare, i-a fost impusă, nu numai de obiectul cercetării, care este acela de a arăta rolul aromânilor, în alcătuirea orăşenimii din Iugoslavia, ci şi de materialurile cercetate, care i-au fost procurate de arhivele din vechiul regat sârb, şi din oraşele din fosta Ungarie şi de datele ce a putut găsi în publicaţii maghiare, germane şi iugoslave.

Redăm pe scurt, cuprinsul lucrării :

In introducere, autorul arată că orăşenimea din Iugoslavia, a fost întemeiată de grupe etnice străine : cea sârbească, *de Ţinţari (Aromâni)* ; cea croată, de nemţi.

Studiul aromânilor, se începe printr'un capi-

[8]) Pentru a nu mai pomeni pe cele din basinul inferior al Siretului, din care d. O. face altă grupă.

tol, intitulat: „Un *„Ţinţar" despre problema Ţinţarilor"*.

Aromânii, zice autorul, nu s'au definit ca o naţiune, lipsindu-le condiţiile esenţiale pentru aceasta (număr, cultură proprie, trecut, teritoriu).

Dacă ar fi adâncit studiul trecutului Aromânilor mai mult, şi dacă ar fi îmbrăţişat în cercetările sale şi pe aromânii nomazi, ar fi putut afla, că cel puţin două din aceste condiţii au existat în trecut. Au avut adică un teritoriu, fosta Valahie Mare, şi un trecut propriu, rolul lor, în războaiele contra Imperiului Bizantin, şi în formarea Statului Asăneştilor.

Neavând o limbă cărturărească, constată autorul, s'au confundat de multe ori cu grecii, sârbii, albanezii, etc.

Intr'o vreme, însă, s'a vădit şi la dânşii tendinţa de a forma o naţiune. In această ordine de idei, d-l A. I. Popovici, relevă activitatea cunoscuţilor cărturari aromâni. *Theodor Cavaliotti*, care, pe la mijlocul secolului al 18-lea, a publicat celebrul dicţionar macedo-român, *Daniil*, traducătorul evangheliei în dialectul aromân, *Mihail Boiadji*, autorul gramaticei vlaho-macedonene din 1813, şi se opreşte îndelung asupra lui *Gheorghe Rosa*, student în medicină, la universitatea din Pesta. Acesta a scris şi tipărit în 1806, la Pesta, o carte, în care a redat paralel, în limba greacă şi germană, ale sale *„Cercetări asupra Românilor sau aşa zişilor Vlahi, care locuesc dincolo de Dunăre"*. (Untersuchungen über die Romanier oder sogenannten Wlachen welche jenseits der Donau wohnen).

Cartea lui Rosa, nu este importantă, atât prin profunzimea studiului, cât prin caracterul apologetic al ei, relativ la Aromâni, pe care caută să-i ridice în ochii celorlalte popoare, şi mai ales prin faptul că Rosa susţine că *Aromânii sunt o ramură a Daco-românilor*. El este, în ordinea cronologică, cel dintâiu cărturar naţionalist aromân.

In capitolul următor, intitulat *„Ilarion Ruvarutz, despre alcătuirea orăşenimii noastre"*, autorul invocă autoritatea acestui celebru scriitor şi erudit sârb, care, printre cei dintâiu, a făcut constatarea că pătura orăşenească din vechiul regat sârb este alcătuită din elemente străine. *„El a observat un fapt foarte însemnat — scrie autorul —: Că elementul aromânesc şi cel slavon din regiunea Vardarului, în special cel sudic, au participat de mult, în chip foarte activ, în vieaţa noastră politică, culturală şi naţională". „Incă în epoca tinereţii sale se simţea, în oraşele noastre, în măsură însemnată, în vieaţa, obiceiurile şi deprinderile păturii urbane, spiritul greco-aromân"*.

Cum se numesc ei şi cum îi numesc alte popoare. In acest capitol, autorul dă numărul aromânilor după autori străini; se opreşte apoi asupra numelui ce-şi dau aromânii, arătând că numele de aromâni, vine dela romani şi că celelalte denumiri: „Ţinţari", cum îi numesc sârbii şi bulgarii, „Cuţovlahi", „Vlahi", le sunt date de alte neamuri.

Faptul că aromânii se prezintă, în epocile de mai târziu, ca greci, autorul îl explică prin împrejurarea că grecii s'au substituit, în Imperiul Roman de răsărit, elementului latin, adoptând numele de romani „romai". Ambele elemente, cel aromânesc, prin originea sa latină, cel grecesc, prin substituirea puterii sale celei romane, erau moştenitoarele poporului şi imperiului roman. Confuzia, deci, se explică. Aromânii, vorbind o altă limbă, se vedea totuşi că nu sunt perfect identici cu grecii. De aici expresia „vlahofoni eleni" (greci vorbitori româneşte). Această diferenţiere apare în numele comunităţii care susţinea şcoala greacă din Zemlin şi care se intitula *„Comunitatea Romeilor şi macedo-vlahilor"*.

Ei sunt numiţi şi se numesc de la o vreme singuri greco-vlahi. Această relaţie între greci şi aromâni, s'a născut, spune d-l Popovici, în epoca turcă, din pricina marilor privilegii, de care se bucurau grecii în comerţ şi de care voiau să se împărtăşească şi aromânii. Inainte de epoca turcă, e greu de stabilit în ce măsură, sub numele de greci, putem subînţelege pe aromâni. După desăvârşirea acestei unităţi greco-aromâne, aceştia din urmă, se prezintă ca purtători ai culturii greceşti în apus şi în deosebi în Peninsula Balcanică.

Astfel, aromânul Markidi Pulliu (Puiu), celebrul editor din Viena, *care a editat primul ziar sârbesc, „Sârbskija Novini"*, era un înflăcărat naţionalist grec. Tipografia i-a fost închisă şi el însuşi, isgonit din Viena, pentru că a publicat „Cântecele revoluţionare", ale consângeanului său Riga din Fer, celebru revoluţionar „grec".

D-l Dr. A. I. Popovici, aduce numeroase alte cazuri similare şi dovezi în care aromânii, deşi vorbeau acasă româneşte, se arătau fanatici greci. Astfel, marii lor bogătaşi din Viena: Sina, Dumba, Tirca, se dădeau de greci şi au făcut jertfe nespus de mari, pentru ridicarea greciei şi a grecismului. Marii binefăcători şi donatori pentru cultura greacă, Toşiţa, Sturnara, Pangas, Averoff, Sina, erau de sânge românesc.

Deoarece marele centru aromânesc Moscopole, era în Albania, aromânii, câte odată, își dădeau și numele regional de albanezi (din Albania). Grecii, îi numeau pe acești aromâni, „arvanitovlahoi". Câte odată, țințarii, se dădeau și de sârbi.

In capitolul *„Origine și număr"*, d-l A. I. Popovici, caută să stabilească localitățile de pornire ale grupelor de aromâni, creșterea treptată a acestor grupe și o descriere cât se poate de exactă și sugestivă, făcută pe baze de isvoare, a localităților de pornire.

Ca principal centru de pornire al acestor elemente, este orașul Moscopole din Albania. In ținuturile supuse fostei Austriei, grupurile aromâne, s'au așezat, în număr mai mare, după pacea dela Pojarevatz (1718).

Recensământul din anii 1736—37, ne arată că în orașele regiunii Srem [1]) (Zemlin, Karlovitz, Vucovar, Ossek, Irig, Mitrovitza), exista la acea epocă, un număr foarte însemnat de aromâni.

Acest număr, arată un spor față de numărul indicat de recensământul din 1702. El sporește și mai mult, în urma căderii Belgradului sub turci [2]). Momentul culminant însă, al emigrării aromânilor în regiunile iugoslave, foste supuse Austriei, a urmat după anul 1769, data primei ruinări a orașului Moscopole.

Despre *Moscopole,* acest centru odinioară atât de înaintat și atât de celebru în întreaga Peninsulă Balcanică, nu știm multe. El s'a ridicat pe la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui de al XVIII-lea, în paguba altor centre aromânești, ca Șipsca și Niculița. Era centrul comerțului, între Macedonia, Albania, Epir și peste Bosnia, cu Austria. Inflorirea culminantă a atins-o între 1750—1769, când, după Novacovici, număra 12.000 de case, construite din piatră cioplită, având circa 50.000 locuitori, după Weigand 60.000, după Picot 80.000. Toți locuitorii, erau aromâni. Moscopole, era în acea vreme, reședința mitropolitului din Berat. Dela 1730 înainte, se întemeiază în acest oraș o tipografie, în care se tipăresc numeroase lucrări, în limba greacă, slavonă și, dela o vreme, și în dialectul aromânesc (Dicționarul lui Kavaliotti și evanghelia în dialect a lui Daniil).

In regiunile sârbești, moscopolenii apar în anul 1769. In acel an, s'a produs, ca urmare a apariției flotei rusești în Arhipelag, răscoala nereușită a grecilor din Pelopones, condusă de Kolocotronis. Se pare că simultan s'au produs răscoale și în Moscopole, ceea ce a oferit un prilej minunat de atac musulmanilor din împrejurimi, care pândeau de mult, ocazia de a jefui acest oraș, cu bogății fabuloase.

Atunci, moscopolenii au început să se răspândească în lume. Mai întâiu în Turcia europeană, apoi, individual sau în grupuri și în Austria, prin Bosnia.

Au urmat alte atacuri în anii 1788 și 1821. Când Moscopole a fost distrusă, moscopolenii au format numeroase alte centre noi, sau au întărit pe altele mai vechi. In Turcia s'au așezat în Adrianopol, Filipopol, Küstendil, Perlepe. In orașul Veles, s'au așezat întâiu 200 de familii, după care au urmat alte 50. Dela așezarea lor, începe înflorirea acestui oraș. Tot atunci, au ajuns, în mase considerabile, și în teritoriile sârbești și în Austria.

In restul capitolului, d-l A. I. Popovici, trece în revistă și alte așezări aromânești, care au dat imigranți orașelor sârbe și foste austriace, dând amănunte după diverși cercetători și călători.

Vorbește astfel despre Blața, Saciște, Cojani, Vlaho-Clisura, Neagustea.

In capitolele *„Caracteristici corporale"* și *„Portul lor"*, vorbește, după Weigand, Kanitz și alți cercetători, despre însușirile corporale ale aromânilor și despre portul lor. Ca însușiri corporale, se împart în două grupe; cel meridional, având coloarea feței închisă și cel nordic, de coloare mai deschisă. La ambele tipuri, se observă, în chip frecuent, indivizi cu trăsături romane, dacice și slave. Cercetătorii, relevă deosebiri fizionomice și corporale, accentuate între aromâni și greci.

Cu privire la port, descrie numai portul aromânilor din ramura comercială, singura cunoscută în regiunile iugoslave, dând și ilustrații.

In capitolul *„Particularități psihice"*, redă caracteristicile aromânilor, așa cum au fost și sunt văzute de sârbi:

Aromânii au însușiri fundamentale pentru negoț. Știu să vândă și să cumpere. Mai presus de toate însă, sunt economi. In societatea noastră, spune autorul, „țințar" înseamnă tot una cu avar, iar țințarii cu avariția. Ca avari, ei au servit la crea-

[1]) Numele degradat al vechiului Sirmium.

[2]) Prin pacea dela Belgrad 1739, acest oraș care fusese dobândit, dimpreună cu Banatul și Oltenia, de către Austria (pacea dela Pojarevatz 1718), a fost retrocedat Turciei.

rea unor tipuri din satira literară sârbă, ca „Kir Iani", Hagi-Dişa" ş. a.

D-l Popovici, sprijină aceste afirmaţiuni, cu multe citate şi exemple, care însă sunt contrazise de alte constatări şi exemple din alte capitole, în care se evidenitază contrariul: generozitatea aromânilor. Ceea ce înseamnă că aşa zisa sgârcenie a aromânilor, este mai mult o constrângere voită, fiind necesară pentru alcătuirea capitalurilor de care au nevoie, decât un defect congenital.

Dar să urmăm pe autor în descrierea „particularităţilor psihice". Foarte circumspecţi, aromânii, înainte de a se prinde într'o afacere, o examinează îndelung, pe toate feţele, o întorc, o sucesc fel şi chip. De îndată ce s'au hotărît, merg însă înainte, cu toată energia. La dânşii sunt preţuiţi şi consideraţi mai ales oamenii care reuşesc în afaceri. Pentru a reuşi în afaceri, nu-şi aleg mijloacele. Nu se căsătoresc până nu-şi fac capital.

Această concepţie materialistă, au adus-o şi în biserică, de care vieaţa lor este legată foarte strâns.

Ei ţin mult la legea creştină. Dintre ei s'au turcit mai puţini decât din oricare alt neam balcanic. Au suportat orice, dar credinţa nu şi-au părăsit-o. Se roagă lui D-zeu de 2—3 ori pe zi, vizitează regulat biserica. Postesc posturile mari şi toate Miercurile şi Vinerile. Pe zidurile camerelor au inscripţii care vorbesc despre milostenie şi despre pedeapsa lui D-zeu. Se roagă lui D-zeu mereu, dar mai ales dimineaţa şi în deosebi, când au de făcut un drum mai lung, sau la sfârşitul unei călătorii. Când pornesc la un drum greu, cei mai bogaţi, plătesc preotului, ca să-i stropească cu aghiazmă şi să-i binecuvinteze. După realizarea fiecărei afaceri, aduc bisericii daruri bogate. Dăruesc mult bisericilor.

Ţin foarte mult la rânduiala şi ceremoniile slujbelor bisericeşti. Patriarhul Vasile Bărkici, observase că ei ţin foarte mult la preoţi; că au preoţi cu grămada şi că unii, mai bogaţi, ţin fiecare câte un preot particular pe seama lor.

Ca şi la unele popoare vechi, această religiozitate are un substrat materialist. D-l A. I. Popovici, citează în sprijinul acestei afirmări, părerile a diferiţi autori iugoslavi ca Erdeleanovici, Cviici, etc.

Femeile, în deosebi, sunt foarte religioase şi au o vieaţă morală severă. Ei se căsătoresc pe la 35 ani şi iau soţii, uneori, de câte 15 şi chiar 12 ani. In căsătorie, nu joacă rol simpatia. Sunt cazuri, când tinerii căsătoriţi s'au cunoscut abia la nuntă. In timpurile mai vechi, se căsătoreau exclusiv între ei.

„Ţinţarii", sunt socotiţi ca un popor foarte curat. Hanurile lor, localurile ţinute de ei, sunt incomparabil mai curate, decât cele ţinute de bulgari sau albanezi. Le place confortul, aerul curat, apa bună.

Sunt puţin sociabili. Nu sunt ospitalieri. In casele lor, poţi străbate cu greu. Evită luxul, nu pentru că le lipseşte gustul, ci, de teamă să nu primejduiască echilibrul bugetului lor, ceea ce pentru dânşii e lucru sfânt. Dar, îndată ce se simt la largul lor, îşi satisfac din plin înclinările lor pentru strălucire.

In a doua jumătate a secolului al XVIII, s'au ridicat în Zemlin, cele mai frumoase case ale epocii, de către familiile aromâneşti Duca, Skivra, Karamata, Darvar şi Vâlca.

In piaţa Belgradului, exemplu similar, a fost acela al familiilor Kumanudi, Zagla, Guşa cel Mare, ş. a. Ţin mult la rudenii şi prietenii. Legăturile de cumetrie sunt ca şi cele de rudenie. In casă, „gospodarul" porunceşte şi toţi trebue să-l asculte. Respectul şi supunerea faţă de cel mai bătrân, este nelimitat. In Zemlin, Iovanovici Prâja, la doi ani după moartea tatălui său, punea să-i curăţe zilnic cizmele şi haina. Işi iubeau nespus de mult locurile natale. Unii din filantropii mari, de origine aromână, ca Mihail Ristici Kaleia din Palanca; Buracu din Kurlovitz, îşi amintesc, în testamentele lor, de locurile natale (Vlaho-Clisura).

La mâncare şi băutură, foarte cumpătaţi. De aceea ajungeau la bătrâneţi adânci.

Toţi ştiu carte, bineînţeles greceşte. Rar să găseşti „ţintar" analfabet şi chiar femei de ale lor, analfabete.

Ca şi grecii, adorau mult Sfânta Treime, din cauza Sfântului Duh, una din persoanele treimii sfinte, care trebuia să le insufle spiritul comerţului.

In paginile dela urmă ale acestui capitol, se arată sărbătorile la care ţin mai mulţi, diverşi sfinţi pe care-i venerează de preferinţă, numele de botez, mai frequente la ei.

Una din grijile lor de seamă, este locul unde şi modul cum vor fi înmormântaţi.

Mormintele lor se remarcă de obiceiu prin crucile lor luxoase; prin pietrele funerare bogate, ornamentate frumos şi cu inscripţii lucrate foarte bine, în care se arată ce a fost defunctul: locui-

tor, comersant, cetățean, de unde a fost (Moscopole, Sacister, Vlaho-Clisura, etc.). Inscripția este întâiu în grecește, apoi în sârbește.

D-l I. A. Popovici, citează numeroase variante de inscripții din care se pot desprinde preocupările lor, în fața morții.

„Țințarii" sunt foarte ambițioși. Doresc să lase după ei o amintire frumoasă. Dar preferă să moară ca negutători, decât pe câmpul de luptă. Din arhivele Zemlinului, rezultă că, reușiau, mulți dintre dânșii, să evite serviciul militar. Altfel, sunt de o loialitate desăvârșită. In 1795 au dat la Zemlin, cu contribuție benevolă de războiu, 2.000 de părimi, în timp ce sârbii deabia 85.

Implineau servicii de mare încredere țării unde lucrau. Din actele arhivelor dela Satu-Mare, rezultă că membrii companiei de acolo relatau autorităților austriace, tot ce vedeau sau auzeau în Turcia.

Foarte practici, au știut să-și croiască în mijlocul naționalităților din Austria, situații minunate, iar în Serbia, să se apropie întotdeauna de elementele care dețineau puterea și să ajungă, prin forța lor economică și prin legăturile de înrudire, să recupereze afacerile Statului.

„Ocupații în străinătate" — Aromânii locuesc într'o regiune săracă. In afară de aceasta, ei sunt cu totul străini de agricultură, deosebindu-se prin aceasta, de toate celelalte popoare balcanice. Deci, minimul necesar vieții lor și familiilor lor, ei trebue să și-l capete umblând după câștig în străinătate.

Indată ce atinge vârsta adolescenții, orice flăcău aromân, trebue să o pornească spre străinătate, unde va lucra ca negutător, hangiu, cârciumar, argintar, giuvaergiu, săpungiu, armurier, dulgher, croitor, boiangiu, simigiu, etc. Meșteșugurile sunt introduse la ei de sute de ani, și în unele familii, același meșteșug se practică din generație în generație. Ei merg acolo unde se poate câștiga mai ușor. Indată ce afacerile stagnează într'o regiune, ei pleacă în alta. Astfel, aromânii din Bitolia s'au deplasat, în zilele noastre, spre Scopia.

In Serbia se găsesc în chip statornic în regiunea Moravei și a Dunării.

La plecarea din localitățile lor, ei formează grupuri de câte 5—6, uneori mai mari și câteodată caravane întregi. Cei ce pleacă, sunt flăcăi, rare ori copii. Pe drum se despart, mergând fiecare spre locuri potrivite pentru câștig.

Astfel, din trei frați Karamatu, de origine din Catranința, unul a rămas în Zemlin, altul a mers în Pojon, al treilea în Lipsca. Membrii familiei Spirta, originară din Vlaho-Clisura, s'au stabilit în Zemlin, Kövel, Rum, Sisk și Viena. Familia Paligora din Gopeș se găsește risipită în Grecia, Bulgaria, România și Serbia, etc.

Câștigurile sunt sezoniere sau durabile. Sezoniere: zidarii, spoitorii, dulgherii, pavagiii etc. Ei pleacă la Sf. Gheorghe și se întorc la Sf. Dumitru.

Cei cu ocupații statornice, rămân în străinătate câte 10—15 ani Se întorc după 10—15 ani spre a se căsători, apoi pleacă iar. In străinătate lucrează 4 ani ca ucenici, apoi calfe și la urmă pe seama lor, după ce și-au însușit toate tainele meșteșugului sau negustoriei.

Acasă se întorc definitiv după ce-și fac un capital care să le permită a trăi din rentă. Savantul Cviici, spune că în comuna Gopeș, greu poți găsi un bărbat care să nu fi fost în străinătate. După Cviici, cei mai celebri dintre aromânii care practică înstrăinarea, sunt cei din Vlaho-Clisura, care nu s'au mulțumit a se fixa în orașele Peninsulei Balcanice, ci și în Egipt, în toate porturile Mării Mediterane și în Europa, dela Londra până la Moscova.

La fel cei din Crușova, Nevesca și alte centre.

In două capitole *„Colpotorii"* și *„Piedici"*, se arată că, după felul negoțului pe care-l practicau, aromânii se pot împărți în „colportori" și negutători în mare (all'grosso).

Ca negutători mărunți, ambulanți, aromânii au inundat regiunea Serbiei vechi, Banatului și a Ungariei, până în Croația și până la Marea Adriatică. Dela o vreme, acest fel de comerț, a fost practicat exclusiv de aromâni și de greci, nume sub care de asemenea trebue să înțelegem, de cele mai multe ori, tot pe aromâni.

Acești colportori au avut de întâmpinat piedici nenumărate din partea administrației austriace, care, timp de aproape un secol, a dus o luptă continuă în contra lor.

Autorul aduce la lumină date foarte interesante, împrumutate dela diverși cercetători germani, unguri și slavi ai arhivelor austriace din secolul al 18-lea, cu privire la greutățile cu care au avut de luptat negustorii ambulanți aromâni. Incepând din 1719, îndată după semnarea păcii dela Pojarevați (Passarovitz), se iau, față de ei, măsuri spre a-i sili să se fixeze, spre a-i împie-

deca a trimete bani acasă, în Turcia, a-i împiedeca de a importa anumite mărfuri, de a-i reține în anumite zone etc.

Ordonanțe peste ordonanțe pentru controlul lor, pentru supravegherea lor strictă se edictează necontenit. In cele din urmă, autoritățile austriace își pun toată stăruința, mai ales pe vremea împăratului Iosif II, a-i determina să adopte cetățenia austriacă.

Ceea ce n'au întârziat a reuși. Prin edictul de toleranță din 1781, ei au obținut dreptul de a-și practica cultul lor și de a ridica biserici după ritul ortodox. Această atitudine a împăratului luminat, care ținea foarte mult la aromâni, considerându-i ca un factor important pentru prosperitatea economică a monarhiei, a fost decisivă. Ea a contribuit mult ca ei să se hotărască a păși în mase, spre acceptarea cetățeniei austriace.

In capitolul *„Contrabandă și fraudă"*, se arată lupta care au dus-o autoritățile fiscale, vamale și polițienești austriace, spre a-i împiedeca de a introduce mărfuri interzise din Turcia în Austria, de a importa monete turcești și de a exporta monetă austriacă și metale prețioase, în vremea când nu se fixaseră în Austria, și nu renunțaseră la gândul de a se întoarce acasă, cu avutul câștigat.

Intr'un capitol scurt intitulat *„Chezășii"*, se arată, cât de des aromânii se puneau ca chezași pentru ai lor, spre a le asigura diferite înlesniri sau a-i scăpa de diferite greutăți.

„Aromânii ca comercianți". In acest capitol, studiind activitatea aromânilor pe tărâmul negoțului mare, d. Dr. A. I. Popovici, aduce contribuții de mare valoare, pentru cunoașterea acestei chestiuni.

Deși în genere aptitudinele aromânilor ca element comercial, sunt cunoscute și subliniate la fiece ocazie, constatările la care ajunge d-l Popovici, pe bază de cercetare strictă a izvoarelor, depășesc cu mult, chiar și cele mai favorabile păreri de până acum, în această privință.

D-l A. I. Popovici, face o deosebire între activitatea comercială a aromânilor și cea a grecilor.

Grecii acționează mai ales în porturi și pe căile de apă, fie maritime, fie fluviale.

Negoțul aromânesc își are punctele de pornire pe continent. Activitatea lor inițială se desfășoară în lungul drumurilor de uscat; ei se instalează în punctele mai însemnate din lungul drumurilor, străbat în sate, apoi în chip progresiv, cuprind orașele, întinzându-și cercul de activitate tot mai departe, până ajung și ei în porturi, pe mare

In regiunile sârbești, apariția lor e semanalată încă de pe la 1644—45. De atunci prezența lor este constatată din ce în ce mai des și în orașe tot mai numeroase. In Coșova Peci, Carlovitz, Salankemen, Novi-Sad, Titel, Arad, Pecica, Sikloș, apoi în Vasarheli, Vesprin, Patay, Muncaci, Tocai, etc.

Valoarea acestui element, spune d-l A. I. Popovici, era cunoscută de autoritatea austriacă. Dela Maria Thereza, și mai ales dela Iosif II, s'a dat o atenție deosebită pentru ridicarea puterii economice a monarhiei și s'au pus stăruințe susținute pentru a fixa pe meseriașii și negustorii aromâni în împărăție. In fapt, după pacea dela Pojarevatz, negustorii aromâni au inundat teritoriile austriace.

Se ocupau cu cele mai variate îndeletniciri, dela schimbul mărfurilor celor mai grosolane, până la cele mai fine operațiuni bancare și financiare. *„In unele ramuri de afaceri erau neîntrecuți, iar altele au reușit pur și simplu să le monopolizeze cu desăvârșire. Incercările de a li se smulge această exclusivitate, ca de pildă la Keschmark*, boiangeria, care le aducea mari profituri, au rămas zadarnice".

In Ungaria de N., erau cei mai mari exportatori de vinuri. Din Quarintia aduceau prin contrabandă arme la Triest. In comitatul Oradiei, făceau schimb, dând mărfuri pe cereale sau tutun, pe ceară. Din Slavonia exportau animale și grâu.

Din 1770, au început să importe cereale în Italia, care până atunci, se îndestula cu cereale din Egipt și Ungaria. Incercarea a reușit pe deplin, folosind pentru transport căile de apă, Sava, Dunărea.

In Zagoria croată au acaparat întregul comerț al regiunii. Ce au însemnat ei pentru comerțul ținuturilor unde s'au așezat, se vede din exemplul Zemlinului.

Zemlin, așezat la frontiera a două imperii, a ajuns, grație impulsului dat de aromâni, unul din cele mai puternice centre comerciale ale monarhiei.

Incă în 1754, ei dețineau aici, în mâna lor, cele mai de seamă ramuri de negoț și meșteșuguri. In curând, Zemlin a ajuns cel mai mare centru comercial pentru toate mărfurile austriace și turcești. Prin Kulpa și Sava, veneau corăbii și șlepuri, din Croația, cu mărfuri din acele părți; pe

Drava și Dunăre, vase din Știria, Ungaria, Austria, cu mărfuri ungare, austriace, engleze, franceze. Descărcate de aceste mărfuri, vasele plutitoare se întorceau înapoi, încărcate cu mărfuri turcești. Aici se putea schimba, în fiece moment monete din toate părțile Europei și ale Asiei.

In timpul Blocului continental, prin Zemlin, negutătorii aromâni au organizat importul mărfurilor care altă dată veneau din Anglia, și în deosebi, bumbacul. Numeroși aromâni aveau corăbii proprii.

Aromânilor datorește Zemlin epoca lui de aur.

Și în Șerbia, aromânii au deținut situația precumpănitoare în comerț și meșteșuguri. In vremea turcilor, pașii din Belgrad făceau imprumuturi dela dânșii.

Foarte capabili, activi, ageri, departe văzători, ei creau capitaluri din nimic. Legăturile lor comerciale se întindeau până departe de tot. Legăturile Zemlin-Viena erau lucrul cel mai obișnuit. Casa Șpirta lucra cu Viena, Constantinopol și Triest. Bunicul după mamă al d-lui Dr. Iovanovici-Batuta, lucra cu Lipsca și Hamburg; bunicul d-lui Dr. Șteve Adamovici, care era din acest neam, avea legături de comerț cu toate casele mari mondiale din Europa, din Orientul apropiat, China și Algeria.

D-l Dr. A. I. Popovici dă și alte exemple, în felul acestora, din care se poate vedea activitatea lor vastă și neobosită.

In afară de comerțul cu mărfuri erau neîntrecuți pe tărâm bancar și financiar. Citează mai multe institute bancare cunoscute în întreaga lume financiară, astfel erau la Viena: Casa Darvari, Gheorghe Șina, Lazăr Dimitrie, acționar principal al Băncii Naționale Austriace; la Belgrad Ienaki Cumanudi; la Zagreb Anastase Popovici, etc.

Capitolul se termină cu diverse alte ramuri de activitate comercială, ca de pildă monopolul sării și altele, în care aromânii au ocupat totdeauna locul de frunte.

Trecem peste foarte interesantele capitole intitulate *„Companiile Comerciale"* — în care se dau amănunte asupra acestor puternice organizații de comerț, — și *„Alte Ocupațiuni"*, în care se arată vrednicia și îndemânarea lor în diverse profesiuni, și ne oprim asupra capitolului *„Familia Șina"*.

Această familie întruchipează cea mai înaltă expresie a pozițiilor la care s'au putut înălța aromânii, prin energia și priceperea lor, pe terenul activităților economice.

Familia Șina, s'a ridicat din Moscopole, pela 1750 și s'a oprit întâiu la Șerajevo și după aceea, prin orașul Brod din Slavonia, a ajuns la Viena.

In Șeraievo nu s'a oprit mult timp. Aici s'a născut Șimeon Șina 1753, întemeietor al uneia din cele mai puternice case bancare și comerciale, nu numai din Austria, dar din întreaga lume.

Simeon Gh. Șina pare că s'a ocupat mai mult cu întreprinderi bancare. Banca lui era una din cele mai de seamă. El s'a îmbogățit în special în vremea Blocadei Continentale, când a reușit să organizeze transportul lânei și bumbacului din India, prin Turcia. Atunci, a clădit o avere enormă. Pentru o mai ușoară dirijare a lucrărilor în Turcia, el a întemeiat o bancă și în Șerajevo. Vaza și faima lui au crescut văzând cu ochii. Când în 1818 a cumpărat moșiile Hodoș și Kindia, a dobândit și titlul nobiliar cu predicatul de Hodoș și Kindia.

El s'a căsătorit de două ori. Prima lui soție a fost Irina Cipa, iar a doua Caterina Ghira, ambele aromâne. Gheorghe Șina, a fost cel mai mare bancher și unul dintre cei mai activi promotori ai intereselor materiale ale epocii sale. El se ocupa cu cele mai diverse feluri de activitate, dela secarea de bălți și de terenuri mocirloase, până la cele mai fine tranzacții bancare. Nu disprețuia nici un teren de activitate, în care se putea lucra cu folos. Toată ziua era ocupat în convorbiri cu oameni de afaceri.

Multe domenii de activitate, în fosta Austrie, dar mai ales în Ungaria, au a mulțumi desvoltarea lor, ba chiar începuturile lor, lui Șina. Multe din casele comerciale, cele mai celebre din Șerbia, și-au început îmbogățirea prin contact cu ramurile de activitate pe care le dirija Șina. In Austria, comerțul de bumbac și tutun era întreg în mâinele lui. In Viena și Pesta, avea imense depozite de bumbac și lână. A făcut mult pentru ridicarea industriei textile. A adus servicii imense pentru construirea drumurilor și propășirea comunicațiilor. El a fost principalul acționar al Societății de navigație cu vapoarele pe Dunăre. Una din faptele lui cele mai însemnate, este construirea podului pe lanțuri între Pesta și Buda. In anul 1838, a ridicat el, pe cheltuiala lui acest pod, format din 12 lanțuri masive, din fier bătut, și care a costat uriașa sumă de 7.000.000 de fiorini (ceea ce în valută actuală, s'ar ridica la aproape

700.000.000 lei). Pe primul stâlp, pe placa de marmoră, alături cu numele împăratului şi al primului ministru St. Secseny, este numele baronului Gh. Sina. Faima lui era imensă. Despre mişcările lui, presa zilnică, ţinea notă, ca şi despre mişcările împăratului. Cu toată bogăţia lui, era extrem de muncitor, cruţător, punctual. In vieaţa şi activitatea lui se conducea de deviza pusă pe blazonul său de nobil „servare intaminatum".

Cu bogăţiile lui a cumpărat nenumărate castele, cu moşiile din jurul lor, folosindu-se în acest scop de nevoile de bani ale unor nobilimi risipitoare, ca cea austriacă, cehă, dar mai ales maghiară.

Incă în 1841, poseda în Austria, Mayerbach, Rapoltenkirch, Gföll, Farafeld, Leopoldsdorf. In Moravia, patru castele, cu moşii din cele mai celebre. In Ungaria, 15 latifundii, cu castele, luate dela conţii Ilishazy, Brentano, Festetitz.

După 1841, a cumpărat în Austria, trei mari latifundii, în Moravia 7, în Ungaria 16, în Ţara Românească 2, în Grecia una, numită Eptalofos. In 1851, a reuşit să pue mâna pe faimosul castel Gödölö, pe care l-a cumpărat dela familia contelui Hederwary, dimpreună cu întreaga moşie. Castelul a fost răscumpărat apoi de guvernul maghiar, spre a fi dăruit împăratului Francisc Iosif, ca dar de încoronare. Avea nenumărate palate monumentale în Viena şi aproape în toate principalele metropole ale Europei.

Când a murit, a lăsat în numerar 80 de milioane de fiorini (peste 8 miliarde în valuta de azi); 29 moşii mari cu 241.000 de jugăre, înzestrate cu cele mai perfecte maşini şi inventare agricole. El s'a bucurat de nenumărate demnităţi, în Austria. Dar la nici una n'a ţinut poate mai mult decât la cea de.... consul onorific al Statului grec.

Fiul său, Simeon Gh. Sina, s'a căsătorit cu Efighenia Bică, o compatrioată a lui, care, ca nobilă, purta titlul de Dejanfalva. Pe când tatăl său era mai mult bancher decât baron, despre el se spunea că este mai mult baron decât bancher. Garderoba lui costa 800.000 de fiorini, în valută actuală 80.000.000 lei. Imbrăcămintea lui, inclusiv nestimatele cu care se împodobise, la prima audienţă la împărat, avea o valoare de 600.000 fiorini, cam 60.000.000 lei, în valuta de azi. A fost prieten intim al regelui Otton al Greciei şi ministrul lui plenipotenţiar la curţile din Viena, München şi Berlin. El a întemeiat cel dintâiu institut de credit agricol, în Austria, apoi cea dintâi Societate de asigurare. In instituţiile lui lucrau peste 8.000 de funcţionari şi agenţi de tot felul.

In saloanele lui din Hoher Markt se întâlnea tot ce avea Austria şi Ungaria mai sus pus. In Viena a ridicat, pe cheltuiala lui, biserica ortodoxă greacă. In Athena a ridicat palatul Facultăţii de Ştiinţe, care l-a costat peste 1.000.000 fiorini, (100.000.000 lei), în valuta actuală. A cheltuit pentru observatorul astronomic din Athena 200.000 de fiorini, ceea ce reprezintă 20.000.000 lei, în valuta de azi. A făcut danii enorme la diferite biserici catolice, cum a fost Biserica Votivă din Viena, catedrala din Praga, ş. a.

A murit în 15 Aprilie 1876. Unicul său fiu murind, averea lui prin fetele lui care s'au măritat cu diferiţi duci şi conţi, din cea mai înaltă nobilime, a trecut sub alte nume.

Urmează mai multe alte capitole intitulate: *„Aspectul oraşelor noastre"*, — în care se arată că aromânii formau elita cea mai înaltă a societăţii urbane în Serbia, dând şi chipuri de neguţători aromâni şi de doamne aromâne; — *„Grecii despre alţii, şi alte neamuri despre Greci"*; *„Conflicte"*, — în care se arată că aromânii ca purtători ai culturii greceşti au stat în calea sârbilor în diversele comunităţi ortodoxe din Austria, în care, sârbii reprezentau tendinţele lor naţionale, în timp ce aromânii, erau pentru cultura greacă; — *„Conflicte şi Asociaţii"*; *„Conflicte în biserică"*, *„Conflicte în şcoli"*, *„Conflictul din Adunarea dela Timişoara, din 1790"*.

Două capitole, cu titlul: *„Aromânii ca războinici şi viteji"*; *„Aromânii în anturajul lui Karagheorghe şi Miloş"*, dau amănunte cu totul noi asupra rolului jucat de aromâni în cele două răscoale sârbeşti, ca luptători, căpetenii şi diplomaţi. Se cunoaşte rolul jucat de aromâni în luptele pentru eliberare ale grecilor, dar nu se ştia nimic despre contribuţia lor însemnată şi în războaiele sârbeşti..

Este un merit deosebit al d-lui Dr. A. I. Popovici, că a atras luarea aminte în această direcţie.

Un capitol intitulat: *„Aromânii ca nobili"*, aduce lumini interesante asupra numeroaselor familii care s'au ridicat în Austria şi Ungaria la ranguri nobiliare; un altul: *„Aromânii ca binefăcători"*, arată pe aromâni sub acest aspect. In capitolul: *„Naţionalismul aromânilor"*, se arată înclinarea lor spre cultura greacă. Un capitol intitulat: *„Sârbizarea şi împuţinarea aromânilor"*, relevă procesul de dispariţie al acestui element de

elită, care se topeşte în masa populaţiei alogene din oraşele Statelor Balcanice.

Câteva consideraţii asupra stării lor de astăzi, în localităţile de origine, şi descrierea oraşului Crusova, încheie partea I-a a lucrării.

In partea a II-a se dă, în ordine alfabetică, o listă bogată de familiile din ţinuturile sârbeşti, de origine aromână, cu lămuriri interesante asupra fiecăruia din ele, acolo unde asemenea lămuriri s'au putut dobândi de autor.

Ca încheiere, repetăm, lucrarea d-lui Dr. A. I. Popovici, scrisă cu o rară pătrundere şi cu o obiectivitate care, la cei mai mulţi erudiţi balcanici, lipseşte, este de un interes capital, pentru cunoaşterea acestei ramuri interesante a neamului nostru.

Ea ne arată totodată că este timpul să se procedeze la gruparea în ţară a elementelor răzleţe ce au mai rămas încă neînstrăinate prin oraşele ţărilor din Balcani. Aceasta ar face mai mult decât toate măsurile ce se edictează din birouri pentru îndrumarea spre naţionalizare a păturii noastre urbane.

Const. Noe

I. NICA: *Problema Aromânilor* (Colecţia Arhiva Armatolilor, tip. „Bucovina". I. E. Torouţiu Bucureşti).

Prin broşura d-lui I. Nica, familia Armatolii inaugurează un ciclu de publicaţii destinate problemii Românilor de peste hotare „în cadrul marilor probleme, care frământă generaţia noastră în lupta de afirmare a românisului integral".

După cum precizează chiar autorul, broşura de care ne ocupăm vrea să înfăţişeze — sumar şi obiectiv — problema Aromânilor, aşa cum se desprinde din dureroasele realităţi create acestor îndepărtaţi fraţi ai noştri, în urma ultimelor schimbări politice survenite în Peninsula Balcanică.

Tocmai ceeace s'a căutat şi prin coloanele acestei reviste, în care s'a examinat aproape număr de număr, adevărata situaţie a lor, în raport cu politica dusă până acum. Autorul reuşeşte să dea interpretări juste. Nu lipseşte însă, pe ici pe colo, şi câte o privire prea fugară, când ne-am fi aşteptat la date, dacă nu precise, mai amănunţite. Astfel, de pildă, se trece cu nesiguranţă peste numărul lor, când în realitate studiile cunoscute ale d-lui Capidan şi completările d-lui Papahagi din Images d'étnographie Roumaine, ne dau aproape cu certitudine numărul Aromânilor. De asemeni şi localizarea Aromânilor e vagă: „In întreaga Peninsulă Balcanică, dela Dunăre până la coastele de sud ale Greciei şi dela Marea-Neagră la Adriatică". In realitate răspândirea aşezărilor lor este bine cunoscută. Aşa de pildă de-a-lungul Dunării, nu se află nicio aşezare. Poate că autorul a vroit să înglobeze şi ramura daco-română, aşezată în Bulgaria de-a-lungul acestui fluviu. Trece apoi la lucruri foarte interesante. Insistă asupra formării burgheziei, citând şi cuvintele lui Duşan Popovici, dela Universitatea din Belgrad, care afirmă că cea mai mare parte din burghezia de astăzi a vechei Sârbii, este de origine aromânească. Pe bună dreptate arată asimilarea treptată acestei burghezii. D-sa relevă cum din cauza lipsei de izlazuri peste iarnă păstoritul e anevoios, fiind ameninţat cu dispariţia; cărăvănăritul e desfiinţat prin căile de comunicaţie; industria casnică a ţesăturilor, prin plecarea Turcilor stagnează. După aceea desbătând problema ocupaţiei, autorul conchide că le rămâne a se ocupa în viitor cu: „agricultura, meseriile orăşeneşti, comerţul şi ca muncitori cu ziua". Pământ disponibil însă nu au. Câmpia Salonicului, a găzduit 1/2 milion de micrasiatici.

Năvălirea acestor Greci din Turcia, a înlăturat în bună parte pe Aromâni şi dela comerţ. Este uşor de întrevăzut greutatea de a fi meseriaş sau muncitorilor cu ziua. Discutând şi conştiinţa individualităţii etnice, autorul subliniază tăria arătată în atâtea rânduri. D-l Nica trece după aceea la curentul emigrării. Examinând problema dacă Aromânii, mai pot rezista sau nu în Balcani, dă un răspuns negativ. Autorul, în „Soluţii", pledează insistent pentru emigrarea în ţară: „singura soluţie, potrivită cu interesele neamului românesc, care se poate da problemei Aromânilor, este migrarea lor în ţară".

Nu suntem însă pentru emigrarea lentă, preconizată. Este adevărat că locul de colonizare, ar fi Dobrogea, dar să nu se uite că sunt şi oraşe unde ar trebui aduşi.

Broşura d-lui I. Nica, se arată deci destul de interesantă şi utilă problemei.

Ea reuşeşte să-l pună în curent pe cititor nu numai cu soarta Aromânilor, dar îi indică şi un ideal pe care are datoria să-l realizeze Statul Român.

Florea Florescu

COMENTARII SOCIOLOGICE LA PREFACERILE REALITĂŢII ROMÂNEŞTI

ÎNTREGIREA STRUCTURII SOCIALE A ROMÂNIEI

Chemarea la cârma ţării a d-lor Cuza şi Goga, marchează momentul, în care necesităţile politice, de dinapoia sau dedesubtul antisemitismului, au ajuns să aibă un punct de plecare solid în realitatea românească. *S'a format materia primă umană pentru o burghezie românească.* Ea cere intervenţia autorităţii de Stat, pentru consolidarea situaţiei ei şi a celor ce-i vor urma pilda.

E o necesitate politică inexorabilă pentru fiecare neam ajuns la independenţă politică, dacă vrea să-şi păstreze Statul, ca toate funcţiunile mari ale vieţii colective (guvernare, administraţie, diplomaţie, armată, economie, educaţie, etc.), să fie în seama lui. Numai în cazul conaţionalilor există certitudinea acelei ţărmuriri a interesului particular în perspectiva nevoilor colective şi a acelei coordonări naţionale a funcţiunilor colectivităţii, care e condiţia neatârnării politice a neamurilor.

Dar satisfacerea acestei necesităţi nu e în mâna conducătorilor politici. Ea presupune elementele capabile să-şi asume aceste funcţiuni. Conducătorii Statului nu pot crea o burghezie economică, pot cel mult să-i uşureze apariţia, să-i consolideze şi să-i asigure situaţia să-i îngroaşe rândurile. Organizarea unui neam, aşa încât să-şi poată croi singur destinul, presupune atingeera acelui stadiu de desvoltare, în care această organizare să fie dorită de fiecare membru în parte al neamului, şi să-i apară drept singurul chip de asigurare a vieţii lui.

Gânditorii noştri politici au văzut de mult neajunsul, pe care-l constituia lipsa unei burghezii economice româneşti. Marţian a scis adeseori, în vieaţa lui scurtă, despre primejduirea independenţei politice, prin neputinţa economică. A arătat lămurit cauza. „Societatea ce n'are decât două clase extreme, nu este organică şi societatea neorganică nu are putere de vieaţă. O clasă de mijloc economică este neapărat trebuincioasă, chiar pentru conservarea celorlalte două clase extreme". (Analele economice III, 27).

Neajunsul acesta era însă iremediabil atunci. Regatul Vechiu (şi într'o oarecare măsură chiar România întregită) a precedat structurarea de aşa fel a neamului românesc, încât să nu-i lipsească nimic din ce e necesar pentru a avea un Stat propriu viabil. In privinţa administraţiei, a armatei, a învăţământului, a diplomaţiei, domniile regulamentare pregătiseră capitalul uman iniţial, de care era nevoie. In comerţ şi industrie, mănunchiul românesc, care să fi constituit punctul de plecare al unei pături economice româneşti, a lipsit însă la 1859. La această dată, comerţul ţărilor româneşti era în mâna oamenilor de afaceri străini, îndeosebi Evrei, pe care îi atrăsese pe pământ românesc perspectiva de câştig a operaţiei de mari proporţii a inserării ţărilor româneşti în comerţul mondial. Grija conducătorilor Regatului Vechiu pentru formarea cadrelor funcţionăreşti, a armatei, a învăţământului, i-a lăsat pe aceşti beneficiari materiali ai modernizării economice a României nestingheriţi, timp de alte câteva decenii după constituirea Statului românesc modern.

Intregirea a impus reluarea grijii de a crea cadre de funcţionari, de ofiţeri, de învăţători şi profesori. Desvoltarea aparatului economic pe care şi-l formaseră printr'o acţiune tenace Românii ardeleni şi a începutului de economie românească din Regatul Vechiu, a rămas şi pe mai departe la periferia preocupării conducătorilor politici româneşti. Elementele, ce se ridicau din sate au fost canalizate toate spre funcţiunile de Stat. In vieaţa economică au pătruns în mai mare măsură numai ţăranii, care se perindă prin oraşe,

spre a câştiga în câţiva ani ca muncitori, mijloacele pentru a-şi întregi gospodăria. Prin ei însă, economia ţării n'a devenit mult mai românească decât era.

Cu trecerea anilor a apărut, însă, şi punctul de plecare al unei acţiuni de românizare a economiei noastre. Răsunetul crescând al antisemitismului este expresia acestei transformări, In oraşe elementele nevoite şi gata să trăiască din ocupaţii altele decât de Stat, au devenit numeroase. Cu deosebire în acea zonă intermediară între administraţie şi economie, care sunt profesiunile libere. Reprezentanţii lor mai tineri (licenţiaţii Facultăţilor de drept, absolvenţii Facultăţilor de medicină, ai Facultăţilor de farmacie, ai Academiilor de comerţ, ai Politehnicilor, care n'au mai găsit posturi în administraţie şi au devenit avocaţi, medici, farmacişti, ingineri), constituiesc azi cartierul general al acţiunilor antisemite, contra personalului străin în întreprinderi şi de românizare a vieţii economice. (Materia aceasta primă pentru o viitoare burghezie economică românească, a produs-o învăţământul nostru postbelic, pus pe crearea de titraţi. El e criticat aspru, de obiceiu. Titraţii ieşiţi în vieaţă după saturarea administraţiilor publice, au adus, e adevărat, neliniştea în vieaţa românească. Se uită totuşi, cu prilejul acestor critici, că toate facerile sunt dureroase şi crude. Că fără această supraproducţie, neamul românesc ar fi mult mai liniştit dar şi lipsit de această materie primă pentru o mai bună organizare, lipsit de dinamizarea corelativă a administraţiei româneşti),

La vigoarea acestor acţiuni au contribuit hotărîtor şi elementele ţărăneşti, împinse în oraşe de suprapopularea rurală. Aceşti salariaţi modeşti ai uzinelor de Stat, comunale şi ai întreprinderilor particulare, constrânşi de împrejurări să se fixeze în oraşe, caută astfel să-şi deschidă drum în burghezie şi să-şi consolideze situaţia.

Răsunetul antisemitismului în Basarabia, Moldova de Nord, Bucovina şi Maramureş, vădeşte şi o oarecare vrere de a răzbi în negoţ a ţărănimii din aceste regiuni, până acum exclusiv agricolă, pastorală şi forestieră.

Faptul că a devenit posibil un guvern Cuza-Goga, a consacrat această prefacere a realităţii româneşti. Din abstractă, necesitatea de a face ca şi funcţiunea economică să fie satisfăcută de Români, în colectivitatea românească a devenit concretă. Conducătorii Statului nostru se preocupă de acum încolo de ea, pentru a mulţumi pături care nu-şi doresc decât să fie ajutate să pătrundă în vieaţa economică.

Faptul însă că guvernul Cuza-Goga n'a putut rămâne la putere, arată că energiile româneşti dornice să constituiască pătura comercială rurală şi urbană şi burghezia de angajaţi ai industriei şi ai comerţului din oraşe, nu pot fi canalizate de azi pe mâine, prin câteva legi generale edictate de guvern. Că e necesară, în acest scop, o *acţiune individualizată, cu plan şi de lungă durată a administraţiei* noastre. Năzuinţele difuze ale inşilor şi categoriilor trebuesc surprinse, sistematizate într'un plan, şi fiecare din cele găsite utile pentru organizarea economică a neamului promovată şi susţinută de întreg aparatul de Stat.

Acest plan n'ar trebui să urmărească imposibilul. Adică românizarea totală a economiei din România. Suntem un Stat cu populaţie alogenă şi, ca atare, vieaţa noastră economică va da totdeauna de lucru unei părţi însemnate a acestei populaţii. Ar trebui chiar evitate toate vorbele mari, care slăbesc fără folos coherenţa populaţiei româneşti. Oraşele din Transilvania se românizează prin zecile de mii de locuitori români, ce li s'au adăugat în ultimii douăzeci de ani. Aşa trebue românizată vieaţa noastră economică. Purtând de grijă, ca tot ce se crează nou, să fie românesc.

Premisa unei astfel de acţiuni însă este cunoaşterea cât mai amănunţită a situaţiei. Spre a întocmi un plan temeinic e nevoie de un număr de *cercetări şi de anchete* întreprinse de o *comisie* sau de un *institut*, care să inventarieze posibilităţile fiecărei regiuni şi a fiecărei profesiuni şi să descopere măsurile speciale ce trebuesc luate în cazul ei. Numai pornind dela atari cercetări prealabile se poate ajunge la planul de acţiune pe toată ţara şi pentru fiecare regiune şi fiecare profesiune în parte.

Iată câteva probleme, care ar trebui să preocupe cercetătorii din această comisie: 1) măsurile necesare pentru stimularea iniţiativelor româneşti, cooperative şi individuale, de aprovizionare şi de valorificare din sate; 2) posibilităţile unei puneri în valoare a inteligenţei economice a Românilor din Ardealul de miazăzi (Braşov-Sibiu-Făgăraş-Târnave) şi a intrepidităţii Oltenilor pentru câştigarea de poziţii economice în oraşele şi satele din răsăritul ţării; 3) măsurile necesare pentru înlesnirea eficace a ridicării în burghezie a personalului întreprinderilor comerciale şi industriale (credite pentru construirea ieftină de locuinţe atrăgătoare, reorganizarea asistenţei medicale şi a

asigurărilor, organizarea repausului etc.); 4) măsurile necesare în cazul liber-profesioniştilor români.

Agentul unei atari acţiuni nu poate fi decât administraţia de Stat. Dar o administraţie cu principii temeinic revizuite. Ceea ce se face azi în cazul administraţiei centrale, prin coordonarea acţiunii Ministerelor ce se ocupă de aceeaşi problemă, trebue făcut şi pentru judeţe şi comune. Şi acestea au nevoie de conducători, care să le privească şi să le administreze în întregul lor, coordonând în cadrul unui *plan de organizare a regiunii sau a satului,* acţiunea specialiştilor ce depind de Ministerele tehnice. Numai o administraţie astfel condusă, ar putea susţine eficace acţiunea de organizare a unui comerţ şi a unei industrii româneşti în ţinuturile ţării, şi impune conducerea întreprinderilor create, potrivit intereselor generale ale naţiunii.

ANTON GOLOPENŢIA

CĂRŢI DESPRE RECRUTAREA ŞI MISIUNEA FUNCŢIONARULUI

Avem în faţă două cărţi:

Una semnată de *Félix Garas* şi intitulată *La sélection des fonctionaires.* — Contribution à l'Etude de la Réforme de l'Etat. (Paris, Librairie Picart, 1936).

Alta semnată de *Raoul Dautry* şi intitulată *Métier d'homme,* cu prefaţa de *Paul Valéry.* („Présences", Librairie Plon, Paris, 1937).

Din puncte de vedere, diferite amândouă, ajung să pună aceeaşi problemă: funcţionarul public şi rolul său în administraţia Statului (iar pe alocuri, cartea a doua, mai ales prin prefaţa ei, se ocupă şi de om, ca profesionist în genere).

Cea dintâi, după ce face o analiză a situaţiunii actuale a funcţionarilor administraţiilor publice, îşi propune — studiind sistemele a mai multor ţări — să contribue la elaborarea unei metode de selecţie a funcţionarilor administraţiei publice.

Valoarea instituţiilor depinde de valoarea celor ce le pun în funcţiune: „S'ar putea susţine că forma Statului importă puţin şi că sunt sterile toate discuţiile, puţin demodate, asupra valorii respective a monarhiilor şi a republicilor. Cel ce contează nu este acela care vorbeşte ci acela care lucrează; nu legea ci felul cum este aplicată, interpretarea ce i se face, jurisprudenţa administratorului, acestea sunt, adesea ori, adevărata realitate juridică. Lucruri mari au fost făcute, sub regimuri rele ,de către mari funcţionari. Militarii au dat imperii onor democraţii şovăitoare. Diplomaţii au asigurat continuitatea politicii franceze, cu toată căderea succesivă a guvernelor. Agenţii de finanţe, în obscuritatea unei munci ingrate, au reuşit să facă aplicabilă o fiscalitate complexă şi stângace... Regimul politic actual nu supravieţueşte decât prin forţa birourilor, graţie unui corp de funcţionari rămaşi în ansamblul lor, la înălţimea datoriei lor" (pg. 5—6).

Şi în altă parte, găsim iarăşi lucruri interesante despre rolul administraţiilor publice, în regimurile democratice: „Trebue să li se creeze (democraţiilor) o administraţie care are calităţile pe care ele nu le au: permanenţa, stabilitatea, spiritul de continuitate. Există un fel de contradicţie între democraţie — care se bazează pe ideia de liberă discuţie, de neîncetată revizuire critică — şi administraţie care se sprijină pe ideea de autoritate. Democraţia a putut să dureze în Franţa pentrucă a rămas limitată la organele de guvernământ, nepătrunzând încă în angrenajul administraţiei. Cea de a treia Republică a păstrat aproape intactă puternica ierarhie a primului Imperiu. Aci este secretul duratei sale" (pg. 11).

In continuare, autorul constată că ordinea stabilită în administraţia publică se clatină. Indreptarea nu poate veni dela legi ci dela oameni. Iată de ce i se pare că problema *recrutării funcţionarilor,* este dintre cele ce trebuesc rezolvate în primul rând.

Decadenţa instituţiilor administrative este cauzată — autorul vorbeşte de Franţa în deosebi, — nu atât de o scădere a nivelului intelectual şi moral al funcţionarilor. Din contră, cei din urmă

intraţi în funcţiunile publice sunt superiori în toate privinţele celor mai vechi. Cauza e alta: *inadecvările izbitoare care există între oameni şi funcţiuni*, fapt care dă ca rezultat o lipsă de adaptare a omului cu mediul în care lucrează. Şi de aci, mediocritatea randamentului şi neantrenarea la eforturile necesare ridicării instituţiilor publice la înălţimea cerută de postul lor: „Există biurocraţi care ar fi administratori remarcabili şi oameni cari, înzestraţi pentru o muncă sedentară, sunt inutili sau insuficienţi în posturi active. Din toate părţile se formulează plângeri în contra inerţiei birourilor: sunt denunţate relele rutinei... întârzierea soluţiilor aduse chestiunilor celor mai simple, randamentul mediocru al maşinei administrative... Dar nu administraţia trebue să fie reformată ci administratorii pe care nu e nevoie să-i înlocuim, ci să-i punem la locul lor potrivit". (pg. 10).

De ce nu se poate obţine uşor acest lucru? Deşi e admis de oricine, traducerea lui în faptă nu e deloc uşoară. Selecţia cadrelor se săvârşeşte după metode ce variază cu regimul politic al Statului. Administraţia nefiind altceva decât organul care înfăptueşte directivele regimului care guvernează, este aproape firesc ca acesta să-şi aleagă oamenii pe care îi cunoaşte că au aceleaşi convingeri politice. Lucrul se verifică în istoria administraţiei oricărui Stat. Un regim feudal va da administraţia pe alte mâini, unul democratic pe altele, unul comunist pe altele, şi aşa mai departe. Tradus în lucrurile de toate zilele se poate întâmpla ca nu numai un regim să facă aşa, ci şi diferitele guverne, ba, uneori, chiar persoane anumite vor prefera şi ele în administraţie pe acei cu care fraternizează într'un fel sau altul. *Aşa că numai întâmplarea mai poate face ca funcţionarul respectiv să se şi potrivească pentru locul în care a fost numit.*

Observăm, deci, cum scopul adevărat al administraţiei publice este uitat. Se uită că aceasta trebue să fie, în primul rând, *bună*, şi numai apoi să ne gândim dacă ea se acordă cu ideile de bază ale regimului. Funcţionarii să fie numiţi sau aleşi? Funcţionarii să fie numiţi din această categorie de oameni sau din aceasta? Puţin importă, principalul nu e ceea ce pretinde ideologia unui regim ci ceea ce se urmăreşte: ca serviciul public să funcţioneze bine.

Cartea lui Felix Garas, este dominată, la urmă, de preocupări care aparţin dreptului administrativ. Din toate analizele pe care le face, asupra diferitelor administraţii din ţările moderne, urmăreşte să obţină materialul necesar reformelor pe care le propune şi care privesc puncte ca acestea: clasificarea funcţiunilor, necesitatea de a considera fiecare funcţiune în particular, raţionalizarea recrutărilor, etc.

Fără îndoială, selecţia funcţionarilor nu are numai acest aspect. Deja din extrasele — accidentale în carte — pe care le-am citat, am putut vedea şi alte aspecte ale problemei. Unul dintre acestea — cum ar fi acela al *şefilor* de instituţii, este lăsat voit deoparte, autorul nevăzând posibilitatea ca prin mijloace administrative să găseşti pe cei cu această însuşire. Se pare că, nici selecţia sau orientarea profesională nu vor putea da prea mari rezultate. Acestea ne pot furniza cu uşurinţă pe cei mai buni şoferi sau conducători de tramvaie. Dar nu trebue să aşteptăm dela ele să ne furniseze diplomaţi, profesori eminenţi, savanţi, medici, ingineri etc. Este un lucru care scapă oricărei cercetări din afară. Nu voim să depreciem marile servicii pe care le pot da vieţii sociale şi oamenilor, socotiţi individual, selecţia şi orientarea profesională. Din contră, ne vedem datori să recunoaştem că din constatarea că „nu se poate măsura sufletul cu aparatele laboratoarelor", mulţi se cred îndreptăţiţi să procedeze după bunul plac, tocmai în domeniul marilor posturi din angrenajul vieţii sociale. Sub pretext că nimeni nu ne poate furnisa o metodă de a descoperi pe cei mai buni diplomaţi, sau prefecţi, de pildă, se crede că aceste locuri pot fi ocupate de oricine.

Cum se poate totuşi evita excesul de bun plac care domneşte aici?

In primul rând o posibilitate de circulaţie a oamenilor bazată pe însuşirile lor reale... Orientarea profesională să nu fie un verdict dat odată pentru totdeauna. Ci numai indicaţii posibile de revizuiri şi completări ulterioare..., până se obţine siguranţa că stăm în faţa unor aptitudini capabile să facă faţă cerinţelor genului de muncă, în care ne aflăm.

Din afară înăuntru, nu se poate face prea mare lucru, în cazul oamenilor care pot fi într'un fel sau altul fruntaşi. E necesar să li se asigure înlăturarea unor bariere nedrepte, ce-ar putea fi porţi închise pentru ei.

Lucrul cel mai important — pentru ca aceştia să devină cu adevărat şefi — este procesul de autoformare la care să se supună fiecare pentru a ajunge să se identifice cu condiţiile genului de

muncă în care se distinge. Cum se obține *conștiința datoriei* pe care o ai de a te identifica cu profesiunea ta?

Cu această întrebare ne apropiem de a doua carte anunțată.

Autorul ei este director general al căilor ferate ale Statului Francez. Problemele tratate sunt cele puse de această instituție. Interesul ei trece totuși mai departe.

Sunt două lucruri, care trebuiesc scoase în relief.

Intâiu este autorul însuși, care din lucrarea pe care o publică, și din toată activitatea lui asupra căreia insistă editura și prefața lui Paul Valèry, — se poate vedea că este el însuși pilda omului care își face datoria *meseriei sale de om*, acolo în istituția pe care o conduce.

In al doilea rând, este punctul de vedere, care — dealungul problemelor speciale puse de instituția în care lucrează autorul — domină întreaga carte. Urmează să-l degajăm.

Din chiar cuprinsul primului capitol, în care meseria de inginer este analizată în raportul ei cu viața socială, autorul scoate în relief importanța valorilor morale pretutindeni unde omul lucrează ca profesionist. „Funcțiunea socială — e vorba de ingineri aci, dar în altă parte extinde afirmația pentru toate cazurile — este mai complexă și mai delicată... decât funcțiunea tehnică". Ca să faci parte din elită, nu e necesar să te găsești în funcțiunile cu dimensiuni mari. Elita este independentă de așa ceva. Ea depinde de „caracter, de valoarea spirituală a omului". „Nu ‚frunzele de stejar' fac pe șeful nediscutat. Șef este acela care este credincios responsabilităților funcțiunii sale... Un șef nu este niciodată, nicăieri, decât acela care își îndeplinește în întregime *„meseria* sa *de om*, (son métier d'homme)", pg. 18.

Această identificare a omului cu profesiunea pe care o îndeplinește, nu înseamnă anularea lui, cum s'ar putea crede. Natural, nu poate fi vorba de unele ocupații industriale, unde datorită unei diviziuni excesive, munca pe care omul este silit să o îndeplinească este așa de simplă încât ea nu poate antrena aproape nimic din vieața lui sufletească. Monotonia și durata ei prea lungă sfârșesc prin a pustii un suflet. Exceptându-le pe acestea, confundarea omului în rosturile și disciplina profesiunii sale, poate antrena un întreg complex de însușiri sufletești, în așa măsură încât nu numai că omul este ferit de degradare, dar este și înălțat și menținut la un nivel la care nimic nu-l poate asigura mai bine. Asupra acestui lucru insistă, în prefața cărții, Paul Valéry. O meserie oricât de umilă, înjghebează în noi o *etică* și o *estetică*. Datorită acestora — cu toate că e vorba de câștigarea pâinii de toate zilele — printr'o muncă depusă într'o meserie oarecare, omul se poate ridica la o putere de înțelegere generală a vieții și la un grad de șlefuire de sine cu totul surprinzător, în raport cu calitatea muncii, care poate fi destul de umilă. Când specialitatea este dintre acelea care poate trezi mândria de a te distinge în ea, și dacă a reușit să se împletească strâns cu vieața celui care a îmbrățișat-o, ea poate salva dela pieire toate însușirile pe care le-a exercitat, în timp ce restul corpului și sufletului este intrat într'un proces de degradare survenit din cine știe ce cauze. Paul Valéry, povestește că, cu 30 de ani în urmă i s'a întâmplat să vadă un asemenea caz. Găsindu-se, într'o zi pe una din străzile dealungul cărora erau înșiruite spre vânzare diferite vechituri, atenția i-a fost atrasă de singularitatea și distincția legăturii unei cărți vechi. Nu mai văzuse niciodată așa ceva:

In timp ce se gândea la acest lucru, cartea i-a fost smulsă din mâini de un om cu o înfățișare mizerabilă, cu aerul rătăcit și înspăimântător, cu pași nesiguri și cu hainele prea largi și jerpelite. Cu părul decolorat, cu fața spână, părea fără vârstă: era și bătrân și copil. Imbrâncind pe vânzătorul care sărise să-și apere bunul, el strigă, exalând o duhoare respingătoare de alcool: „Haida de... mă cunoaște pe mine această legătură"... Și întorcând, sucind și deschizând cartea, bețivul fără culoare, cu fața de ceară, începu o explicație plină de termeni tehnici misterioși, dovedind o pricepere a meseriei și o elocvență plină de dragoste și de precizie... P. V. mirat de aceasta, observă, că ochii albaștri îi deveniseră frumoși, iar mâinile nu-i mai tremurau. Ele își găsiseră *obiectul lor...*

S'ar fi zis că atingerea Cărții schimbase acest om rătăcitor în Doctorul Legătoriei... A mărturisit apoi că este ultimul descendent al unei familii ce fusese vestită în această branșă. Trei secole de-arândul din tată în fiu, cu mândrie se ocupaseră cu legatul cărților. El își dădea seama în modul cel mai limpede de decăderea în care ajunsese...

— „Și uneltele unde sunt?

— „Au fost vândute ca lucruri vechi... și băute",

răspunde el ridicând din umeri. Privirea lui își reluă aerul pierdut.

Am notat câteva din problemele pe care cărțile citate le pun în legătură cu faptul că omul are o meserie. Diviziunea muncii a luat azi proporții neînchipuite altădată. Este firesc ca să ne întrebăm ce se poate întâmpla cu omul, silit să îndeplinească atâtea munci care nu-și pot găsi puncte de reazim în vieața lui sufletească.

Este de necontestat că îndeplinirea unei munci *simple* și *identice* în cursul unor ani numeroși, sărăcește și poate degrada pe om. *Restul ființei lui* își cere drepturile. Idealul ar fi ca profesiunea să fie de așa natură, încât *acest rest* să nu reprezinte *întregul*. Adică, complexul de însușiri sufletești angajate în îndeplinirea unei munci, să fie alcătuit din ceea ce este esențial în om și din cea mai mare parte a acestuia. Altfel nu se va putea evita nemulțumirea. Nevoia de completare va trebui să fie într'un fel satisfăcută. Energia liberă va cere să fie *risipită* dacă nu se poate *cheltui*. Foarte rar se întâmplă ca prisosul de energie să fie *cheltuit* în folosul ființei omenești. Majoritatea cazurilor ne demonstrează că nevoia de complectare pe care n'o satisface profesiunea respectivă, duce pe om mai jos decât acolo de unde vine: lecturi inutile, pierderea vremii în discuții sterile, spectacole ușoare, alcoolul, iată câteva din „complectările" obișnuite majorității oamenilor.

Diviziunea prea mare a muncii, este o nedreptate ce se face omului. Profesiunile de azi sunt mult mai *automate* decât cele vechi. Și prin urmare ele nu pot angaja în mod firesc cea mai mare parte din om. Din această cauză, profesiunile de azi sunt mult mai mult decât cele vechi, „mijloace de existență". Inițiativa, curajul, creația, nevoia de depășire sau de dăruire de sine, nu mai au cum să fie angajate. Iată de ce o revizuire în acest domeniu este necesară.

Semne că ea a și început să se facă, le putem găsi într'un număr destul de mare: organizarea timpului liber al muncitorilor italieni, biblioteci, teatre, terenuri de sport, cinematografe, într'un cuvânt, toată activitatea culturală, care se desfășoară în centrele muncitorești, înseamnă că lumea a observat că numai cu măsura în care vieața omenească este angajată în muncile respective, nu e posibilă o înălțare a omului până la demnitatea minimă pe care vremea noastră o concepe. Dar aceasta e numai un mic început. Câteva glasuri, izolate azi, dar din ce în ce mai dese mâine, cer să privim în ansamblul lor, desvoltările exagerate ale unor industrii sau ale unor științe. Doctorul Alexis Carrel, celebru tocmai pentru acest punct de vedere, susține că e necesară o *știință a omului*, a cărui ființă n'o cunoaștem. Deși el e *creatorul*, științele lucrurilor anorganice și aplicațiile lor, acestea se desvoltă în *paguba omului*. Va trebui să se afirme cu tărie, că oricât de ispititoare ar fi *lucrurile*, omul trebue să rămână *măsura lor*.

Drepturile omului, despre care se face atâta caz — până la a se socoti întemeiată o luare în râs a lor — abia de acum înainte, își vor găsi concretizarea. Ințelese numai pe plan politic, va trebui să ne dăm seama că numai atât nu e suficient. *Drepturile naturale ale omului*, nu înseamnă numai drepturile lui în raport cu Statul. Oamenii trebuesc apărați și de sufocarea pe care le-o provoacă *propria lor operă*, așa cum reiese din punctul de vedere al lui Alexis Carrel.

In al doilea rând, trebue să ne convingem că o asigurare formală a drepturilor, nu înseamnă că ne și putem bucura de ele. Experiența unui secol și jumătate, ne face tocmai această dovadă. Garanția *libertății* omului, stă în desvoltarea prin *muncă* a unor aptitudini. Libertatea obținută pe plan politic, *are nevoie să fie susținută*. Altfel, omul este imediat subjugat sau învins, pe alte planuri. Ceeace face inexistentă libertatea lui politică. Nu-i folosește la nimic faptul că în casa lui „poate intra soarele și vântul, dar nu pot intra regele și agenții săi", dacă în casa lui intră sărăcia, iar din sufletul său lipsește fericirea. Aceasta este rezultatul unor *procese interioare*. Cel dintâiu drept al omului — care este și cea mai mare datorie — trebue să se refere la interiorul său. Libera formare de sine prin muncă, iată un articol din drepturile omului, care a fost cel mai neglijat. Omul are dreptul să muncească acolo unde sufletul său are de câștigat. Numai când oamenii ajung să-și ridice nivelul interior, abia atunci dreptul formal în raport cu Statul, își capătă un punct de temelie. Niciun fel de organizație socială nu se poate menține, dacă ea e mai jos decât nivelul oamenilor respectivi. Voim îmbunătățirea instituțiilor sociale? *Să ne îndreptăm asupra omului.*

DUMITRU DOGARU

PROBLEMA ŞEFULUI DE ÎNTREPRINDERE

Pentru România, care tinde să-şi creeze şi o industrie, spre a putea să urmeze un plan de refacere materială, independent de ceea ce se întâmplă în afară, problema şefului de întreprindere fără îndoială că trebue pusă pe primul plan. Avem, fireşte, o industrie începătoare. Posedăm materii prime în cantităţi aşa de mari, încât s'ar putea declanşa o campanie de industrializare însemnată. Se pune însă întrebarea: care este aspectul industrializării actuale şi ce învăţăminte putem trage, pentru viitor.

Intreprinderile mari din străinătate au o calitate: capitalul este şi rămâne anonim. Acţionarii ori câte acţiuni ar deţine, nu exercită asupra nimănui nicio siluire. La noi însă lucrurile stau cu totul altfel: marii acţionari, trecând peste şeful de întreprindere, sunt ei înşişi conducătorii. In felul acesta întreprinderea devine o unealtă pusă în slujba politicii, care oricând va putea opune rezistenţă curentelor de refacere, din simple calcule străine de o întreprindere. Faza aceasta, este faza dela început. Cartea lui J. Wilbois despre *Şeful de întreprindere* (Funcţiunea şi personalitatea sa. Trad. de ing. Horia Botescu, Bucureşti 1937), are meritul de a prezenta strălucit şeful de întreprindere şi funcţiunea sa, din care vedem, nu cu puţin regret, epoca de dibuiri stângace a industriei noastre.

Sunt atât de multe observaţii cuprinse în ea, încât lăsăm să urmeze, nu atât o recenzie, cât mai ales o schiţă pe care o credem edificatoare pentru înţelegerea rostului de şef de întreprindere. Şi, cine ştie, desbătându-se această problemă mai des, se va ajunge la convingerea că şi în România întreprinderile trebuesc ferite de arbitrariul unor grupuri particulare.

Pentru a deţine locul de fruntaş în întreprinderi, neapărat se cer virtuţi înăscute, presupunându-se şi o experienţă bogată. Printr'o carte nu poţi însă împrumuta virtuţile şi nici comunica practica. Cartea lui J. Wilbois se adresează tocmai din acest motiv acelora care au fost vitregiţi de o educaţie tehnică şi de principii necesare, datorită împrejurărilor. Şapte volume sunt consacrate problemei. Ele nu sunt altceva, decât extrase din cursurile predate la *Şcoala de Administraţie şi Afaceri.*

După concepţia vechilor economişti, şeful de întreprinderi, acumula funcţiunea de capitalist, tehnician şi de organizator. Când ţările Occidentului devin accentuat industriale, odată cu diviziunea muncii, ea se aplică chiar funcţiunii de şef de întreprindere. Câte odată, ca în uzinele de construcţie mecanică, se detaşează funcţiunea de capitalist, fiindcă ele sunt administrate de indivizi cu aport material neînsemnat. Când nu s'a cerut o invenţie perpetuă, se separă funcţiunea de tehnician, ca d. p. în torcătorii. In cazurile speciale, care cer o invenţie perpetuă dar şi capital, iau naştere societăţile anonime, cu un şef. Sunt cunoscute aversiunile contra şefului, în anumite momente foarte accentuate. In orice caz, prin continua cultivare a maselor de atelier şi mai ales datorită faptului că în America se oferă posibilităţi de confort mai mari „nu se mai poate produce cu succes, ca în cea mai mare parte a secolului al 19-lea, numai prin simpla conlucrare a banului şi a tehnicii. Trebue să mai adăugăm şi preocupările psihologice. Ele sunt aşa de înalte că primează pe toate celelalte. Sunt aşa de complexe că absorb vieaţa unui om". Cine este omul? O spune autorul: ***acest om va fi natural şeful, care de aci înainte, trebue numit patronul, în sensul etimologic al vorbei.*** Suntem dar în faţa unui om căruia îi incumbă datorii ce se confundă cu cele paterne. Conducătorul contemporan trebue să salte dintre toţi, prin puterea de muncă, prin ingeniozitatea vederilor sale, prin bunătatea sufletului său, să fie, cu alte cuvinte, o figură uimitoare. Spre a înţelege acest tip de om, trebue să cunoaştem neapărat dinamismul producţiei.

O întreprindere de producţie, citim în această carte, este un organism ale cărui energii converg către un scop, ori către un mic număr de scopuri reunite, definite de mai înainte. După cum se vede, definiţia întreprinderii de producţie este valabilă, pentru întreprinderi de orice soi. Scopul întreprinderii este de a satisface trebuinţa altuia. Aceste trebuinţe, numeroase, cunosc o distincţie: conştiente şi inconştiente. Cele conştiente se pretează în a fi sau a nu fi satisfăcute. Cele care pot fi satisfăcute dau naştere la cerere, iar celelalte prilejuesc simple ***dorinţi*** sau ***visuri.*** De obicei sociologii au studiat până acum trebuinţele care dau naştere la cereri, întru cât numai ele se pretează la statistici şi anchete.

Trebuinţele, mereu noi, trebuesc studiate în vederea satisfacerii.

O întreprindere se cere a fi şi morală. Căci sunt şi unele imorale (fumătorii de opiu ş. a.). Ea nu poate să se considere, căci nu este, o unitate independentă. In consecinţă este obligată să facă servicii. Asta nu însemnează însă că urmează să se facă pomană sau să se arunce în spinarea industriaşului toate. Profiturile unei întreprinderi, trebue însă să fie modeste; principiul ei nu se poate îndepărta de acela de a mulţumi. Căci, fără îndoială, este o eroare să se creadă că numai spiritul de câştig poate justifica fundarea şi exploatarea unei întreprinderi comerciale sau industriale. In concluzie, întreprinderea trebue să satisfacă clienţii — oferindu-le servicii avantajoase; să satisfacă personalul.

Vânzând ieftin, cum poţi plăti bine personalul? Prin a face întreprinderea *eficientă*. Unealta de lucru, agent, maşină, grup, etc., se numeşte eficient când lucrează cu un mare randament.

Mijloacele de eficienţă ale unei întreprinderi, sunt: 1⁰. *Metodele*, 2⁰. *Maşinismul şi mai în general capitalul*, 3⁰. *Eficienţa umană*: A. *Eficienţa personală*, B. *Eficienţa colectivă*, prin diviziunea industrială a muncii, fie tehnică, fie administrativă.

Infăţişarea, în felul acesta a întreprinderii, este de fapt descrierea mediului a cărui cunoaştere ne dă indicaţii despre rolul şefului.

Şeful se poate studia după cunoaşterea directă, adică devii secretarul lui şi-i urmăreşti gesturile, îi asculţi discuţiile, încerci să-i ghiceşti gândurile. Te mai poţi travesti în lucrător sau iei tu însuţi rolul de şef. Metoda aceasta poate fi înlocuită prin alta tot aşa de pozitivă, dar indirectă. Dacă avem în minte tabloul analitic al unei întreprinderi, notând în el toate lipsurile, dăm peste funcţiunile patronale. Căci şeful de întreprindere este cel care rotunjeşte totul, este un factor permanent, care trebue să rămână constant în anumit fel. Sunt întreprinderi care permit şefului să fie şi tehnician, altele nu. Şeful în genere „nu trebue să pătrundă în servicii, trebue să domine serviciile". El organizează la început şi supraveghiază periodic. Graficele, care „sar uşor în ochi", sunt foarte utile în întreprinedri. Şeful spre a administra vieaţa întreprinderii sale, i se cere: „a descoperi sau crea scopul întreprinderii; a provoca studiile ce vor determina modul său de acţiune; a elabora programul acestei acţiuni; a lucra, ceea ce pentru şef însemnează a decide şi a comanda; a controla rezultatele ordinelor sale". Pentru aceasta este nevoie de aptitudini: spirit de combinaţie, economie, simţul documentării, calităţi fizice: tinereţea; morale: cutezanţă şi abnegaţie, asprime loială, etc. Calităţile şefului pot fi împărţite în trei grupe: calităţi ce-i permit a organiza, a inventa şi a comanda. Cu alte cuvinte am ajuns şi la definiţia şefului: *„un organizator, un inventator şi un comandant în sensul cel mai larg al acestor trei vorbe"*.

După cele de până aci, dacă îţi pui întrebarea: de unde îl iei pe şeful de întreprindere român, vezi toate scăderile actuale: deţinători de capitaluri, care fac, fără să aibă o pregătire, pe tehnicienii; goana după câştiguri fabuloase — când în realitate întreprinderea adevărată nu se creează pentru un asemenea şi singur scop, etc., trebuesc înlăturate.

Avem nevoie deci de întreprinderi în care să se detaşeze definitiv funcţia de şef şi de cea de capitalist, fiindcă şeful întâi de toate este o valoare, şi selecţionarea valorilor în industrie este imperios reclamată pentru prosperitatea sa. Faptul că nu s'au detaşat până acum diferitele funcţiuni, toate sforţările noastre industriale, se situiază comparativ cu alte ţări, în faza dibuirilor de început.

FLOREA FLORESCU

UN OFICIU AL ROMÂNILOR DE PESTE HOTARE

Comentând cronica *„Tăcerea în privinţa Românilor de peste hotare"*, publicată în numărul 11—12 (1937) al revistei noastre, d-l Dragoş Vrânceanu, în ziarul *Curentul* (An. XI, Nr. 3.608, 1938), proclamă necesitatea unui oficiu al Românilor de peste hotare: „Avem nevoie, întâi de toate, de un *Oficiu cultural* al Românilor de peste hotare, care să aibă o umbră de responsabilitate, în toată această chestiune, care să urmărească oricât de platonic, dar în chip documentat, situaţia Româ-

nilor de peste hotare. Trebuesc date la iveală publicaţii speciale şi colecţii de studii asupra lor. Nu studiile filologice făcute de eruditii inimoşi şi muncitori sunt suficiente pentru a da opiniei publice un sens mai eficace al ramurilor diferite ale neamului românesc. Sunt lucruri pe care, opinia conştientă românească le aşteaptă neîncetat şi de multă vreme".

Dar, o problemă asemănătoare cu cea a Românilor de peste hotare avem şi în cuprinsul graniţelor: „Situaţia Românilor de peste hotare şi situaţia unor grupuri de Români (în regiunea secuiască şi în regiunea ucraineană din Bucovina, etc.), dinăuntrul hotarelor, trebue luată odată, cu simţ patriotic şi naţionalism, în considerare".

Propunerea d-lui Dragoş Vrânceanu o găsim utilă timpului de faţă şi merită o desvoltare a chestiunii.

Printre mijloacele lui de acţiune, am socoti:

1. *Centralizarea tuturor datelor referitoare la aceşti Români*, obligându-se ca pe viitor, să se trimită toate publicaţiile, care tratează cât de vag această problemă. De asemeni, s'ar face apel la toţi care au scris până acum, ca să trimită câte un volum din opera respectivă, la Oficiu.

2. *Acţiunea de documentare.* Ar trebui să se lucreze sub dublu aspect: *cercetarea în bibliotecă şi cercetarea pe teren.* Cercetarea pe teren nu va fi altceva decât studiul realităţii potrivit principiilor Şcolii Sociologice dela Bucureşti. In scopul acesta, ar urma să se facă apel la studenţii Români din Transilvania, care ştiu ungureşte (p. studierea regiunii din Secuime), la cei din Bucovina care ştiu ucraineana, etc. După aceeaşi metodă se pot studia, prin profesorii dela şcolile de peste hotare, îndrumaţi de un specialist al Oficiului, satele de Români din Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia, Bulgaria, Grecia.

3. *Gruparea la Oficiu a tuturor celor care sunt animaţi de această problemă*, profesori, ziarişti, precum şi specialişti de tot soiul: istorici, linguişti, folclorişti, medici (veterinari şi umani) şi sociologi.

In momentul când se va ajunge la întocmirea unui stoc important de informaţie publicistică şi anchetă la teren, se poate începe:

a) Redactarea unui buletin informativ;

b) Deschiderea unei biblioteci în mod permanent, spre a fi frecventată de cei interesaţi şi unde ar trebui ca toate şcolile venite în vizită prin Bucureşti, să treacă cu elevii pe acolo, spre a li se da informaţii concrete asupra fraţilor lor de peste hotare şi a celor din interior, care sunt încă înstrăinaţi.

După cum se vede, acest Oficiu, ar putea avea un rol cât se poate de înalt, fără ca să necesite cheltuieli prea mari.

Aşa cum am precizat scopul acestui Oficiu, el nu poate fi creat decât pe lângă Institutul Social Român, ca o secţie aparte.

In concluzie, un Oficiu al Românilor de peste hotare şi al celor întrăinaţi din interior, creat în Bucureşti, pentru scopul arătat, este un imperativ.

FLOREA FLORESCU

ACTIVITATEA INSTITUTULUI DE CERCETĂRI AGRONOMICE AL ROMÂNIEI

Oricât de mari ar fi sforţările unei societăţi, dacă ele n'ajung să fie cristalizate în realizări sau aşezaminte durabile, cu nimic n'a ajutat la propăşirea ţarii sau fericirea ei de mâine.

Dacă am arunca cercetător ochii în lunga perioadă care s'a scurs după actul unirii, prea puţine lucruri de seamă vom întâlni, deşi mult prea multă energie s'a cheltuit.

Totdeauna, după actele mari, există o perioadă a dibuirilor. Este momentul când eşuiază pornirile cărora li se dă mult credit, şi ies triumfătoare, cele care nu te aştepţi. Păcat însă că uneori, această perioadă — cum este cazul nostru — e cam lungă. De aceea, nu cu puţină strângere de inimă, la încheierea unei socoteli, abia reuşeşti să întocmeşti un tablou anemic.

Institutul de cercetări agronomice, în forma în care ni se prezintă astăzi, este fără îndoială o operă de depășire aproape a putințelor noastre. Romantismului agrar, cum vorbise anul trecut d-l Emanoil Bucuța, i se opun astăzi vremurile de creație și de dinamism.

Institutele, în genere, implică ideea de adaptabilitate. Rostul lor, prin urmare, va isvorî din necesitățile și comandamentele locale. Pentru un institut, achiziția științifică de orice natură, pe care ar aduce-o cercetarea de dincolo de fruntarile noastre, este utilă numai în măsura în care ajută la verificarea datelor deja obținute, precum și sugerarea de experimentări care, firește, ar putea să aibă rezultate similare.

Institutele, prin caracterul lor specific — acela de a se documenta și a născoci soluții și procedee de ameliorare sau propășire specifice, — constituesc, pentru un popor, adevărate fortărețe, pe care, neglijându-le, niciodată nu vei putea să-ți faci idee despre vecinul, de care te desparte un râu sau un simplu șanț păzit de soldați; țara vecină, ca și cea îndepărtată, va fi o enigmă: atât în ce privește starea ei imediată, cât și evoluția de mâine a sa.

Fără îndoială, că institutele sunt indiciul unei înaintate concepțiuni în gospodăria unei țări. Rostul lor actual depășește gândul inițial. Create cu țelul vădit de cercetare, ele au elaborat adevărate legi ale experienței, a căror nerespectare, înseamnează un adevărat prejudiciu, o stagnare, în toată puterea cuvântului.

Examinând răspândirea institutelor în țară, sau chiar în altă parte, observăm că ea este neregulată. Pentru celelalte țări, occidentale, numărul și răspândirea, au ajuns la limită. Cu greu, s'ar mai putea crea altul, fără ca să nu restrângă activitatea celui care deja există. La noi însă, nu este același caz. Afară de institutele medicale, toate celelalte, și tocmai ele, se enumără printre cele care sunt reclamate de necesitățile românești, sunt prea puține. Pe lângă București, avem Institutul social în Basarabia și Banat-Crișana. N'avem însă în Moldova, Dobrogea, Transilvania și Maramureș — deși rostul lor, în interpretarea fenomenelor sociale, locale, pentru bunul mers al organismului Statului este covârșitor. Doar Fundația Principele Carol și-a extins cercetările sale în toate provinciile — rezultatele însă nu pot fi decât de caracter informativ-general.

Singur Institutul agronomic din București, și diferitele stațiuni din țară, sunt create în condiții de a putea să satisfacă orice problemă reclamată de agricultura noastră, alături de Institutul Național Zootehnic.

Prezența și propășirea acestor institute, ridică multe chestiuni care depășesc pe cele de principiu. Anume: ele n'au putut să însemne ceva înainte de a fi fost de Stat. Urmărind restul institutelor, ca cele sociale, Fundația Principele Carol, observăm că din inițiativă particulară, doar cu sprijin particular sau de Stat, au reușit să aducă pe tărîmul științelor din România, un formidabil aport. Progresul științelor sociale în România, fără îndoială că reprezintă cea dintâiu dâră luminoasă în perioada ce-a urmat imediat războiului.

Este adevărat că astăzi, Institutul de cercetări agronomice, este la o răspântie nouă, după un deceniu de activitate. Bilanțul secțiunilor și stațiunilor sale, diseminate pe întreg cuprinsul țării, reprezintă un moment unic în istoria științelor agronomice dela noi. Fără îndoială că evenimentul jubileului a zece ani de activitate (1926—1936) rămâne un punct de plecare pentru tot ceea ce urmează a se face în România, în această direcție. Și bine ar fi dacă ar mai însemna și o pildă vie, de ceea ce înseamnă un institut, bine organizat, și pus sub oblăduirea Statului.

Succese de ordin politic, care într'adevăr impresionează pe cei din afară, nu le pot avea toate Statele. Cu toate acestea însă, și ele sunt datoare a face față la unii din afară. Prosperitatea economică, vor zice, poate unii, este suficientă. Nu este însă adevărat. Statele mici, cum este cazul și al României, nu pot avea o desvoltare, care să se bazeze pe un capital intern. Apelând deci la ajutor extern și în domeniul economic, oricât de multe resurse ai avea, străinătatea nu va uita cu ușurință starea ta de quasi-tributară. Atunci, prin ce ne putem ridica, totuși în văzul străinătății? Fără îndoială că prima etapă trebue cnosiderată aceasta: progresul științelor, cele cu utilitate pentru noi.

Vom reuși oare să le adâncim într'atât domeniul românesc încât străinătatea să fie conștientă că am reușit să achiziționăm maximum pentru știință?

Atunci să fim siguri că suntem cineva, că fără să cultivăm prea mult prieteniile, vom avea totdeauna apărători și prieteni.

Biruinței armelor, trebue să urmeze biruința culturii O cultură care trebue alimentată din ceea ce este al nostru, cu tendință vădită de integrare în cultura universală. Dar pentru aceasta se cer

oameni. Institutele ar trebui să fie nu numai devotate idealului de muncă ci și aceluia de căutare a elementelor. Nu numai prin cooptare continuă a elementelor tinere se asigură aportul în concordanță cu ceea ce se face dincolo de hotarele țării noastre. Adică se realizează integrarea de care vorbim.

Cei care într'adevăr vor să se convingă de menirea Institutelor într'o țară, n'au decât să privească activitatea Institutului agronomic al României; cei care vor să cunoască valoarea regională a lor, să urmărească activitatea Institutului Social din București, cu cele două ramificații: acela din Banat-Crișana și cel din Basarabia, despre care s'a vorbit aci

FLOREA FLORESCU

PROFESORUL RENÉ MAUNIER

Profesorul René Maunier dela Facultatea de Drept din Paris, preşedintele Institutului Internaţional de Sociologie, ne vizitează ţara, spre a ţine o serie de conferinţe, în centrele noastre universitare.

Avem astfel prilejul de a-l cunoaşte pe unul din sociologii reprezentativi ai Franţei de azi.

Ca toţi sociologii francezi ai vremii, Prof. Maunier, se preocupă şi el cu deosebire de sociologia generală. Toate scrierile lui dela *l'Origine et la fonction économique des villes* (1910) şi *L'économie politique et la sociologie* (1910), până la *Sociologie coloniale* (1932—36), sunt precizări de noţiuni sociologice prin analiza unui bogat material de fapte sociale europene şi de fapte etnografice. Datorită acestui caracter şi a stilului său care aliază claritatea latină cu o înviorătoare sfătoşie rustică, cărţile Prof. Maunier, sunt unele din manualele de sociologie cele mai căutate. *Essais sur les groupements sociaux* (1929) şi *Introduction à la Sociologie* (1929), sunt foarte mult folosite la Universitatea din Bucureşti.

Printre sociologii francezi, Profesorul Maunier deţine o poziţie de sinteză. A fost elev atât al lui Durkheim, cât şi al lui Tarde şi al lui Worms. E lipsit, ca atare, de exclusivismul, adeseori manifestat al sociologilor francezi.

Privind o operă precupată de precizarea şi îmbogăţirea sociologiei generale, ne dăm mai bine seamă de ceea ce e specific muncii noastre. Suntem preocupaţi şi noi de teorie generală, dar ea ne serveşte de punct de plecare, de mijloc pentru a lămuri fragmente şi aspecte într'una altele ale realităţii româneşti. Ţinta noastră e lămurirea vieţii neamului nostru, în vederea unei mai bune conduceri a lui. Profesorul Maunier priveşte şi el realitatea; dar ea nu constitue pentru el decât materia primă din care trebue distilată noţiunea ce să exprime trăsăturile tipice pentru diferitele fapte sociale. Ţinta lui e edificiul de noţiuni de care are nevoie învăţământul ştiinţelor sociale.

De un interes deosebit e pentru noi sociologia colonială a Prof. Maunier. Această analiză a procesului ciocnirii şi a fuziunii civilizaţiei stăpânitorilor albi cu cea a băstinaşilor cuprinde numeroase indicaţii şi sugestii şi pentru studiul problemei europenizării noastre accelerate din veacul al 19-lea şi pentru lămurirea procesului de orăşenizare a satelor noastre, adică a contactului dintre cultura tradiţională a satelor şi civilizaţia europeană, de acum, a oraşelor.

A. G

O ÎNFĂŢIŞARE A SISTEMULUI DE SOCIOLOGIE A PROF. GUSTI

In volumul nou din Annales sociologiques (Série A. Sociologie générale, fasc. 3, Alcan 1938), a apărut o lungă *Note sur les publications de l'école roumaine de Sociologie*, scrisă de *Mircea Vulcănescu.*

Ea a fost cerută de prof. Bouglé, care ţinea să îmbogăţească mijloacele de informare ale cetitorului francez asupra activităţii, care atrage tot mai mult atenţia, a şcolii prof. Gusti.

Mircea Vulcănescu s'a achitat de această misiune cu temeinicie. Cele 10 pagini ale notei nu cuprind nu numai o recenzie a publicaţiilor mai importante ale secţiei sociologice a Institutului Social Român din anii din urmă (Gusti: Sociologia militans; Herseni; Teoria monografiei sociologice; Stahl: Tehnica monografiei sociologice; Herseni: Realitatea socială; Arhiva pentru Ştiinţa şi Reforma Socială, an. X; Gusti: Un an de activitate la Ministerul Instrucţiei, Cultelor şi Artelor), ci oferă un tablou complet al ideilor călăuzitoare şi al activităţii şcolii sociologice din Bucureşti.

Reţinem din această notă înfăţişarea sistemati-

zării filosofiei şi a ştiinţelor sociale, ce alcătueşte sociologia gustiană. Credem utilă traducerea şi publicarea ei. Ea poate informa şi pe Români despre punctul la care se găseşte munca teoretică a şcolii.

„Sistemul sociologic al profesorului Gusti îşi are punctul de plecare într'o critică a ştiinţei sociale contemporane.

După un studiu al diferitelor tendinţe, ce-şi propun să explice faptele sociale: 1. *Antropogeografia,* care caută această explicaţie în influenţa mediului fizic; 2. *Sociologia biologică,* care îşi aţinteşte atenţia asupra rasei şi a selecţiei; 3. *Sociologia psihologică,* care socoteşte să o găsească în interacţiunea conştiinţelor individuale, sau în presiunea exercitată asupra acestor conştiinţe de colectivitate; 4. *Sociologia istorica,* care încearcă să le reconstituiască prin evoluţia instituţiilor, — prof. Gusti ajunge la concluzia că *realitatea socială este condiţionată multiplu şi ca explicaţia sociologică este îndeosebi o problemă de integrare a faptelor sociale în cadrele succesive ce o lămuresc:* 1. în natură; 2. în vieaţă; 3. în conştiinţă; 4. în istorie, privite nu izolat, ci în măsura în care condiţionează fiinţarea anumitor totalităţi de interacţiune *sui generis.*

E locul să remarcăm că în privinţa aceasta, concepţia profesorului Gusti se deosebeşte mult la întâia vedere, de concepţia durkheimiană, care socoteşte că numai faptele sociale pricinuesc fapte sociale. Ea se deosebeşte totuşi mult mai puţin de aplicaţiile făcute de chiar Durkheim. Intr'adevăr, şcoala franceză de sociologie recunoaşte existenţa anumitor condiţii nesociale ale vieţii sociale, cum ar fi „bazele geografice" sau „morfologia". Aceste condiţii constituiesc în concepţia prof. Gusti „cadrele" în sânul cărora se desvoltă vieaţa socială şi care îi condiţionează funcţionarea aşa cum o condiţionează şi „reprezentările colective", dar în alt chip.

Nu putem analiza această opoziţie, care după părerea noastră nu e decât aparentă şi ne mărginim să o semnalăm aci, trăgând nădejde că altădată vom putea reveni asupra ei mai amănunţit.

Din această concepţie despre explicaţia sociologică derivă o întâie distincţie între faptele sociale propriu zise (manifestările) şi condiţiile vieţii sociale (cadrele); distincţiunea aceasta dă naştere, de obiceiu, la două tipuri de sociologii: sociologiilor cu tendinţe explicative (etiologice) şi sociologiilor cu tendinţe mai mult descriptive (noologice), ce corespund perfect la ceea ce ar putea fi numit: 1. Sociologia cadrelor sociale şi 2. Sociologia manifestărilor sociale.

Privind amănunţit cadrele vieţii sociale, prof. Gusti distinge două ce exprimă relaţiile faptelor sociale cu mediile nesociale şi două ce exprimă relaţii de condiţionare reciprocă a faptelor sociale.

Cele dintâiu sunt: 1. cadrul *cosmologic* şi 2. cadrul *biologic;* celelalte două sunt: 3. cadrul *psihologic* şi 4. cadrul *istoric.*

Fiecare sociologie unilaterală a cadrelor, ce pretinde a restrânge întreaga explicaţie socială la relaţii de un singur fel, este întemeiată în ce întreprinde şi greşită în negaţiile ei. Căci fiecare din aceste sociologii unilaterale vădeşte un punct de vedere special de condiţionare a realităţii sociale, dar reclamă exclusivitatea pentru punctul ei de vedere. Se poate însă ajunge la explicaţia socială dorită printr'o aşezare alături eclectică a condiţiilor vădite prin studiul diferitelor cadre? Nu.

Căci teoria generală a cadrelor vieţii sociale are particularitatea de a nu prezenta raporturi univoce între vieaţa socială şi întregimea circumstanţelor în care se desfăşură. Fiind o unitate vie, orice unitate socială dispune de o oarecare putere de reacţiune faţă de mediul din care provine, de o anume putere de a se sustrage acţiunii directe a anumitor cauze, prin interferenţa anumitor altor cauze. Acest fapt decurge din natura însăşi a mediului de comportare, constituit de societate şi permite răsturnarea ordinei cauzale, întâiu prin anticiparea acţiunii prin reprezentare, apoi prin posibilitatea alegerii mijloacelor şi a ţintelor ce trebuesc atinse. Urmarea e că, explicaţia sociologică se pune ca problemă de „voinţă socială" şi că scopul acestei explicaţii consistă în a caracteriza precis, pentru fiecare caz, acţiunile şi reacţiunile ce leagă vieaţa unui grup de întregul condiţiilor sale de fiinţare.

Astfel problema explicaţiei sociologice primeşte în şcoala profesorului Gusti o accepţiune specială, deosebit de rodnică pentru cercetările concrete. Deşi, în privinţa teoriei, gândirea elevilor profesorului Gusti prezintă nuanţări, cercetările concrete înlesnesc în mare măsură acordul.

O întâie direcţie (reprezentată prin H. H. Stahl), socoteşte că problema explicaţiei se pune în sociologie întru totul ca în celelalte ştiinţe naturale. Aşa reprezentanţii acestui grup tind să apropie explicaţia sociologică de explicaţia ştiinţifică în genere.

Aceasta e pricina pentru care recomandă întrebuinţarea precumpănitoare a metodelor inductive şi controlul înregistrării „opiniilor" prin observarea „faptelor".

După cealaltă direcţie, reprezentată de Traian Herseni, care interpretează gândirea prof. Gusti într'un sens mai mult diltheyan, analog celui folosit de Sombart în cartea sa asupra celor trei economii naţionale — sarcina sociologiei nu ar consta atât în „a explica" faptele sociale — unice şi incomparabile, cât în a „înţelege" semnificaţia lor esenţială.

Aceasta e pricina pentru care tendinţa aceasta acordă o atenţie deosebită metodei de intuire directă şi studiului semnificaţiilor.

O a treia tendinţă aşezată la mijloc — ce urmează o cale analoagă celei pe care Iaspers a încercat să unească ştiinţa explicativă cu fenomenologia, în *Psichopatologia* sa *generală* — concepe metoda noologică numai drept o etapă întâiu necesară pentru studiul cauzal al fenomenelor complexe, ce depind de un sistem de cauze interferente. Punctul acesta de vedere am încercat să-l desvoltăm în studiul nostru consacrat *Teoriei şi sociologiei vieţii economice*, publicat în *Arhiva*, anul X, numerele 1—4, 1932.

Oricâte ar fi deosebirile de nuanţă teoretice dintre ele, cele trei tendinţe se întâlnesc practic, supunându-se exigenţei faptelor, în sensul că partizanii metodelor empirice sunt uneori autori de studii remarcabile asupra semnificaţiei vechilor forme sociale; în timp ce, dimpotrivă noologii au publicat interesante studii de observaţie şi comparative.

Prof. Gusti însuşi, s'a pronunţat în darea de seamă, consacrată monografiei şi acţiunii sociale, în favoarea unei întrebuinţări concomitente a celor două metode — considerate ca două tipuri de cercetare complimentare, ce trebuesc să ducă la o sinteză reprezentând modalitatea de existenţă dublă, ca fenomen obiectiv şi ca tendinţă subiectivă spre acţiune, a voinţei sociale.

Studiul manifestărilor sociale ridică la fel în faţa profesorului Gusti probleme importante.

Intâiu pe cel al specificităţii manifestărilor, paralel cu imanenţa lor în ansamblul realităţii sociale.

Două căi se deschid în faţa cercetătorului: întâia consistă în a face cu migală inventarul manifestărilor sociale existente şi a studia formele evoluţiei lor istorice. Aceasta e calea arătată de Prof. Bouglé în cartea lui preţioasă, consacrată „evoluţiei valorilor".

A doua consistă în gruparea diferitelor manifestări după semnificaţiile lor funcţionale. E aproape de prisos să mai menţionăm că întâia cale îi atrage pe toţi empiriştii care, în chestiunea cadrelor sociale, trec de partea sociologiei explicative; în timp ce calea apriorismului îi adună îndeosebi pe noologi şi pe fenomenologi.

Direcţiunea aprioristă încearcă o deducţie a categoriilor vieţii sociale, fie printr'o analiză logică, fie printr'o reducţie eidetică a voinţei.

Ea ajunge să distingă categoriile *constitutive* economice şi spirituale ale vieţii sociale de categoriile *regulative* (etico-juridice şi politice).

Distincţie *a priori*, pur funcţională, a cărei folosire e utilă pentru înţelegerea vieţii sociale şi care nu exclude diferenţierea empirică a formelor de manifestare.

Pornind dela aceste observaţii, problema explicaţiei sociologice apare ca o problemă de dublă corelaţie:

1. Corelaţie de înţeles a manifestărilor între ele;
2. Corelaţie a cadrelor şi a manifestărilor.

De fapt, metodele intuitive şi metodele experimentale colaborează strâns la stabilirea unor astfel de paralelisme şi a semnificaţiilor lor; observaţia directă reclamând un control al corelaţiei reale spre a stabili dacă se găseşte în faţa unei cauzalităţi directe sau numai a unei supravieţuiri „sau devieri"; în timp ce orice paralelism inductiv sugerează o „cercetare menită să-i stabilească semnificaţia fenomenologică" (50—55).

STUDII AMERICANE DESPRE SOCIOLOGIA ŞCOLII DELA BUCUREŞTI

Profesorul *Mosely*, distinsul sociolog dela „Cornell University", — una din cele mai însemnate Universităţi americane, care a dat un imbold deosebit sociologiei rurale, Economiei domestice şi Agriculturii, — a înfăţişat în numărul de Decemvrie 1937, al revistei americane Rural Sociology, (II, 4, 457—465), lumii americane, „Sociologia românească", revista românească de sociologie rurală *(A new roumanian Journal of Rural Sociology)*.

Începând cu o mică introducere filosofico-socială asupra însemnătății „Țărănimei" în cadrul preocupărilor moderne, Prof. Mosely, arată că în transformările sociale, țărănimea ocupă un loc de frunte, prin faptul că ea reprezintă ramura vieții sociale, în care, integrarea în colectivitatea națională a individului și a grupului, se face în ritmul cel mai lent.

O accelerare a acestei evoluțiuni a individului și a ambianței rurale, pentru armonizarea ei cu pulsul rapid al evoluției centrelor urbane, iată problema capitală care se impune omenirii întregi.

Ea a început să preocupe intens opinia publică, tendință ce reiese în mod clar din manifestările literaturii moderne, veșnic preocupată de „poporanism", „front popular", „comunism", „regionalism", „țărănism", chiar în America, unde țărănimea nu există sub același aspect ca în Europa și aiurea, cu o așezare topografică milenară, bine îngrădită într'o rânduire socială deosebită, cârmuită de puterea tradițiilor, a imitației, a opiniei publice și a unei intuiții rasiale, asupra economiei locale.

După profesorul Mosely, această problemă atât de însemnată pentru geopolitica Statelor, cu populație în mare măsură agricolă, este rezolvată cu multă înțelepciune și cu rezultate foarte satisfăcătoare, în România, unde școala d-lui profesor Gusti, joacă un rol important în programul de activitate al organelor care stau la cârma țării.

Statistica și dinamica Societății românești, e foarte bine studiată, prin metoda sintetică a monografiei rurale, lansată chiar din 1925 la seminarul d-lui profesor Gusti, și aplicată cu începere din anul 1934, de către Echipele Regale Studențești.

Analizând această metodă de lucru, preconizată în „Indrumătorul Muncii Culturale", (București, 1936), Profesorul Mosely, arată cum opera coordonată a unităților monografice, sau a echipelor studențești, care, până în prezent au studiat 21 de sate, nu s'a mărginit numai la descrierea științifică a vieții rurale și la formularea teoriilor sociologice, bazate pe experiența și realitatea socială, ci a procedat și la o reorganizare, și la o înviorare a vieții din sate, în toate manifestările ei economice și culturale.

Peste 1.000 de cămine culturale, îndrumate de o serie de institute de cercetare și de acțiune, din România, începând cu Fundația Regală „Principele Carol" și cu Institutele Sociale, până la societatea de Eugenie și Ereditate, Institutul Zootehnic și Institutul de Cercetări Agricole, lucrează intens pentru organizarea vieții sătești și integrarea ei completă, în ritmul nou al vieții românești.

Trăsătura de unire între teorie și practică, între ideal și realitate, o face cu prisosință revista *„Sociologie Românească"*, care se ocupă nu numai cu problemele mai interesante ale formelor și ale fenomenelor sociale din trecut, — ca „tabu-uri", asupra căsătoriilor, tradițiile cumetriei, medicină prin farmece și descântece, — dar și de cerințele moderne, ca: alimentația agricultorilor, serviciul medical rural și al sănătății publice, ocrotire socială, comasare, genealogie țărănească, etc.

Prof. Mosely, conchide cu un elogiu adresat României, relevând faptul că țara este menită să progreseze, dat fiind că imperativul categoric: „cunoașterea de sine", este bine aplicat de sociologia românească, care este în același timp metodă științifică și mare mișcare socială.

Joseph S. Roucek, trece în revistă, într'un articol intitulat: *„Sociology in Roumania"*, apărut în „American Sociological Review", (vol. III, Nr. I, Februarie 1938, pp. 54—62), conducătorii sociologiei româneși, începând cu întemeietorul ei, d-l profesor Gusti și urmând cu d-nii: prof. Nicolae Petrescu, prof. Petre Andrei, Traian Brăileanu, dr. Drăgănescu-Brateș și prof. Nicolae Iorga, — pe care îl consideră ca un istoric sociologic.

Dr. Roucek, dovedește încă odată simpatia pe care o are pentru România, la cunoașterea căreia a contribuit cu o serie de interesante articole, publicate în diferite reviste sociologice americane, și în special, prin teza sa de doctorat: *„Contemporary Roumania and Her Problems"*, (Stanford University Press, 1932).

D-l Roucek, arată întreaga operă a d-lui prof. Gusti, incadrată în jurul Universității, a Institutului Social Român, a Fundațiilor Culturale Principele Carol și în contribuțiile sale culturale, ca: „Arhiva pentru Știința și Reforma Socială", „Sociologie Românească", și seria monografiilor celor 21 de sate cercetate de către membrii Seminarului de Sociologie, precum și de către Echipele Regale Studențești. Apoi, trece la contribuțiile individuale, — pe tărâmul teoretic al sociologiei, — ale celorlalți sociologi români, pentru a termina această galerie biografică cu d-ra dr. Xenia Costa-Foru, directoarea Școlii de Asistență Socială „Principesa Ileana", și cu d-na Veturia Manuilă, directoarea revistei „Asistența Socială", două dintre pionerele serviciului social științific din țară.

Articolul d-lui Roucek, are o notă personală, caracteristică. Lipsesc mulţi dintre sociologii români, în special regretatul profesor Virgil Bărbat, stâlpul sociologiei dela Universitatea din Cluj, a cărui operă, adevărată temelie în acest domeniu, a fost întreruptă printr'o moarte prematură.

Este oarecum regretabil că această notă subiectivă este împinsă prea departe; într'un articol scris cu intenţia ştiinţifică de a reda realitatea socială, se strecoară reproşuri asupra dificultăţilor de a obţine în România („după adevărata modă românească", spune distinsul autor), orice informaţie concretă, fie prin corespondenţă, fie chiar la faţa locului.

Totuşi, din punct de vedere al informaţiei, asupra sociologiei româneşti, în general, şi asupra aportului individual al conducătorilor sociologiei noastre, articolul d-lui Roucek, se bazează pe o bună documentare. *GHRISTINA GALITZI*

INSTITUTUL SOCIAL ROMAN DIN BASARABIA

Spre a prezenta rezultatele cercetării monografice întreprinse în August 1937, în comuna Copanca (I. G. Duca)-Tighina, Institutul a organizat un ciclu de comunicări. Ele se fac în sala primăriei municipiului Chişinău, în fiecare Vineri, ora 20 (cu excepţia comunicării dela 4 Februarie din Sala Conservatorului Municipal).

Programul lui e următorul: 19 Noemvrie 1937: Cuvânt introductiv de d-l *Pan Halippa* şi Geologia şi Arheologia satului Copanca (cu proiecţiuni), de d-l *N. Moroşan;* 26 Noemvrie: Observări antropologice la Copanca, de d-ra *Olga Necrasova* şi Structura etnică a satului Copanca, de d-l *P. Guja;* 3 Decemvrie: Copanca, California României, (cu proiecţiuni), de d-l *T. Ştirbu*, Vieaţa cooperatistică la Copanca de d-l *S. Bogos;* 10 Decemvrie: Organizarea zootehnică a satului Copanca de d-l dr. *P. Grossu*, Agricultura la Copanca de d-l *Gr. Vrabie*. Apicultura la Copanca de d-l *I. Tatarovici;* 17 Decemvrie: Problema familiei la Copanca de d-l *D. Barbu;* 14 Ianuarie 1938: Cadrul cosmologic al satului Copanca (cu proiecţiuni) de d-l *Gh. Năstase;* 21 Ianuarie: Flora satului Copanca de d-l *Al. Arvat* şi Fauna satului Copanca de d-l *M. Ieniştea;* 28 Ianuarie: Şcoala şi căminul cultural din Copanca de d-l *D. Barbu* şi Literatura populară a satului Copanca de d-l *P. Ştefănucă;* 4 Februarie: Cântecul şi jocul românesc din Copanca (s'au făcut exemplificări de melodii locale) de d-l *V. Popovici;* 11 Februarie: Exploatarea pomicolă la Copanca de d-l *M. Costefchi;* 18 Februarie: Situaţia juridică a pământurilor la Copanca de d-l *V. Cotigă;* 25 Februarie: Solurile moşiei Copanca de d-l *N. Florov;* Vineri 4 Martie: Manifestări religioase la Copanca de d-l *S. Roşca;* Arta covoarelor la Copanca de d-l *V. Adiasievici;* Ornamentarea interioarelor de d-l *I. Antonovici.*

In colaborare cu Regionala Fundaţiei Culturale Regale, Principele Carol şi Conservatorul Municipal Chişinău, Institutul a organizat, în ziua de 27 Decemvrie 1937, o *serbare a datinelor de Crăciun şi Anul Nou*, cu două cete de colindători din satele Corcmaz şi Palanca, jud. Cetatea-Albă. Cu această ocazie, s'au transcris (text şi melodie) următoarele colinde: *Palanca:* Of Adame, ce-ai lucrat, Ascultaţi cuvânt frumos, La poarta lui Ştefan-Vodă, Pe stejia'n ceea parte, Sculaţi, sculaţi boieri mari, La doi meri şi la doi peri, Duminică dimineaţa, In Vifleem s'a născut. *Ruseşte:* Darneţ, Devadnes, Dnes. *Corcmaz:* Intr'o sfântă Dumineocă, Mândru'ş cântă un cerb în Codru. Jaim, Jaim, Astă seară ce-a înserat, A cui sunt aceste curţi, Aist domn bun bătrân, Dumnezeu dintru'nceput, ce-a crescut şi ce-a născut. Ruseşti: Hristos Sposítel şi Dnes poiuşci. S'au studiat toate obiceiurile de Crăciun şi Anul nou din aceste sate, în deosebi *Luceafărul* şi *Căluţul* (teatru popular de Anul Nou).

Cu materialul privitor la aceleaşi sărbători, cules din satul Copanca, jud. Tighina şi alte sate din regiune, se va pregăti un studiu despre *Obiceiurile de Crăciun şi Anul Nou în satele de pe valea Nistrului de Jos*, ce va apare în Buletinul Nr. 2 al Institutului.

Institutul îşi continuă lucrările asupra bugetului unei gospodării ţărăneşti din com. Lozova, jud. Lăpuşna. In acest sat, a fost descoperit, în vara trecută, un gospodar, care are însemnări asupra veniturilor şi cheltuielilor din gospodăria să, începând cu anul *1919*. Deocamdată se transcriu din carnetele ce se păstrează la locuitorul Teodor Butnaru, toate sumele încasate sau cheltuite pen-

tru à putea fi totalizate pe ani. Se va proceda apoi la întocmirea unui studiu care să urmărească evoluția economică și socială a acestei gospodării din 1919 și până în preeznt.

Ciclul de comunicări monografice privitor la satul Copanca continuă și în acelaşi timp se confruntă datele și se prelucrează materialele monografice în vederea tipăririi lor în Buletinul Nr. 2, îndată ce Institutul va primi vreo subvenție în acest scop de undeva. Lucrările însă stagnează, din cauză că din Basarabia Institutul Social Român nu primește nicio subvenție, iar Statul nu sprijină cercetările științifice intreprinse de către instituții particulare, cu toate că s'a cerut sprijinul necesar. *P. ŞT.*

CERCUL STUDENȚILOR ÎN SOCIOLOGIE

Ședințele de după Crăciun, ale Cercului au fost destinate comunicărilor cu caracter sociologic, politic și etic.

Astfel, d-l *Coriolan Gheție*, a făcut o comunicare despre *Revolta maselor*, titlul unei lucrări recent apărute, de Ortega Y. Gasset. Comunicarea a fost reluată în ședința următoare și completată cu considerațiuni critice asupra omului-masă; observațiile critice în legătură cu această temă, au fost extinse și la operile lui Berdiaeff, Maritain, Spengler și Massis.

D-l *C. Gib*, a expus în două ședințe, făcând și observațiile critice necesare, *sistemul de sociologie etică și politică a lui Freyer.*

A urmat apoi comunicarea d-lui *Axente Sever Popovici*, despre *Eugenio d'Ors.*

Sunt anunțate următoarele comunicări: Temeiurile politice ale negației dreptului; Despre Lucian Blaga și Ideile sociale la Caragiale.

Intr'o ședință specială, se va discuta conceptul de politică și se va face o expunere documentară asupra *Revoluțiilor Românești*. Printr'o activitate paralelă cu activitatea ședințelor de Cerc, se urmărește desăvârșirea unui fișier al tuturor cărților de specialitate, existente la bibliotecile din București. Acest fișier este pe terminate.

O parte din membrii cercului, fac recenzii, iar altă parte a intreprins o antologie a textelor cu caracter etic, sociologic și politic, din scriitorii români: D. Cantemir, I. Ghica, N. Bălcescu, S. Bărnuțiu, etc.

Pe lângă o orientare științifică a membrilor în problemele de sociologie, cercul mai urmărește și un atașament față de științele sociale în general, precum și creearea unui mediu științific sociologic. Se discută aici, mai ales probleme ce nu sunt desbătute la seminarii. *C. GHEȚIE.*

RĂSPUNS LA CRITICA D-LUI POPESCU-BĂLTENI

Autorul broșurii de care trebue să mă ocup aci, e *din nefericire* conferențiar de contabilitate la Academia agricolă din Cluj. Am subliniat din nefericire, pentrucă nu cunosc o altă activitate a d-lui Popescu-Bălteni, decât aceea etalată în două broșuri, ce se întrec prin josnicia stilului de mahala și lipsă de obiectivitate.

Din aceste două broșuri, mai rezultă însă și altceva: lipsa completă de informație și orientare profesională. In prima broșură, apărută exact acum 10 ani, broșură intitulată pompos: „Demascarea tentativei d-lui prof. dr. N. D. Cornățeanu, contra contabilității duble agricole". D-l Popescu a dovedit că nu cunoștea și nu era la curent cu ceea ce se publicase și lucrase în contabilitatea agricolă, în străinătate. Altminteri, d-l Popescu, nu ar fi isbucnit atât de violent în contra încercării mele de a introduce în gospodăriile țărănești contabilitate simplă, iar nu contabilitate dublă.

Și de data aceasta, prin broșura intitulată „Șarlatanii în sociologia Gustiană", d-l Popescu-Bălteni dă dovada unei complete nepregătiri în materie de bugete țărănești. E de prisos a aminti, că d-sa, într'o perioadă de activitate destul de lungă (se apropie doar de pensie sau deblocare), nu a călcat pragul unei gospodării țărănești, nu a analizat nicio exploatație agricolă, nici prin ajutorul contabilității, nici prin ajutorul bugetului țărănesc.

Găsesc de aceea — din punct de vedere psiholo-

gic — firească violenta ieşire a d-lui Popescu. Comoda d-sale existenţă a fost totdeauna tulburată oridecâteori am încercat a aduce unele contribuţiuni, într'o specialitate, la care d-l Bălteni nu a colaborat decât prin broşuri de cel mai ordinar gust. Admit critica. Dar ea trebue să vină întâiu dela persoane, care au produs ceva şi care îşi cunosc specialitatea.

In volumul omagial, publicat cu ocazia aniversării d-lui prof. D. Gusti, e cuprins şi articolul „Bugete ţărăneşti", în care am arătat în ce constă tehnica bugetului ţărănesc şi am dat şi un exemplu de buget ţărănesc, care formează obiectul atacului d-lui Bălteni. Acest buget a fost întocmit de d-l Gh. Ciulei, asistent la secţia de Economie Rurală din I. C. A. R.

Fie cu ocazia tipăririi, fie cu ocazia traducerii, pe care nu am revăzut-o, s'au strecurat două greşeli, pe care d-l Bălteni le amplifică la proporţii de necrezut. Prima: în loc de 3 kg *orez*, consumat de familie, cum e în bugetul original, s'a tipărit *ovăz*.

Pentru a dovedi lipsa de bună credinţă şi patimă a d-lui Bălteni, reproduc aci, ceea ce a fost în stare să cugete d-l Bălteni:

„Ba găsim ceva, că bietul Isailă a cumpărat ovăz pentru menaj — cel puţin aşa zice d-l cu pricina din Mélanges (Frais du ménage, pag. 112) 3, adică trei, nu mai mult, cu suma de 54 — cincizeci şi patru lei.

Va să zică, după ce ilustrul nostru congresist a ascuns, ori a neglijat — şi e tot atât de condamnabil — recolta de ovăz; a mai aruncat, colac peste pupăză, şi a aruncat, cu furca, o cifră imaginară, că pentru menaj a mai cumpărat săteanul 3 kg ovăz, cu preţul total de 54 lei!!!

Dar când s'a mai întâmplat să plătim cu 18 lei kilogramul de ovăz???; căci dacă împărţim pe cei 54 lei la cele trei kilograme, atât rezultă: 18 lei a plătit plugarul Isailă Gaicea pe kilogramul de ovăz!!!

Când stimate domn? Răspundeţi vă rog, când a fost, odată ca nicio dată, România-Ferice, când se vindea ovăzul cu 18 lei kilogramul? De unde aţi găsit acest preţ nemai auzit??? Din analele agriculturii?

Nu se poate, nu se poate, cifra aceasta a luat-o tot după pereţi".

A doua greşeală de tipărire. In loc de *3 cai*, cum e în bugetul original, s'a copiat după formularul, care e tipărit şi cuprinde inventarul complet, pe care ar putea să-l posede o exploataţie, *trei boi*, lucru care de sigur complică înţelegerea câtorva date din capitolul exploataţiei. Greşelile acestea nu îmi aparţin, dar nu le consider nici atât de grave sau de dezonorabile pentru orice autor de bugete ţărăneşti.

Cetitorul, care nu e în curent cu întocmirea bugetelor ţărăneşti, ar putea însă să fie alături de d-l Bălteni, în acuzaţiile ce-mi aduce, referitor la omisiunea trecerii în buget a o serie de produse, cum sunt: ovăzul şi paiele de ovăz, orzul şi paiele de orz şi porumbul. Pe această omisiune de fapt, se bazează tot atacul veninos al d-lui Bălteni, cu o serie de capitole şi subcapitole, intitulate „Alta", „Şi Alta", „Iar încă alta", „Şi încă şi iar încă alta".

Aşi putea să întreb atunci, la rândul meu pe d-l Bălteni, *de ce* nu mă atacă şi pe chestiunea omiterii seminţelor de grâu, ovăz, orz şi porumb, netrecute la cheltuielile exploataţiei, sau de ce nu aminteşte de omiterea furajelor consumate de animale. E incomplet d-l Bălteni în critica ce mi-o face, dar e şi complet ignorant al tehnicei bugetului ţărănesc.

Noi am elaborat formularele de bugete, sub conducerea d-lui prof. Gusti, după discuţiuni lungi şi aplicaţiuni practice, făcute cu echipele de studenţi la faţa locului, în curtea ţăranului. Bugetul ţărănesc nu poate înregistra toate — *absolut toate* — mişcările de valori, ce au loc într'o exploataţie. Am fi complicat prin aceasta întocmirea bugetului, cerând ţăranului o serie întreagă de date, care nu ar fi fost de un folos practic şi am fi comis şi o serie de erori inerente, căutând să estimăm o serie de produse, ce nu au o valoare comerciabilă. Ceea ce urmărim prin buget, e stabilirea excedentului sau deficitului familiei ţărăneşti, cum şi structura venitului şi cheltuielilor familiei ţărăneşti. Pentru a stabili venitul total al familiei, luăm în considerare venitul brut al exploataţiei (gospodăriei) şi venitul din munca lăturalnică.

Venitul brut al exploataţiei (ia notă măcar acum d-le Popescu-Bălteni e compus din produsele finale, pe care le consumă sau vinde exploataţia. De aceea în venitul brut nu poate apare şi porumbul, pe care îl mănâncă porcii, şi carnea de porc vândută sau consumată de familie.

In venitul brut, de aceea nu trecem nici paiele, nici furajele, nici cerealele consumate de vite, ci numai produsele finale ce ies din exploataţie sub formă de lapte, ouă, carne, animale vii. Işi poate

închipui oricine la ce buget eronat am ajunge, dacă ar trebui să estimăm cantitatea de paie produse, cantitatea consumată de fiecare grup de vite și cantitatea, ce a rămas neconsumată. Numai o minte bolnavă, pătimașă și străină de practica agricolă, poate broda și imagina astfel de aberații. Am cere prin aceasta țăranului, date, pe care nici mulți mari proprietari nu le dețin, și am ajunge la rezultate false.

In bugetul țărănesc, nu putem trece atât de ușor diferența de inventar dela începutul și sfârșitul anului. Dacă întocmesc un buget la 15 Iunie, e foarte greu să precizez cantitatea de furaje, semințe, îngrășăminte, alimente, ce erau în gospodărie, la 1 Ianuarie, dar mai ales e foarte greu să precizez situația acestor produse la 31 Decemvrie, adică după 5 luni dela întocmirea bugetului. Lucrul acesta îl pot preciza atunci, când studiez gospodăria prin ajutorul contabilității.

In cazul acesta formula ce o aplic e următaorea; (Ab — Aa) + I + P N = VB.

In această formulă Ab—Aa, înseamnă diferența de inventar; I = încasările; PN = produsele naturale consumate de familie. In bugetul țărănesc întocmit la 15 Iunie, elimin pe Ab — Aa și trec *încasările probabile* + produsele probabile consumate de exploatație. Idealul ar fi să trecem și diferența de inventar, dar practic lucrul acesta nu e ușor realizabil. Noi avem întocmite și bugete țărănești, cu diferența de inventar, dar numai acolo, unde lucrul a fost posibil. Ceva mai mult. Dacă întocmesc bugetul la 1 Ianuarie, pot găsi în exploatație foarte multe produse (capital circulant) greu de estimat; iar dacă întocmesc bugetul la sfârșitul primăverii, aproape tot capitalul circulant e consumat. Cum capitalul circulant servește la producția venitului-brut, nici la 1 Ianuarie, nici la 15 Iunie nu falsifică cu nimic bugetul prin neluarea în considerare a capitalului circulant. Ceea ce trebue să ne intereseze, practic, e venitul brut final al exploatației, ținând seama evident și de creșterea probabilă a averii.

Simplificarea la maximum a notărilor, iar nu complicarea și luarea în considerare a tuturor produselor necomerciabile, iată ce ne poate duce la rezultate ferite de erori, inerente estimațiilor de acest fel. Acolo unde vrem să urmărim absolut toate valorile unei exploatații, putem veni cu un alt instrument de cercetare și anume cu contabilitatea.

Tot în legătură cu întocmirea bugetului țărănesc, trebue amintit, însă, și faptul că sunt dese cazuri, când suprafața stăpânită de țăran, nu corespunde cu suprafața cultivată. Se prea poate astfel să găsim un țăran, ce declară că stăpânește cinci hectare și cultivă opt hectare. Explicația. Sunt țărani care practică culturi duble. Ei seamănă 1—2 hectare cu nutreț de toamnă, (măzăriche, secară etc.), pe care îl recoltează în primăvară și seamănă apoi porumb, fasole, sau dughie. Sunt țărani apoi, care lucrează în diferite sisteme de asociație, sau sunt țărani, care practică culturile intercalare, și prezintă astfel la venituri, încasări din o serie de produse, cărora nu li s'a rezervat o suprafață proprie. Iată, sunt țărani care cultivă fasole și dovleci în porumb. Deși nu au declarat și nu au o suprafață proprie rezervată fasolei, totuși, în venitul exploatației apar toate aceste produse.

Pentru întocmirea unui buget se cere deci o strictă adaptare la condițiile de tehnică. Deseori nu poate fi vorba de o corelație între inventarul și suprafața ce o posedă și între venitul ce-l obține exploatația. Găsim țărani cu inventar redus și venituri mari, de aci superioritatea gospodăriei țărănești și posibilitățile ei de adaptare și de rezistență la condițiile naturale și economice ale regiunii.

Eu ași propune d-lui Popescu-Bălteni să iasă cu studenții săi, măcar într'o vară, pe teren, și va constata de sigur și d-sa variația mare de cazuri, ce trebue cercetată și necesitatea de a ieși din multele formule, al căror prizonier e atunci, când buchisește cursul după catedră.

Iar acelora care vor să se convingă de halul de exprimare, de patimă și lipsă de obiectivitate la care poate ajunge un conferențiar universitar, le propun să citească broșura d-lui Popescu-Bălteni.

NICOLAE CORNAȚEANU

MARGINALII LA CUPRINSUL NUMĂRULUI DE FAȚĂ

1. Publicăm în numărul acesta al revistei, un studiu al d-șoarei Christina Galitzi, care cuprinde o prezentare a *Facultăților de științe sociale* din Statele-Unite și propuneri pentru întemeierea unei

astfel de Facultăţi în România. Studiul acesta deschide seria anunţată în planul de acţiune din fruntea acestui număr. Fiecare din numerele viitoare ale revistei, va cuprinde o contribuţie, care să militeze pentru crearea unei Facultăţi româneşti de ştiinţe sociale.

2. Relatările şi reflecţiile vrednicului nostru colaborator din Craiova, d-l avocat V. Petrescu, asupra pocăiţilor dela Ghindeni-Dolj, ne îngăduiesc să atragem luarea aminte asupra *problemei sectelor*.

Lipsesc până acum cercetări amănunţite şi complete asupra ei. Ştim despre existenţa ei, numai datorită informaţiilor ce apar în ziare asupra acţiunii de combatere desfăşurate de biserica ortodoxă şi asupra scrierilor teologice, care discută dogmele sectelor.

Trecerea la secte nu constituie numai o problemă teologică. In cazul oamenilor din Ghindeni ea este o problemă socială şi culturală.

Acolo ţăranii săraci, care-şi ţin vieaţa muncind cu ziua, părăsesc biserica ortodoxă pentrucă nu pot face faţă cheltuielilor impuse de ea, şi se alipesc sectei pocăite, în care, evangheliile şi împărăţia Cerurilor sunt mai nemijlocit trăite, pentru a evada din vieaţa lor grea.

In alte părţi ale ţării, în Banat şi Crişana, de pildă, se pare, că sectele îi atrag pe ţăranii novatori, cu aptitudini de burghezie rurală. Conducerea sectelor îi ajută să-şi cumpere instalaţii de lăptărie, îi învaţă să-şi împartă vieaţa, să-şi folosească avutul pentru a conduce mici întreprinderi: brutării, etc.

De abea o serie de cercetări locale, care să înfăţişeze unele grupuri mai însemnate de sectari: numărul celor convertiţi, starea lor materială şi culturală, ce i-a hotărît să se convertească, ce urmări a avut asupra vieţii lor, convertirea, în ce raporturi se găsesc cu consătenii lor rămaşi la ortodoxie, cum sunt conduşi de îndrumătorii lor, şi tot ce pare a avea o însemnătate pentru înţelegerea apariţiei şi a dăinuirii lor, ar putea arăta feţele acestei probleme.

Unitatea religioasă a neamului e o necesitate politică, în vremurile acestea de nesiguranţă externă. Stăvilirea acţiunii sectelor, şi readucerea celor care au părăsit biserica ortodoxă, nu poate fi realizată însă, numai prin dovada că dogmele pocăiţilor sunt eronate. Măsurile trebuesc luate cu privire la toate feţele problemei. Discuţia dogmatică şi predicile misionare, nu pot avea efect decât când, prin măsuri adoptate, împrejurărilor locale, se vor înlătura neajunsurile sociale, care favorizează apariţia sectelor, (în cazul Ghindenilor), decât când va fi satisfăcută pe altă cale funcţiunea, de stimulare şi disciplinare economică, pe care şi-au asumat-o sectele şi când se va revizui sistemul de taxe la ceremonii şi se va înviora printr'o transformare a preotului în duhovnic, vieaţa, în multe părţi prea osificată, mărginită la ritual, a bisericii noastre. *A. G.*

3. Publicăm între documentele acestui număr, o mişcătoare dare de seamă a tânărului nostru prieten, Ştefan Popescu, asupra unei plimbări la *Bivolarii basarabeni dela marginea Bucureştilor*. Nu e o cercetare în sensul obişnuit de constatare calmă a unui fapt. Ci, mărturia cuiva, care n'a găsit alt chip de a se arăta pe potriva încrederii unor nenorociţi, ce i-au deschis sufletul lor.

Lipsesc până acum, la noi, cercetările asupra vieţii în oraşe a ţăranilor tot mai mulţi, ce nu mai au destul pământ, spre a trăi în satele lor şi a celor fără pământ. Ştim numai că: Bucureşti, Constanţa, Ploieşti, Galaţii, Cernăuţii, sunt plini de Olteni, de Basarabeni, de Ardeleni, veniţi să-şi găsească chip de trăit şi de hrănit familia lăsată acasă.

Spre a sugera astfel de cercetări şi spre a pune la îndemână întâiele elemente, am publicat până acum, câteva documente, cu privire la vieaţa proletariatului rural din satele de munte ale Olteniei, bărbaţi şi copii, ce vine în oraşe. Cele două pagini ale lui Ştefan Popescu, sugerează ceva din vieaţa Basarabenilor nevoiţi să-şi părăsească trecător sau definitiv satele.

A venit vremea unei preocupări metodice şi de soarta acestei părţi a neamului nostru. Acţiunea de ridicare a satelor şi a ţărănimii, care-i preocupă în tot mai mare măsură pe conducătorii administraţiei noastre, va consolida situaţia ţărănimii cu oarecare stare. Ea va putea crea posibilităţi de traiu la sat şi pentru o parte din proletariatul agricol, în niciun caz însă pentru întreg proletariatul acesta. Spre a-l integra pe acesta în naţiune şi spre a evita frământări sociale viitoare, e nevoie de o altă acţiune. De una de îmbunătăţire a condiţiei ţăranilor nevoiţi să devie muncitori în oraşe şi la ţară. Avem nevoie, adică de o serioasă politică socială. Nu numai cu privire la muncitorii din industrie şi comerţ, ci şi la cei din agricultură.

Trebue să facem şi noi pentru Românii nevoiţi

să-şi părăsească satele ceea ce au făcut, într'o oarecare măsură Englezii, Francezii şi Germanii, pentru muncitorii lor: să le purtăm atâta grijă, câtă numai se poate. Mărturiile de felul celei pe care o comentăm şi studiile de felul celui al *Prof. Ştirbu* din Buletinul Institutului Social Român din Basarabia, asupra proletariatului agricol din două sate din Lăpuşna, prevestesc începutul apropiat al unei politici muncitoreşti române. Căci măsurile din Apus, din a doua jumătate a veacului trecut, au fost pregătite şi inaugurate prin mărturiile literare ale unor sensibili ca *Flora Tristan*, (autoarea unor mult comentate „Promenades dans Londres", şi a unui „Tour de France, état actuel de la classe ouvrière sous l'aspect moral, intelectuel et matériel", 1844), şi prin marile anchete ale Parlamentului englez, asupra stărilor din ţărănime şi muncitorime. *A. G.*

4. „Sociologie românească", inaugurează în acest număr *două rubrici noi:* una a prezentărilor bibliografice, alta a comentariilor sociologice la prefacerile realităţii româneşti.

Socotim utilă o înfăţişare a izvoarelor de informaţie asupra diferitelor probleme ale sociologiei şi ale ştiinţelor sociale româneşti şi străine. In numărul acesta, am prezentat izvoarele de informaţie statistică asupra realităţii româneşti şi sociologia americană. In cele următoare, vom înfăţişa succesiv: revistele româneşti de ştiinţe sociale, sociologia germană, literatura nouă cu privire la folklor, etc.

In comentariile sociologice, la prefacerile realităţii româneşti, vom căuta să desprindem cu acel *pozitivism politic*, pe care-l impune meseria de cercetător al realităţii sociale, procesele cărora le corespund măsurile administrative, diplomatice şi legislative ale conducătorilor Statului nostru. După ce am privit de data aceasta problema evreiască, vom analiza în numărul viitor necesităţile cărora le corespunde schimbarea regimului nostru politic şi schimbarea mediului nostru politic prin Anschluss.

F A P T E, P U B L I C A Ţ I I, V E Ş T I

1. *O propunere cu privire la programul Congresului Internaţional de Sociologie dela Bucureşti* Mircea Vulcănescu comunică o propunere cu privire la programul Congresului Internaţional de Sociologie, ce se va ţine la Bucureşti. Ea e susţinută şi de d-nii: Vlădescu-Răcoasa, Herseni şi de secretarul de redacţie al acestei reviste.

Tema propusă este: *Où en est la sociologie?* (Bilan de la Sociologie mondiale en 1939).

Ea ar comporta trei şedinţe plenare:

1. *Conceptions sociologiques contemporaines et leurs influences sur les sciences sociales particulières.*

Exposés et confrontations des différentes conceptions et de leur contribution à la solution des problèmes spéciaux.

II. *Les Méthodes actuellement employées en sociologie. Leurs visées. Leurs résultats.*

Exposés des différentes méthodes et de leurs résultats intéressants pour le développement des sciences sociales.

Sections (variant selon le nombre des rapports communiqués):

a) Sociologie monographique;

b) Sociologie statistique;

c) Sociologie comparée, etc.

III. *L'utilisation des resultats de la sociologie par la politique d'Etat.*

Exposés des recherches sociologiques entreprises, ou à entreprendre, par les différentes institutions publiques et privées, dans le but de faciliter les tâches de l'état et de l'administration.

Invităm cetitorii noştri şi pe toţi cei ce se interesează de Congres să ne comunice eventualele lor reflecţii cu privire la propunerile oficiale ale congresului publicate în Sociologie Românească, II, p. 572, şi la aceste noi propuneri.

2. Din cuprinsul numărului viitor: *H. H. Stahl:* Cultura satelor româneşti; *Focşa:* Civilizaţia ţărănească; *Golopenţia:* Rostul şi organizarea unei Facultăţi româneşti de ştiinţe sociale; *Tiberiu Morariu:* Vieaţa pastorală în Alpi şi în Carpaţi; *G. Turda:* Săpânţa, un sat din Maramureş; *Mihai Pop:* Cărţi cehoslovace despre „inteligenţă", muncitorime şi ţărănime; *I. E. Naghiu:* Virgil I. Bărbat. Date biografice şi scrieri; *Florea Florescu:* La Dioşti-Romanaţi.